

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова  
праця на правах рукопису

**БЯЛКОВСЬКИЙ Денис Анатолійович**

УДК 343.13(477)

**ДИСЕРТАЦІЯ  
РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО  
ПРОВАДЖЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО СУДДІ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;  
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.  
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,  
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

\_\_\_\_\_ Д. Бялковський

Науковий керівник:

**НЕЛЕДВА Наталія Василівна**

Доцент кафедри кримінального права,  
процесу та криміналістики

кандидат юридичних наук, доцент

**Одеса – 2021**

## АНОТАЦІЯ

**Бялковський Д.А. Реалізація конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, 2021.

В дисертації здійснено комплексне дослідження механізму здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час досудового розслідування.

Досліджено генезис процесуального статусу слідчого судді на правовій карті світу як суб'єкта, уповноваженого на реалізацію конституційних прав, свобод і інтересів осіб, який виник в кримінальному процесі Франції в 1808 році. Встановлено, що прообраз слідчого судді було започатковано у Франкському королівстві епохи Карла Великого (VIII століття) на етапі зародження розшукового кримінального процесу через запровадження інституту королівських об'їзних суддів. Визначено, що вітчизняний судовий слідчий зобов'язаний своїм походженням французькому слідчому судді. Це підтверджується властивими йому повноваженнями і виконуваними ним процесуальними функціями. Як французький слідчий суддя, так і вітчизняний судовий слідчий були уповноважені, володіючи значною самостійністю і незалежністю, проводити розслідування, направляти провадження по справі, допитувати обвинуваченого, виконувати огляд, призначати експертизу, виконувати інші процесуальні дії, не відносячись при цьому до сторони обвинувачення. Різниця між процесуальними статусами слідчого судді та судового слідчого вбачається в тому, що слідчий суддя здійснює судовий контроль на досудовому провадженні шляхом санкціонування окремих процесуальних заходів і дій, а також розгляду скарг учасників кримінального

процесу на рішення, дії чи бездіяльність органів, що здійснюють досудове розслідування, в той час як на судового слідчого покладається безпосереднє провадження досудового розслідування. Удосконалено розуміння термінологічної визначеності та розмежування понять «слідчий суддя» та «судовий слідчий» в історичному аспекті. Встановлено, що в наш час значимість слідчого судді вбачається саме як юрисдикційного судового органу, не пов'язаного з безпосередніми функціями з розгляду справ.

Здійснено порівняльно-правовий аналіз застосування слідчим суддею (судовим органом) конституційних засад кримінального провадження на досудових стадіях за законодавством зарубіжних країн. Розкрито, що існування в кримінальному процесі спеціально уповноваженого на здійснення судового контролю під час досудового розслідування суб'єкта кримінального провадження притаманне правовим системам багатьох країн світу. Інститут слідчого судді як суб'єкта, спеціально уповноваженого на здійснення судового контролю під час досудового розслідування, вперше з'явився в кримінально-процесуальних системах країн романо-германської правової сім'ї. В країнах англо-саксонської правової сім'ї функції суду на досудових стадіях не покладаються на спеціально уповноваженого суб'єкта, а виконуються безпосередньо судовим органом. Термін «судовий контроль за досудовим розслідуванням» стосовно до Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії вживається умовно, оскільки діяльність суду являє собою невід'ємну частину досудового розслідування. Кримінальний процес США передбачає судовий контроль за заходами та діями з боку правоохоронних органів, які обмежують конституційні права, свободи та інтереси осіб, проте містить певні виключення, які передбачені Федеральними правилами кримінальної процедури. Для кримінального процесу держав романо-германської правової сім'ї характерне виокремлення в судовій системі спеціального процесуального статусу – слідчого судді, судді-магістрата або іншого аналогічного за повноваженнями суб'єкта, до діяльності якого належить реалізація судового контролю під час досудового розслідування. Практика

ЄСПЛ свідчить про позитивну динаміку в сфері захисту конституційних прав, свобод і інтересів осіб, яка пов'язана із запровадженням в кримінальному процесі тої чи іншої держави спеціального суб'єкта судового контролю на досудовому розслідуванні.

Окреслено ступінь наукової розробленості проблеми здійснення конституційних засад кримінального провадження слідчим суддею, а також охарактеризовано процесуальний статус слідчого судді та його повноважень. Встановлено, що реформування інституту судового контролю в досудовому провадженні у зв'язку з прийняттям та набранням чинності Кримінального процесуального кодексу України проявилось не тільки введенням у кримінальне провадження нового суб'єкта – слідчого судді, але й істотним розширенням меж судового контролю в досудовому провадженні. Це розширення реалізувалося у визначенні широкого кола слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які можуть бути проведені лише за ухвалою слідчого судді, заходів забезпечення кримінального провадження та інших заходів примусового характеру, на застосування яких слідчий суддя дає дозвіл, а також у чіткому формулюванні переліку скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора, які підлягають розгляду та вирішенню слідчим суддею в досудовому провадженні, регламентації порядку їх розгляду, рішень, що приймаються за результатами розгляду.

Здійснено співвідношення існуючих класифікацій повноважень слідчого судді, на основі якого робиться висновок, що класифікація повноважень слідчого судді за критерієм змісту представляється найбільш доцільною, оскільки структурно відповідає порядку закріплення зазначених повноважень в системі норм кримінального процесуального законодавства, аналіз якого дозволяє об'єднати повноваження слідчого судді в такі основні групи: пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; пов'язані із розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування; пов'язані із

проведенням слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Досліджено засади кримінального провадження як керівні положення, які визначають характер кримінального процесу і складають ідеологічну основу належного правового регулювання його форм, інститутів і стадій. Встановлено, що засади кримінального провадження представляють собою цілісну систему взаємопов'язаних та взаємообумовлених положень, яка підлягає класифікації по різних критеріям. Констатовано, що кримінальне процесуальне законодавство базується на системі керівних положень, які визначають характер кримінального процесу і складають ідеологічну основу належного правового регулювання його форм, інститутів і стадій. Засади кримінального провадження є цілісною системою взаємопов'язаних та взаємообумовлених положень щодо закономірностей і найбільш суттєвих властивостей кримінального провадження, які обумовлюють їх значення як гарантій захисту прав, свобод і інтересів осіб, а також як засобу для врегулювання діяльності органів та посадових осіб, які ведуть кримінальне провадження.

Порівняно існуючі класифікації та встановлено, що найбільш доцільною є класифікація засад по юридичній силі джерела – на конституційні, що закріплені в Конституції України (головним чином в розділі 2 і в ст. 129) і галузеві або спеціальні, що закріплені в інших законах – в першу чергу в КПК України. Всі засади мають в кримінальному процесі однакову юридичну силу і значення.

Виявлена найбільш доцільна класифікація засад кримінального провадження – на конституційні і галузеві. Розподіл засад кримінального провадження на конституційні і спеціальні дозволяє визначити специфіку кримінального провадження, а також являється найбільш виправданим з огляду на особливий характер кримінального процесу, який полягає в нерідкому обмеженні конституційних прав, свобод і інтересів особи для забезпечення завдань кримінального провадження.

Досліджено сутність і значення конституційних засад як закріплених в Конституції України основних правових ідей, що визначають побудову всього кримінального провадження України. Розкривається роль слідчого судді в реалізації конституційних засад кримінального провадження, до яких належать наступні: верховенство права; законність; рівність перед законом і судом; повага до людської гідності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла чи іншого володіння особи; таємниця спілкування; невтручання у приватне життя; недоторканність права власності; презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; забезпечення права на захист; доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень; змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; безпосередність дослідження показань, речей і документів; забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності. Встановлено, що виступаючи в якості незалежного та неупередженого арбітра, слідчий суддя постає суб'єктом, який вирівнює можливості сторін, санкцінуючи окремі процесуальні заходи забезпечення кримінального провадження, такі як накладення грошового стягнення (ч. 2 ст. 144 КПК України), тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом (ч.1 ст. 150 КПК України), відсторонення від посади (ч. 2 ст. 154 КПК України), тимчасовий доступ до речей та документів (ч.1 ст. 160 КПК України), арешт майна (ч. 2 ст. 170 КПК України), запобіжні заходи (ч.4 ст. 176 КПК України), а також слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, такі як обшук (ч.2 ст. 234 КПК України), огляд житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237 КПК України), в та в окремих передбачених кримінальним процесуальним законодавством випадках – проведення експертизи (ч. 1 ст. 242, ч. 1 ст. 244 КПК України).

Слідчий суддя на стадії досудового розслідування виступає суб'єктом реалізації кожної із конституційних засад кримінального провадження. Однак,

забезпечення такої конституційної засади, як заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення, здебільшого належить до компетенції сторони обвинувачення. Найбільш повною мірою слідчий суддя на досудовому розслідуванні здійснює такі засади кримінального провадження, як забезпечення права на свободу та особисту недоторканість, недоторканість житла чи іншого володіння особи, таємниця спілкування, невтручання у приватне життя та недоторканість права власності. Слідчий суддя виступає невід'ємним суб'єктом в забезпеченні змагального характеру кримінального провадження, оскільки є на досудовому розслідуванні об'єктивним й неупередженим суб'єктом.

Визначено шляхи оптимізації повноважень процесуального статусу слідчого судді відносно забезпечення конституційних прав, свобод та інтересів учасників кримінального провадження під час застосування засобів забезпечення, оскарження до слідчого судді рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора, провадження слідчих (розшукових), а також інших процесуальних дій. розкрито механізм здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження при обмеженні конституційних прав, свобод і інтересів учасників кримінального провадження під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Розкривається сутність заходів забезпечення кримінального провадження як засобів примусового характеру, які застосовуються за наявності підстав і в порядку, установленому законом, із метою запобігання й подолання негативних обставин, що перешкоджають або можуть перешкоджати вирішенню завдань кримінального провадження, забезпеченню його дієвості, до яких належать наступні: 1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід; 2) накладення грошового стягнення; 3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; 4) відсторонення від посади; 4-1) тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; 5) тимчасовий доступ до речей і документів; 6) тимчасове вилучення майна; 7) арешт майна; 8) затримання особи; 9) запобіжні заходи. На основі узагальнення даних

практичної діяльності органів досудового розслідування робиться висновок про наявні випадки під час застосування обмеження волі як запобіжного заходу, не доведення слідчим обставин, які б свідчили про існування ризику вчинення підозрюваним іншого кримінального правопорушення. Доведено, що судовий контроль являється найбільш дієвою гарантією реалізації конституційних засад кримінального провадження під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Визначено, що належне забезпечення виконання завдань кримінального провадження неможливе без існування в кримінальному процесуальному законодавстві такого інституту, як оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого чи прокурора під час досудового розслідування. Зазначені конституційні положення цілком відповідають міжнародним стандартам і практиці ЄСПЛ, в структурі діяльності якого домінує розгляд скарг щодо порушень прав осіб під час кримінального провадження. В міжнародному праві оскарження вважається найпоширенішим засобом правового захисту.

Встановлено, що потребує вирішення проблема щодо розмежування між вживаним в КПК України абстрактним терміном «дія», який може означати дії, що регулюються існуючими формами суспільних відносин, та власне «процесуальна дія», в межах процесуальних відносин. Діючий КПК України в поточній редакції не містить точного визначення таких меж, а отже норми Глави 26 «Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» в результаті різних підходів до тлумачення термінів можуть набувати різного характеру правозастосування та процесуальних наслідків. Так, п. 6 ч. 1 ст. 303 КПК України, закріплюючи норму щодо оскарження рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки, не містить меж відносно того, які саме дії можуть оскаржуватись до слідчого судді особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом.

Доведено, що законодавче закріплення формулювання та змісту скарги сприятиме прискоренню розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів



досудового розслідування чи прокурора в ході досудового розслідування, а також дасть змову слідчим суддям найбільш належним чином вирішувати їх по суті.

Досліджено особливості забезпечення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час здійснення таких слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які в окремих випадках передбачають обмеження конституційних прав, свобод та інтересів осіб, до яких належать наступні: обшук, огляд, слідчий експеримент, а також обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Встановлено, що одним з найважливіших способів реалізації конституційних засад кримінального провадження під час здійснення слідчих дій виступає судовий контроль, який на досудовому розслідуванні здійснюється слідчим суддею.

Доведена необхідність встановлення функції контролю слідчого судді за укладанням угод під час досудового розслідування, процедура яких набуває особливого значення на етапі переговорів між сторонами, оскільки закон не передбачає повторної подачі угоди, неважливо з чієї вини вона була складена з порушеннями чи з боку потерпілого, чи з боку підозрюваного, чи слідчого, чи прокурора. Такий контроль найбільш повною мірою забезпечуватиме дотримання прав і свобод осіб, а передусім – невід’ємну умову добровільності укладення між стороною обвинувачення і стороною захисту угоди про визнання провини. Крім того, контроль слідчого судді під час укладання угод дозволить покращити якість самої угоди та надасть можливість зменшити кількість відмов.

**Ключові слова:** слідчий суддя, конституційні засади кримінального провадження, права, свободи та інтереси учасників кримінального провадження, судовий контроль, досудове розслідування.

## ABSTRACT

***Byalkovsky D. A. Implementation of the constitutional principles of criminal proceedings in the work of an investigating judge.*** – Qualifying academic paper as a manuscript.

A thesis for a Candidate's of Law degree by speciality 12.00.09 – criminal process and criminology; forensics; investigative activities. – International Humanitarian University, Odesa, 2021.

In the thesis an integrated study of a mechanism for implementing by an investigating judge of constitutional principles of criminal proceedings during pre-trial investigation has been conducted.

In the dissertation we have explored the genesis of the procedural status of an investigating judge on the legal world map as a subject of law authorized to exercise the constitutional rights, freedoms and interests of individuals, which arose in the criminal process of France in 1808. It has been defined that the prototype of an investigating judge was introduced in the Frankish kingdom of the Age of Charlemagne (VIII century) at the initial stages in the criminal investigation process by introducing the Institute of Royal Circuit Judges. It has been determined that a domestic judicial investigator owes his origin to a French investigating magistrate. This is confirmed by one's powers and procedural functions performed by an investigator. Both the French investigating magistrate and the domestic judicial investigator were empowered, having considerable autonomy and independence, to conduct investigations, send proceedings on the case, interrogate the accused, perform an examination, appoint an expertise, and perform other procedural acts, while not referring to the party of charge. The difference between the procedural statuses of an investigating judge and a judicial investigator is seen in the fact that the investigating judge exercises judicial control during pre-trial proceedings by authorizing certain procedural actions and activities, as well as considering complaints of participants in criminal proceedings against the decisions, acts or omission of pre-trial investigation bodies, whereas a judicial investigator is directly

responsible for conducting the pre-trial investigation. We have been improved in the thesis the understanding of terminology and the distinction between ‘an investigating judge’ and ‘a judicial investigator’ in the historical evolution. It has been determined that nowadays the significance of an investigating judge is considered exactly as a jurisdictional judicial body, unrelated to the direct functions of case hearing.

We have conducted a comparative legal analysis of the application by the investigating judge (judicial body) of the constitutional principles of criminal proceedings at the pre-trial stages under the legislation of foreign countries. It has been revealed that the existence in the criminal process of a specially authorized person to exercise judicial control during the pre-trial investigation of the subject of criminal proceedings is inherent in the legal systems of many countries. The institute of an investigating magistrate as a subject specially authorized to exercise judicial control during the pre-trial investigation first appeared in the criminal procedural systems of the Romano-Germanic legal family.

In the countries of the Anglo-Saxon legal family the functions of court at the pre-trial stages are not entrusted to a specially authorized legal subject, but they are carried out directly by a judicial body. The term ‘judicial control over pre-trial investigation’ with reference to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland is used arbitrarily, since activities of the court are an integral part of pre-trial investigation. The US criminal process provides for judicial control over law enforcement acts and activities that restrict the constitutional rights, freedoms, and interests of individuals, but it contains the certain exceptions stipulated by the Federal Criminal Procedure Code. The criminal process of the states of the Romano-Germanic legal family is characterized by the differentiation in the judicial system of a special procedural status - investigating judge, magistrate or other similar subject, having the same powers, whose activities include the implementation of judicial control during pre-trial investigation. The practice of the European Court of Human Rights shows a positive trend in the protection of constitutional rights, freedoms and interests of individuals, which is associated with the introduction a special subject of judicial control at the pre-trial investigation in the criminal process of different states.

It has been defined the degree of scientific elaboration of the problem of implementation of the constitutional principles of criminal proceedings by the investigating judge; the procedural status of the investigating judge and his/her powers have been also characterized. It has been determined that the reform of the institution of judicial control at pre-trial proceedings in connection with the adoption and entering into force of the Criminal Procedure Code of Ukraine manifested itself not only by introduction of a new subject - an investigating judge, but also through substantial expanding of judicial control in pre-trial proceedings. This expanding was implemented in determining of a wide range of investigative (search) and covert investigative (search) activities, which can be conducted only according to the decision of an investigating judge, actions to ensure criminal proceedings and other coercive actions permitted by an investigating judge and in clear formulating of the list of complaints against the decisions, acts or omissions of investigator and prosecutor, which are subject to the consideration and decision by the investigating judge in pre-trial proceedings, regulation of the procedure for their consideration, decisions taken as a result of the consideration.

It has been defined the correlation of the existing classifications of an investigating judge powers following which it is concluded that the classification of powers of investigating judge by the criterion of content is the most appropriate, since it structurally corresponds to the procedure of stipulating of the specified powers in the system of the criminal procedural legislation rules which analysis allows to unite powers of an investigating judge into such basic groups: the groups connected with application of measures to ensure criminal proceedings; the groups related to the consideration of complaints against decisions, actions or omissions of the pre-trial investigation bodies or a prosecutor during the pre-trial investigation; the groups related to the conduct of investigative (search), covert investigative (search) and other procedural actions.

The principles of criminal proceedings as the guidelines, determining the nature of criminal process and constituting the ideological basis for proper legal regulation of its forms, institutions and stages have been studied in the thesis. It has

been defined that the principles of criminal proceedings are an integrated system of interrelated and interdependent provisions, which is subject to the classification according to various criteria. It has been asserted that the criminal procedural legislation is based on a system of guidelines that specify the nature of the criminal process and constitute the ideological basis for proper legal regulation of its forms, institutions and stages. The principles of criminal proceedings are an integrated system of interconnected and interdependent provisions as to the typical rules and the most essential features of criminal proceedings, stipulating their importance as guarantees to protect rights, freedoms and interests of individuals, as well as a means of regulating the activities of the bodies and officials, conducting criminal proceedings.

The existing classifications have been compared and it has been defined that the most appropriate is the arrangement of principles on the legal force of the source - the constitutional, enshrined in the Constitution of Ukraine (mainly in Section 2 and Article 129) and sectoral or special, enshrined in other laws - primarily in the CPC (Criminal Procedure Code) of Ukraine. All principles have the same legal force and significance in criminal proceedings.

It has been defined that principles of criminal proceeding properly to be classified as constitutional and sectoral ones. The division of principles of criminal proceeding into constitutional and special ones allows determining the specific features of criminal proceeding, and it is especially justified in view of the special nature of criminal process, often restricting the constitutional rights, freedoms and interests of a person to ensure criminal proceeding.

It has been studied the essence and significance of the constitutional principles as the basic legal ideas enshrined in the Constitution of Ukraine, which determine the construction of all criminal proceedings in Ukraine. It has been defined the role of an investigating judge in the implementation of the constitutional principles of criminal proceedings, which include the following: the rule of law; legality; equality before the law and court; respect for human dignity; ensuring the right to liberty and security of a person; inviolability of the home or other property of a person; the secret of

communication; the right to privacy, inviolability of property rights; presumption of innocence and proof of guilt; freedom from self-disclosure and the right not to testify against relatives and family members; prohibition to prosecute twice for the same offense; ensuring the right to protection; access to justice and the binding nature of court decisions; adversarial nature of the parties and their freedom to present their evidence to the court and to prove them to be persuasive before the court; immediacy of an investigation of the evidence, belongings and documents; ensuring the right to appeal against procedural decisions, acts or omissions. It has been defined that acting as an independent and impartial arbitrator, an investigating judge appears as a subject that equalizes the possibilities of the parties, authorizing certain procedural measures to ensure criminal proceedings, such as imposition of fines (Part 2 of Article 144 of the CPC of Ukraine), temporary restriction in the use of a special right (Part 1 of Article 150 of the CPC of Ukraine), removal from office (Part 2 of Article 154 of the CPC of Ukraine), temporary access to stuff and documents (Part 1 of Article 160 of the CPC of Ukraine), seizure of property (Part 2 of Article 170 of the CPC of Ukraine), precautionary measures (Part 4 of Article 176 of the CPC of Ukraine), as well as investigative (search) and covert investigative (search) operations, such as search (Part 2 of Article 234 of the CPC of Ukraine), inspection of a house or other domestic premises of a person (Part 2 of Article 237 of the CPC of Ukraine), in and in separate cases provided by the criminal procedural legislation - conducting an expertise (Part 1 of Article 242, Part 1 of Article 244 of the CPC of Ukraine).

An investigating judge is a subject of implementation of each of the constitutional principles of criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation. However, ensuring such a constitutional basis as the prohibition to prosecute twice for the same offense (double jeopardy) is largely the responsibility of the prosecution. During prejudicial inquiry an investigating judge fully implements such principles of criminal proceedings as ensuring the right to liberty and security of person, inviolability of home or other premises of a person, secrecy of communication, privacy and inviolability of property rights. An investigating judge is an integral part

of ensuring the competitive nature of criminal proceedings, since one is an objective and impartial subject at the pre-trial investigation.

In the thesis it has been defined the ways to optimize the powers of the procedural status of an investigating judge regarding ensuring the constitutional rights, freedoms and interests of participants in criminal proceedings during the application of means of securing, appealing to the investigating judge against decisions, actions or omission of the pre-trial investigation bodies or prosecutor, conducting investigative (search) and other procedural activities. We have opened up a mechanism for implementing by an investigating judge of constitutional principles of criminal proceedings in restricting the constitutional rights, freedoms and interests of participants of criminal proceedings in applying the measures to ensure criminal proceedings. This study has shown the essential measures to ensure criminal proceedings as a means of coercive nature, used in case of grounds and in the manner established by law, to prevent and overcome negative circumstances that bar or may bar criminal proceedings, ensuring its effectiveness, including the following: 1) summons by the investigator, prosecutor, subpoena and bringing to court; 2) imposing monetary penalty; 3) temporary restriction in the use of a special right; 4) removal from office; 4-1) temporary suspension of a judge from the administration of justice; 5) temporary access to belongings and documents; 6) temporary seizure of property; 7) arrest of property; 8) detention of a person; 9) proper precautions. Summarizing the information about activities of the pre-trial investigation bodies, it has been concluded that there are instances when the restriction of freedom is applied as a preventive measure, the investigator does not bring the circumstances indicating the existence of a risk of committing another criminal offense by the suspect. It has been proved that judicial control is the most effective guarantee of the implementation of the constitutional principles of criminal proceedings when applying measures to ensure criminal proceedings.

It has been determined that the proper provision to gain an objective of criminal proceedings is impossible without the existence in the criminal procedural legislation of such an institution as appealing against decisions, actions or omissions

of an investigator or prosecutor in the course of a pre-trial investigation. These constitutional provisions are fully in line with international standards and the practice of the European Court of Human Rights, which activities mainly focus on the considering of complaints about violations of the rights of persons in the course of criminal proceedings. In international law an appeal is considered the most common remedy.

It has been found that the problem of differentiating between the abstract term ‘action’ used in the Criminal Procedure Code of Ukraine, which can mean actions governed by existing forms of social relations, and the term ‘procedural action’ within the framework of procedural relations needs to be resolved. The current CPC of Ukraine does not contain a precise definition of such limitations, and therefore the provisions of Chapter 26 ‘ Appeals against decisions, actions or omissions during the pre-trial investigation’ as a result of different approaches to the interpretation of terms may acquire a different nature of law enforcement and procedural consequences. Thus, paragraph 6 of Part 1 of Art. 303 of the CPC of Ukraine, enshrining the rule on appealing the decision, action or omission of an investigator or prosecutor in the application of security measures, does not contain limitations as to which actions of an investigating judge can be challenged by the persons to whom legal security measures may be applied.

It has been proven that enshrining the legal language and content of a complaint will expedite the consideration of complaints against decisions, actions or omissions of the pre-trial investigation bodies or a prosecutor during the pre-trial investigation, and give the ground for investigating judges to solve the essence of the issue.

It has been studied the peculiarities of the provision by an investigating judge of the constitutional principles of criminal proceedings while conducting such investigative (search) and covert investigative (search) activities, which in some instances involve restrictions on the constitutional rights, freedoms and interests of persons, including the following: search, inspection, investigatory experiment, as well as inspection of publicly inaccessible places, premises or other property. It has been



defined that one of the most important ways to implement the constitutional principles of criminal proceedings while conducting investigative activities is judicial control, which is carried out by an investigative judge during the pre-trial investigation.

It has been proved the necessity to establish the function of control of an investigating judge over the conclusion of agreements at the pre-trial investigation, which is of particular importance at the stage of negotiations between parties, since the law does not provide for re-submission of an agreement irrespective of the fact whose fault it was drawn up with violations either by the victim, or by the side of a suspect, investigator, or prosecutor. Such control will most fully ensure the fulfilment of rights and freedoms of individuals, and above all, an integral condition of the voluntary conclusion of a plea agreement between the prosecution and the defense. In addition, the control of an investigating judge in concluding agreements will improve the quality of an agreement itself and will reduce the number of refusals.

**Key words:** investigating judge, constitutional principles of criminal proceedings, rights, freedoms and interests of parties to a criminal proceeding, judicial control, pre-trial investigation.

## **СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА**

**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1. Бялковський Д. А. Реалізація конституційних засад кримінального провадження на досудовому розслідуванні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». Одеса, 2015. №17. С. 122–124.

2. Бялковський Д. А. Роль слідчого судді в реалізації засади недоторканості житла чи іншого володіння особи на стадії досудового розслідування. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО. 2016. №37. С. 90–94.

3. Бялковский Д. А. Судебный контроль на досудебном расследовании как гарантия реализации принципа тайны общения. *Legea și viața: Revistă științifico-practică*. 2016. №6/2. С. 10–13.

4. Бялковський Д. А. Судовий контроль забезпечення права на свободу й особисту недоторканість під час застосування запобіжних заходів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. №5. С. 124–128.

5. Бялковський Д. А. Забезпечення конституційних прав і свобод осіб при розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. №1. С. 197–201.

6. Бялковський Д. А. Судовий контроль забезпечення конституційних прав, свобод і інтересів осіб під час досудового розслідування: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник публічного та приватного права: Збірник наукових праць*. 2019. №1. С. 183–189.

7. Бялковський Д. А. Генезис процесуального статусу слідчого судді. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний електронний журнал»*. 2020. №3. С. 372–375.

8. Бялковський Д.А. Реалізація слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час проведення обшуку. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 5. С. 12–16.

**Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають наукові результати дисертації:**

9. Бялковский Д. А. Принцип состязательности сторон уголовного производства на стадии досудебного расследования в условиях нового УПК Украины. *Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених*: матеріали 1 міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 24 квітня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 21–23.

10. Бялковський Д. А. Класифікація засад кримінального провадження. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики*:

матеріали 4 всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 18 грудня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 159–163.

11. Бялковський Д. А. Співвідношення понять «слідчий суддя» і «судовий слідчий». *O nouă perspectivă proceselor de integrare europeană din Moldova și Ucraina: aspectul juridică: conferința internațională științifico-practică* (Chișinău, Republica Moldova 25-26 martie 2016). Chișinău, 2016. P. 167–170.

12. Бялковський Д. А. Повноваження слідчого судді з реалізації конституційних прав, свобод і інтересів осіб на досудовому розслідуванні. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету: Збірник*. 2016. №25. С. 14–18.

13. Бялковський Д. А. Класифікація повноважень слідчого судді. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали 6 міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 29 квітня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 30–33.*

14. Бялковський Д. А., Неледва Н.В. Контрольна функція слідчого судді під час переговорів про укладання угоди про примирення та визнання винуватості. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 9 грудня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 124–128.*

15. Бялковський Д. А. Щодо делегування повноважень слідчого судді в умовах особливого режиму досудового розслідування. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 3 березня 2017 р.). Хмельницький, 2017. С. 486–489.*

16. Бялковський Д. А. Внутрішнє переконання слідчого судді під час прийняття рішень в кримінальному провадженні. *Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених: матеріали 3 міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 27 жовтня 2017 р.). Одеса, 2017. С. 13–16.*

17. Бялковський Д. А. Оскарження до слідчого судді бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 15-16 грудня 2017 р.). Одеса, 2017. С. 49–51.

18. Бялковський Д. А. Щодо нового порядку участі судового експерта в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: тези 2 всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2 березня 2018 р.). Хмельницький, 2018. С. 456–458.

19. Бялковський Д. А. Значення судового контролю в реалізації засади невторчання у приватне життя під час досудового розслідування. *Актуальні проблеми реформування кримінальної юстиції*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20 квітня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 135–138.

20. Бялковський Д. А. Судовий контроль застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених*: матеріали 4 всеукр. наук.-практ. конф., (Одеса, 26 жовтня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 11–14.

21. Бялковський Д. А. Порівняльний аналіз судового контролю на досудовому розслідуванні в країнах англо-американської та романо-германської правових систем. *Актуальні проблеми кримінальної юстиції*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 26-27 червня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 50–55.

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                                                                                                     |            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>АНОТАЦІЯ.....</b>                                                                                                                                                                                                                | <b>2</b>   |
| <b>ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....</b>                                                                                                                                                                                               | <b>23</b>  |
| <b>ВСТУП.....</b>                                                                                                                                                                                                                   | <b>24</b>  |
| <b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ<br/>КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В<br/>ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО СУДДІ.....</b>                                                                                               | <b>32</b>  |
| 1.1. Виникнення та розвиток правового статусу слідчого судді як гарантії<br>реалізації конституційних засад кримінального провадження.....                                                                                          | 32         |
| 1.2. Міжнародний досвід здійснення слідчим суддею конституційних<br>засад кримінального провадження.....                                                                                                                            | 43         |
| 1.3. Наукова розробленість процесуального статусу слідчого судді.....                                                                                                                                                               | 62         |
| <b>РОЗДІЛ 2. ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК<br/>ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО СУДДІ.....</b>                                                                                                                                      | <b>87</b>  |
| 2.1. Поняття, сутність і класифікація засад кримінального провадження як<br>визначальних положень діяльності слідчого судді.....                                                                                                    | 87         |
| 2.2. Характеристика конституційних засад кримінального провадження<br>України як визначальних положень діяльності слідчого судді.....                                                                                               | 104        |
| <b>РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ<br/>КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В<br/>ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО СУДДІ.....</b>                                                                                   | <b>140</b> |
| 3.1. Здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального<br>провадження під час застосування заходів забезпечення кримінального<br>провадження.....                                                                        | 140        |
| 3.2. Забезпечення слідчим суддею конституційних засад кримінального<br>провадження під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів<br>досудового розслідування чи прокурора в ході досудового<br>розслідування..... | 154        |

|                                                                                                                                                                          |            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 3.3. Реалізація слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час надання дозволу на проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій..... | 171        |
| <b>ВИСНОВКИ.....</b>                                                                                                                                                     | <b>194</b> |
| <b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>                                                                                                                                   | <b>202</b> |
| <b>ДОДАТКИ.....</b>                                                                                                                                                      | <b>231</b> |

## **ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ**

**ЄДРСР** – Єдиний державний реєстр судових рішень

**ЄРДР** – Єдиний реєстр досудових розслідувань

**ЄСПЛ** – Європейський суд з прав людини

**КЗПЛ** – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

**КК** – Кримінальний кодекс

**ККС** – Касаційний кримінальний суд

**КПК** – Кримінальний процесуальний кодекс

**ООН** – Організація Об'єднаних Націй

**СНД** – Співдружність Незалежних Держав

**США** – Сполучені Штати Америки

**ФРН** – Федеративна Республіка Німеччина

**ЦК** – Цивільний кодекс

## ВСТУП

**Обґрунтування вибору теми дослідження.** Основними завданнями кримінального провадження, згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), є захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного і неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Ефективна реалізація вказаних завдань можлива тільки при дотриманні засад – основоположних начал кримінального провадження. Найбільш гостро в кримінальному провадженні постає проблема реалізації конституційних засад. Вказана обставина обумовлена тим, що гарантовані Конституцією України права, свободи і інтереси людини не можуть залишатися абсолютно недоторканими в умовах практичної діяльності осіб і органів, що здійснюють кримінальне провадження. Передбачена кримінальним процесуальним законодавством система заходів і дій, що обмежують конституційні права, свободи і інтереси осіб, обумовлює необхідність існування гарантій правомірності їх застосування. В якості однієї з таких гарантій чинне кримінальне процесуальне законодавство України встановлює інститут слідчого судді, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Процесуальний статус слідчого судді в кримінальному провадженні досліджувався такими вітчизняними і зарубіжними вченими як В.Д. Бринцев, В.В. Віхров, І.В. Гловюк, В.Я. Горбачевський, Ю.М. Грошевий, О.А. Губська, О.Є. Діденко, С.В. Єськов, І.І. Заболотний, Т.Г. Ільєва, Д.П. Кисленко,



О.П. Клименко, М.М. Ковтун, В.П. Кушпін, О.І. Литвинчук, І.С. Макаренко, В.Т. Маляренко, В.Т. Нор, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, В.В. Рожнова, Ю.В. Рощина, Д.О. Савицький, М.І. Сірий, Н.П. Сиза, Ю.В. Скрипіна, О.С. Ткачук, А.Р. Туманянц, Л.Д. Удалова, І.І. Циліорик, О.Г. Шило, В.В. Шимановський, С.Г. Штогун та іншими. В роботах зазначених авторів досить ґрунтовно розроблено питання поняття, предмету, меж судового контролю в досудовому провадженні, а також досліджено історичні і порівняльні аспекти правового інституту слідчого судді. Окремі наукові дослідження присвячені розмежуванню повноважень прокурора і слідчого судді, повноваженням слідчого судді по розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування, а також здійснення слідчим суддею положень змагальності сторін кримінального провадження. Однак механізм здійснення слідчим суддею конституційних засад захисту прав і свобод людини на сьогоднішній день не був предметом спеціального кримінально-процесуального наукового дослідження.

Разом з тим, в сучасних умовах прагнення України до євроінтеграції, дослідження проблеми забезпечення конституційних засад в кримінальному провадженні, а також визначення місця і ролі в механізмі реалізації вказаних засад такого нового для вітчизняного законодавства інституту, як інститут слідчого судді, набуває особливого значення.

Виходячи з цього уявляється доцільним на основі вивчення доктринальних поглядів вітчизняних і зарубіжних вчених, системного аналізу кримінального процесуального законодавства дослідити механізм здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження, а також шляхи удосконалення забезпечення дотримання прав, свобод та інтересів осіб в кримінальному провадженні України під час здійснення судового контролю з урахуванням міжнародного досвіду інституту слідчого судді.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертацію виконано відповідно до Національної стратегії у сфері прав

людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р. Тема дисертації затверджена вченою радою Міжнародного гуманітарного університету 10 жовтня 2015 р. (протокол №4) та відповідає кафедральній темі «Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики».

**Мета і завдання дослідження.** У відповідності із встановленим об'єктом (правовідносини, які виникають у зв'язку з реалізацією конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді) і предметом (реалізація конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді) дисертації, її метою є розроблення та вдосконалення теоретичних, правових та праксеологічних положень реалізації конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді. Багатоаспектність і комплексність поставленої мети зумовили необхідність виділення низки наступних завдань:

- розкрити ретроспективу виникнення та розвитку правового статусу слідчого судді як гарантії реалізації конституційних засад кримінального провадження;
- окреслити позитивний міжнародний досвід здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження;
- визначити процесуальний статус слідчого судді за вітчизняним законодавством;
- розкрити поняття і сутність засад кримінального провадження, класифікувати їх;
- охарактеризувати конституційні засади кримінального провадження України;
- запропонувати напрями вдосконалення здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

- визначити шляхи оптимізації забезпечення слідчим суддею конституційних засад під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування, прокурора в ході досудового розслідування;
- розкрити механізм здійснення слідчим суддею конституційних засад під час проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

*Об'єктом* дослідження є правовідносини, правовідносини, які виникають у зв'язку з реалізацією конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді.

*Предметом* дослідження є реалізація конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді.

*Методи дослідження.* При проведенні наукового дослідження використовувались такі загальнонаукові методи пізнання, як аналіз, синтез, індукція, дедукція та узагальнення. Окрім цього, використано ряд спеціальних методів, які властиві науковим дослідженням у сфері права. Зокрема, *діалектичний* метод використовувався при дослідженні виникнення та розвитку правового статусу слідчого судді як гарантії реалізації конституційних засад кримінального провадження на різних етапах розвитку вітчизняного кримінально-процесуального законодавства. Застосування *формально-юридичного (догматичного)* методу дозволило здійснити аналіз юридичних фактів та норм відносно судового контролю на досудовому розслідуванні як національного, так і іноземного кримінального процесуального законодавства, а також міжнародних норм. *Порівняльно-правовий* метод використовувався при порівнянні особливостей судового контролю забезпечення конституційних прав, свобод і інтересів осіб під час досудового розслідування в процесуальних системах країн-представниць англо-американської та романо-германської правових систем. За допомогою методу *правової статистики* вивчались емпіричні джерела наукового дослідження, такі як матеріали кримінальних проваджень, судових рішень та статистичні звіти. *Соціологічний* метод використовувався для з'ясування поглядів практичних працівників на правову регламентацію окремих аспектів реалізації конституційних засад кримінального

провадження на досудовому розслідуванні в діяльності слідчого судді шляхом проведення опитування у формі анкетування, що дозволило з'ясувати їхні думки щодо можливостей вдосконалення чинного законодавства в даній сфері. *Логіко-юридичний* метод використовувався при виокремленні конститутивних ознак та дозволив на їх підставі запропонувати тлумачення таких понять, як «кримінальна процесуальна дія» та «кримінальна процесуальна бездіяльність».

*Емпіричну базу* дослідження становлять дані судової практики, в тому числі Верховного суду, Конституційного Суду України, Касаційного кримінального суду, місцевих судів, Європейського суду з прав людини, а також матеріали опитування 127-ми респондентів (47 слідчих суддів, 42 слідчих та 38 адвокатів).

**Наукова новизна дослідження** полягає в тому, що дисертація є першим, здійсненим в умовах дії чинного кримінального процесуального законодавства, монографічним дослідженням проблеми реалізації конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді. Науковою новизною відзначаються такі положення:

*уперше:*

- обґрунтована необхідність доповнення Глави 35 КПК України процедурою переговорів між сторонами щодо укладання угоди про примирення або визнання винуватості, а також обов'язкової участі суду (на стадії судового розгляду) та слідчого судді (на стадії досудового розслідування) під час таких переговорів;

- доведена доцільність розширення судового контролю на досудовому розслідуванні шляхом віднесення до компетенції слідчого судді санкціонування таких слідчих (розшукових) дій, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) та огляд трупу, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України);

*удосконалено:*

- теоретичне розуміння понять «кримінальна процесуальна дія» та «кримінальна процесуальна бездіяльність», яке полягає у тому, що сформульовано та пропонується прийняти у ст. 3 КПК України «Визначення

основних термінів Кодексу» тлумачення вказаних понять, а також ввести відповідні корективи щодо вживання зазначених термінів в КПК України;

- порядок оскарження до слідчого судді рішень, дій чи бездіяльності слідчого чи прокурора на досудовому розслідуванні шляхом визначення обов'язкових реквізитів та встановлення форм відповідних категорій скарг, а також шляхом виокремлення на основі запропонованого тлумачення термінів «кримінальна процесуальна дія» та «кримінальна процесуальна бездіяльність» окремої категорії рішень, дій чи бездіяльності, які підлягають оскарженню;

*набуло подальшого розвитку:*

- теоретичні положення про стан наукової розробленості здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час досудового розслідування шляхом визначення найбільш оптимальної класифікації повноважень слідчого судді, а також порівняльно-правового аналізу повноважень процесуальних статусів аналогічних за функціями щодо судового контролю на досудовому розслідуванні суб'єктів кримінального процесу;

- розуміння співвідношення конституційних засад кримінального провадження і повноважень слідчого судді в кримінальному провадженні України шляхом визначення категорії конституційних засад, які здійснюються слідчим суддею, а також встановлення механізму реалізації кожної із вказаних засад на стадії досудового розслідування.

**Практичне значення одержаних результатів.** Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації можуть бути використані в:

- науково-дослідній сфері – в якості основи для подальших наукових розробок щодо здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження;

- правозастосовчій діяльності – використання результатів сприятиме підвищенню ефективності діяльності учасників кримінального процесу щодо реалізації засад кримінального провадження;

– правотворчій діяльності – з метою вдосконалення кримінально-процесуального законодавства України в частині правового регулювання процесуального статусу слідчого судді;

– навчально-методичному процесі – при написанні підручників і посібників з навчальної дисципліни «Кримінально-процесуальне право», а також під час викладання даної дисципліни у закладах вищої освіти.

**Особистий внесок здобувача** в одержання наукових результатів, що містяться в дисертації. Наукове дослідження виконано дисертантом самостійно, усі сформульовані у ньому положення, висновки та пропозиції обґрунтовано на основі власних досліджень. У тезах доповіді, опублікованих спільно з Н. В. Неледвою, самостійно обґрунтована необхідність обов’язкового судового контролю під час переговорів щодо угоди про примирення та визнання винуватості.

**Апробація результатів дослідження.** Дисертацію обговорено на засіданні кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Міжнародного гуманітарного університету. Її положення, висновки та пропозиції доповідалися на конференціях: «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» (Одеса, 24 квітня 2015 року); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», (Одеса, 18 грудня 2015 року); «O nouă perspectivă proceselor de integrare europeană din Moldova și Ucraina: aspectul juridică» (Кишинів, Республіка Молдова, 25-26 березня 2016 року); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», (Одеса, 29 квітня 2016 року); «Чорноморські наукові студії» (13 травня 2016 року); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності»: (Одеса, 9 грудня 2016 року); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (Хмельницький, 3 березня 2017 року); «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» (Одеса, 27 жовтня 2017 року); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та

оперативно-розшукової діяльності» (Одеса, 15-16 грудня 2017 року); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (Хмельницький, 2 березня 2018 року); «Актуальні проблеми реформування кримінальної юстиції» (Одеса, 20 квітня 2018 року); «Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» (Одеса, 26 жовтня 2018 року); «Актуальні проблеми кримінальної юстиції» (Одеса, 26-27 червня 2019 року).

**Публікації.** Основні теоретичні та практичні положення й пропозиції дисертаційного дослідження викладено у 21-й науковій праці, із них 6 статей у наукових фахових виданнях, дві публікації у виданнях іноземних держав та 13 тез доповідей на конференціях.

**Структура та обсяг дисертації.** Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (284 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінок, у тому числі список використаних джерел – 29 та додатки – 18 сторінок.

## РОЗДІЛ 1.

### ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО СУДДІ

#### **1.1. Виникнення та розвиток правового статусу слідчого судді як гарантії реалізації конституційних засад кримінального провадження**

Історично, виникнення інституту слідчого судді на правовій карті світу вчені-процесуалісти пов'язують із французькою моделлю кримінального провадження. Більш того вважається, що сама романська родина права, до якої належить і українське законодавство, сформувалося в XVII – XVIII столітті насамперед на основі права Франції. Взаємозв'язок романо-германської правової системи і процесуального статусу спеціально уповноваженого суб'єкта на здійснення судового контролю під час досудового розслідування (на стадіях, які передують судовому розгляду матеріалів, зібраних з приводу кримінального правопорушення) є очевидним. Однак це не означає, що кримінальний процес в державах інших правових сімей позбавлений судового контролю на досудових стадіях. Наприклад, в державах англо-саксонської правової сім'ї ухвалення певних процесуальних дій органів, які здійснюють досудове розслідування, як історично, так і в теперішній час належить до компетенції суду. Так, «Четверта поправка» до Конституції США, яка забезпечує недоторканність особи та її майна шляхом заборони свавільних обшуків та арештів та вимогу щоб будь-які ордери на обшук видавалися судом при наявності достатніх підстав (крім випадків федерального законодавства), набула чинності ще 25 вересня 1789 року<sup>1</sup>.

В. О. Попелюшко зазначає, що слідчий суддя у кримінальному процесі – французький винахід. Його прообраз було започатковано у Франкському

---

<sup>1</sup> Primary Documents in American History: The Bill of Rights / Library of Congress URL: <https://guides.loc.gov/bill-of-rights>



королівстві епохи Карла Великого (VIII століття) на етапі зародження розшукового кримінального процесу через запровадження інституту королівських об'їзних суддів (*missi dominici*), в обов'язок котрих входило чотири рази на рік об'їжджати ті чи інші місцевості, приймати і розглядати скарги, розпитувати про вчинені злочини (*ingvisitio*) та головувати в судових засіданнях<sup>2</sup>.

По аналогії з французькою моделлю посади судових слідчих з'явилися і в ряді інших західних держав, таких, наприклад, як Німеччина, Австрія, Італія, Бельгія, Нідерланди. При цьому слід зазначити, що порядок призначення, повноваження і навіть найменування посади фактично копіювали французьку модель.

Розшукові форми процесу істотно розширилися в епоху Карла Великого (восьме століття), який зобов'язав суддю переслідувати злочин в силу службового обов'язку, і який широко використовував інститут королівських об'їзних суддів (*missi dominici*), котрі чотири рази на рік об'їжджали певні місцевості, де розпитували про вчинені злочини (*inquisitio*), приймали і розглядали скарги, ревізували суддів графств і головували в судових засіданнях<sup>3</sup>.

Після розпаду монархії Карла Великого, внаслідок розвитку феодалізму і розподілу населення на три групи сеньйорів, їх васалів і сервів, запровадження сеньйоріальної юстиції з поділом судів на вищі і нижчі (суди «рівних» (IX – XII століть), інститут *missi dominici* перестав існувати. Натомість розшукова форма процесу набула ще більшого розповсюдження за рахунок наділення суду судово-поліцейськими функціями, зокрема, правом здійснення первинних обшуків, арештів і т.п. У деяких випадках суду належала й ініціатива кримінального переслідування, зокрема, якщо злочин було вчинено на очах у багатьох осіб, або факт його вчинення не викликав сумнівів. Це вважалося

---

<sup>2</sup> Попелюшко В. О. Інститут слідчого судді в історії кримінального процесу Франції. *Часопис національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». Острог, 2010. №1. С.42.

<sup>3</sup> Чельцов-Бебутов М. А. Очерки по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческих, феодальных и буржуазных государствах. Санкт-Петербург, 1995. С.173-174.

достатнім для так званого розслідування *ex officio*, яке проводилося суддею за місцем вчинення злочину. Суддя міг приступити до розслідування і за достатньо обґрунтованим доносом<sup>4</sup>.

Французька буржуазна революція 1789 року призвела до низки реформ, в тому числі до корінного оновлення кримінального судочинства.

Основними завданнями французької революційної філософії у сфері кримінального судочинства були:

- 1) спрощення судочинства за рахунок скорочення існуючого на той час числа інстанцій;
- 2) повернення в судочинство гласності і публічності;
- 3) введення в суди народного елементу і прирівняння його з наказними суддями;
- 4) скасування системи формальних доказів.

Французькі революціонери поставили собі за зразок англійське судочинство, духу якого вони, на думку багатьох дослідників, не розуміли, тому його реформи не відзначалися виваженістю та послідовністю.

Під час Французької буржуазної революції (1789-1794 роки) суб'єкт процесу, що виконував функції слідчого судді, неодноразово змінювався. Певний час (за Законом від 16 вересня 1791 року) він являвся представницьким і його функції виконувалися, послідовно, двома органами:

- 1) мировим суддею;
- 2) головою обвинувального журі<sup>5</sup>.

Отже, як зазначає В. О. Попелюшко, класичний статус слідчого судді, як і класичну форму змішаного кримінального процесу, у якому розслідування справи носить інквізиційний характер, а судовий розгляд – змагальний, визначив КПК Франції 1808 р. (*Code d'instruction criminelle* – Кодекс кримінального розслідування). Згідно з цим КПК функція дізнання як перший

<sup>4</sup> Розин Н.Н. Уголовное судопроизводство. Пособіє кь лекціям. Второе издание, измѣненное и дополненное. Санкт-Петербург, 1914. С.27-29 с.25.

<sup>5</sup> Попелюшко В.О. Слідчий суддя у кримінальному провадженні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». Острог, 2014. №1(9) URL <http://lj.oa.edu.ua> (дата звернення 12.02.2018).

етап досудового провадження «по гарячих слідах», покладалася на органи поліції (поліцейських комісарів, поліцейських та жандармських офіцерів, агентів судової поліції тощо). Його результати негайно передавалися прокурору, який при наявності для цього підстав порушував кримінальне переслідування і направляв слідчому судді «пропозицію», що містила в собі суть обвинувачення, дані про особу обвинуваченого та про зібрані дізнанням докази. Слідчий суддя приступав до розслідування справи лише за пропозицією прокурора. Як посадова особа, уповноважена на проведення слідчих дій, спрямованих на з'ясування справжніх обставин розслідуваної ним справи, слідчий суддя являвся процесуально незалежним. Він був вправі самостійно здійснювати будь-які слідчі дії або доручати їх здійснення агентам судової поліції, приймати необхідні у справі рішення<sup>6</sup>.

Здійснити поставлені революцією завдання в повній мірі не вдалося. Юридичний консерватизм, скритий вплив реакційних сил, побоювання за слабкість державної влади у боротьбі із злочинністю – все це потягло не заміну розшукових форм змагальними, а їх поєднання, з перевагами тих чи інших з них, в залежності від того, які інтереси – інтереси публічні чи інтереси особи мав на увазі забезпечити даний інститут.

Тим не менше, в кінцевому результаті у вищих судах було запроваджено народне представництво, розслідування відокремлене від суду (зі збереженням посади прокурора), воно залишилось таємним і письмовим, а судовий розгляд став відкритим і змагальним, тобто, відбулася нова форма процесу, яка отримала назву процесу змішаного<sup>7</sup>.

Через нетривалий проміжок часу, після багатьох вагань Імператор Наполеон приступив до кодифікації французького законодавства, в результаті якої був у 1808 році прийнятий й Code d'instruction criminelle (Кодекс кримінального розслідування), який упорядкував повноваження судових

<sup>6</sup> Попелюшко В. Система органів розслідування та їх повноваження за КПК Франції 1808 р. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2010. №2. С.39-43.

<sup>7</sup> Попелюшко В. О. Інститут слідчого судді у історії кримінального процесу франції (до Кодексу кримінального розслідування 1808 р.). *Часопис Національного університету Острозька академія*. Серія «Право». Острог, 2010. №1. С34-37.

слідчих, які були успадковані від дореволюційних лейтенантів, хоча і не безпосередньо.

Як зазначав свого часу І. Я. Фойніцький, система французького статуту 1808 року являлась «тією ж системою ордонансу 1670 року, лише при дещо менш суворих формах»<sup>8</sup>.

Нова правова система створювалася у Франції у відповідності до засад і цілей, висунутих ще в період революції. Саме революція вісімнадцятого століття підготувала необхідне підґрунтя для того, щоб з встановленням «сильної» урядової влади (Наполеона Бонапарта) в інтересах суспільства, а передусім нових підприємницьких кругів і селян-власників, була проведена широкомасштабна кодифікація всього французького права.

За короткий проміжок часу (з 1804 до 1810 років) всього загальною мірою було видано п'ять кодексів, що охопили всі основні для того часу галузі права, а також увійшли в історію під назвою кодифікації Наполеона (цивільний, торговий, кримінальний, цивільно-процесуальний та кримінальний процесуальний кодекси).

Як відмічає В. П. Глиняний, хоча законодавець і робив в ряді випадків крок назад в порівнянні з більш радикальним законодавством революції, ці кодекси, безсумнівно, мали революційний зміст, відобразивши підсумки революційних бурь і потрясінь<sup>9</sup>.

Ведення слідства здійснювалось особливими слідчими суддями, повноваження яких по КПК були значною мірою широкі, а послідуєнче законодавство (наприклад, закон 1856 року) ще більше їх розширило. Слідчий суддя міг видати наказ про явку обвинуваченого на слідство, про його примусовий привід і арешт; він проводив допит обвинуваченого, свідків, здійснював огляд на місці злочину і інші слідчі дії.

Кримінально-процесуальний кодекс того часу передбачав розмежування слідства і обвинувачення. Останнє на суді підтримував не слідчий суддя, а

---

<sup>8</sup> Фойніцький І. Я. Курс уголовного судопроизводства. Санкт-Петербург, 1996. Т. II. С.363.

<sup>9</sup> Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ, 2005. С. 643.

прокурор.

Новий Кримінальний процесуальний кодекс 1958 року, який поклав початок ревізії всієї наполеоновської кодифікації і який лежить в основі діючого кримінального процесуального законодавства Франції, також передбачав слідчого суддю. За цим кодексом попереднє слідство проводиться негласно слідчими суддями в змагальній і письмовій формі. Функцію контролю над слідством виконує прокурор.

По закінченню слідства і збору необхідних доказів слідчий суддя передає матеріали справи прокурору Республіки. Останній, в випадку згоди з висновками слідчого судді, повертає йому справу. Після цього слідчий суддя або виносить постанову про припинення справи, або направляє її в відповідну судову інстанцію.

Демократичні засади, закріплені в Статуті кримінального судочинства 1864 р., були результатом втілення досвіду зарубіжних країн з урахуванням місцевих традицій. Це означало якісний стрибок, навіть переворот у сфері юстиції Росії<sup>10</sup>.

Судова реформа стала найрадикальнішою, новаторською і технічно найуспішнішою з усіх Великих реформ; за історичним значенням її можна порівняти із такою реформою, як скасування кріпосного права в Росії (514-515)<sup>11</sup>.

Незважаючи на те, що цивільне і кримінальне право не реформувалися, нові інституціональна і процесуальна структури системи судочинства представляли собою відмову від попередньої правової традиції, а також приклад творчої адаптації досягнень юриспруденції і судової практики західноєвропейських держав, головним чином таких держав, як Франція і Великобританія<sup>12</sup>.

<sup>10</sup> Развитие русского права во второй половине XIX – начале XX века. М., 1997. Уголовный процесс: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов / Под ред. К. Ф. Гуценко. М., 1998. С. 31.

<sup>11</sup> Тарановски Т. Судебная реформа и политическая культура царской России. *Великие реформы в России. 1856 – 1874: Сборник* / Под ред. Л. Г. Захаровой, Б. Эклофэ, Дж. Бушнелла. М., 1992. С. 305.

<sup>12</sup> Музыченко П. П. История государства и права Украины. Київ, 2008. 588 с.

Словосполучення «судовий слідчий» було вперше зафіксовано після здійснення в Російській імперії судової реформи 1864 року. Так, попереднє слідство при окружних судах проводили судові слідчі, які мали діяти в тісному контакті з поліцією.

Аналіз розвитку судоустрою і процесуального законодавства свідчить, що за своїми функціональними обов'язками судовий слідчий тих часів нічим не відрізнявся від звичайного слідчого з кримінального процесу радянської доби, за тим лише винятком, що структурно він належав до окружного суду чи до судової палати і всі його рішення підлягали судовому контролю, а скарги на його дії розглядалися цими судовими органами. Тим самим у зазначеній моделі судочинства судовий слідчий, будучи під подвійним прокурорським і судовим контролем, реалізовував виключно таку процесуальну функцію, як попереднє розслідування<sup>13</sup>.

Судовий слідчий проводив слідство, тому іменувався «слідчим», але так як слідство з відомства поліції перейшло у відомство судів, то і названий був даний суб'єкт відповідно «судовим слідчим». Дані нижчі судові посади спочатку були укомплектовані за рахунок призначення на посаду слідчих приставів.

Реформа тривала понад 30 років, формування судових ділянок тривало аж до 1899 року. У зв'язку з високою плинністю кадрів в 1898 році тільки 10% судових слідчих були незмінні. Стаж служби середньостатистичного чиновника був обернено пропорційний рівню його освіти. В підсумку ні поліція, ні суд не визнавали зазначених суб'єктів рівноправними партнерами і ставилися з недовірою<sup>14</sup>.

Здійснюючи розслідування, судовий слідчий збирав для прокурора факти, не маючи права вирішувати наперед, яке освітлення їм буде дано в подальшому. Процесуальний порядок провадження слідства в своїй принциповій основі

---

<sup>13</sup> Слідчий суддя як новий учасник кримінального процесу. *Юридична газета* URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/slidchiy-suddya-yak-noviy-uchasnik-kriminalnogo-procesu.html> (дата звернення 12.02.2018).

<sup>14</sup> Боруленков Ю. П. Следственный судья как «слабое звено» уголовно-процессуального доказывания. *Библиотека криминалиста. Научный журнал*. 2015. №3. С.9-21. с. 3

залишався незмінним. На кожне слідча дія складався протокол, який, якщо був оформлений без порушення процесуальних норм, зізнавався достовірним судовим доказом<sup>15</sup>.

В радянську добу, починаючи з 1924 року, законність та обґрунтованість рішень та дій (бездіяльності) органів досудового слідства ставали предметом перевірки судами лише після того, як прокурор передавав справу в суд для розгляду її по суті. Особливістю цього періоду формування судового контролю за дотриманням прав та свобод громадян на етапі попереднього слідства був час здійснення такого контролю – постфактум, який полягав у тому, що судова перевірка проводиться лише тоді, коли рішення та дії (бездіяльність) були уже прийняті чи виконані. Більш того, між таким рішенням або дією органу досудового слідства та безпосереднім судовим розглядом минали місяці, а то й роки<sup>16</sup>.

В сучасному світі значимість слідчого судді вбачається саме як юрисдикційного судового органу, не зв'язаного з безпосередніми функціями з розгляду справ. Помітна активність по впровадженню даного інституту в кримінальне провадження спостерігається і на території пострадянського простору. Із країн СНД слідчі судді введені в Молдові, Україні, Казахстані, що свідчить про зростаюче розуміння важливості встановлення судового контролю в досудовому провадженні<sup>17</sup>.

Слід також зазначити, що на сьогоднішній день в науці кримінального процесу не досягнуто єдиної точки зору відносно співвідношення таких понять, як «слідчий суддя» і «судовий слідчий». При цьому встановлення певної визначеності в юридичній термінології представляється достатньо доцільним як в теоретичному, так і в практичному аспекті. Як зазначає К.В. Бугаєв, юридична термінологія має суттєве значення не тільки при розробці змісту і структури нормативно-правових актів, але і значною мірою визначає перед усім саму

<sup>15</sup> Боруленков Ю. П. Следственный судья как «слабое звено» уголовно-процессуального доказывания. *Библиотека криминалиста. Научный журнал*. 2015. №3. С.9-21. с. 3

<sup>16</sup> Колоков. Н. А. Оперативный судебный контроль в уголовном процессе. Москва, 2008. 416 с. 12-26.

<sup>17</sup> Уголовная юстиция: связь времен. Избранные материалы Международной научной конференции. Санкт-Петербург, 6-8 октября 2010 года. Москва, 2012. URL: <https://www.iaaj.net/node/972> (дата звернення 12.02.2018).

діючу наукову парадигму, в якій здійснюється науковий пошук, описує поточну ситуацію, і не тільки формує мову науки, але і створює фундамент дидактичної діяльності<sup>18</sup>.

Як свідчить аналіз наукової літератури, різні вчені-процесуалісти по різному відносяться до проблеми співвідношення таких термінів, як «слідчий суддя» і «судовий слідчий». Одні вчені ототожнюють їх, в той час як інші проводять розмежування. Так, А. Г. Мамонтов один із параграфів своєї роботи озаглавлює «Слідчий суддя або судовий слідчий». При цьому в даному параграфі відсутнє однозначне зазначення щодо співвідношення даних термінів<sup>19</sup>.

С.Б. Россінський вказує, що слідчий – яскравийкий представник континентальної системи кримінального провадження, який в свою чергу у Франції іменується слідчим суддею, а в Федеративній Республіці Німеччині і Австрії – судовим слідчим<sup>20</sup>.

М.М. Ковтун приходить висновку, що слідчий суддя і судовий слідчий – різні по суті і виконуваним функціям суб'єкти, відповідно, досліджувати їх повноваження необхідно в різних роботах і стосовно різних тематичних конференцій<sup>21</sup>.

Аналогічної точки зору дотримується і О. А. Трефилов, констатуючи, що теоретично річ йде про два різні види посадових осіб. Однак, вказуючи на відсутність в літературі чіткого і усталеного підходу до співвідношення даних понять, О. А. Трефилов допускає можливість використання них в якості синонімів (при необхідності кожного разу оговорювати, який сенс вкладається в той чи інший термін)<sup>22</sup>.

<sup>18</sup> Бугаев К. В. Проблемы юридической терминологии (на примере криминалистики и судебной экспертизы). *Современное право*. Москва, 2011, № 10. С. 23-26. с.23.

<sup>19</sup> Мамонтов А. Г. Судебный следователь в истории российского судопроизводства. Учебное пособие Москва, 2003. 102 с. С.10.

<sup>20</sup> Россинский С. Б. Уголовный процесс: Учебник. Москва, 2009. 194 с. С.135.

<sup>21</sup> Ковтун Н. Н. О понятии и содержании термина «судебный следователь» (следственный судья). *Российский судья*. 2010. № 5. С. 15–20. С.19.

<sup>22</sup> Трефилов А. А. Судебный следователь в дореволюционной России: сравнительно-правовой аспект. *Вестник Казанского юридического института МВД России*. 2012. № 4. С. 128-133.



Ситуація значною мірою ускладнюється тим, що вчені, аналізуючи інститут слідчого судді в кримінальному процесі Франції, яка являється його родоначальницею, використовують термін «слідчий суддя». При цьому російський Статут кримінального судочинства 1864 року, який передбачив учасника, значно схожого з ним, містить поняття «судовий слідчий». Наприклад, А. П. Гуськова, В. А. Ємельянов і А. А. Славгородських вказують на те, що в Російській імперії (до жовтня 1917 року) конструкція попереднього слідства була побудована за такою схемою, що в центрі досудового провадження знаходився слідчий суддя, хоча, як відомо, однією з найбільш принципових новел великої судово-правової реформи 1860-1864 року було впровадження судового слідчого<sup>23</sup>.

Як пише Л. В. Головка, вітчизняний судовий слідчий здебільшого зобов'язаний своїм походженням французькому слідчому судді. Це підтверджується властивими йому повноваженнями і виконуваними ним процесуальними функціями. Як французький слідчий суддя, так і вітчизняний судовий слідчий були уповноважені, володіючи значною самостійністю і незалежністю, проводити розслідування, направляти провадження по справі, допитувати обвинуваченого, виконувати такі кримінально-процесуальні дії, як огляд, призначення експертизи, а також виконувати інші слідчі та інші процесуальні дії, фактично не відносячись при цьому до сторони обвинувачення<sup>24</sup>.

Разом з тим, як зазначає О.А. Трефилов, ще в дореволюційній літературі справедливо відмічалось, що з точки зору порівняльного правознавства неможна не помітити суттєвих відмінностей між ними, які дозволяють в повній мірі стверджувати, що судження про повне запозичення норм французького

<sup>23</sup> Гуськова А. П., Емельянов В. А., Славгородских А. А. Проблемные вопросы реформирования досудебного производства России *Российский судья*. Москва, 2008, № 4. С. 9-11. с.10.

<sup>24</sup> Головка Л. В. Материалы к построению сравнительного уголовно-процессуального права: источники, доказательства, предварительное производство. *Труды юридического факультета*. Москва, 2009, Кн. 11. – С. 227-360. с.333.

права і їх перенесення на вітчизняне підгрунття містить в собі суттєве перебільшення<sup>25</sup>.

Більш того, необхідно відмітити, що російський законодавець під час судово-правової реформи 60-х років XIX століття в повній мірі усвідомлено відмовився від французького терміну «слідчий суддя», який в ті часи здобув широкого використання в багатьох країнах Європи, і прибіг до використання саме терміну «судовий слідчий», чітко розуміючи різницю між зазначеними поняттями і вважаючи, що даний термін більш точно відображає сутність впроваджуваного суб'єкта. Адже відомо, що к березню 1860-го року Н. І. Стояновський підготував проект «Впровадження слідчих суддів», який 3 квітня 1860-го року був направлений в Державну раду Імперії. Проект було прийнято практично без змін, принципово змінилася лише назва слідчих чиновників: термін «слідчі судді» було замінено на термін «судовий слідчий». Ініціатори великої реформи змогли точно визначитися в питанні про те, що названий суб'єкт процесу, навіть перебуваючи при суді, повинен не судити, а саме розслідувати (збирати данні для суду). В результаті, 8 червня 1860 року Імператор затвердив Впровадження судових слідчих<sup>26</sup>.

Слід зазначити, що термінологічна невизначеність може становити значні труднощі при формуванні норм законодавства. Так, наприклад, М. М. Ковтун і Т. С. Бухранова пишуть, що без з'ясування сенсу понять «слідчий суддя» і «судовий слідчий» законодавцю, відповідно, пропонувалося ввести в кримінальне провадження то такого суб'єкта кримінального процесу, як судовий слідчий, то – слідчого суддю, але з аналогічними процесуальними функціями і не до кінця визначеними повноваженнями слідчого або юрисдикційного характеру. В результаті нерідко залишається невизначеним, що

---

<sup>25</sup> Трефилов А. А. Судебный следователь в дореволюционной России: сравнительно-правовой аспект. *Вестник Казанского юридического института МВД России*. 2012. № 4. С. 128-133.

<sup>26</sup> Ковтун Н. Н. Институт специализированных следственных судей: к дискуссии о векторах законодательной воли. *Российский журнал правовых исследований*. 2015. № 2 (3). С. 174-183.

саме пропонується реформувати: попереднє слідство чи оперативний судовий контроль<sup>27</sup>.

## **1.2. Міжнародний досвід реалізації слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження**

Існування в кримінальному процесі спеціально уповноваженого на здійснення судового контролю під час досудового розслідування суб'єкта кримінального провадження притаманне правовим системам багатьох країн світу. Так, в чинному Кримінальному процесуальному кодексі Французької Республіки значна увага приділяється питанням судового контролю, покликаного забезпечити захист прав і свобод особистості. Роль слідчого судді на стадії попереднього розслідування представляється значущою.

Процесуальне становище слідчого судді у Франції є двоїстим. Дана посадова особа, перебуваючи в організаційному підпорядкуванні у судових інстанцій, при виконанні своїх функцій залежить від прокурора, але не зобов'язана виконувати його вимоги. Наприклад, відмова прокурора в ході слідства від кримінального переслідування не зобов'язує слідчого суддю припиняти розслідування<sup>28</sup>.

За Кримінальним процесуальним кодексом Французької Республіки слідчий суддя має наступні повноваження: залучати для надання допомоги голови округів, технічний персонал водних та лісових адміністрацій, а також поліцейських в сільській місцевості (ст. 25), створювати тимчасові групи із судових поліцейських та службовців митних органів для документування й розкриття відповідних злочинів, наглядати за діяльністю вказаних органів, призначати голови таких груп (ч. 2 ст. 28-1), проводити будь-яку слідчу дію з метою встановлення доказів як вини, так і невинуватості (ч. 1 ст. 81), скерувати

<sup>27</sup> Ковтун Н. Н., Т. С. Бухранова. Институт судебного следователя и специализированного следственного судьи в контексте опыта стран континентальной системы права. *Российский следователь*, 2011, №17 URL: <https://nnov.hse.ru/data/2012/10/31/1246259845/Ковтун-Бухранова.pdf> (дата звернення 15.02.2018).

<sup>28</sup> Фоков А. П. Конституционные гарантии судебной защиты прав и свобод граждан в современном уголовно-процессуальном законодательстве Франции. *Государство и право*. 2001. № 2. С. 71-72.

слідче доручення будь-якому судді того суду, у якому він працює, будь-якому слідчому судді чи судовому поліцейському для проведення необхідних слідчих дій в межах їх територіальних юрисдикцій (ч. 1 ст. 151), залучити експерта та наглядати за його роботою (ст. 156), а також інші повноваження. Також слідчий суддя має повноваження щодо застосування одного або декількох із 16 запобіжних заходів до особи (заборона покидати певну територію, заборона відвідувати певні місця, вказані слідчим суддею, заборона займатися певними видами діяльності, зобов'язання пройти курс лікування, зобов'язання утримуватися від контактів з певними особами і т. д.), доповнити, замінити або скасувати їх<sup>29</sup>.

Окреме місце у французькому досудовому слідстві посідає суддя з питань свобод і ув'язнення, який, власне, слідчих функцій не виконує, але вирішує чимало питань у рамках цієї стадії кримінального процесу. Досудове слідство у Франції проводиться слідчим суддею, який обирається строком на три роки. Його процесуальне становище двояко. Перебуваючи в організаційному підпорядкуванні судових інстанцій, під час виконання своїх функцій він залежить від прокурора, але не зобов'язаний виконувати його вимоги. Дозвіл слідчого судді необхідний для: тримання особи під вартою (застосовується як до дорослих, так і до осіб старше шістнадцяти років); пошуку, обшуку та виїмки; перехвату телефонних розмов, заслуховування анонімного свідка. Закінчивши слідство, якщо слідчий суддя не знайде складу злочину у вчиненому діянні, справа направляється в обвинувальну камеру, яка мається при кожному апеляційному суді і виступає як слідчий орган другої інстанції. Одночасно вона здійснює нагляд за діяльністю слідчих суддів, володіючи правом накладення на них дисциплінарних стягнень. Як наглядова інстанція, обвинувальна камера контролює постанови і розпорядження слідчих суддів, розглядає заяви учасників кримінального процесу про порушення норм КПК України, допущених слідчим суддею, прокурором або посадовими особами

<sup>29</sup> Code de procédure pénale. Version consolidée au 5 mai 2018 / Legifrance Legifrance, le service public de la diffusion du droit URL: [https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte\\_lc/LEGITEXT000006071154/](https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/) (дата звернення 01.11.2020).

судової поліції. Право звернення до обвинувальної камери належить не тільки слідчому судді та прокурору, а й обвинуваченому, цивільному позивачеві, потерпілому та адвокату<sup>30</sup>.

Після закінчення слідства, якщо слідчий суддя знайде в скоєному діянні склад злочину, справа направляється до обвинувальної камери. Обвинувальна камера, наявна при кожному апеляційному суді, складається з голови камери і двох членів (ст. 191 КПК Франції). Обвинувальна камера виступає в якості слідчого органу другої інстанції. Це спеціальний орган, який поєднує в собі функції кваліфікаційної колегії слідчих суддів, що має право накладення дисциплінарних стягнень на останніх, а також контрольного органу, який здійснює судовий контроль над попереднім провадженням шляхом розгляду скарг та заяв учасників процесу про порушення норм законодавства, допущених в ході дізнання та попереднього слідства посадовими особами судової поліції, слідчим суддею і прокурором<sup>31</sup>.

До числа найбільш важливих повноважень обвинувальної камери відносяться контроль за правильністю проведення слідчих дій (ст. 206 КПК Франції), контроль за діяльністю посадових осіб судової поліції, а також цивільних і військових чиновників, які здійснюють ті ж дії (ст. 224 КПК Франції), право давати розпорядження про проведення додаткового розслідування (ст. 201 КПК Франції), розширювати коло осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності (ст. 204 КПК Франції), припиняти провадження за відсутності складу злочину (склад; Злочини ст. 212 КПК Франції) і т.д.

Як вважає Головка Л.В., зміцнення гарантій прав особистості в кримінальному процесі Франції найбільше відбилося на змісті досудових стадій. Закони від 17 липня 1970 року, від 6 серпня 1975 року, від 10 червня 1983 року, від 6 липня 1989 року, від 4 січня 1993 року змінили багато положень

<sup>30</sup> Горелкіна К. Г. Особливості процесуального статусу слідчого судді: порівняльний аналіз. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 14-19.

<sup>31</sup> Григорова А. Ф. Судебная защита прав участников уголовного судопроизводства и судебный контроль в уголовном процессе иностранных государств. *Научные труды МГЮА*, 2004, № 2, С. 575-576.

кодексу до невпізнання. Судовий контроль, запроваджений як альтернатива тимчасового (раніше попередньої) взяття під варту, змагальний порядок прийняття рішення про тимчасове ув'язнення, поява права затриманої особи на побачення з адвокатом, розширення прав сторін при оскарженні в обвинувальну камеру постанов слідчого судді та визнання недійсними процесуальних дій, проведених з порушенням закону, – лише деякі з численних нововведень, які перетворили КПК Франції 1958 року в ліберальному дусі<sup>32</sup>.

Створення інституту судового контролю стало підсумком вдосконалення кримінального процесуального законодавства Франції. В юридичній літературі діючими засадами кримінального процесуального законодавства Франції вважаються: незалежність судової влади, рівність громадян перед законом, презумпція невинуватості, право на захист, усність, гласність і змагальність процесу, засада внутрішнього суддівського переконання та вільної оцінки суддями доказів при винесенні рішень та інші. Всі ці засади покликані стояти на сторожі дотримання і захисту прав і свобод громадян. З засадою незалежності судової влади тісно перетинається і незалежність слідчих органів, контроль за їх діяльністю суверенно здійснює обвинувачувальна камера, яка діє колегіально і з дотриманням змагальної процедури. Судовий контроль за слідством – важлива гарантія, значення якої в правовій державі важко переоцінити<sup>33</sup>.

Термін «судовий контроль за досудовим розслідуванням» стосовно до Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії вживається дуже умовно, оскільки діяльність суду являє собою невід'ємну частину досудового розслідування. За своїм змістом усі дії, дозволені англійській поліції у розслідуванні, можна розділити на дії тільки з дозволу суду, і дії, які поліція має право робити без такого дозволу. Останніми роками тенденцією англійського кримінального процесу є збільшення питомої ваги другого виду дій щодо першого. Необхідно відзначити інститут *habeas corpus*. Будь-яка

<sup>32</sup> Головки Л. В. Предисловие к УПК Франции. *Уголовно-процессуальный кодекс Франции*. Москва, 1996. 326 с. С. 7.

<sup>33</sup> Боботов С. В. Правосудие во Франции. Учебное пособие. Москва, 1994. 198 с. С. 131.

затримана особа повинна бути доставлена в суд, який перевіряє підстави затримання (арешту) і за відсутністю таких звільняє особу. Обшук за загальним правилом здійснюється на підставі судового наказу. Однак трапляється чимало випадків, коли поліція має право проводити обшук без судового наказу: наприклад, обшук, супроводжуючий арешт; обшук місця проживання арештованого тощо. У цілому слід зазначити, що у тих випадках, коли поліції необхідно вийти за межі наданих їй повноважень, вона зобов'язана звернутися до суду з проханням про видачу судового наказу – процесуального акту, що дає змогу вчинити певну дію. Матеріали досудового розслідування, за якими має виноситися обвинувальний акт, схвалені державним обвинувачем, підлягають перевірці в магістратському суді. У процесі такої перевірки суддя заслуховує обвинувача і вивчає зібрані докази. Уважаючи, що їх достатньо, суддя ухвалює рішення про віддання обвинуваченого до суду. У разі такого рішення судді обвинувач складає обвинувальний акт і передає його для затвердження до суду<sup>34</sup>.

Як зазначає Л.В. Головка, сама ідея «судового контролю» є ідея англо-американського походження, що цілком природно, тому що в країнах загального права ніколи не існували ні судове попереднє слідство, ні інститут слідчого судді. У той же час проблема «контролю» повинна була виникнути саме в тих процесуальних системах, де виробництво в попередніх стадіях кримінального процесу ведеться несудовими органами, тобто де поняття попереднього виробництва повністю збігається з поняттям провадження досудового. Велика кількість континентальних кримінальних процесуальних систем поступово, як ми знаємо, усвідомлено відмовились від французького судового попереднього слідства і інституту слідчого судді. Самим яскравим прикладом тут є Німеччина. Але в такій ситуації вони не могли не сприйняти систему «попереднього судового контролю», оскільки відмова від інституту слідчого судді жодним чином не означає й не могла означати відмову від

<sup>34</sup> Гуценко К. Ф., Головка Л. В., Филимонов Б. А. Уголовный процесс западных государств. Москва, 2002. 528 с. С. 107.

фундаментальної засади, згідно з якою взяття під варту може відбуватись лише за рішенням представника судової влади<sup>35</sup>.

В Сполучених Штатах Америки відомості про злочин і особу, яка його вчинила, збираються в основному під час обшуку й арешту або ж у зв'язку з цими заходами процесуального примусу (наприклад, допит). Майже кожна кримінальна справа, включаючи й справи про малозначні кримінальні діяння, починається з арешту або обшуку<sup>168</sup>.

Існує два різновиди арешту в кримінальному процесі США – загальне правило та виключення із нього. За загальним правилом, для видачі ордеру поліцейський, який має «достатні підстави», звертається до обвинувача (аторнею) для неофіційного затвердження копії ордеру. Це необхідно для того, щоб потім виданий ордер міг бути використаний в процесі. Відмова атторнея підтримувати обвинувачення автоматично робить марним отримання ордеру. Наданий пізніше в магістратуру ордер повинен містити не тільки прізвище, ім'я обвинуваченого, але і юридичну кваліфікацію скоєного і докази наявності «достатніх підстав», наказ виконуючий ордер посадовій особі доставити заарештованого до судді, який видав ордер, якщо цей суддя відсутній – до найближчого або найдоступнішого судді. Видача ордеру судом є тільки його прерогативою. Ордери, які видаються іншими посадовими особами, визнаються в подальшому процесі незаконними. Після отримання ордер повинен бути приведений у виконання. Основні умови правомірності виконання арешту такі: виконавець не повинен знати злочинні дії, в зв'язку з якими видано ордер. Він повинен перевірити лише правильність оформлення ордеру; ордер може бути виконаний лише в межах предметної та територіальної юрисдикції суду, який видав ордер; ордер повинен бути виконаний в будь-який час доби, якщо особа, яка заарештовується звинувачується у фелонії. В іншому випадку арешт не допускається в неділю або вночі<sup>36</sup>.

---

<sup>35</sup> Головки Л. В. Институт судебного контроля за предварительным заключением под стражу в континентальных формах уголовного процесса. *Сборник аналитических материалов по совершенствованию уголовного и уголовно-процессуального права в Республике Казахстан*. Алматы, 2009. С. 52-63 С. 57.

<sup>36</sup> Стойко Н. Г., Семухина О. Б. Уголовный процесс в США: Учебное пособие. Краснояр. гос. ун-т. Красноярск,



Отже, вирішення питання про здійснення арешту в кримінальному процесі США знаходиться в компетенції судді. Водночас, як зазначає К.Г. Горелкіна, рішення судді про видачу ордера на арешт або обшук значною мірою зумовлюється думкою поліції і прокуратури, тому ці заходи можуть суттєво обмежувати права і свободи громадян у кримінальному процесі США<sup>37</sup>.

Арешт без ордера в кримінальному процесі США є винятковим запобіжним заходом, пов'язаним з будь-якою невідкладною обставиною. Звід законів США титул 18 параграф 3052 і 3053 визначають наступні обставини, при яких «цивільний арешт» визнається законним: будь-яка людина може заарештувати особу в момент вчинення зради або іншої фелонії, а також замаху на них; будь-яка людина може заарештувати особу, якщо вона бачить або будь-яким іншим способом сприймає, що відбувається фелонія; будь-яка людина, що має обґрунтовану підозру, що дана особа вчинила фелонію, може здійснити арешт; будь-яка людина може заарештувати особу, якщо в його присутності відбувається місдемінор, що є порушенням громадського порядку<sup>38</sup>.

Що стосується обшуку, то правило 41 Федеральних правил кримінальної процедури, виходячи з конституційного положення (поправка 4), містить норму, відповідно до якої обшук здійснюється на основі виданого ордера, мотивованого достатніми підставами. Обставини, які доводять достатність підстав, повинні бути підтверджені під присягою особисто (усно або письмово) або по телефону перед магістратом. В заяві, що подається магістрату, повинні зазначатись: конкретне місце обшуку, ознаки розшукуваних предметів, вказівка на підстави для видачі ордера і осіб, показаннями яких ці підстави підтверджуються, а також вказівка особи, відносно якої даний ордер повинен бути виконаний<sup>39</sup>.

---

2000. 315 с. С. 72-73

<sup>37</sup> Горелкіна К. Г. Особливості процесуального статусу слідчого судді: порівняльний аналіз. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 14-19.

<sup>38</sup> Стойко Н. Г., Семухина О. Б. Уголовный процесс в США: Учебное пособие. Красноярск, 2000. 315 с. С. 72-73.

<sup>39</sup> Federal rules of criminal procedure, effective March 21, 1946 (As amended to December 1, 2016). Washington: U.S. Government printing office, 2009. 83 p. Legal Information Institute: <https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp> (дата звернення 02.11.2020).

Таким чином, кримінальний процес США передбачає судовий контроль за заходами та діями з боку правоохоронних органів, які обмежують конституційні права, свободи та інтереси осіб, проте містить певні виключення, які прямо передбачені Федеральними правилами кримінальної процедури. При цьому дані виключення встановлені як для арешту, так і для обшуку. Відносно останнього передбачені такі виключення: 1). Обшук під час арешту. З цієї категорії справ досить часто відбуваються порушення, які виражаються в застосуванні арешту як законного прикриття для арешту без обшуку. Хоча вкрай рідко, але стороні захисту вдається довести відсутність необхідного зв'язку між проведеним обшуком і арештом. 2). Згода на обшук, що означає відмову від гарантій поправки 4 Конституції. Згода має бути отримана від особи, яка володіє житловим приміщенням на законних підставах і проживає в ньому (тобто при оренді потрібна згода наймача, а не наймодавця). Згода повинна бути отримана добровільно, не під впливом обману або помилки. Досить згоди лише однієї із проживаючих в будинку осіб. 3). Обшук у разі крайньої потреби допускається, якщо зволікання спричинить знищення доказів або заподіє шкоду поліцейським або іншим людям. 4). Обшук автомобіля в силу його мобільності допускається при наявності «розумних обставин». Особа, яка вважає, що під час обшуку були порушені його права, може подати в суд клопотання з метою витребувати вилучені предмети і визнати їх неприпустимими доказами у справі<sup>40</sup>.

Кримінальний процесуальний кодекс Республіки Молдова регламентує такого суб'єкта, як суддя з кримінального переслідування, який у п. 24 ч. 1 ст. 6 КПК Республіки Молдова визначається як суддя, наділений функціями кримінального переслідування, а також судового контролю за процесуальними діями, що здійснюються під час кримінального переслідування. Згідно з ст. 313 КПК Республіки Молдова оскарженню підлягають: 1) відмова органу кримінального переслідування: а) у прийнятті скарги чи повідомлення про готування чи вчинення злочину; б) у задоволенні клопотань у встановлених законом випадках; в) розпочати кримінальне переслідування; 2) постанова про

<sup>40</sup> Стойко Н. Г., Семухина О. Б. Уголовный процесс в США: Учебное пособие. Красноярск, 2000. 315 с. С. 72-73.

припинення кримінального переслідування чи про припинення кримінального провадження, чи про виведення особи з-під кримінального переслідування; 3) інші дії, що обмежують конституційні права та свободи особи. Також суд розглядає заяви про прискорення кримінального переслідування. В ст. 41 КПК Республіки Молдова передбачена компетенція судді з кримінального переслідування відносно судового контролю, яка передбачає 1) взяття особи під попередній або домашній арешт, а також зміну, призупинення або скасування цих запобіжних заходів; 2) прийняття рішень про тимчасове звільнення затриманої або заарештованої особи і їх скасування, а також прийняття рішень про тимчасове позбавлення особи водійських прав; 3) дозволу проведення обшуку, огляду, арешту майна, вилучення предметів, що містять державну, комерційну, банківську таємницю, ексгумації; 4) прийняття рішення про тимчасове відсторонення від посади, поміщення особи до медичного закладу; 5) дозволу на прослуховування повідомлень, виїмку кореспонденції, відеозапис; 6) допит свідків<sup>41</sup>.

Особлива роль суду на досудовому розслідуванні в Кримінальному процесі Республіки Молдова підкреслюється ЄСПЛ в справі «Бойченко проти Молдови» (*Voicenco v Moldova*), 41088/05, 11 липня 2006: «Представники уряду послалися на кілька статей Кримінального процесуального кодексу [Республіки Молдова], що, на їхню думку, становлять правову основу для подальшого тримання заявника під вартою після закінчення терміну дій ордеру на його тримання під вартою від 23 липня 2005 року. Проаналізувавши ці статті, Суд зауважує, що жодна з них не передбачає підстав для тримання заявника під вартою без ордеру на арешт. Навіть більше, коли припустити, що якісь з положень, на які посилається уряд, таки передбачали таке тримання під вартою, то вони б суперечили статті 25 Конституції, яка чітко проголошує, що тримання під вартою допускається тільки на підставі ордеру і що воно не може тривати понад 30 днів. Це підтверджується й положеннями статті 177 Кримінального

---

<sup>41</sup> Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова от 14 марта 2003 года URL: [http://base.spininform.ru/show\\_doc.fwx?rgn=3833](http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=3833) (дата звернення 01.11.2020).

процесуального кодексу, яка дублює положення статті 25 Конституції, встановлюючи, що попереднє ув'язнення може застосовуватися лише на підставі розпорядження суду<sup>42</sup>.

В Кримінальному процесуальному кодексі Республіки Білорусь в ч. 2 ст. 139 передбачено, що суд за місцем розслідування кримінальної справи або розгляду заяви чи повідомлення про злочин може розглядати скарги на такі рішення органу кримінального переслідування: 1) на відмову у порушенні кримінальної справи; 2) про припинення попереднього розслідування кримінальної справи, кримінального переслідування; 3) про відмову у порушенні провадження за нововиявленими обставинами. Важливо наголосити, що перелічені вище рішення нарівні із судом можуть бути оскаржені і прокуророві. Окрім цього, у порядку ст. 143 КПК Республіки Білорусь до суду можна оскаржити затримання, застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту чи домашнього арешту, продовження строку тримання під вартою чи домашнього арешту. Ч. 2 ст. 33 КПК Республіки Білорусь встановлює такі повноваження суду на досудових стадіях кримінального процесу: 1) розгляд скарг на дії і рішення органу кримінального переслідування на підставах і в порядку, передбачених в КПК Республіки Білорусь; 2) винесення постанов про застосування запобіжних заходів у випадку, передбаченому частиною п'ятою статті 144 КПК Республіки Білорусь; 3) винесення постанов у кримінальних справах, що перебувають у його провадженні, про поміщення особи в організацію охорони здоров'я для проведення судово-психіатричної експертизи<sup>43</sup>.

В Королівстві Бельгія слідчий суддя здійснює досудове слідство у найбільш резонансних справах. Участь слідчого судді надає провадженню більшої змагальності. Слідчий суддя уповноважений розпочинати слідство тільки на підставі запиту прокурора, а в подальшому не може вийти за його

---

<sup>42</sup> Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. Київ, 2010. 576 с. С. 85.

<sup>43</sup> Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь (16 июля 1999 г. № 295-3). Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь URL: <https://etalonline.by/document/?regnum=hk9900295> (дата звернення 02.11.2020).

межі. Слідчий суддя уповноважений давати вказівки органам поліції про проведення слідчих дій, керувати досудовим слідством, а також видавати ордер на арешт чи обшук<sup>44</sup>.

Згідно п. 47 ст. 7 КПК Республіки Казахстан слідчий суддя – «суддя суду першої інстанції, який здійснює передбачені цим Кодексом повноваження в ході досудового провадження». У відповідності до ст. 55 КПК Республіки Казахстан, до повноважень слідчого судді належить санкціонування тримання під вартою, домашнього арешту, тимчасового відсторонення від посади, заборони до наближення, екстрадиційного арешту, проведення негласних слідчих дій, подовження строків зазначених заходів, застосування залогу, арешту майна примусового поміщення особи в медичну організацію для виробництва судово-психіатричної і (або) судово-медичної експертиз, в спеціальну медичну організацію, що надає психіатричну допомогу, пристосовану для утримання хворих в умовах суворої ізоляції; ексгумації трупа, оголошення міжнародного розшуку підозрюваного, обвинуваченого, санкціонування огляду, обшуку, виїмки, особистого обшуку, примусового огляду, примусового отримання зразків, розгляд скарг на дії (бездіяльність) і рішення дізнавача, органу дізнання, слідчого і прокурора та інші повноваження, передбачені цим КПК<sup>45</sup>. Отже, повноваження слідчого судді Республіки Казахстан можна поєднати в такі основні групи: санкціонування слідчих дій, санкціонування запобіжних заходів, розгляд скарг на дії (бездіяльність) і рішення дізнавача, органу дізнання, слідчого і прокурора, а також інші повноваження.

Слідчим суддею в кримінальному процесі Федеративної Республіки Німеччини відповідно до абзацу 1 §21e Закону про судоустрій виступає суддя дільничного суду, який згідно з абзацами 2, 3 § 4 Закону про суддів разом з

<sup>44</sup> Стойко Н. Г. Уголовный процесс Англии и Уэльса, Бельгии и Дании: сравнительно-правовой. Красноярск, 1997. 82 с. С.12-13.

<sup>45</sup> Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 26.07.2016 г.) URL: [https://online.zakon.kz/document/?doc\\_id=31575852](https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852) (дата звернення 01.11.2020).

судовою владою здійснює в даному випадку «інші функції, якими згідно із законом наділяються суди або судді»<sup>46</sup>.

Варто зазначити, що Федеративна Республіка Німеччина вправі передавати окремі повноваження у сфері законодавства Євросоюзу, ініціатором багатьох прогресивних новел у кримінальному провадженні країн – членів Євросоюзу була саме Німеччина<sup>47</sup>.

У німецькій доктрині інститут, який регламентує судову діяльність на стадії попереднього розслідування, прийнято позначати терміном «Ermittlungsrichter»<sup>48</sup>.

Починаючи від судово-правової реформи 1974 року, в результаті якої досудове розслідування слідчим суддею «по-французьки» було реформовано у прокурорське дізнання, під законодавчою назвою «підготовка публічного обвинувачення», судову владу на досудовому розслідуванні епізодично, реалізуючи покладені на нього обов'язки контролю за застосуванням заходів примусу органами дізнання, забезпечення окремих, найважливіших доказів для судового розгляду, судового застосування визначених в законі заходів процесуального примусу, включаючи застосування арешту обвинуваченого як запобіжного заходу, представляє слідчий суддя (Ermittlungsrichter) в принципово іншому статусі – і як орган судового контролю за дізнанням, і як суддя-слідчий, і як судовий орган застосування окремих заходів процесуального примусу, в т. ч. в силу публічного (офіційного) характеру виконання ним даної функції<sup>49</sup>.

Відповідно до КПК Федеративної Республіки Німеччини, за розпорядженням судді на стадії попереднього розслідування здійснюються такі дії, як ексгумація (ч. 4 §87), виїмка (ч. 1 §98), машинне співставлення та передача даних (ч. 1 § 98b), контроль над засобами телекомунікації (ч. 1 § 100b),

<sup>46</sup> Черепій П. М. Система і повноваження органів кримінального судочинства у ФРН і України: Навчальний посібник. Київ, 2005. 416 с. С.337-338.

<sup>47</sup> Савченко В. А., Соловій Я. І., Фелик В. І., Юрчишин В. Д. Основи кримінального процесу Федеративної Республіки Німеччина: навч. посіб. Харків, 2017. 372 с.

<sup>48</sup> Prechtel G. Das Verhältnis der Staatsanwaltschaft zum Ermittlungsrichter: eine kritische Betrachtung der Mitwirkung des Richters im Ermittlungsverfahren, insbesondere zur Bedeutung des § 162 StPO, München, Univ., Diss.; 1995 311 S.

<sup>49</sup> Попелюшко В. О. Судовий арешт як запобіжний захід у кримінальному процесі ФРН. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2014. №2 (10) URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14pvokpf.pdf> (дата звернення 04.01.2019).

заходи без відому особи, чиї інтереси порушуються (ч. 1 § 100с., ч. 1 § 100d.), арешт (ч. 1 § 114), розпорядження про розшук (ч. 1 § 131с) та ін. Отже слідчий суддя має виключно важливі повноваження щодо санкціонування під час попереднього розслідування заходів, які обмежують права, свободи та інтереси особистості.

За німецьким законодавством, виконання обов'язків слідчого судді на стадії попереднього розслідування, навіть якщо він виносив постанову про взяття під варту, не являється підставою сумніву в його неупередженості при подальшому судовому розгляді справи<sup>50</sup>.

При цьому, як зазначає В. Я. Тацій, у практиці ЄСПЛ сформовано гарантії незалежного і неупередженого суду, створеного на підставі закону. Зокрема, як упередженого можна розглядати суд або суддю, якщо він або присяжний брав участь на попередніх стадіях кримінального провадження («Пероте Пелон проти Іспанії» від 25.07.2002); суддя припускав заяви щодо винуватості особи поза судовим розглядом («Лавентс проти Латвії» від 28.11.2002); на суддю здійснювали тиск ЗМІ чи інші особи («Папон проти Франції» від 11.10.2005); безпідставно змінювався склад суду («Моїсеєв проти Росії» від 09.12.2004)<sup>51</sup>.

Вартою уваги є справа «Храїді проти Німеччини» (Chraïdi v Germany), 65655/01, 26 жовтня 2006 року, в якій особа заявила про порушення встановлених КЗПЛ строків тримання під вартою. В даній справі ЄСПЛ схвалив рішення слідчого судді, зазначивши, що компетентний судовий орган виявив потрібну особливу ретельність, здійснюючи провадження в справі заявника. У попередніх справах ЄСПЛ визнавав, що попереднє ув'язнення терміном понад п'ять років становило порушення пункту 3 статті 5 КЗПЛ. Ця справа була пов'язана з особливо складним розслідуванням і судовим розглядом актів міжнародного тероризму, кваліфікованих як тяжкі злочини, що спричинили смерть трьох та важкі страждання понад сотні потерпілих. Після

<sup>50</sup> Бойльке Вернер. Уголовно-процессуальное право ФРГ: Учебник. / пер. с нем. Я. М. Плошкиной; Под ред. Л. В. Майоровой. Красноярск, 2004. 352 с. С.59.

<sup>51</sup> Грошевий Ю. М., Тацій В. Я., Туманянц А. Р. та ін. Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків 2013. 824 с. С.83.

екстрадиції заявника з Лівану 1996 року єдина причина його перебування в Німеччині полягала в його передання під суд в зв'язку із цими злочинами. За цих виняткових обставин велика тривалість тримання заявника під вартою [5 років і майже 6 місяців] усе ж можна вважати обґрунтованою<sup>52</sup>.

В кримінальному процесуальному законодавстві Австрійської Республіки в ході реформи 2004 року було прийнято рішення відмовитись від слідчого судді (Untersuchungsrichter) і передати його функції по керівництву досудовим слідством прокурору. В даний час прокурор дає вказівки кримінальній поліції, приймає рішення про проведення медіації та припинення кримінального переслідування. Раніше всі ці функції виконувалися слідчим суддею.

В австрійській науковій літературі висловлюються наступні міркування про переваги нового порядку: по-перше, визнається розумним, що орган, який приймає пізніше рішення про звинувачення, з самого початку може визначити, які саме обставини необхідно встановити в процесі попереднього розслідування: з'являється гарантія того, що досліджуються як раз ті обставини справи, які в подальшому будуть вирішальними або для пред'явлення звинувачення, або для припинення судового провадження; по-друге, стає можливим при наявності складних злочинних діянь, наприклад в області економічної злочинності, створення «прокурорських команд» за участю прокурорів-фахівців; по-третє, істотно полегшується міжнародне співробітництво, оскільки за минулі роки в більшості європейських країн процедура попереднього розслідування поставлена під контроль прокурора. Таким чином, співпраця може здійснюватися на однаковому рівні (а саме на рівні прокурорів)<sup>53</sup>.

Однак, як зазначає Н.В. Ільютченко, є і недолік такого нововведення. Справа полягає в тому, що прокурор не володіє суддівською незалежністю. Громадяни довіряють прокурорам набагато менше, ніж суддям, вважаючи, що судді цілком вільні від політики. Цьому недоліку, втім, була знайдена ефективна

<sup>52</sup> Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. Київ, 2010. 576 с. С. 85.

<sup>53</sup> Ільютченко Н. В. Оптимизация уголовного процесса: опыт Австрии. *Актуальные проблемы российского права*. 2015. № 12 (61). С. 178-183. С. 180.



«протиотрута», а саме була оговорена можливість протесту в кримінальному суді (§ 106 StPO [«Strafprozeßordnung» – Кримінальний процесуальний кодекс Австрії]) – в разі відмови прокуратури від виконання нею своїх зобов'язань або порушення закону в судовому порядку можливо оскаржити її дії<sup>54</sup>.

На нашу думку така можливість опротестування лише частково збалансовує рівність сторін, наближаючи кримінальний процес Австрійської Республіки до змагального характеру, оскільки прокуратура як процесуальна сторона наділяється значною кількістю повноважень, які до реформи 2004 року відносились до компетенції судового органу (Untersuchungsrichter).

В Королівстві Іспанії існує досить багато різних видів кримінальних судів, оскільки деякі суди виконують функцію слідства, в той час як інші здійснюють розгляд і вирішення кримінальних справ<sup>55</sup>.

В 1988 році, згідно Органічному Законом N 7, «з метою спрощення судової процедури у кримінальних справах при дотриманні гарантій прав обвинуваченого» була введена нова судова інстанція – судді у кримінальних справах. Ці судді розглядають одноосібно кримінальні справи, за які може бути призначено покарання до 6 років позбавлення волі (в ряді випадків допускається і заочний розгляд справи за згодою обвинуваченого). У кожній провінції є, як правило, кілька суддів у кримінальних справах, а в Мадриді – кілька головних суддів даної категорії, уповноважених розглядати найбільш складні справи в будь-якій частині Іспанії. Слідчі суди ведуть дізнання та досудове слідство у кримінальних справах, які в подальшому передаються в провінційні суди або суди у кримінальних справах. Крім цього вони розбирають дрібні правопорушення і можуть переглядати рішення мирових суддів. У Мадриді діють кілька центральних слідчих судів, юрисдикція яких поширюється на всю Іспанію<sup>56</sup>.

<sup>54</sup> Ильютченко Н. В. Оптимизация уголовного процесса: опыт Австрии. *Актуальные проблемы российского права*. 2015. № 12 (61). С. 178-183. С. 180.

<sup>55</sup> Франсиско Р. Р. Реализация принципа равенства Сторон на досудебных стадиях по уголовному процессу Испании (перевод с английского кандидата юридических наук О.А. Шварц). *LEXRUSSICA*, № 1, 2012. С.145-171. С.145 URL: [http://en.nbpublish.com/library\\_get\\_pdf.php?id=23264](http://en.nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=23264) (дата звернення 02.11.2020).

<sup>56</sup> Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник / Отв. ред. докт. юрид. наук, проф. А. Я.

Вартим уваги є рішення ЄСПЛ по справі «Мангурас проти Іспанії» [Mangouras v. Spain] (скарга №12050/04), в якій заявник оскаржував встановлений слідчим суддею розмір застави. Було порушено кримінальну справу, і слідчий суддя взяв заявника під варту з можливістю визволення під заставу в розмірі 3,000, 000 євро. При цьому слідчий суддя підкреслив, що поведінка заявника могла бути кваліфікована як злочин, який завдав шкоди природним ресурсам і навколишньому природному середовищу, а також як невиконання інструкцій адміністративних органів. На думку судді, тяжкість висунутих звинувачень та іноземне громадянство заявника, який не мав зв'язків з Іспанією, виправдовували велику суму встановленої застави. ЄСПЛ зазначив, що при тлумаченні вимог пункту 3 статті 5 КЗПЛ повинні враховуватися сучасні реалії, а саме правомірна зростаюча стурбованість в Європі і світі в зв'язку з екологічними правопорушеннями і тенденція до використання кримінального законодавства як засіб примусу до дотримання зобов'язань з охорони навколишнього природного середовища, встановлених європейським і міжнародним правом. Як потрібен більш високий рівень стандартів в області захисту прав людини, так відповідно і неминуче потрібна велика твердість при оцінці правопорушень, вчинених щодо основних цінностей демократичного суспільств, а тому не можна виключити, що при визначенні розміру застави з метою забезпечення ефективності такого заходу повинне прийматись до уваги і професійне середовище, яке створило основу даної діяльності. В результаті ЄСПЛ дійшов висновку, що іспанські суди в достатній мірі врахували особисту ситуацію заявника, зокрема, його статус найманого працівника судновласника, професійні відносини з поручителями, громадянство і місце постійного проживання, а також відсутність зв'язків в Іспанії і вік<sup>57</sup>.

Кримінальний процес Грузії також передбачає суб'єкта, уповноваженого на здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час розслідування – суддя-магістрат. Відповідно до ч. 2 ст. 20 КПК Грузії, до

---

Сухарева. Москва, 2003 URL: <http://5fan.ru/wievjeb.php?id=16060> (дата звернення 02.11.2020).

<sup>57</sup> Case of Mangouras v. Spain (Application №. 12050/04) URL: <https://www.echr.coe.int> (дата звернення 11.02.2019).

компетенції судді-магістрату районного (міського) суду належить винесення судової ухвали про провадження слідчих дій, пов'язаних з обмеженням конституційних прав людини і застосуванням примусових заходів, вирішення питань про застосування заходів захід щодо обвинуваченого, дозвіл скарг на незаконні діяння слідчого або (і) прокурора, у випадках, передбачених цим Кодексом, а також здійснення інших повноважень, передбачених КПК Грузії<sup>58</sup>.

Дослідники критично ставляться до вилучення із сфери судового контролю дискреційних повноважень прокурора щодо початку та припинення кримінального переслідування, у зв'язку із здійсненням котрих скаргу можна подавати лише один раз прокурору вищого рівня, що, зокрема, «значно погіршує правове становище потерпілого»<sup>59</sup>.

Слід зазначити, що відповідно до статистичних даних офіційного ресурсу Ради Європи, кількість скарг, які надійшли до ЄСПЛ проти Грузії в 2017 році становить на 19% менше, ніж в 2016 році. Разом з тим, на 18% збільшилася кількість скарг, визнаних ЄСПЛ неприйнятними – 232 із 358. По 25 скаргам ЄСПЛ потребував відповіді від уряду Грузії, що в три рази менше, ніж в 2016 році. Як зазначає Міністерство юстиції Грузії, вказана статистика підтверджує, що, на думку Страсбурзького суду, захист прав людини в Грузії представляється ефективним, і в багатьох випадках додатковий розгляд справ в Європейському суді не є обов'язковим, що являється результатом реформ уряду Грузії, здійснених за останні роки (в тому числі впровадження процесуального статусу судді-магістрату в 2015 році), в ході яких система правосуддя стала дієвою і дає можливість ефективного захисту прав<sup>60</sup>.

Аналогічна закономірність прослідковується і в Україні. Так, із запровадженням в кримінальному провадженні України процесуального статусу слідчого судді, загальна кількість поданих до ЄСПЛ скарг проти України, які приймалися Судом до розгляду, становила: в 2013 році – 13132 скарги, в 2014

<sup>58</sup> Уголовно-процессуальный кодекс Грузии от 1 октября 2010 года / Законодательный вестник Грузии URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/90034?publication=124> (дата звернення 01.11.2020).

<sup>59</sup> Кушпін В. П., Циліорик І. І. Про слідчого суддю як суб'єкта здійснення судового контролю. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Юридичні науки*. 2016. № 850. С. 513-520. С.516.

<sup>60</sup> Ministry of Justice of Georgia URL: <http://www.justice.gov.ge> (дата звернення 11.02.2019).

році – 14198, в 2015 році – 6007, в 2016 році – 8644, в 2017 році – 4387, в 2018 році – 3207, в 2019 році – 3991. Отже, можна констатувати динаміку в бік зменшення прийнятих до розгляду звернень. Що стосується рішень, винесених ЄСПЛ відносно України, їх кількість коливається з 2281 (в 2013 році) до 187 (в 2019 році), в останні роки прослідковується закономірне зменшення їх кількості (в 2018 році – 290 рішень, в 2019 – 187. Для порівняння – в 2012 році – 301 рішення, в 2013 – 2281, в 2014 – 1073)<sup>61</sup>. Виключення становить значна кількість рішень за 2017 рік (12438 рішень), однак переважна більшість (12143 рішення) з них прийняті шляхом об'єднання зі справою «Бурмич та інші проти України» та стосуються питання невиконання судових рішень в Україні, що знаходиться поза межами компетенції слідчого судді.

Відповідно до ст. 51 КПК Республіки Ірак, функція обвинувачення здійснюється слідчим судом, який складається із судового слідчого та слідчого судді. Пункт А статті 52 КПК Республіки Ірак встановлює, що слідчий суддя проводить розслідування всіх правопорушень особисто або за допомогою судових слідчих. Він може дозволити будь-якому співробітнику, який займається діяльністю у сфері злочинів, виконувати будь-які конкретні дії від його імені. Стаття 50 КПК Республіки Ірак містить норму, відповідно до якої поліцейський має право розслідувати будь-який злочин за дорученням слідчого судді або судового слідчого, а також коли передання повідомлення про злочин слідчому судді або судовому слідчому призведе до затягування виробництва, втрати слідів злочину, зашкодить розслідуванню чи сприяє приховуванню підозрюваного<sup>62</sup>. Таким чином, поліцейські можуть отримати статус слідчого і проводити розслідування за всіма злочинами на основі доручення слідчого судді або судового слідчого, а також на основі рішення поліцейського органу про те, що передання повідомлення слідчому судді або судовому слідчому призведе до вищевказаних наслідків<sup>63</sup>.

<sup>61</sup> European Court of Human Rights URL: <https://www.echr.coe.int> (дата звернення 11.02.2019).

<sup>62</sup> Criminal procedure code 23 of 1971 (as amended to 14 march 2010) URL: <http://hrlibrary.umn.edu/research/Egypt/Criminal%20Procedures.pdf> (дата звернення 11.02.2019).

<sup>63</sup> Ахмед Камаран Сабах. Значение гарантий прав личности в уголовном процессе России и Ирака:

У Грецькій Республіці розслідування кримінальних справ здійснюється поліцією (під керівництвом прокурора) або слідчим суддею. Грецька прокуратура утворюється в рамках судової організації, тому прокурор вважається судовою посадовою особою, в завдання якої входять охорона закону і захист прав громадян загалом. Він знаходиться при суді, представляючи об'єктивний державний інтерес. Основні засади організації та діяльності грецької прокуратури – ієрархічність і неподільність. У більшості випадків (у справах про малозначні злочини) прокурор здійснює розслідування через поліцію, яка представляє йому результати у вигляді відповідного резюме. У справах по більш серйозним злочинам він може доручити справу слідчому судді. У разі, якщо доказів достатньо для звинувачення, прокурор передає обвинуваченого безпосередньо до суду<sup>64</sup>.

Судова організація Греції передбачає існування двох різних типів судів, що відповідають двом судовим стадіям попереднього судового провадження та судового розгляду. Компетентними судовими органами попереднього виробництва є слідчий суддя і судова рада.

Слідчий суддя у грецькому кримінальному процесі – це суддя суду першої інстанції, який призначається на посаду президентською постановою терміном на два роки. Він здійснює попереднє судове розслідування (так зване головне або звичайне) у справах про тяжкі злочини, а також вирішує питання про застосування заходів процесуального примусу<sup>65</sup>.

Судова рада – палата в суді першої інстанції або апеляційному суді. Складається з трьох професійних суддів. Проводить слухання з приводу відводів в закритих засіданнях. Судова рада другої інстанції (апеляційного суду) розглядає скарги на рішення судової ради першої інстанції. Рішення обох рад повинні бути аргументовані і можуть бути оскаржені в касаційному порядку до

---

сравнительный анализ. *Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион. Общественные науки.* Ростов-на-Дону. 2015. № 2. С. 89-93 с. 91-92.

<sup>64</sup> Правоохранительные органы: Учебное пособие. 3-е изд., испр. и доп. / Отв. ред. С.Л. Лонь. Томск, 2004. 488 с. С. 387.

<sup>65</sup> Уголовно-процессуальный кодекс Греческой Республики. Научное редактирование и предисловие кандидата юридических наук С. И. Карибова; перевод с греческого к.ю.н. С.И. Карибова, В.И. Карибова URL: <https://docplayer.ru/86989074-Ugolovno-processualnyy-kodeks-grecheskoy-respubliki.html>

Верховного суду Греції<sup>66</sup>. Найбільш поширеним еквівалентом цього найменування в російській мові служить термін «слідчий суддя». Як зазначалося вище, є навіть думка про те, що такий переклад єдино вірний.

### **1.3. Наукова розробленість процесуального статусу слідчого судді**

Законодавче закріплення інституту слідчого судді в кримінальному процесі України обумовлює необхідність теоретичного дослідження його процесуального статусу з метою визначення шляхів подальшого удосконалення зазначеного інституту. При цьому слід зазначити, що будучи запровадженим в результаті реформування кримінального процесуального законодавства України, яке ознаменувалося прийняттям 13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу України, інститут слідчого судді, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод і інтересів осіб в кримінальному провадженні, являється принципово новим, а тому недостатньо дослідженим в межах кримінального процесу України.

Відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України, слідчий суддя – суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому КПК України, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 КПК України, – голова чи за його визначенням інший суддя відповідного апеляційного суду. Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду.

Процесуальний статус слідчого судді в кримінальному провадженні, а також судовий контроль на досудовому розслідуванні досліджувався такими вітчизняними і зарубіжними вченими, як А. Ф. Бондюк, І. В. Гловюк, А. П. Гуськова, В. А. Ємельянов, А. А. Славгородських, М. М. Ковтун, Т. С. Бухранова, О. А. Трефилов, В. О. Попелюшко, М. А. Чельцов-Бебутов, М. М. Розин, І. Я. Фойницький, Т. Тарановські, П. П. Музиченко, Г. І. Трофанчук, К. Г.

<sup>66</sup> Правоохранительные органы: Учебное пособие. / Отв. ред. С. Л. Лось. Томск, 2004. 488 с. С. 387.

Горелкіна, В. П. Кушпін, І. І. Циліорик, А. Р. Туманянц, В. Руденко, В. Я. Горбачевський, С. В. Нагачевський, С. О. Пшенічко, Н. П. Сиза, Ю. В. Скрипіна, О. С. Ткачук, Д. П. Кисленко, Ю. Д. Москалюк, К. Є. Лисенкова, Д. Є. Крикливець, І. С. Шаповалова, Л. Д. Удалова, Д. О. Савицький, В. В. Рожнова, Т. Г. Ільєва, М.Г. Шавкун, К. Д. Волков, М. А. Макаров, В. В. Віхров та іншими. В роботах зазначених авторів досить ґрунтовно розроблені питання поняття, предмету, меж судового контролю в досудовому провадженні, наведено класифікації повноважень слідчого судді, а також досліджено історичні і порівняльні аспекти правового інституту слідчого судді.

В історичному аспекті процесуальний статус слідчого судді був досліджений такими вченими, як А.П. Гуськова, В.А. Ємельянов, А.А. Славгородських – відносно аналізу Статуту кримінального судочинства 1864 року, який закріплював конструкцію попереднього слідства за такою схемою, що в центрі досудового провадження знаходився слідчий суддя, хоча, як відомо, однією з найбільш принципових новел великої судово-правової реформи 1860-1864 року було впровадження судового слідчого<sup>67</sup>.

М.М. Ковтун та Т.С. Бухранова здійснюють змістовний аналіз термінів «слідчий суддя» та «судовий слідчий», стверджуючи, що російський законодавець під час судово-правової реформи 60-х років XIX століття в повній мірі усвідомлено відмовився від французького терміну «слідчий суддя», який в ті часи здобув широкого використання в багатьох країнах Європи, і прибіг до використання саме терміну «судовий слідчий», чітко розуміючи різницю між зазначеними поняттями і вважаючи, що даний термін більш точно відображає сутність впроваджуваного суб'єкта<sup>68</sup>, а також досліджують інститут судового слідчого і спеціалізованого слідчого судді в контексті досвіду країн континентальної системи права<sup>69</sup>.

<sup>67</sup> Гуськова А. П., Емельянов В. А., Славгородских А. А. Проблемные вопросы реформирования досудебного производства России. *Российский судья*. Москва, 2008. № 4. С. 9-11 с.10.

<sup>68</sup> Ковтун Н. Н. Институт специализированных следственных судей: к дискуссии о векторах законодательной воли. *Российский журнал правовых исследований*. 2015. № 2 (3). С. 174-183.

<sup>69</sup> Ковтун Н. Н., Бухранова Т. С. Институт судебного следователя и специализированного следственного судьи в контексте опыта стран континентальной системы права. *Российский следователь*, 2011. №17 URL:

О.А. Трефилов також досліджує поняття «слідчий суддя» та «судовий слідчий» та процесуальний статус останнього в порівняльно-правовому аспекті, допускаючи можливість використання них в якості синонімів (при необхідності кожного разу оговорювати, який сенс вкладається в той чи інший термін)<sup>70</sup>.

До історичних аспектів виникнення й розвитку інституту слідчого судді звертались також В. О. Попелюшко, М. А. Чельцов-Бebutov, М. М. Розин, І. Я. Фойницький, Т. Тарановські, П. П. Музиченко, Г. І. Трофанчук.

Ю.В. Скрипіна дисертації «Слідчий суддя в системі кримінальної процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження)» на підставі проведеного порівняльного аналізу кримінального процесуального законодавства зарубіжних країн та окремих положень проектів КПК України обґрунтовує доцільність запровадження інституту слідчого судді в кримінальний процес України, а також розкриває правову природу зазначеного інституту, місце, роль та компетенцію слідчого судді в системі кримінальної процесуальної діяльності. Визначено основне призначення слідчого судді, яке, відповідно до зазначеної наукової роботи, полягає в здійсненні судового захисту прав і законних інтересів осіб, що приймають участь в кримінальному процесі, та забезпечення законності провадження по справі на досудових стадіях. Це зумовлює специфічний характер виконуваної ним кримінальної процесуальної функції, яка визначена як забезпечення законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини на досудовому провадженні по кримінальній справі. Також запропоновано одну із класифікацій повноважень слідчого судді<sup>71</sup>.

В монографії І.В. Гловюк «Судова діяльність у досудових стадіях кримінального процесу: теорія і практика» (Одеса, 2010) досліджено правову природу судової діяльності в досудовому провадженні; розкрито правові й організаційні засади судової діяльності із застосування заходів кримінального

---

<https://publications.hse.ru/en/articles/64146290> (дата звернення 11.02.2019).

<sup>70</sup> Трефилов А. А. Судебный следователь в дореволюционной России: сравнительно-правовой аспект. *Вестник Казанского юридического института МВД России*. 2012. № 4. С. 128–133.

<sup>71</sup> Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2008. 219 с.



процесуального примусу, при наданні дозволів на провадження процесуальних та оперативно-розшукових дій щодо розгляду скарг на дії, бездіяльність і рішення владних суб'єктів кримінального процесу<sup>72</sup>. Крім того, ряд питань розкрито у дисертації 2016 року «Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації», зокрема, в підрозділі 2.5. «Функціональна спрямованість діяльності кримінально-процесуальної суду та слідчого судді». За результатами наукового дослідження доведено існування у системі кримінально-процесуальних функцій функції забезпечення слідчим суддею доказів через відповідність цього напрямку діяльності слідчого судді виділеним ознакам кримінально-процесуальних функцій, а також запропоновано та обґрунтовано ідею про реалізацію слідчим суддею функції забезпечення законності та обґрунтованості обмеження прав і свобод учасників кримінального провадження та інших осіб, що полягає в єдності його дозвільних повноважень та повноважень із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінально-процесуального примусу<sup>73</sup>.

В своїх дослідженнях А.Р. Туманянц розкриває поняття процесуального статусу слідчого судді як суб'єкта доказування у кримінальному провадженні, якому іманентна ситуативна активність по дослідженню обставин кримінального правопорушення<sup>74</sup>.

В.Я. Горбачевський досліджує слідчого суддю як суб'єкта в кримінальному провадженні держави, яка виконує роль арбітра сторін обвинувачення і захисту на стадії досудового слідства, а також здійснює судовий контроль за додержанням прав і свобод осіб у кримінальному провадженні»<sup>75</sup>.

<sup>72</sup> Гловюк І. В. Судова діяльність у досудових стадіях кримінального процесу: теорія і практика. Одеса: Фенікс, 2010. 232 с.

<sup>73</sup> Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретикометодологічні засади і практика реалізації: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 602 с.

<sup>74</sup> Туманянц А. Р. Інститут слідчого судді за новим кримінальним процесуальним кодексом України. Університетські наукові записки № 1(45). 2013. С. 293-299., с. 295.

<sup>75</sup> Горбачевський В. Я. Судовий контроль на стадії досудового розслідування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. С. 243-246., с. 244.

В.В. Руденко доходить висновку, що до слідчих суддів КПК України висуває підвищені вимоги щодо оперативності розгляду ними питань, які належать до їх компетенції, вимагає підвищеної уваги й далекоглядності у своїх рішеннях, встановлюючи необхідність у багатьох ситуаціях ухвалювати рішення негайно, при цьому віддаючи їм у руки вирішення найбільш чутливих для особи питань – питань обмеження її прав і свобод<sup>76</sup>.

С.В. Нагачевський розкриває поняття слідчого судді як судді, який уповноважений забезпечувати законність та обґрунтованість обмеження конституційних прав і свобод людини на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні<sup>77</sup>.

Д.П. Кисленко в науковому дослідженні «Судовий контроль під час розслідування злочинів» виявив обсяг контрольних повноважень суду при наданні згоди на обмеження конституційного права на недоторканність особи, а також розробив рекомендації з покращення судової практики з питань здійснення судом контролю під час розслідування злочинів та пропозиції щодо вдосконалення чинного на той час кримінального процесуального законодавства<sup>78</sup>.

Ю.Д. Москалюк в роботі «Домашній арешт і тримання під вартою в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні» розглядає судовий контроль з боку слідчого судді за забезпеченням конституційних прав, свобод і інтересів осіб під час призначення, реалізації та оскарження рішень в межах зазначеного запобіжного заходу. В ході дослідження робиться висновок про те, що однією з новацій КПК України є суттєве розширення функції суду щодо контролю за дотриманням прав і свобод сторін кримінального провадження під час досудового розслідування, а також запровадження з цією

---

<sup>76</sup> Руденко В. Процесуальний статус слідчого судді. *Слово національної школи суддів України*. 2013. С. 71-78. с. 71.

<sup>77</sup> Нагачевський С. В. Функції слідчого судді під час здійснення досудового розслідування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* № 3. 2015. С. 301-310. с. 301.

<sup>78</sup> Кисленко Д. П. Судовий контроль під час розслідування злочинів: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.09.Київ, 2011. 230 с.

метою інституту слідчого судді як особи, яка спеціально уповноважується на здійснення такого контролю<sup>79</sup>.

Також Ю.Д. Москалюк досліджує обсяг функцій та обов'язків, які має виконувати слідчий суддя. Функції слідчого судді в ході кримінального провадження пропонується умовно поділити на кілька груп: 1) розгляд питань, які стосуються застосування, зміни чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження (у тому числі й запобіжних заходів); 2) нагляд за дотриманням законності в питаннях затримання особи та утримування її під вартою; 3) надання дозволів на вчинення окремих слідчих дій в ході досудового розслідування; 4) розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування; 5) вирішення питань щодо поміщення неповнолітнього у приймальник-розподільник та щодо направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи; 6) функції слідчого судді в межах міжнародного співробітництва під час кримінального провадження<sup>80</sup>.

К.Є. Лисенкова в науковій роботі «Принцип змагальності сторін у досудовому кримінальному провадженні» досліджує роль слідчого судді в дотриманні зазначеної засади – його повноваження в межах реалізації змагальності сторін, а також реалізацію засади змагальності при застосуванні слідчим суддею заходів забезпечення кримінального провадження та оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора<sup>81</sup>.

В.Т. Нор та Д.Є. Крикливець в дослідженні «Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею» здійснює аналіз забезпечення вказаної засади кримінального провадження з позицій судового

---

<sup>79</sup> Москалюк Ю. Д. Підстави і процесуальний порядок застосування домашнього арешту як запобіжного заходу в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Херсон, 2014. № 5. Том 3. С. 178-181.

<sup>80</sup> Москалюк Ю. Д. Підстави і процесуальний порядок застосування домашнього арешту як запобіжного заходу в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Херсон, 2014. № 5. Том 3. С. 178-181.

<sup>81</sup> Лисенкова К. Є. Принцип змагальності сторін у досудовому кримінальному провадженні : автореферат дис. ... кандидата юридичних наук: 12.00.09. Київ, 2016. 20 с.

контролю на досудовому розслідуванні, розкриваючи механізм реалізації слідчим суддею засади змагальності під час здійснення повноважень з розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора. Так, вчений доходить висновку, що правове регулювання процедури розгляду скарг слідчим суддею здатне забезпечити її змагальний характер. Цікавим в розглядуваному аспекті представляється наведена в роботі характеристика ознак слідчого судді: 1) незалежність від усіх інших суб'єктів кримінального провадження в силу організаційної приналежності до органів судової влади; 2) будучи суддею, користується усіма законодавчими гарантіями незалежності нарівні з іншими суддями; 3) неініціативність у здійсненні своїх повноважень, оскільки підставою для оцінки рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора завжди є наявність скарги належного суб'єкта провадження; 4) незаінтересованість у будь-яких показниках роботи органів досудового розслідування, прокуратури та результатах розгляду скарг, окрім як у ефективному відновленні порушених прав суб'єктів провадження; 5) різні аспекти його діяльності із розгляду скарг врегульовані на законодавчому рівні, включаючи регламентацію процедури судового розгляду та строків його проведення, а також кола рішень, які можуть прийматися слідчим суддею. Запропоновано передбачити можливість оскарження згідно з правилами глави 26 КПК України також бездіяльності іншої службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, яка полягає у невжитті заходів щодо внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення<sup>82</sup>.

Л.Д. Удалова, Д.О. Савицький, В.В. Рожнова, Т.Г. Ільєва в монографії «Функція судового контролю у кримінальному процесі» Досліджено загальні проблеми здійснення судового контролю у кримінальному процесі. Розкрито порядок прийняття рішення про застосування запобіжних заходів, про

<sup>82</sup> Нор В. Т., Крикливець Д. Є. Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею. Львів, 2017. 376 с.

відсторонення від посади, про тимчасовий доступ до речей і документів та про застосування інших заходів забезпечення кримінального провадження. Приділяється увага питанню про надання дозволу на проведення гласних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій та проведення інших процесуальних дій. Досліджено питання оскарження рішень, дій і бездіяльності слідчого та прокурора й порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора<sup>83</sup>.

Т.Г. Ільєва в дисертації «Функція судового контролю у кримінальному процесі» проаналізувала спірні питання відносно поняття, сутності функції судового контролю у кримінальному процесі та меж її здійснення; сформулювала відповідні пропозиції до КПК України, спрямовані на удосконалення порядку здійснення слідчим суддею контрольних повноважень під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження та при проведенні гласних і негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій<sup>84</sup>.

М.Г. Шавкун в науковому дослідженні «Процесуальний контроль органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу» розкриває сутність та процесуальне значення судового контролю під час досудового розслідування, а також визначає основні чинники, які впливають на ефективність зазначеної функції судового органу на досудовому розслідуванні<sup>85</sup>.

К.Д. Волков в дисертаційному дослідженні «Забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність під час застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні» визначив, що судовий контроль у механізмі забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність під час застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні полягає в тому, щоб кожна особа, яка залучена до сфери кримінальних процесуальних відносин, пов'язаних із можливим обмеженням права особи на свободу та

<sup>83</sup> Удалова Л. Д. Функція судового контролю у кримінальному процесі: монографія. Київ, 2015. 176 с.

<sup>84</sup> Ільєва Т. Г. Функція судового контролю у кримінальному процесі: автореф. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2014. 20 с.

<sup>85</sup> Шавкун М. Г. Процесуальний контроль органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2010. 229 с.

особисту недоторканність, повинна мати можливість доступу до безстороннього представника судової влади з метою отримання здійснення належної правової оцінки дій, рішень чи бездіяльності органів держави. Також вчений обґрунтував доцільність посилення судового контролю під час реалізації слідчим суддею своїх повноважень у порядку ст. 206 КПК України щодо права безпосереднього ініціювання внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань (за фактами, виявленими в порядку ст. 206 КПК України), а зупинення досудового розслідування та закриття цієї категорії кримінального провадження має відбуватися винятково за участю або слідчого судді, або суду<sup>86</sup>.

В монографії М.А. Макарова «Судовий контроль у кримінальному провадженні» запропоновано власне бачення розв'язання ряду питань відносно прийняття слідчим суддею рішень про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, надання дозволу на проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, а також розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора<sup>87</sup>.

Дисертація В.В. Віхрова «Судовий контроль за застосуванням оперативними підрозділами органів внутрішніх справ оперативно-розшукових заходів» присвячена дослідженню існуючих теоретичних проблем формування змісту визначення судового контролю за використанням інституту обмеження прав і свобод людини під час оперативно-розшукової діяльності<sup>88</sup>.

А.Ф. Бондюк досліджуючи процесуальні основи статусу слідчого судді у кримінальному провадженні наводить теоретико-правову характеристику інституту слідчого судді в кримінальному процесі, розкриває основи реалізації слідчим суддею функції судового контролю у кримінальному провадженні України та повноваження слідчого судді в кримінальному провадженні. Зокрема вчений здійснює розмежування статусу і повноважень судді та слідчого судді,

---

<sup>86</sup> Волков К. Д. Забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність під час застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні : автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2015. 20 с.

<sup>87</sup> Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному провадженні: монографія. Київ, 2016. 339 с.

<sup>88</sup> Віхров В. В. Судовий контроль за застосуванням оперативними підрозділами органів внутрішніх справ оперативно-розшукових заходів: автореф. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.

звертає увагу на недоліки в оцінці слідчим суддею підстав для застосування запобіжних заходів до неповнолітніх, а також констатує, що поняття слідчого судді як носія процесуальних повноважень у кримінальному провадженні доцільно розглядати на основі інкорпорації кількох чинників, а саме: завдань, які виконує стадія досудового розслідування; процесуального обов'язку слідчого судді, передбаченого КПК, що пов'язаний зі здійсненням судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні<sup>89</sup>.

О.В. Бурлака в дисертації «Забезпечення реалізації слідчим суддею функції захисту прав, свобод та інтересів особи у кримінальному провадженні» зокрема визначає основні проблеми практичного застосування кримінального процесуального законодавства у сфері забезпечення захисту прав, свобод та інтересів людини слідчим суддею під час прийняття процесуальних рішень щодо застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження, серед яких оцінка суб'єктивної зацікавленості особи, у володінні якої перебувають речі та документи, до яких необхідно здійснити тимчасовий доступ, а також її намірів, і підтвердження їх певними документами; невизначеність строку, протягом якого вилучені на підставі ухвали слідчого судді речі та документи можуть знаходитися у особи, яка виконала ухвалу; покладення обов'язку участі підозрюваного, його захисника під час розгляду клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; невизначеність питання щодо скасування арешту на майно під час закриття кримінального провадження слідчим<sup>90</sup>.

С.І. Смик в дослідженні «Підстави та процесуальний порядок здійснення допиту на стадії досудового розслідування в судовому засіданні» розглядає повноваження слідчого судді під час здійснення допиту свідка, потерпілого на стадії досудового розслідування в судовому засіданні. Вчена доводить, що

---

<sup>89</sup> Бондюк А. Ф. Процесуальні основи статусу слідчого судді у кримінальному провадженні: автореф. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2017. 22 с.

<sup>90</sup> Бурлака О. В. Забезпечення реалізації слідчим суддею функції захисту прав, свобод та інтересів особи у кримінальному провадженні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 2018. 20 с.

ухвалюючи відповідне рішення в порядку ст. 225 КПК України, слідчий суддя реалізує функцію сприяння сторонам кримінального провадження у збиранні доказів, оскільки забезпечує можливість отримання судом допустимих доказів, подання яких у майбутньому буде утруднено або унеможливлено. Також в рамках даної дисертації вдосконалено положення про необхідність негайного постановлення слідчим суддею відповідної ухвали за наслідками розгляду клопотання про допит свідка, потерпілого чи підозрюваного під час досудового розслідування, але не пізніше 24 годин з моменту реєстрації та аргументацію щодо доцільності дотримання слідчим суддею процесуального порядку проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, визначеного у ч. 9 ст. 224 КПК України, а не перехресного допиту, який має інший зміст і мету<sup>91</sup>.

Вартими уваги є здійснені в науковій літературі класифікації повноважень слідчого судді. Реформування інституту судового контролю в досудовому провадженні у зв'язку з прийняттям та набранням чинності Кримінального процесуального кодексу України проявилось не тільки введенням у кримінальне провадження нового суб'єкта – слідчого судді, але й істотним розширенням меж судового контролю в досудовому провадженні. Воно реалізувалось у визначенні широкого кола слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які можуть бути проведені лише за ухвалою слідчого судді, заходів забезпечення кримінального провадження та інших заходів примусового характеру, на застосування яких слідчий суддя дає дозвіл, а також у чіткому формулюванні переліку скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора, які підлягають розгляду та вирішенню слідчим суддею в досудовому провадженні, регламентації порядку їх розгляду, рішень, що приймаються за результатами розгляду<sup>92</sup>. Відповідно до результатів анкетування, із 127 опитуваних практиків-респондентів 47% (57% слідчих суддів, 45% слідчих та 37% адвокатів)

<sup>91</sup> Смик С.І. Підстави та процесуальний порядок здійснення допиту на стадії досудового розслідування в судовому засіданні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 2018. 22 с.

<sup>92</sup> Пшенічко С. О. Повноваження слідчого судді з розгляду та вирішення скарг у досудовому провадженні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Одеса, 2014. 20 с. С.3.



вважають, що в результаті реформи кримінального процесуального законодавства 2012 року в частині закріплення процесуального статусу слідчого судді в кримінальному провадженні України спостерігається позитивна динаміка, 28% (28%, 19% та 39% відповідно) зазначають, що наявні як позитивні, так і негативні зміни, 19% вказують на негативні зміни та 6% констатують, що істотних змін на практиці не спостерігається (див. додаток Д).

Така широка сфера повноважень потребує їх чіткої класифікації для формування найбільш цілісного уявлення про процесуальний статус слідчого судді, а також визначення і усунення ймовірних недоліків в кримінальному процесуальному законодавстві відносно судового контролю на досудовому провадженні.

Згідно із наведеною в п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України дефініцією, до повноважень слідчого судді належить здійснення у порядку, передбаченому цим кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні<sup>93</sup>.

Судовий контроль полягає в наданні дозволу слідчим суддею на проведення ряду слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, які значною мірою обмежують конституційні права, свободи і інтереси осіб, ухваленні певних засобів забезпечення кримінального провадження, а також можливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора в ході досудового розслідування. Так, згідно з ч. 1 ст. 233 КПК України, ніхто не має права проникати в житло чи інше володіння особи з будь-якою метою, крім як за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім окремих випадків, передбачених в ч. 3 даної статті (до яких відносяться випадки спасіння життя людей і майна або безпосереднє переслідування осіб, підозрюваних в скоєнні злочину). Право на недоторканність житла чи іншого володіння особи закріплене в ст. 30 Конституції України, є однією із складових особистої

<sup>93</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 30.04.2020).

недоторканності та тісно пов'язана з правом на недоторканність особистого і сімейного життя, гарантованого ст. 32 Конституції України.

Ці права комплексно декларує ст. 8 КЗПЛ 1950 року: «Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції»<sup>94</sup>.

Така слідча дія, як огляд житла чи іншого володіння особи, яка передбачає обмеження права на недоторканість житла, у відповідності з ч. 2 ст. 237 КПК України здійснюється згідно з правилами, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи. В ч. 2 ст. 234 КПК України встановлено, що такий обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді<sup>95</sup>.

Аналогічні вимоги встановлені кримінальним процесуальним законодавством України і для здійснення в житлі чи іншому володінні особи слідчого експерименту (ч. 5 ст. 240). Також потребують ухвали слідчого судді практично всі слідчі дії, віднесені законодавцем до категорії негласних (ч.2 ст. 258, ч.4 ст. 267 КПК України). Виняток становлять такі негласні слідчі дії, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України), а також використання конфіденційної співпраці (ст. 275 КПК України).

Серед засобів забезпечення кримінального провадження без ухвали слідчого судді можуть здійснюватися тільки такі, як виклик слідчим, прокурором (ст. 133 КПК України), судовий виклик (ст. 134 КПК України), тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя (ст. 155 прим. 1 КПК України), тимчасове вилучення майна (ст. 167 КПК України) і затримання особи без ухвали слідчого судді, суду (параграф 2 глави 18 КПК України). Всі інші засоби забезпечення кримінального провадження під час досудового провадження здійснюються за рішенням слідчого судді по клопотанню слідчого

---

<sup>94</sup> Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 / Верховна Рада України: URL [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (дата звернення 30.04.2020).

<sup>95</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 30.04.2020).

(в деяких випадках узгодженому з прокурором), прокурора або за власною ініціативою, оскільки їх характер полягає в значному обмеженні конституційних прав, свобод і інтересів осіб. Так, потребує ухвали слідчого судді передбачене ст. 183 КПК України утримання під вартою, яке обмежує конституційне право на свободу і особисту недоторканість, закріплене ст. 29 Конституції України, в якій йдеться про те, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, визначеному в законі<sup>96</sup>.

Крім того, як зазначає Н.П. Сиза, на основі аналізу норм Глави 4 КПК України «Докази і доказування» можна стверджувати, що слідчий суддя є суб'єктом доказування, який уповноважений для встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження, здійснювати оцінку доказів за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом<sup>97</sup>.

Отже, достатньо широкі межі повноважень слідчого судді відносно судового контролю на досудовому провадженні потребують їх систематизації, чому сприятиме чітка класифікація зазначених повноважень.

В науці кримінального процесу вченими пропонуються різні критерії класифікації повноважень слідчого судді. Так, Ю.В. Скрипіна здійснила класифікацію повноважень слідчого судді залежно від предмета його діяльності на наступні види: щодо вирішення питання про застосування заходів кримінального процесуального примусу; щодо розгляду скарг на дії (бездіяльність) та рішення особи, яка провадить дізнання, слідчого та прокурора; щодо вирішення питання про проведення слідчих дій, які обмежують конституційні права і свободи людини; інші повноваження слідчого

---

<sup>96</sup> Конституція України: Науково-практичний коментар. В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. М. Грошевой та ін. Харків, 2003. 808 с.

<sup>97</sup> Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2012. №2(6) URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snpkpu.pdf> (дата звернення 01.03.2019).

судді (зокрема, спрямовані на забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження)<sup>98</sup>.

Однак слід зазначити, що на сьогоднішній день дана класифікація не представляється актуальною, оскільки була здійснена до реформування кримінального процесуального законодавства України 2012 року і відображає норми Кримінально-процесуального кодексу від 28 грудня 1960 року, що втратив чинність.

О.С. Ткачук розділяє повноваження слідчого судді на: а) слідчі процесуальні права й обов'язки слідчого судді (які стосуються прийняття ним рішень про затримання, при обранні запобіжних заходів та інших заходів процесуального примусу, розгляді подання органу дізнання, слідчого чи прокурора про проведення слідчих дій, які обмежують конституційні права людини і громадянина); б) юрисдикційні, або судові (які стосуються розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність особи, яка здійснює дізнання, слідчого чи прокурора)<sup>99</sup>.

Проте зазначеною класифікацію не охоплюється ряд процесуальних питань, які не можна віднести ні до слідчих, ні до юрисдикційних, і які можуть виникати як в першому, так і в другому випадках – таких, наприклад, як порядок вирішення питання про відводи, розгляд яких віднесено до компетенції слідчого судді (ч. 2 ст. 81 КПК України).

Досліджуючи повноваження слідчого судді в кримінальному провадженні за КПК України від 13 квітня 2012 року, І.В. Гловюк класифікує їх за такими критеріями: 1) за предметом здійснення; 2) за характером ініціації; 3) за формою здійснення.

Найбільш розгорнутою є, безумовно, поділ повноважень слідчого судді за предметом здійснення. Так, за предметним критерієм повноваження слідчого судді можна поділити на наступні групи: 1) дозвільні повноваження (пов'язані

<sup>98</sup> Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Харків, 2008. 20 с.

<sup>99</sup> Ткачук О. С. Повноваження слідчого судді у кримінальному процесі України. *Новації кримінально-процесуального законодавства: праці конф.*, (6 липн. 2012 р., Дніпропетровськ): Дніпропетровськ, 2012. URL: <http://www.dduvs.dp.ua/assets/files/news3/KPK/material.doc> (дата звернення 01.03.2019).

із вирішенням питань про проведення слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права особи); 2) повноваження із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінального процесуального примусу; 3) повноваження із здійснення судового контролю; 4) повноваження із забезпечення доказів у кримінальному провадженні; 5) допоміжні повноваження; 6) повноваження, пов'язані із міжнародним співробітництвом<sup>100</sup>.

За формою здійснення повноваження слідчого судді можна поділити на такі, що здійснюються в змагальній формі і такі, що здійснюються в незмагальній формі. В цілому змагальною є процедура розгляду клопотання про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом (клопотання про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом розглядається слідчим суддею за участю прокурора та/або слідчого, підозрюваного, його захисника; клопотання про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом, якщо документи, які посвідчують користування спеціальним правом, не були тимчасово вилучені, може розглядатися лише за участю підозрюваного, його захисника – ч. 1, 2 ст. 151 КПК України); про відсторонення від посади (яке, згідно із ч. 1 ст. 156 КПК України, розглядається за участю слідчого та/або прокурора та підозрюваного чи обвинуваченого, його захисника); клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, про арешт майна, застосування запобіжного заходу, проведення слідчим суддею допиту (крім винятків, прямо передбачених ч. 2 ст. 163, ч. 2 ст. 172, ч. 6 ст. 193, ч. 1 ст. 225 КПК України); клопотання про застосування тимчасового арешту, екстрадиційного арешту, клопотання про затвердження згоди особи на видачу (ч. 3 ст. 588 КПК України), а також розгляд скарг (ч. 3 ст. 306 КПК України). Змагальний характер може мати і процедура розгляду клопотання про накладення грошового стягнення (оскільки про час і місце розгляду клопотання повідомляється службова особа, яка його внесла, і особа, на яку може бути накладено грошове стягнення, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання). Незмагальний характер має

<sup>100</sup> Гловюк І. В. Повноваження слідчого судді у досудовому провадженні. *Митна справа*. 2012. №. 6. Частина 2. Книга 2. С. 103-110. С. 104.

процедура розгляду клопотання про привід, про обшук, огляд житла і іншого володіння особи, слідчий експеримент в житлі чи іншому володінні особи, клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу (ч. 3 ст. 189), клопотання про дозвіл проведення негласної слідчої (розшукової) дії (розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання – ч. 1 ст. 248 КПК України).

За характером ініціації повноваження слідчого судді можна поділити на: повноваження, що здійснюються за власною ініціативою (наприклад, здійснення судового виклику, накладення грошового стягнення і ін.) і за ініціативою учасників кримінального провадження (сторін, скаржника)<sup>101</sup>.

Ю.М. Грошевий і А.Р. Туманянц класифікують повноваження слідчого судді за критерієм їх процесуальної спрямованості: повноваження при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування; повноваження при проведенні процесуальних дій, що обмежують конституційні права людини; повноваження при розгляді скарг на рішення, дії або бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування; інші процесуальні повноваження слідчого судді, спрямовані на забезпечення процесуальних прав суб'єктів кримінального провадження<sup>102</sup>.

Н.П. Сиза пропонує класифікувати повноваження слідчого судді залежно від змісту і характеру питань, вирішення яких віднесено законом до його компетенції, об'єднавши його повноваження в п'ять груп: 1) вирішення питань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій; 3) вирішення питань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій; 4) розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування; 5) вирішення інших процесуальних питань, що потребують

<sup>101</sup> Гловюк І. В. Повноваження слідчого судді у досудовому провадженні. *Митна справа*. 2012. №. 6. Частина 2. Книга 2. С. 103-110. С.108-109.

<sup>102</sup> Грошевий Ю. М., Тацій В. Я., Туманянц А. Р. та ін. Кримінальний процес: підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків, 2013. 824 с. С.116-117.

неупередженого розгляду. До таких питань можна віднести питання про відводи під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 81), вирішення окремих питань щодо зберігання речових доказів і документів (ч. 7 ст. 100), поновлення процесуального строку (ст. 117), встановлення строку для ознайомлення з матеріалами (ч. 10 ст. 290)<sup>103</sup>. Слід зазначити, що будучи заснованою на аналізі Кримінального процесуального кодексу України, така класифікація повністю відповідає системі його норм.

В.О. Попелюшко класифікує повноваження слідчого судді на групи (види), і класифікувати за критерієм предмета правового регулювання, якому значною мірою відповідає структурна побудова чинного КПК на розділи, глави, параграфи, статті та норми статей. За даним критерієм до першої групи повноважень слідчого судді вчений відносить повноваження у сфері процесуальних відносин, пов'язаних із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження в широкому значенні даного поняття (за винятком передбачених у ст. ст. 167, 168, 207 –213 КПК). Зазначену групу повноважень на підставі родового предмета правового регулювання можна поділяти на види, наприклад, повноваження щодо заходів забезпечення кримінального провадження у вузькому їх значенні – гл. гл. 10-17 КПК, щодо запобіжних заходів на стадії досудового розслідування – § 1 гл. І8, ст.ст. 493, 499 КПК, щодо запобіжних заходів при екстрадиції – глава 44 КПК, а наведені види, в залежності від безпосереднього предмета правового регулювання, – на їх окремі різновиди (підвиди). Другу групу складають повноваження слідчого судді, пов'язані із розглядом та вирішенням питань щодо дачі дозволу на проведення визначених в законі слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на збирання сторонами, у першу чергу стороною обвинувачення, доказів (гл. гл. 20, 21 КПК). Третя група повноважень слідчого судді зводиться до розгляду та вирішення скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора.

<sup>103</sup> Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2012. №2(6). URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snprku.pdf> (дата звернення 01.03.2019).

Четверта група його повноважень це повноваження, видами яких є збирання доказів. П'яту групу повноважень слідчого судді складають повноваження, пов'язані із встановленням процесуальних строків. Шоста група повноважень слідчого судді – повноваження із розгляду та вирішення питань про відводи під час досудового розслідування прокурора, слідчого, захисника, представника, спеціаліста, перекладача, експерта, секретаря судового засідання (ч.2 ст.81 КПК). Сьома – є повноваження щодо вирішення на стадії досудового розслідування долі речових доказів з підстав та за умов, передбачених ч.ч. 6, 7 ст. 100 КПК. Восьме повноваженням слідчого судді зводиться до того, що тільки на підставі його ухвали вирішується питання про використання інформації, отриманої в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії про ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, в іншому кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 257 КПК). Дев'ята група – це низка так званих загальних обов'язків (повноважень) слідчого судді щодо захисту прав людини, закріплених у ст. 206 КПК, реалізація яких полягає у безпосередньому, за власною ініціативою здійсненні ним дій та прийнятті рішень, спрямованих на поновлення свобод незаконно ув'язнених осіб та прав осіб, що перебувають під вартою, на захист інших, передбачених у нормах цієї статті КПК прав та інтересів даних осіб<sup>104</sup>.

О.Г. Шилов класифікує повноваження судді на досудовому розслідуванні на дві групи:

а) надання дозволу на застосування заходів процесуального примусу, які умовно можна поділити на три групи: заходи, що призначені забезпечити явку обвинуваченого, свідків, інших учасників кримінальної справи до посадової особи, яка провадить розслідування, чи до суду, привід обвинуваченого та свідка; заходи, які гарантують збирання доказів, заходи короточасного обмеження волі, які спрямовані на встановлення особи;

<sup>104</sup> Попелюшко В. О. Слідчий суддя у кримінальному провадженні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2014. №9 URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14pvoukp.pdf> (дата звернення 23.08.2020).



б) інші повноваження суду на досудовому провадженні у кримінальній справі<sup>105</sup>.

Таким чином, класифікація повноважень слідчого судді за критерієм змісту представляється найбільш доцільною, оскільки структурно відповідає порядку закріплення зазначених повноважень в системі норм кримінального процесуального законодавства, аналіз якого дозволяє об'єднати повноваження слідчого судді в такі основні групи: повноваження, пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; повноваження, пов'язані із розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора в ході досудового розслідування; повноваження, пов'язані із проведенням слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Також слід звернути увагу на поняття внутрішнього переконання слідчого судді. Так, відповідно до кримінального процесуального законодавства України, в своїй діяльності слідчий суддя під час прийняття рішень керується своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження (ч.1 ст. 94 КПК України). Засада внутрішнього переконання полягає у відсутності наперед визначених прийомів оцінки та їх послідовності, натомість ґрунтується на об'єктивних законах логіки та мислення, а також суб'єктивних категоріях правосвідомості, совісті, емоцій (чуттів). Він характеризує сам підхід до оцінки доказів, будучи вільним від зовнішнього примусу і не зв'язаним формальними приписами пошуком істини<sup>106</sup>.

Так, відомий процесуаліст М.С. Строгович розглядав внутрішнє переконання як передумову, критерій, процес, метод і результат пізнавальної діяльності у провадженні<sup>107</sup>.

---

<sup>105</sup> Шилю О. Г. До питання запровадження інституту слідчого судді в кримінальному процесі України. Університетські наукові записки. 2011. № 3. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap\\_2011\\_3\\_45](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2011_3_45) (дата звернення 23.08.2020).

<sup>106</sup> Кушпит В. П., Циліорик І. І. Про слідчого суддю як суб'єкта здійснення судового контролю URL: <https://vlp.com.ua/node/16616>

<sup>107</sup> Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса: Основные положения науки советского уголовного

Необхідно розрізняти внутрішнє переконання і переконаність, пов'язуючи із першим раціональну основу діяльності і глибоко вкорінені в свідомості представлення морально-ідеологічного плану, які мотивують рішення і вчинки слідчого судді, а з другою – суб'єктивне відношення слідчого судді до своїх вчинків і переконань. Дані поняття тісно пов'язані і при відомій складності диференціації в ряді робіт нерідко трактуються в єдиному контексті. Так, Б.Т. Матюшин розглядає внутрішнє переконання судді як власне відношення до своїх знань, рішень, дій. В той же час, як зазначає А.В. Смирнов: «Переконання називається внутрішнім не тільки від того, що зріє в свідомості оцінюючого суб'єкта, – воно внутрішнє, головним чином тому, що єдиним притулком, в якому скрита істина, слугує наявна сукупність доказів»<sup>108</sup>.

Закономірна присутність психологічного компоненту у формуванні внутрішнього переконання суб'єкта оцінки зумовлює неминучий вплив його почуттів на результати оцінки доказів і якість рішень, що приймаються. На внутрішнє переконання впливають також морально-етичні чинники, ситуативне, цілеспрямувальне, соціальне – на встановлення суб'єкта оцінки тощо. Це не означає, що суб'єкт оцінки вправі приймати процесуальні рішення лише за наявності у нього внутрішнього переконання: саме по собі внутрішнє переконання не має правового значення. Стаття 94 КПК України вимагає, щоб ця впевненість ґрунтувалась на «всебічному, повному і об'єктивному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності» відповідно до вимог закону.

Таким чином, закон вимагає, щоб внутрішнє переконання суб'єкта оцінки було обґрунтованим.

Як зазначив В. Д. Берназ, переконання завжди формується у свідомості певної особи і це – внутрішній психічний продукт в той час як може бути і переконання іншої посадової особи, наприклад, прокурора відносно думки слідчого. Така думка буде відносно переконання слідчого зовнішньою і це реальність з якою необхідно рахуватися. У судді може бути теж інше

---

процесса. Т. 1. Москва, 1968. 470 с.

<sup>108</sup> Марина Е. А. Значение внутреннего убеждения судьи при применении судейского усмотрения. *Вестник Оренбургского государственного университета*, 2014. № 3. С. 34-37.

переконавання і т. п. Тому не має не тільки підстави відмовлятися від переконання як терміну, але і неможливо. У природі не існує іншого засобу при оцінці, слідів, речей, документів, інформації, доказів при кримінальному провадженні забезпечити відповідний рівень правосуддя як тільки використовуючи психіку людини, результатом чого є формування переконання про те, що мало місце у минулому з метою відновлення того, що було при вчиненні злочину у детальних ознаках події, яка розслідується, та прийняття вірного процесуального або тактичного рішення<sup>109</sup>.

Як зазначає С.М. Смоков, у переконанні виявляється людська здатність включати до об'єкта свого відбиття дослідження самого процесу пізнання та його результату. Віддзеркалення відбиття (внутрішнє переконання) є не тільки результатом пізнання, але й критичним ставленням до цього результату з позицій його адекватності цілям і завданням досудового слідства<sup>110</sup>.

Об'єктивність внутрішнього переконання потребує від слідчого судді як правозастосовного суб'єкта високого рівня професійної компетентності і правосвідомості, оскільки недостатньо чітке розуміння норм кримінального процесуального законодавства ставить під загрозу правильність прийняття рішень, а отже призводить до неналежного забезпечення прав, свобод і інтересів учасників кримінального провадження. Так, відсутність розуміння різниці між бездіяльністю, яка оскаржується в порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України, та відмовою в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, призвело до розцінювання слідчим суддею скарги на бездіяльність слідчого, яка виявилась у відсутності процесуального реагування на заяву про проведення слідчих дій, як скарги на рішення слідчого про відмову у задоволенні відповідної заяви. Відмовляючи у відкритті провадження, слідчий суддя Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області зазначив про відсутність предмета оскарження

<sup>109</sup> Берназ В. Д. Правові та психологічні аспекти оптимізації формування переконання слідчого у кримінальному провадженні як основа оцінки доказів. *Вісник кримінального судочинства*. № 3, 2015 URL: [https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3\\_2015\\_Bernaz.pdf](https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Bernaz.pdf) (дата звернення 03.05.2019).

<sup>110</sup> Берназ В. Д., Смоков С. М. Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти). Монографія. Одеса, 2005. 151 с.

– постанови слідчого про відмову в задоволенні клопотання – та з огляду на приписи п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України дійшов висновку, що особа оскаржує ті дії та бездіяльність, які не підлягають оскарженню. Таким чином, необхідно враховувати, що якщо особа звернулась із клопотанням про проведення слідчої (розшукової) дії, однак воно залишилось без реагування або без належного реагування (наприклад, не було розглянуте або було розглянуте в частині) слідчого, то в такому випадку правомірним є оскарження такої бездіяльності відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України. Однак, якщо клопотання розглянуто, а в його задоволенні було відмовлено, то така відмова є предметом оскарження винятково відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України<sup>111</sup>.

В сучасних умовах прагнення України до євроінтеграції, дослідження проблеми забезпечення конституційних засад в кримінальному провадженні, а також визначення місця і ролі в механізмі реалізації вказаних засад такого нового для вітчизняного законодавства інституту, як інститут слідчого судді, набуває особливого значення. ЄСПЛ в своїх рішеннях щодо України неодноразово наголошував на значимості судового контролю за обмеженням конституційних прав і свобод людини. Так, в рішенні від 18.02.2010 по справі «Гарькавий проти України» (The Case of Garkavyu v. Ukraine, заява № 25978/07) Суд зазначив, що особа не може бути позбавлена або не може позбавлятися свободи, крім випадків, встановлених у п. 1 ст. 5 КЗПЛ. Цей перелік винятків є вичерпним, і лише вузьке тлумачення цих винятків відповідає цілям цього положення, а саме – гарантувати, що нікого не буде свавільно позбавлено свободи<sup>112</sup>.

Отже, конституційні права, свободи і інтереси осіб не є абсолютними і можуть бути обмежені, але тільки на підставах і в порядку, які чітко визначені в законі.

<sup>111</sup> Узагальнення «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування» / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Офіційний сайт URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00212> (дата звернення 03.05.2019).

<sup>112</sup> The Case of Garkavyu v. Ukraine, заява № 25978/07 / Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини / Міністерство юстиції України: офіційний веб-сайт URL: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-ukraini-vineseni-evropeyskim-sudom-z-prav-lyudini> (дата звернення 17.05.2019).

В рішенні по справі «Волохи проти України» від 02.11.2006 року (Case of Volokhy v. Ukraine, Application no. № 23543/02), в якій було встановлено порушення статті 8 КЗПЛ в зв'язку з арештом кореспонденції заявників, зокрема, зазначено, що втручання органів виконавчої влади в права осіб має підлягати ефективному контролю, який зазвичай має здійснюватися судовим органом, оскільки судовий контроль надає найбільші гарантії незалежності, безсторонності і здійснення належного провадження<sup>113</sup>.

Також слід зазначити, що значимість дослідження судового контролю за дотриманням конституційних прав і свобод людини на досудовому провадженні посилюється в умовах недостатньо ефективної реалізації органами досудового розслідування своїх функцій, про що свідчить аналіз практичної діяльності зазначених органів. Так, узагальнюючи судову практику щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ звертає увагу на процесуальні порушення з боку органів досудового розслідування. Зокрема, з проведеного аналізу відмов слідчих суддів в задоволенні клопотання про застосування запобіжних заходів вбачається, що слідчі (прокурори) не у всіх випадках дотримуються вимог ст. 184 КПК України (Клопотання слідчого, прокурора про застосування запобіжних заходів). Основною причиною відмови в задоволенні клопотань стало не доведення слідчим (прокурором) під час розгляду клопотання наявності достатніх підстав вважати, що існує хоча б один з ризиків, передбачених ст. 177 КПК України (Мета і підстави застосування запобіжних заходів). Разом з тим, згідно з аналізом статистичних даних заходів забезпечення кримінального провадження, застосованих у період з 20 листопада 2012 року до 1 вересня 2013 року,<sup>114</sup> найбільш розповсюдженим запобіжним заходом є тримання під вартою, тобто суттєве обмеження права людини на свободу і особисту недоторканність,

<sup>113</sup> Case of Volokhy v. Ukraine, заява № 23543/02 / Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини URL: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/SO2779.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO2779.html) (дата звернення 17.05.2019).

<sup>114</sup> Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : Вищий спеціалізований суд; Узагальнення судової практики, Витяг від 07.02.2014 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>

гарантоване Конституцією України (ст. 29). Отже, існування інституту слідчого судді являється необхідною умовою реалізації конституційних засад кримінального провадження, тому виявлення шляхів удосконалення механізму реалізації зазначених засад потребує, перш за все, дослідження місця і ролі слідчого судді в даному механізмі.

Реалізація конституційних засад кримінального провадження значною мірою залежить від рівню об'єктивності процесуальних рішень, які приймаються слідчим суддею під час кримінального провадження, оскільки саме слідчий суддя виступає ключовим суб'єктом в механізмі забезпечення конституційних прав, свобод і інтересів осіб – учасників кримінального процесу.

## РОЗДІЛ 2.

### ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО СУДДІ

#### 2.1. Поняття, сутність і класифікація засад кримінального провадження як визначальних положень діяльності слідчого судді

Ефективна реалізація встановлених Кримінальним процесуальним кодексом України завдань кримінального провадження можлива тільки в умовах дотримання засад – основоположних начал кримінального провадження. Як зазначає професор М.М. Михеєнко, кримінальне провадження може бути джерелом підвищеної небезпеки для індивідуума і суспільства в цілому, якщо воно не ґрунтується на демократичних і гуманістичних засадах або якщо останні проголошені, але не дотримуються<sup>115</sup>. Разом з тим, гарантованість прав і свобод особи, виражена в засадах кримінального процесу, не тотожна абсолютній забороні на обмеження цих прав і свобод. На думку В. В. Назарова, специфіка кримінального процесу полягає в тому, що і відхід від гуманістичних засад, і ліберальне ставлення до злочинності призводять до обмеження прав людини (як обвинуваченого, так і потерпілого), а також інтересів суспільства<sup>116</sup>. Для забезпечення істини в кримінальному процесі нерідко виникає необхідність обмеження окремої людини в її правах і свободах<sup>117</sup>.

Перш за все необхідно розкрити зміст поняття «засади кримінального провадження». Оскільки кримінальне процесуальне законодавство України не містить визначення терміну «засади», представляється доцільним звернутися до наукових позицій відносно тлумачення зазначеного терміну. При аналізі наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів стає очевидним, що в

<sup>115</sup> Михеєнко М. М. Проблемы развития уголовного процесса в Украине: Избранные произведения. Москва, 1999. 220 с. С. 220.

<sup>116</sup> Назаров В. В. Конституційні права і свободи громадян у кримінальному провадженні – обмеження чи порушення? *Науковий вісник Ужгородського національного університету* URL: <https://goal-int.org/konstitucijni-prava-i-svobodi-gromadyan-u-kriminalnomu-provazhenni-obmezheniya-chi-porushennya/>

<sup>117</sup> Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі: монографія. Дніпропетровськ, 2002. 432 с. С. 18.

юридичній літературі відсутня єдина точка зору щодо даного поняття. Більш того, дискусійним залишається питання розмежування понять «засади» та «принципи» кримінального процесу. При цьому більшість вчених ототожнюють ці два поняття, оскільки їх лексичне значення є близьким.

Достатньо ціннісним у питанні сутності і співвідношення понять «принципи» – «засади» є дослідження В. Божка. Автор проводить детальний аналіз окремих рішень Конституційного Суду України, завдяки чому приходить до думки, що поняття «принцип» і «засади» є дуже близькими, але не тотожними категоріями. Саме тому і законодавець, і Конституційний суд іноді використовують дані терміни у схожому значенні. Однак, ретельний аналіз автора засвідчив, що термін «засада» є більш ширшим за своїм змістом і охоплює також і ті явища, що окреслює категорія «принцип». Тому зміст «принципу» можна розкрити через ширшу за своїм змістом категорію «засада»<sup>118</sup>.

Натомість, більшість авторів вважають поняття «принципи» і «засади» тотожними, оскільки і засади, і принципи мають наскрізний характер і діють в усіх стадіях кримінального провадження<sup>119</sup>.

Отже, у юридичній літературі немає однозначної дефініції поняття «принципи (засади)». Як слушно зазначає О.П. Кучинська, його визначення залежить від контексту застосування та позиції того чи іншого автора<sup>120</sup>.

Зокрема, М.М. Михеєнко в основу визначення принципів (засад) поклав таку сукупність властивостей: 1) це найбільш загальні, вихідні положення, ідеї, що мають фундаментальне значення для кримінального процесу, визначають його спрямованість, побудову загалом, форму і зміст його стадій та інститутів; 2) принципи виражають панівні в певній державі політичні та правові ідеї, які стосуються завдань і способу здійснення провадження; 3) вони повинні бути

<sup>118</sup> Божко В. Аналіз співвідношення змісту термінів «засада» і «принцип» крізь призму правових позицій Конституційного Суду України. *Вісник Львівського університету імені Івана Франка*. 2011. №54. С. 124-132.

<sup>119</sup> Галаган О. І. Поняття та система засад (принципів) кримінального провадження. *Науковий вісник Національної Академії Внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 167–171.

<sup>120</sup> Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників: монографія Київ, 2013. 228 с., с. 37-38.



закріплені в нормах права; 4) принципи повинні повністю діяти у всіх або кількох стадіях процесу й обов'язково в його центральній стадії – стадії судового розгляду; 5) порушення будь-якого принципу означає незаконність рішення у справі й обов'язково тягне його скасування<sup>121</sup>.

Виходячи з цих критеріїв, він визначає засади (принципи) кримінального процесу як закріплені в законі й панівні в державі політичні та правові ідеї щодо завдань і способу здійснення кримінального провадження, що визначають спрямованість і побудову кримінального процесу загалом, форму і зміст його стадій та інститутів, порушення яких обов'язково тягне за собою скасування вироку та інших рішень у справі.

В.М. Тертишник під засадами кримінального процесу розуміє найзагальніші положення, правила поведінки, головні ідеї, начала, що визначають сутність і зміст діяльності суб'єктів процесу, процесуальну форму здійснення правосуддя, створюють систему гарантій установлення істини, захисту прав і свобод людини та забезпечення справедливості правосуддя, та які отримали закріплення в законі, звернені своїми правовими вимогами до всіх учасників процесу, мають с. 168 загальнообов'язковий характер, забезпечуються заходами державного примусу і мають правовий механізм реалізації<sup>122</sup>.

А.І. Макаρκін вважає, що «принцип» ближчий до поняття «правило», а «засада» – це більш загальне поняття, яке вказує на належність до якогось соціально-правового явища<sup>123</sup>.

Однак, більшість науковців висловлює протилежну думку щодо розмежування вказаних понять, ототожнюючи їх. Так, на думку російського вченого Ф.Н. Багаутдинова, під «засадами» розуміють вихідне, головне положення, принцип, основу світогляду, правило поведінки<sup>124</sup>.

<sup>121</sup> Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України : підручник. Київ, 1999. 536 с., с. 35

<sup>122</sup> Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: підручник. Київ, 2003. 1120 с., с. 83.

<sup>123</sup> Макаркин А. И. Состязательность на предварительном следствии. Санкт-Петербург, 2004. 265 с. С. 23.

<sup>124</sup> Багаутдинов Ф. Н. Публичные и частные интересы в российском уголовном судопроизводстве и гарантии их обеспечения на предварительном следствии. Автореф. дисс...доктора юрид. наук. Москва, 2004. 499 с. С. 113

На думку Л.М. Лобойка, принципи (засади) кримінального провадження – це закріплені в правових нормах вихідні положення, що виражають панівні в державі політичні та правові ідеї і визначають суть діяльності сторін обвинувачення і захисту та суду щодо досудового розслідування і судового провадження<sup>125</sup>.

Ю.О. Ланцедова засади (принципи) антикримінального провадження розглядає як не будь-яку вимогу процесуального законодавства діяти лише певним шляхом, а передбачене чинним правовим актом наріжне імперативне правило поведінки (засаду), яке має пронизувати антикримінальне провадження в цілому чи лише певну його стадію та визначати сутність і процесуальні гарантії дотримання цієї процедури, прав, свобод та обов'язків її суб'єктів, якісного, раціонального та ефективного отримання повноцінних доказів та інших видів антикримінальних відомостей<sup>126</sup>.

В.Я. Тацій визначає загальні засади кримінального провадження як закріплені в нормах права визначальні, фундаментальні положення щодо закономірностей і найбільш суттєвих властивостей кримінального провадження, які обумовлюють їх значення як засобу для захисту прав і свобод людини і громадянина, а також для врегулювання діяльності органів та посадових осіб, які ведуть кримінальний процес<sup>127</sup>.

В.Т. Нор наводить наступне тлумачення поняття кримінальних процесуальних засад: «це закріплені в Конституції України, загальновизнаних міжнародних актах та у кримінальному процесуальному законодавстві фундаментальні (базові) керівні для учасників провадження положення, що виражають і визначають найістотніші властивості провадження, вимоги до правил і способу діяльності насамперед органів і службових осіб, які ведуть кримінальне провадження, та є гарантіями забезпечення дотримання прав,

<sup>125</sup> Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. Київ, 2014. 432 с., с. 43.

<sup>126</sup> Ланцедова Ю. О. Курс лекцій з кримінального процесуального права України: навч. посібник / за наук. ред. О. А. Кириченка. Миколаїв, 2013. 328 с. С.47.

<sup>127</sup> Грошев Ю. М., Тацій В. Я., Туманянц А. Р. та ін. Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків, 2013. 824 с., с. 62.

свобод, законних інтересів тих учасників провадження, які залучаються до нього, а в підсумку – виконання завдань кримінального провадження»<sup>128</sup>.

В.В. Навроцька під принципами (засадами) розуміє безпосередньо закріплені в законі основоположні ідеї, найзагальніші положення, що відзначаються стабільністю і системністю та визначають суть, зміст і спрямованість діяльності суб'єктів процесу, спосіб і процесуальну форму їх діяльності, порушення яких обов'язково має тягти за собою настання відповідних юридичних наслідків<sup>129</sup>.

Як зазначає А. Ю. Олійник, визначення у кримінальному процесуальному законодавстві основоположних ідей терміном слов'янського походження «засада» (основа, початок, принцип), що означає вихідне, головне положення, принцип, основу світогляду, правило поведінки, є співзвучним нормам Конституції України, а саме ч. 3 ст. 129, якою окреслено основні засади судочинства України при здійсненні правосуддя<sup>130</sup>.

Використовуючи термін «засади», В.В. Назаров та Г. М. Омеляненко розуміють під ним виражені в кримінальному процесуальному праві вихідні нормативно-керівні начала, що характеризують його зміст і закріплені в ньому закономірності суспільного життя, які набули нормативного закріплення в Конституції України, Кримінальному процесуальному кодексі та в інших законодавчих актах<sup>131</sup>.

На думку Т.М. Мирошніченко, відносно кримінального провадження найбільш розповсюдженим є розуміння засад як закріплених в законі визначальних, фундаментальних положень відносно закономірностей і найбільш істотних властивостей кримінального процесу, які обумовлюють їх значення як способу захисту прав і свобод людини і громадянина, а також для

<sup>128</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренко, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ, 2012. 1224 с., с. 39.

<sup>129</sup> Навроцька В. В. Засади диспозитивності та її реалізація в кримінальному процесі України : монографія. Львів, 2010. 440 с., с. 23.

<sup>130</sup> Актуальні проблеми конституційного права України: підручник / за заг. ред. проф. Олійника А. Ю. Київ, 2013. 554 с. С. 145.

<sup>131</sup> Назаров В. В., Омеляненко Г. М. Кримінальний процес України : навчальний посібник. Київ, 2007. 584 с., С. 31.

врегулювання діяльності органів і посадових осіб, які здійснюють кримінальний процес<sup>132</sup>.

Згідно з твердженнями В. Даля, «принцип – наукова чи моральна засада, підвалина, правило, основа, від якої не відступають». Термін «принцип» (у перекладі з латинської мови «*princīpium*») означає основа, першоджерело. В українській мові під засадою розуміють основне вихідне положення якої-небудь системи, а в сучасній російській мові під принципом розуміють керівні положення, основні правила будь-якої діяльності, вихідні положення науки. Якщо розглядати принцип як засаду певної діяльності, то слід зазначити, що категорія «ціль» дає відповідь на питання – на що спрямована діяльність, а категорія «принцип» – як, яким чином має здійснюватись така діяльність. Оскільки кримінальний процес становить собою систему правових норм і заснованої на них діяльності, то в ньому теж можна виділити основні вихідні положення, загальні правила, засади, які утворюють фундамент цієї системи, визначають її якісні особливості, найістотніші риси та перспективи розвитку. Образно кажучи, принципи є генетичною підвалиною всього процесуального права<sup>133</sup>.

Отже, проаналізувавши різні підходи вчених-процесуалістів відносно змісту термінів «принципи» та «засади», можна констатувати їх тотожність. Тому оперування як в науковій літературі, так і під час здійснення практичної діяльності поняттями «принципи» та «засади» допустиме в рівній мірі та саме по собі не здатне сприяти термінологічній плутанині. В своїх рішеннях слідчі судді оперують як терміном «принцип», так і терміном «засада» (наприклад, ухвала слідчого судді в справі № 757/33960/20-к по кримінальному провадженню №12019090190000031<sup>134</sup>).

---

<sup>132</sup> Грошев Ю.М., Мірошниченко Т. М., Хоматов Ю. В. та ін. Кримінальний процес України: підруч. Для студентів юрид. спец. вищ. Закладів освіти / за ред. Ю.М. Грошевого та В.М. Хотенця. Харків, 2000. 496 с., с. 53

<sup>133</sup> Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. Київ, 2014. 440 с. С.100

<sup>134</sup> Справа № 757/33960/20-к / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92234663>

Разом з тим вважаємо, що в контексті кримінального процесуального законодавства України представляється доцільним вживати саме термін «засади», який знайшов своє відображення в тексті закону.

Загальні засади кримінального провадження, закріплені у главі 2 КПК України, визначаються статусом України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, яка визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головним своїм обов'язком (ст. 3 Конституції України). У них знайшли своє вираження найбільш прогресивні положення, які позиціонуються міжнародною спільнотою як міжнародно-правові стандарти кримінальної процесуальної діяльності, що містяться у Конституції України, Загальній декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основних свобод, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, а також інших міжнародних документах.

Значення загальних засад кримінального провадження як норм вищого ступеня нормативності полягає у тому, що вони: 1) служать гарантією правосуддя; 2) є гарантією дотримання прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; 3) є підґрунтям для тлумачення норм кримінального процесуального права та подолання прогалин у правовому регулюванні кримінальних процесуальних правовідносин (ч. 6 ст. 9 КПК України); 4) є гарантією винесення законних і обґрунтованих рішень; 5) синхронізують усю систему норм кримінального процесуального права та забезпечують узгодженість кримінальних процесуальних інститутів та єдність процесуальної форми; 6) служать основою й вихідними положеннями для вдосконалення окремих кримінальних процесуальних інститутів і норм права, розвитку процесуальної форми, подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства<sup>135</sup>.

Значення засад кримінального процесу полягає в наступному:

<sup>135</sup> Кримінальний процес України: загальна частина: Навчальний посібник. Київ, 2005. 152 с. с. 42

1) вони є гарантією додержання прав і законних інтересів особи при провадженні у кримінальній справі, а також гарантією прийняття законного та обґрунтованого рішення у справі;

2) виражають сутність процесу, його характерні риси;

3) створюють основу окремих інститутів процесуального права;

4) являють собою систему юридичних норм найбільш загального характеру, яка є основою кримінального процесуального законодавства;

5) є юридичною базою для тлумачення конкретних кримінальних процесуальних норм, а також для вирішення усіх суперечностей, які виникають у ході кримінальної процесуальної діяльності;

6) служать основою для вдосконалення окремих кримінальних процесуальних інститутів, розвитку процесуальної форми;

7) порушення норм-принципів може бути підставою для відміни прийнятих рішень<sup>20</sup>.

До критеріїв визначення певного положення засадою кримінального процесуального права слід відносити таку сукупність властивостей: 1) це найбільш загальні, вихідні положення, ідеї, які мають фундаментальне значення для кримінального процесуального права та засновані на ньому діяльності; 2) це ідеї, які закріплені в нормах права; 3) це юридично закріплені ідеї (положення), що мають значення, як правило, норм права найвищої юридичної сили і прямої дії (більшість із них закріплені в Конституції України, а саме норми Конституції є нормами найвищої юридичної сили), а, отже, визначають спрямованість, сутність і зміст окремих процесуальних інститутів – норми, які суперечать змісту засад кримінального провадження, застосуванню не підлягають і повинні приводитись у відповідність з визначеними засадами; 4) це принципово важливі засади, які діють у всіх або кількох стадіях кримінального процесу і обов'язково в його центральній стадії – стадії судового

розгляду, а порушення будь-якої засади означає незаконність рішення у справі і неодмінно спричиняє його скасування<sup>136</sup>.

Як зазначає С. Погребняк, в основі кожної засади права лежить певна ідея: спочатку вона виникає лише спорадично як мрії окремих роздумів чи легкий відтінок інших форм духовності; поволі вона втілюється в соціальних практиках, поступово набуваючи визнання і вимагаючи реформ наявного порядку. Загальні ідеї є рушійною силою, що веде суспільство від одного стану до іншого. Отже, засади права – «це найбільш загальні і стабільні вимоги, які сприяють утвердженню та захисту суспільних цінностей, визначають характер права та напрями його подальшого розвитку»<sup>137</sup>.

Слід також розрізняти поняття «засад кримінального процесу» та «засад кримінального процесуального права».

Засади кримінального процесу – це сформовані в процесі розвитку правосвідомості та природного права і закріплені в законі, правових позиціях ЄСПЛ чи інших джерелах процесуального права основоположні правові ідеї, морально-правові засади, найзагальніші положення, що визначають сутність, зміст і направленість діяльності суб'єктів процесу, спосіб і процесуальну форму їх діяльності та здійснення правосуддя, створюють систему гарантій встановлення істини, захисту прав і свобод людини та забезпечення справедливості правосуддя.

Засади кримінального процесуального права – це не пасивне закріплення об'єктивних закономірностей правового життя чи певних правових ідей, не абстрактне побажання, а суттєвий засіб регулювання правовідносин у сфері кримінального провадження. Вони формують продукт свідомої законотворчості, і в цьому розумінні можуть виступати засобом розвитку процесуальної форми<sup>138</sup>.

Засади кримінального процесу повинні відповідати наступним ознакам:

<sup>136</sup> Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. Київ, 2014. 440 с. С. 101

<sup>137</sup> Погребняк С. Принципи права: доктринальні питання. *Право України*. 2013. № 9. С. 217.

<sup>138</sup> Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. Київ, 2014. 440 с. С.100

- 1) засадами можуть бути лише ті форми та методи провадження, які відповідають соціально-економічним умовам розвитку суспільства;
- 2) завдання кримінального процесу можуть бути реалізовані в умовах організації розслідування та розгляду кримінальних справ на демократичних засадах;
- 3) засадами процесу можуть бути лише керівні ідеї, які закріплені в нормах права;
- 4) засади мають повністю діяти в усіх або кількох стадіях кримінального процесу і обов'язково в його центральній стадії – стадії судового розгляду;
- 5) порушення будь-якої засади означає незаконність рішення в справі і обов'язково тягне його скасування<sup>139</sup>.

На думку Ю.І. Бравермана, засади кримінального процесу утворюють систему – самостійних, об'єктивно взаємопов'язаних правових положень, які розповсюджують свою дію на весь кримінальний процес. І.В. Тиричев відзначав, що засади живуть і діють в рамках цілісної системи, «де суть і значення кожної засади обумовлені не тільки власним змістом, а й функціонуванням всієї системи». Т.М. Добровільська вважала, що система засад – це сукупність самостійних за змістом, взаємопов'язаних і об'єктивно обумовлених положень, пронизаних єдністю цілей та завдань, які в саме цій сукупності мають якісний сенс. М.М. Михеєнко під системою засад розумів їх сукупність та порядок розташування<sup>140</sup>.

Недотримання будь-якої із засад кримінального процесу тягне за собою порушення інших. Усі вони діють у рамках цілісної системи, де сутність і призначення кожної засади визначається не тільки власним змістом, а й функціонуванням всієї системи<sup>141</sup>. Саме тому, що засади становлять певну систему, вони є рівновеликими і єдиними, оскільки будь-яка система – це перш

<sup>139</sup> Кримінальний процес України: загальна частина: Навчальний посібник. Київ, 2005. 152 с. С. 42

<sup>140</sup> Браверман Ю. І. Відображення конституційних принципів в засадах кримінального провадження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2013. №5 С.261-264

<sup>141</sup> Петрухин И. Л. Система конституционных принципов советского правосудия. *Советское государство и право*. 1981. №5. С. 77-85.



за все сукупність елементів, що існують в єдності та взаємозв'язку, де недотримання одного з них, безумовно, викликає порушення інших<sup>142</sup>.

Як вказує М.О. Тимошенко, засади (принципи) кримінального провадження є самостійною групою засад, походять від засад правозастосування та, відповідно, від засад права, відображають сутність засад права в цілому, конкретизуючи специфіку кримінального провадження, як особливого різновиду юридичної практичної діяльності.

Традиційною підставою розподілу засад у правознавстві є їх класифікації відповідно до структури системи права. Такий підхід зустрічається і в загальнотеоретичних, і в галузевих дослідженнях<sup>143</sup>.

Необхідно також підкреслити невід'ємний зв'язок між реалізацією засад, досягненням завдань кримінального провадження й визначальний вплив засад на формування типу кримінального процесу. Виникає необхідність їх підпорядкування завданням, що стоять перед правоохоронними органами. Як і увесь процес, його засади постійно еволюціонують для забезпечення ефективного вирішення завдань провадження. Відповідно до ст. 2 КПК України завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Вважаємо, що зазначені завдання слід узагальнити більш конкретно<sup>144</sup>.

<sup>142</sup> Бородин В. Н. Нарушение принципов уголовного процесса – основание отмены приговора. *Российская юстиция*. 2002. №8. С. 24-26. С.25.

<sup>143</sup> Тимошенко М. О. Загальні засади (принципи) кримінального провадження в системі принципів прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО*. 2015. №35. Ч. I. Том 3. С.132-135.

<sup>144</sup> Беспалько І. Визначення поняття загальних засад кримінального провадження. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 5. С. 242–247.

Отже, наукою кримінального процесу розроблений приблизний перелік основних засад і в загальних рисах вирішено питання про зміст кожної з них. Разом з тим, представляючи собою ідейну основу кримінального процесу, засади зможуть ефективно виконувати покладені на них функції лише в тому випадку, якщо складатимуть чітку систему положень, які б не суперечили і не дублювали одне одного. Формуванню ж системи, яка б володіла вказаними властивостями, сприятиме аналіз класифікацій засад кримінального провадження. Отже, необхідною умовою чіткої систематизації засад кримінального провадження являється виявлення їх найбільш доцільної класифікації.

Як свідчить досвід попередніх спроб класифікації засад, цей процес нерідко супроводжується певними труднощами. Їх ігнорування неминуче призводить до негативних наслідків як для науки кримінального процесу, так і для практики його застосування.

Існують різноманітні критерії класифікації засад кримінального провадження. Так, в літературі продовжується полеміка вчених про наявність або відсутність специфічних загальних правових положень (засад), властивих для окремих стадій.

Проти виділення засад окремих стадій категорично виступали професори С.А. Альперт і М.М. Михеєнко. Вони вважали, що загальні положення стадій являються лише проявом в них в загальних рисах процесуальних засад. Їх можна називати загальними умовами (рисами, правилами), інакше поняття засади нівелюється<sup>145</sup>.

Також пропонується поділяти засади кримінального провадження залежно від суб'єкта легітимації (на міжнародно-правові та внутрішньодержавні); залежно від типу кримінального процесу (засади інквізиційного, розшукового, змагального, змішаного типів); залежно від характеру нормативних актів, у яких вони закріплюються. Пропонується також залежно від спрямованості загальних засад кримінального провадження на врегулювання кримінальних

<sup>145</sup> Лобойко Л. Н. Уголовно-процессуальное право: Учебное пособие: курс лекций. Харків. 2008. 672 с., с. 50

процесуальних правовідносин поділяти їх на ті, що забезпечують: стабільність кримінальної процесуальної діяльності; захист прав і свобод людини у кримінальному провадженні; змагальність кримінального провадження<sup>146</sup>.

За сферою дії засади діляться на організаційні (визначаючи побудову правоохоронної системи) і функціональні (визначаючи процесуальну діяльність);

За типами кримінального процесу – засади розшукового і публічно-змагального провадження. Розшуковий кримінальний процес підпорядкований ідеї єдності. В ньому діють основоположні засади офіційності (посадової ініціативи) і інструктивності (надмірної регламентації). В публічно-змагальному кримінальному процесі система засад складається з основоположних засад-максим – рівноправності сторін і незалежності суду<sup>147</sup>.

Залежно від поширюваності стосовно галузей права засади кримінального провадження можна розділити на загальноправові, загальнопроцесуальні та кримінальні процесуальні.

Загальноправові засади закріплені в Конституції України та відображені в галузевому законодавстві, їх дія поширюється на всі галузі права. До них належать: 1) верховенство права; 2) законність; 3) повага до людської гідності; 4) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; 5) недоторканність житла чи іншого володіння особи; 6) таємниця спілкування; 7) невтручання у приватне життя; 8) недоторканність права власності; 9) доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень.

До загальнопроцесуальних (або міжгалузевих) доцільно віднести ті засади, що діють у декількох галузях процесуального права та закріплюють фундаментальні положення становища особи, забезпечують законність і ефективність процесуальних процедур.

<sup>146</sup> Грошевий Ю. М., Тацій В. Я., Туманянц А. Р. та ін. Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків, 2013. 824 с. с.63

<sup>147</sup> Калиновский К. Б. Уголовный процесс. Конспект лекций / Уголовный процесс. Сайт. К. Калиновского URL: [http://kalinovsky-k.narod.ru/p/lecture\\_notes/](http://kalinovsky-k.narod.ru/p/lecture_notes/) (дата звернення 16.05.2019).

До них можна віднести: 1) рівність перед законом і судом; 2) змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 3) безпосередність дослідження показань, речей і документів; 4) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; 5) диспозитивність; 6) гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами; 7) розумність строків; 8) мова, якою здійснюється кримінальне провадження.

Кримінальні процесуальні (або галузеві) засади діють лише в межах кримінального провадження: 1) презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; 2) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; 3) заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; 4) забезпечення права на захист; 5) публічність<sup>148</sup>.

Ряд вчених (Л.Д. Удалова, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, О.Ю. Хабло) класифікують засади кримінального процесу за таким критерієм, як сфера правової дії, на три групи:

– загальноправові – діють у всіх галузях права, виявляючи в окремих з них, зокрема в кримінальному процесуальному праві, певні особливості (верховенство права, законність);

– міжгалузеві – діють у кількох галузях права і також з особливостями – в кримінальному процесуальному праві (змагальність сторін, диспозитивність);

– галузеві – діють лише в межах кримінального процесу (публічність, заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення)<sup>149</sup>.

По юридичній силі джерела, в якому вони закріплені, засади розділяються на:

<sup>148</sup> Грушевський Ю. М., Тацій В. Я., Туманянц А. Р. та ін. Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грушевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків, 2013. 824 с. с.63

<sup>149</sup> Удалова Л. Д., Рожнова В. В., Савицький Д. О., Хабло О. Ю. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях. Київ, 2012. 275 с. С.31-32.

- конституційні – закріплені в Конституції України (головним чином в розділі 2 і в ст. 129);
- спеціальні (інші) – закріплені в інших законах – в першу чергу в Кримінальному процесуальному кодексі.

Як вважає Є.Г. Коваленко, диференціація засад кримінального процесу на загальноправові (конституційні) і спеціальні (міжгалузеві) є найбільш доцільною<sup>150</sup>.

Розподіл засад процесу на конституційні і спеціальні зовсім не означає, що одні з них (конституційні) представляються головними, а інші (галузеві) – другорядними. Всі вони мають в кримінальному процесі однакову юридичну силу і значення<sup>151</sup>.

Разом з тим найбільш гостро в кримінальному процесі стоїть проблема реалізації конституційних засад, таких як верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, забезпечення права на свободу і особисту недоторканість, недоторканість житла або іншого володіння особи, таємниця спілкування, невтручання в приватне життя і недоторканість права власності. Це обумовлено тим, що гарантовані Конституцією України права, свободи і інтереси людини, незважаючи на беззаперечне визнання їх найвищою цінністю в правовій демократичній державі, не можуть залишатися абсолютно недоторканими в умовах практичної діяльності осіб і органів, здійснюючих кримінальне провадження. Передбачена кримінальним процесуальним законодавством система заходів і дій, обмежуючих конституційні права, свободи і інтереси осіб, обумовлює необхідність існування гарантій правомірності застосування даних заходів і дій. В якості однієї з таких гарантій діюче кримінальне процесуальне законодавство України встановлює інститут слідчого судді, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод і інтересів осіб в кримінальному провадженні.

<sup>150</sup> Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України: (навч. посібник). Київ, 2004. 576 с. С.50

<sup>151</sup> Лобойко Л. Н. Уголовно-процессуальное право: Учебное пособие: курс лекций. Издание второе. Харків, 2008. 672 с., с. 50

Конституційні засади є підґрунтям для інших засад кримінального процесу. До таких засад належать законність, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпечення доведеності вини (презумпція невинуватості); змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; підтримання державного обвинувачення в суді прокурором; забезпечення обвинуваченому права на захист; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; забезпечення апеляційного і касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом; обов'язковість рішення суду (ст. 129 Конституції України). У Конституції закріплено також такі засади, як здійснення правосуддя виключно судами, провадження державною мовою; повага до гідності особи, невтручання в її особисте та сімейне життя, право на свободу і особисту недоторканість і недоторканість житла тощо<sup>152</sup>.

Конституція України безпосередньо визначає основні засади провадження, а отже, і кримінального провадження: рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; забезпечення обвинуваченому права на захист; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; розумні строки розгляду справи судом; забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення; обов'язковість судового рішення (ст. 129). Свій розвиток ці засади знаходять у КПК України, зокрема у гл. 2 «Засади кримінального провадження». Встановлюючи ці норми, Конституція України закладає підвалини побудови галузі кримінального процесуального права<sup>153</sup>.

Спеціальні (міжгалузеві) засади застосовуються як у кримінальному, так і в цивільному судочинстві і використовуються при вирішенні справ. Такі засади

<sup>152</sup> Коваленко Є. Г., Маляренко В. Т. Кримінальний процес України: Підручник. Київ, 2008. 712 с., с. 50

<sup>153</sup> Кримінальний процес України: загальна частина: Навчальний посібник. Київ, 2005. 152 с. с. 42

не суперечать Основному Закону і тому мають юридичне значення. Основними спеціальними (міжгалузевими) засадами є: здійснення правосуддя судом, рівність громадян перед законом і судом, незалежність судів і підпорядкування їх тільки закону, національна мова провадження, гласність, публічність, безпосередність, усність, змагальність, всебічність, повнота і об'єктивність дослідження обставини справи тощо<sup>154</sup>.

Слід зазначити, що будучи розробленими в межах кримінального провадження, спеціальні засади відображають його характерні особливості. Так, закріплена в ст. 22 Кримінального процесуального кодексу України засада змагальності сторін і свободи в наданні ними суду своїх доказів і в доказуванні перед судом їх переконливості свідчить про те, що кримінальне провадження для досягнення задач об'єктивності, всебічності і повноти розслідування і судового розгляду, прагне наділити сторони рівними правами, а також особливо виділяє роль суду в процесі як об'єктивного і неупередженого суб'єкту. Засада розумності строків, встановлена ст. 28 КПК України, вказує на прагнення до забезпечення швидкого, незатягнутого кримінального провадження.

В юридичній літературі називаються й інші засади кримінального процесу, зокрема – достатність підстав для винесення процесуальних рішень, справедливість тощо. Однак, дані положення не можуть розглядатися як засади кримінального процесу, оскільки згадані вимоги характерні для всіх видів правозастосовчої діяльності і не визначають побудову й характер кримінального процесу<sup>155</sup>.

Дискусійними у науці залишаються питання про наявність у кримінальному процесі засад, притаманних окремим стадіям. Взаємозалежність стадій кримінального процесу забезпечується тим, що їх фундамент становлять загальні засади, органічно взаємопов'язані і взаємозумовлені, а тому утворюють певну їх систему як основу різноманітних процесуальних дій і рішень. З нашого погляду, не слід вирізняти засади окремих стадій процесу. Правильнішим було б

<sup>154</sup> Коваленко Є. Г., Маляренко В. Т. Кримінальний процес України: Підручник. Київ, 2008. 712 с., с. 50

<sup>155</sup> Кримінальний процес України: загальна частина: Навчальний посібник. Київ, 2005. 152 с. С. 42

вказати, що на окремих стадіях провадження процесуальні засади по-різному діють, виражаються й реалізуються. В. М. Савицький вважає, що засадами кримінального процесу є положення, що діють на всіх стадіях процесу, але обов'язково на його центральній стадії – судового розгляду<sup>156</sup>.

## **2.2. Характеристика конституційних засад кримінального провадження України як визначальних положень діяльності слідчого судді**

В загальному вигляді конституційні засади можна розглядати як закріплені в Конституції України основні правові ідеї, які визначають побудову всього кримінального процесу, його сутність, характер та демократизм. Вони складають базу, фундамент всього кримінального процесу<sup>157</sup>.

До конституційних засад кримінального провадження слід відносити наступні:

- верховенство права;
- законність;
- рівність перед законом і судом;
- повага до людської гідності;
- забезпечення права на свободу та особисту недоторканність;
- недоторканність житла чи іншого володіння особи;
- таємниця спілкування;
- невтручання у приватне життя;
- недоторканність права власності;
- презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини;
- свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї;
- заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення;

<sup>156</sup> Савицький В. М. Презумпція невинуватості : монографія. Москва, 1997. 126 с. С. 46

<sup>157</sup> Кримінальний процес України: загальна частина: Навчальний посібник. Київ, 2005. 152 с. С. 42



- забезпечення права на захист;
- доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень;
- змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- безпосередність дослідження показань, речей і документів;
- розумність строків;
- забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності.

Всі існуючі в науці визначення верховенства права можна звести до двох основних груп, відомих як «формальна» та «матеріальна» (змістовна) концепції.

Першою з названих є формальна точка зору, яка полягає у тому, що в суспільстві мають існувати правові норми, яких дотримують всі суб'єкти, у тому числі й держава<sup>158</sup>.

Другий, матеріальний аспект верховенства права, навпаки, полягає у тому, що мають існувати доволі чіткі змістовні стандарти, які визначають сутність позитивного права. Основними вимогами даного аспекту є те, що норми права мають відповідати стандартам основоположних прав і свобод людини та громадянина, а також загальним засадам права і іншим засадам природного права<sup>159</sup>.

У доповіді Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії) розкривається зміст засади верховенства права, який полягає у вимозі, щоб усі, хто наділений повноваженнями ухвалювати рішення, ставилися до кожного з виявом поваги, на основі рівності та розумності й відповідно до закону, і щоб кожен мав можливість оскаржити незаконність рішень у незалежному та безсторонньому суді, де кожен має бути забезпечений справедливими процедурами<sup>160</sup>.

<sup>158</sup> Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Харків, 2008. 240 с. С.162.

<sup>159</sup> Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Харків, 2008. 240 с. С. 167-169.

<sup>160</sup> Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). Страсбург, 4 квітня 2011 року, доповідь № 512/2009. с. 171 URL:

Слідчий суддя реалізує засаду верховенства права шляхом надання пріоритету невід'ємним природним правам людини при прийнятті рішень в кримінальному провадженні, а також шляхом розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора в рамках інституту оскарження відповідно до параграфу 1 Глави 26 КПК України. Так, вартим уваги є рішення слідчого судді по справі № 496/186/19 в рамках кримінального провадження №12019160250000049 від 19.01.2019 року. До суду надійшло клопотання захисника підозрюваного, в якому він зазначає на поганий стан здоров'я підозрюваного у зв'язку із захворюванням на пневмонію, існування ризику його життю та здоров'ю та просить зобов'язати відповідних посадових осіб провести комплексне обстеження та забезпечити належне лікування. Керуючись ст. 3 КУ (відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю), слідчий суддя прийняв рішення зобов'язати філію ДУ «Центр охорони здоров'я ДКВС України в Одеській області» за адресою: м. Одеса, вул. Паркова, 7, невідкладно провести обстеження підозрюваного, в межах заявлених скарг на стан здоров'я та надати йому в разі необхідності кваліфіковану медичну допомогу<sup>161</sup>.

Крім того, відповідно до норми верховенства права (ч. 2 ст. 8 КПК України), слідчий суддя в своїй діяльності повинен керуватись судовою практикою ЄСПЛ. Проведене статистичне дослідження в 2018 році показало, що 76,3% респондентів погоджуються з тим, що слідчі судді повинні докладати більше зусиль до застосовування міжнародних стандартів і кращих практик іноземних держав у сфері кримінальної юстиції. При цьому з них 32,2% респондентів повністю підтримали це твердження. Опитування суддів-практиків дало змогу визначити й кратність звернень, що зростає, до норм ЄСПЛ (71,6% опитаних зазначили про це). 65% опитаних указали у відповідях про посилення під час складання процесуальних документів на рішення ЄСПЛ.

Дослідженням ухвал слідчих суддів релевантним методом за 2018 рік, які містяться в ЄДРСР встановлено, що здебільшого слідчі судді під час написання судового рішення звертаються до норм КЗПЛ та прецедентної практики ЄСПЛ, обґрунтовуючи підозру, про яку повідомлено особі, щодо якої ставиться питання про застосування запобіжного заходу, особливо тримання під вартою, а також обґрунтовуючи ступінь виправданості втручання в права та свободи людини, охоронювані КЗПЛ (арешт майна, повернення тимчасово вилученого майна, обшук)<sup>162</sup>.

Отже, можна виділити три аспекти реалізації слідчим суддею засади верховенства права на досудовому розслідуванні: 1) забезпечення поваги до прав людини і надання переваги категорії найважливіших невід'ємних природніх прав; 2) розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора; 3) використання практики ЄСПЛ. Разом з тим, другий аспект найбільш тісною мірою пов'язаний з іншою конституційною засадою – забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (п. 17 ч. 1 ст. 7 КПК України). Це слугує прямим підтвердженням нерозривного взаємозв'язку та взаємообумовленості всіх існуючих в кримінальному процесуальному праві засад кримінального провадження, і реалізація однієї з них так чи інакше сприяє забезпеченню інших.

Визначаючи поняття і сутність законності законодавець зобов'язує суд, слідчого суддю, прокурора, керівника органу досудового розслідування, слідчого, інших службових осіб органів державної влади дотримуватися вимог Конституції України, КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства (ст.9 КПК України).

Частина 1 статті 9 КПК України зобов'язує слідчого суддю під час кримінального провадження неухильно дотримуватися вимог Конституції

<sup>162</sup> Шаповалова І. Застосування слідчим суддею практики європейського суду з прав людини як напрям підвищення ефективності здійснення судового контролю в кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 290-294. С.292.

України, КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також вимог інших актів законодавства.

Слідчий суддя реалізує засаду законності на досудовому розслідуванні шляхом встановлення передбачених в кримінальному процесуальному законодавстві обставин під час вирішення питання щодо ухвалення слідчих дій або застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Так, згідно з ч. 3 ст. 146 КПК України, слідчий суддя повинен встановити, що особа не виконала покладений на неї процесуальний обов'язок без поважних причин. Відповідно до ч. 2 ст. 152 та ч. 2 ст. 157 КПК України під час вирішення питання про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом і відсторонення від посади слідчий суддя, крім підозри у вчиненні особою злочину і відповідної правової підстави, повинен також з'ясувати наслідки цих заходів для інших осіб. При вирішенні питання щодо арешту майна слідчий суддя враховує розумність і співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження, а також наслідки арешту майна для особи (ст. 173 КПК України).

Аналізуючи засаду рівності перед законом і судом, вчені-юристи виділяють два взаємопов'язаних аспекти її прояву – формальний та фактичний. Це пояснюється тим, що закріплена в ст. ст. 21, 24 Конституції України засада рівності означає рівну міру прав, свобод, обов'язків та відповідальності всіх суб'єктів права, але це зовсім не означає фактичну рівність громадян та рівність їхнього соціального статусу, які взагалі є недосяжними в силу природних та об'єктивних законів людського існування<sup>163</sup>.

У сфері кримінального провадження своє відображення рівність знаходить у якості його засади – рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом (ст. 129 Конституції України). У кримінальному

---

<sup>163</sup> Сунегін С. О. Основоположні принципи права: загальна характеристика та деякі аспекти реалізації. *Альманах права*. 2012. №3. С. 275-279 с.276

процесуальному розумінні вона розкривається, перш за все, з формальної сторони.<sup>164</sup>

Виступаючи в якості незалежного та неупередженого арбітра, слідчий суддя постає суб'єктом, який вирівнює можливості сторін, санкціонуючи окремі процесуальні заходи забезпечення кримінального провадження, такі як накладення грошового стягнення (ч. 2 ст. 144 КПК України), тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом (ч.1 ст. 150 КПК України), відсторонення від посади (ч. 2 ст. 154 КПК України), тимчасовий доступ до речей та документів (ч.1 ст. 160 КПК України), арешт майна (ч. 2 ст. 170 КПК України), запобіжні заходи (ч.4 ст. 176 КПК України), а також слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, такі як обшук (ч.2 ст. 234 КПК України), огляд житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237 КПК України), в та в окремих передбачених кримінальним процесуальним законодавством випадках – проведення експертизи (ч. 1 ст. 242, ч. 1 ст. 244 КПК України).

Досліджуючи зміст засади поваги людської гідності, можна зазначити, що право на повагу до людської гідності – це законодавчо встановлена і гарантована державою сукупність норм, які надають кожній людині впевненість у своїй суспільній цінності, можливість усвідомлювати себе як особистість, поважати власні моральні принципи й етичні норми, наполягати на повазі до себе інших людей, державних органів та їх посадових і службових осіб, а також вимагати, щоби будь-які сумніви щодо їх моральних якостей і етичних принципів були належним чином обґрунтовані<sup>165</sup>.

Реалізуючи вказану засаду на досудовому розслідуванні, слідчий суддя приймає рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні у випадку необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи (п. 3 ч. 2 ст. 27 КПК). Також слідчий суддя може прийняти рішення про розгляд у закритому судовому засіданні окремої частини кримінального провадження,

<sup>164</sup> Мединська Л. В. Окремі питання забезпечення рівності прав сторін у кримінальних справах. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. №64. С. 454–561 с.455

<sup>165</sup> Рабінович П. М. Права людини і громадянина: навчальний посібник. Київ, 2004. 464 с. с.152

наприклад, при дослідженні обставин, що містять відомості особистого характеру. Так, у справі № 635/7322/18 за результатами розгляду клопотання прокурора про проведення дослідження доказів в режимі закритого судового засідання (у зв'язку з розглядом справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; необхідністю запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи, з метою збереження таємниці слідства), слідчий суддя постановив проводити дослідження доказів за клопотанням про застосування запобіжного заходу щодо підозрюваного в закритому судовому засіданні<sup>166</sup>.

Крім того, дана засада реалізується слідчим суддею шляхом розгляду скарг. Так, ч. 3 ст. 11 КПК України закріплює право особи всіма не забороненими законом засобами захищати свою людську гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час здійснення кримінального провадження, що на досудовому розслідуванні передбачає можливість оскарження до слідчого судді рішення, дії чи бездіяльності органів досудового розслідування, прокурора, відповідно до вимог гл. 26 КПК України.

Право на свободу і особисту недоторканість в системі конституційних прав, свобод і інтересів особи належить до невід'ємних природних прав людини. Як зазначив нідерландський філософ-раціоналіст Бенедикт Спіноза, «ціль держави в дійсності є свобода»<sup>167</sup>.

Разом з тим законом передбачається можливість обмеження даного права. КЗПЛ встановлює ряд випадків, коли і при яких умовах особа може бути на законних підставах позбавлена цього права. Ч. 2 ст. 29 Конституції України передбачає в якості підстави обмеження права на свободу і особисту недоторканість мотивоване рішення суду. Отже, право на свободу і особисту недоторканість, виступаючи в якості природного за своїм характером, тим не менш не являється абсолютним.

<sup>166</sup> Справа № 635/7322/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77068716>

<sup>167</sup> Філософія: Учебник / Под ред. проф. В.Н. Лавриненко. Москва, 2004. 506 с. С.74

В рамках кримінального процесу проблема забезпечення права на свободу і особисту недоторканість набуває особливого значення, адже згідно з аналізом статистичних даних застосування заходів забезпечення кримінального провадження, найбільш розповсюдженим запобіжним заходом являється тримання під вартою<sup>168</sup>.

Згідно з ч.4 ст. 176 КПК України, запобіжний захід, який найбільшою мірою обмежує право особи на свободу і особисту недоторканість – тримання під вартою – на досудовому розслідуванні застосовується слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора. Також слідчий суддя визначає розмір застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим обов'язків, передбачених КПК України. В окремих випадках слідчий суддя приймає рішення відносно встановлення розміру застави (ч.3 ст. 183 КПК України). Ст. 176 КПК України містить норму, відповідно до якої на досудовому розслідуванні запобіжний захід у вигляді домашнього арешту обирається слідчим суддею на підставі клопотання прокурора, або слідчого, погодженого з прокурором. Електронні засоби контролю застосовуються слідчим на підставі ухвали слідчого судді про обрання стосовно підозрюваного запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі, якщо слідчий суддя в ухвалі прямо передбачив їх застосування. Також дані засоби застосовуються працівниками органу внутрішніх справ на підставі ухвали слідчого судді, якою щодо підозрюваного обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. Отже, в даному випадку судовий контроль виступає суттєвою гарантією забезпечення права на свободу.

Як зазначає Р.І. Тракало, судовий контроль є невід'ємною і важливою частиною забезпечення прав і свобод людини і громадянина, оскільки саме він перебуває в центрі правового поля, на якому безпосередньо і практично реалізуються вимоги та обмеження, закріплені в кримінальному провадженні. У

---

<sup>168</sup> Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : Вищий спеціалізований суд; Узагальнення судової практики, Витяг від 07.02.2014 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14#Text> (дата звернення 28.03.2019).

зв'язку з цим сьогодні одним із першочергових завдань практичних працівників та науковців є створення такої моделі судового контролю за досудовим розслідуванням, яка буде відповідати основоположним засадам правової держави та стане запорукою захисту конституційних прав і законних інтересів учасників кримінального провадження від зловживань органів досудового розслідування<sup>169</sup>.

У практиці наявні випадки порушення норм законодавства відносно забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканість. Відповідно до довідкової інформації про діяльність ККС у складі Верховного Суду, у першому півріччі 2020 року за результатами касаційного перегляду судових рішень звільнено з-під варти 16 осіб<sup>170</sup>.

Засада недоторканості житла чи іншого володіння особи знаходить своє відображення в ст. 30 Конституції України і полягає в тому, що не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

Серед слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій такими, що в окремих випадках передбачають обмеження права на недоторканість житла чи іншого володіння особи, являються обшук, огляд, слідчий експеримент, а також обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді (ч. 2 ст. 234 КПК України). Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи, тобто на підставі ухвали слідчого судді (ч. 2 ст. 237 КПК України). Слідчий експеримент, який проводиться в житлі чи іншому володінні особи, здійснюється лише за добровільною згодою особи, яка ним володіє або на підставі ухвали слідчого судді (ч. 5 ст. 240 КПК України).

Вартим уваги є рішення Касаційного кримінального суду відносно

<sup>169</sup> Тракало Р.І. Судовий контроль за діяльністю органів досудового розслідування. *Європейські перспективи*. 2013. № 3. С. 120-124.

<sup>170</sup> Довідкова інформація для громадян про діяльність Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду / Єдиний Контакт-центр судової влади України URL: [https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro\\_sud/dovidkova\\_info\\_dlya\\_gromadyan\\_kks/](https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/dovidkova_info_dlya_gromadyan_kks/)



касаційної скарги в рамках кримінального провадження № 12016100010008432, в якій заявник зазначає, що відповідно до ч. 3 ст. 233 КПК України слідчим суддею не було надано дозволу на проведення обшуку, огляду місця події, тому вважає слідчу дію незаконною, а зібрані докази недопустимими. За результатами розгляду вказаної заяви ККС встановив, що доводи засудженого про недопустимість, як доказу протоколу огляду місця події, оскільки судом не надано відповідного дозволу для проведення вказаної слідчої дії, не ґрунтуються на вимогах закону. Доводи засудженого про те, що протокол огляду місця події є неналежним та недопустимим доказом, оскільки не було дозволу суду на огляд житла є неспроможними. Ця слідча дія проведена у відповідності до вимог закону, оскільки проводився огляд місця події, тобто огляд місця вчинення злочину, а не огляд житла, як на це вказує засуджений<sup>171</sup>.

Таємниця спілкування означає недоторканність листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

У кримінальному процесі засада таємниці спілкування набуває особливого значення, оскільки реалізація завдань кримінального провадження нерідко вимагає обмеження конституційних прав, свобод та інтересів осіб. У ч. 2 ст. 14 КПК України, яка закріплює засаду таємниці спілкування, встановлено, що втручання в таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення з метою виявлення і запобігання тяжкого або особливо тяжкого злочину, встановлення його обставин, особи, яка вчинила злочин, якщо іншим способом неможливо досягти цієї мети<sup>172</sup>.

Реалізація права особи на таємницю спілкування в кримінальному провадженні як одного з конституційних прав людини забезпечується кримінальними процесуальними гарантіями. Ю. А. Іванов під гарантіями розуміє систему правових засобів забезпечення успішного вирішення завдань правосуддя і охорони законних інтересів всіх що у справі осіб, що передбачає

<sup>171</sup> Постанова від 1 лютого 2018 року, провадження № 51-230 км 18 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72044311> (дата звернення 09.08.2020).

<sup>172</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 30.04.2020).

суворе дотримання встановлених законом форм і засад кримінального провадження, закріплення прав учасників процесу і умов їх реалізації, точне виконання обов'язків посадовими особами і органами, що здійснюють кримінальну процесуальну діяльність<sup>173</sup>.

Відповідно до ч. 2 ст. 14 КПК України, втручання в таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення з метою виявлення і запобігання тяжкого або особливо тяжкого злочину, встановлення його обставин, особи, яка вчинила злочин, якщо іншим способом неможливо досягти цієї мети. На досудовому розслідуванні рішення щодо доступу до такої інформації приймається слідчим суддею.

Вартим уваги є рішення по справі № № 514/101/20 в рамках кримінального провадження № 12020160430000017 від 20.01.2020 року. Слідчий надіслав до суду клопотання про тимчасовий про тимчасовий доступ до інформації, мотивуючи тим, що невстановлена особа викрала у потерпілого банківську картку «Ощадбанку» та без його згоди зняла з банківської картки грошові кошти на суму 1000 гривень. Під час перегляду фотознімків з банкомату «Ощадбанку», обличчя особи, яка зняла грошові кошти видно не чітко та ідентифікувати особу неможливо, але встановлено, що особа яка знімала грошові кошти на той момент розмовляла по телефону. Під час відібрання пояснення слідчий встановив, що підозрюваний користується мобільними номерами оператора стільникового зв'язку ПрАТ «Київстар». З цього приводу слідчий надав до суду клопотання щодо отримання у операторів стільникового зв'язку ПрАТ «Київстар» роздруківку вхідних, вихідних дзвінків, неприйнятих дзвінків, SMS, за часом та базовим станціям, звідки вони здійснювались з мобільних телефонів, працюючих з сім-картками оператора стільникового зв'язку ПрАТ «Київстар», в період часу з 12:00 годин 09.01.2020 по 19:00 годин 09.01.2020.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя встановив, що слідчим, не

---

<sup>173</sup> Алексеев В. Б., Алексеева Л. Б., Божьев В. П., Бойков А. Д., и др. Курс советского уголовного процесса. Общая часть / Под ред.: Бойков А. Д., Карпец И. И. Москва, 1989. 640 с. С.215

було доведено наявність достатніх підстав вважати, що відповідна інформація, доступ до якої просить забезпечити слідчий має відповідне суттєве значення у кримінальному провадженні, зокрема для встановлення важливих обставин, можливість використання таких відомостей у кримінальному провадженні, що неможливо іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей та документів. В результаті, слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання у зв'язку з необґрунтованістю<sup>174</sup>.

Реалізація права особи на приватне життя в кримінальному провадженні як одного з конституційних прав людини забезпечується кримінальними процесуальними гарантіями. Однією з гарантій реалізації конституційних прав осіб у кримінальному процесі являється судовий контроль. Здійснення судового контролю на досудовому розслідуванні кримінальне процесуальне законодавство України покладає на слідчого суддю (п. 18 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України). Такий контроль полягає в ухваленні слідчим суддею ряду слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які значно обмежують конституційні права, свободи та інтереси осіб, прийнятті певних заходів забезпечення кримінального провадження, а також в можливості оскарження до слідчого судді рішень, дій або бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування.

Ст. 258 КПК України закріплює такі негласні слідчі дії, як втручання в приватне життя. Відповідно до даної статті, прокурор, слідчий за згодою з прокурором зобов'язаний звернутись до слідчого судді з клопотанням про вирішення питання про втручання в приватне життя в порядку, передбаченому ст. 246 (Підстави проведення негласних слідчих дій), 248 (Розгляд клопотання про дозвіл на проведення такого дії), 249 (Термін дії такого визначення) КПК України, якщо будь-яка слідча дія буде включати таке втручання. Дозвіл на проведення даних дій надається, згідно зі ст. 247 КПК України, слідчим суддею

<sup>174</sup> Справа № 514/101/20 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88857155>

апеляційного суду.

Крім прийняття рішень в сфері засади недоторканості житла чи іншого володіння особи, слідчий суддя також забезпечує реалізацію засади недоторканості права власності при вирішенні питання щодо подальшої долі майна, тимчасово вилученого відповідно до Глави 16 КПК України. Згідно з ч. 1 ст. 100 КПК України, майно негайно повертається власнику, крім випадків, передбачених ст. 160-166 (Тимчасовий доступ до речей та документів), 170-174 (Арешт майна). Тимчасовий доступ до речей та документів на досудовому розслідуванні здійснюється на підставі ухвали слідчого судді (ч.2 ст. 159 КПК України). Відповідно до ч. 2 ст. 170, арешт майна на досудовому розслідуванні накладає слідчий суддя.

Презумпція невинуватості представляє собою одну із основоположних засад кримінального провадження.

Як вказує В.Т. Нор, презумпція невинуватості особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, є однією з найважливіших демократичних засад, що характеризують правову державу та її кримінальне провадження. Тому й не випадково, що питання, пов'язані з названою засадою кримінального провадження, постійно знаходяться в полі зору як науковців, так і правознавців – практиків<sup>175</sup>.

Реалізація слідчим суддею засади презумпції невинуватості обумовлена тим, що дія зазначеної засади поширюється і на стадію досудового розслідування. Як зазначив М.С. Строгович, презумпція невинуватості на досудовому розслідуванні діє в повній мірі, оскільки це «не суб'єктивна думка учасника процесу про винуватість обвинуваченого, а об'єктивне правове становище: закон вважає обвинуваченого невинним, поки ті, хто вважає обвинуваченого винним, не доведуть, що він дійсно винен»<sup>176</sup>. Відповідно до ч. 5 ст. 223 КПК України, у разі отримання під час проведення слідчої

<sup>175</sup> Нор В. Т. Презумпція невинуватості як конституційна засада кримінального судочинства та її застосування в практиці Європейського Суду з прав людини. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2011. №1 (3): URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n1/1lnvtzpl.pdf> (дата звернення 28.03.2019).

<sup>176</sup> Савицкий, В. М. Презумпция невиновности: Что означает? Кому нужна? Как применяется? Москва, 1997. 126 с.

(розшукової) дії доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий, прокурор зобов'язаний провести відповідну слідчу (розшукову) дію в повному обсязі, долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду у випадку звернення з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Слідчий суддя реалізує засаду презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини на досудовому розслідуванні здебільшого шляхом санкціонування слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, метою яких є отримання сторонами доказів, а також в інших випадках. Так, вартим уваги є рішення за результатами розгляду заяви адвоката про відвід слідчого. Заява була обґрунтована тим, що слідчий проводив слідчі дії за наявності конфлікту інтересів та з особистої заінтересованості в результатах, так як у провадженні СВ Житомирського ВП ГУНП в Житомирській області перебуває кримінальне провадження № 1201606002000396 від 11.06.2016 року за ч. 3 ст. 190 КК України, процесуальним прокурором у якій є перший заступник керівника Житомирської місцевої прокуратури, який має родинні стосунки зі слідчим. Заслухавши учасників судового процесу, дослідивши матеріали справи, слідчий суддя вважає, що заява підлягає задоволенню виходячи з практики ЄСПЛ. Слідчий суддя зазначає, що у рішенні у справі «Грабчук проти України» наголошувалось – принцип презумпції невинуватості порушено, якщо твердження посадової особи стосовно людини, обвинуваченої у скоєнні злочину, відображає думку, що людина винна, коли це не було встановлено відповідно до закону. Результатом розгляду заяви стало задоволення відводу слідчого<sup>177</sup>.

Свобода від самовикриття, як неодноразово наголошував ЄСПЛ у своїх рішеннях, є основою права на справедливий суд, гарантованого ст. 6 КЗПЛ.

<sup>177</sup> Справа №296/2609/17 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67077349>

Важливість цієї засади обґрунтовується захистом обвинуваченого від неправомірного примусу органами влади, а його неухильне дотримання дозволяє уникнути судових помилок і досягати цілей ст. 6 КЗПЛ<sup>178</sup>.

Право особи не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї повинно бути своєчасно та в повному обсязі роз'яснено уповноваженими особами на будь-якій зі стадій кримінального провадження. Так, слідчий суддя, до якого прибув підозрюваний, зобов'язаний роз'яснити його право відмовитися давати пояснення або показання з приводу підозри (п. 4 ч. 2 ст. 193 КПК України).

В ст. 61 Конституції України зазначено, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

Відповідно до ч. 4 ст. 218 КПК України, на початку розслідування слідчий зобов'язаний перевірити наявність вже розпочатих досудових розслідувань щодо того самого кримінального правопорушення. У разі якщо буде встановлено, що іншим слідчим органу досудового розслідування або слідчим іншого органу досудового розслідування розпочато кримінальне провадження щодо того ж кримінального правопорушення, слідчий передає слідчому, який здійснює досудове розслідування, наявні у нього матеріали та відомості, повідомляє про це прокурора, потерпілого або заявника та вносить відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Закон передбачає, що кримінальне провадження підлягає негайному закриттю, якщо стане відомо, що по тому самому обвинуваченню існує вирок суду, який набрав законної сили (п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК України). Гарантією дотримання цього припису закону є передбачена ст. 284 КПК України процедура закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування в разі якщо існує вирок по тому самому обвинуваченню, що

---

<sup>178</sup> Фулей Т. Свобода від самовикриття як засада кримінального провадження. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 2. С. 107-115

набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню (п. 6 ч. 1). З цієї підстави закрити кримінальне провадження щодо підозрюваного має право тільки прокурор (ч. 3 ст. 284 КПК України).

На досудовому розслідуванні слідчий суддя реалізує вказану засаду шляхом вжиття необхідних заходів для забезпечення захисником підозрюваного, якщо останній заявив клопотання про залучення захисника, якщо участь захисника є обов'язковою або якщо слідчий суддя вирішить, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника (ч. 3 ст. 193 КПК України). Дана норма обумовлена тим, що стаття 63 Конституції України містить норму, відповідно до якої підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист. Ст. 59 Конституції України встановлює: «Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав».

Крім того, слідчий суддя може призначити захисника для проведення окремої процесуальної дії. Так, розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду м. Біляївка питання щодо залучення захисника для окремої процесуальної дії у кримінальному провадженні за п. п. 6, 12 ч. 2 ст. 115, ч. 4 ст. 187 КК України (к/п 12018160280000294), слідчий суддя постановив доручити Одеському обласному центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги (м.Одеса, вул.Л.Толстого, 6) призначити захисника для здійснення захисту за призначенням обвинувачених для проведення окремої процесуальної дії вирішення клопотання щодо продовження міри запобіжного заходу (Справа № 498/147/19)<sup>179</sup>.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 КЗПП, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав

<sup>179</sup> Справа № 498/147/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80291162>

та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Стаття 124 Конституції України передбачає, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами.

Дія засади доступу до правосуддя та обов'язковості судових рішень на стадії досудового розслідування належить і до рішень, які в межах своєї компетенції приймає слідчий суддя (згідно з ч. 2 ст. 369 КПК України – у формі ухвали). Разом з тим, відповідно до § 2 (Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування) Глави 26 (Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування), ряд ухвал слідчого судді можуть бути оскаржені в апеляційному порядку (ч. 1 ст. 309 КПК України), а саме – ухвали про: 1) відмову у наданні дозволу на затримання; 2) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні; 3) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні; 4) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні; 5) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні; 5-1) застосування запобіжного заходу у вигляді застави або про відмову в застосуванні такого заходу; 6) поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні; 7) продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні; 8) направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні; 9) арешт майна або відмову у ньому; 10) тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність; 11) відсторонення від посади або відмову у ньому; 11-1) продовження відсторонення від посади; 12) відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування; 13) закриття кримінального провадження на підставі частини дев'ятої статті 284 КПК України.



Практичне здійснення реального захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження можливе лише в умовах рівності суб'єктів, тобто змагальної моделі кримінального провадження. У пояснювальній записці до проекту Кримінального процесуального кодексу України №9700, одним з основних завдань реформування кримінального процесу визначено забезпечення реалізації змагальності і рівності сторін.

Ч. 1 ст. 22 КПК України закріплюється норма, згідно з якою кримінальне провадження здійснюється на засадах змагальності, що передбачає самостійне відстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту своїх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом.

Реалізація вказаної засади на досудовому розслідуванні знаходиться в компетенції слідчого судді та особливо проявляється в частині збирання сторонами доказової бази, а саме – в санкціонуванні більшості гласних і негласних слідчих (розшукових) дій слідчим суддею, ініціатором яких може виступати як сторона обвинувачення, так і сторона захисту (глава 20, 21 КПК України).

Вартою уваги є ухвала слідчого судді № 517/50/19 від 30 січня 2019 року (в рамках к/п №12018160450000141), в якій заявник оскаржував бездіяльність слідчого, оскільки остання не розглянула та не надала відповідь на заявлені ним 17.12.2018 року та 21.01.2019 року клопотання про термінове звернення до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів з можливістю їх вилучення. За результатами розгляду скарги бездіяльність слідчого визнана протиправною. Слідчий був зобов'язаний розглянути вказане клопотання та постановити відповідне процесуальне рішення за результатами розгляду у визначений кримінально - процесуальним законом строк, повідомивши автора клопотань<sup>180</sup>.

Сутність засади безпосередності дослідження показань, речей і

<sup>180</sup> Справа № 517/50/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79496908>

документів полягає у вимогах забезпечення державою здійснення такого кримінального провадження, у якому суд, як орган, що вирішує питання про винуватість (невинуватість), прямо, вільно від суб'єктивного впливу учасників, що проводили досудове розслідування, сприймає усі обставини кримінальної справи.

В якості винятку розглядуваної засади в межах кримінального процесу виступають «показання з чужих слів». Відповідно до ч. 1 ст. 97 КПК України, показанням з чужих слів є висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи. Отже, в тому випадку, коли учасник кримінального провадження наводить відомості, які стали відомі йому від третьої особи, можливість перевірити їх особисто у судді відсутня. Однак, відповідно до ч. 2 розглядуваної статті, такі докази визнаються допустимими у виняткових випадках і тільки якщо такі показання являються допустимим доказом відповідно до інших правил допустимості доказів.

Дія засади безпосередності дослідження показань, речей і документів поширюється і на стадію досудового розслідування.

На практиці наявні випадки, коли слідчий суддя відмовляв в ухваленні слідчої (розшукової) дії на підставі невизнання показання з чужих слів достатнім доказом обставин, які підлягали доведенню. Так, в рішенні по справі № 467/785/19 в рамках кримінального провадження №12019150130000227 від 15.06.2019 року, в якому слідчий звернувся із клопотанням про проведення обшуку, в обґрунтування якого посилався на показання свідка про те, що підозрюваний в одному із своїх будинків виготовляє наркотичний засіб опій ацетильований. Слідчий суддя відмовив у задоволенні даного клопотання та констатував, що показання з чужих слів не може бути допустимим доказом факту чи обставин, на доведення яких вони надані, якщо показання не підтверджується іншими доказами, визнаними допустимими згідно з

правилами, відмінними від положень частини другої статті 97 КПК України<sup>181</sup>. Отже, в даному випадку, реалізуючи засаду безпосередності дослідження показань, речей і документів, слідчий суддя забезпечив також здійснення права особи на недоторканість житла чи іншого володіння особи.

Також наявні випадки незадоволення вимог заявника з огляду на неможливість безпосередньо дослідити матеріали, які підтверджують наведені заявником доводи, оскільки вказані матеріали не були додані до заяви. В ухвалі по справі №760/16785/16-к в провадженні №12015000000000630 від 08.12.2015 слідчий суддя прийняв рішення залишити скаргу заявника щодо бездіяльності слідчого без задоволення, оскільки додаткових матеріалів, окрім скарги та копії ухвали про обшук приміщення не представлено, а також не подано жодного клопотання про витребування будь-яких документів<sup>182</sup>.

Ч. 1 ст. 132 КПК України, регулюючи загальні правила застосування засобів забезпечення кримінального провадження, передбачає, що вказані заходи застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду, за винятком певних випадків, передбачених в КПК України.

Рішення про здійснення приводу приймається: під час досудового розслідування – слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи (ч. 2 ст. 140 КПК України). До такого клопотання додаються копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує свої доводи (ч. 1 ст. 141 КПК України). Такі види засобів забезпечення, як грошове стягнення (ч. 2 ст. 144 КПК України), тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом (ч. 1 ст. 150 КПК України), відсторонення від посади (ч. 1 ст. 155 КПК України), тимчасовий доступ до речей і документів (ч. 1 ст. 160 КПК України), арешт майна (ч. 1 ст. 171 КПК України), а також запобіжні заходи (ч. 3 ст. 176 КПК України) на досудовому розслідуванні також здійснюються за рішенням слідчого судді після безпосереднього розгляду матеріалів, доданих до

<sup>181</sup> Справа № 467/785/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84761161>

<sup>182</sup> Справа № 760/16785/16-к / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/62815572>

клопотання стороною кримінального провадження в якості підтверджуючих необхідність здійснення того чи іншого заходу забезпечення.

Згідно з ч. 2 ст. 234 КПК України, така слідча дія, як обшук, проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Ч. 3 вказаної статті містить положення, згідно з яким у разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке крім інших передбачених зазначеною статтею відомостей повинно містити підстави для обшуку (п. 5 ч. 3 ст. 234 КПК України). Також до клопотання мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання (ч. 3 ст. 234 КПК України).

У відповідності до ч. 2 ст. 235 КПК України, ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, тобто бути законним, обґрунтованим та вмотивованим, при цьому обґрунтованість рішення передбачає об'єктивну з'ясовність обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 КПК України (ч. 3 ст. 370 КПК України).

Вартим уваги є рішення слідчого судді по справі №668/12194/15-к в рамках кримінального провадження № 12014230040003196 від 27.06.2014 року. Слідчий звернувся до суду з клопотанням в якому просить надати дозвіл на проведення обшуку. За результатами розгляду даного клопотання слідчий суддя прийняв рішення в задоволенні клопотання слідчого про проведення обшуку відмовити, оскільки слідчим до матеріалів клопотання не долучено документів щодо власника нерухомого майна, де планується проведення обшуку<sup>183</sup>.

Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами КПК України, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи.

В ч. 1 ст. 242 КПК України міститься норма, згідно з якою експертиза

---

<sup>183</sup> Справа №668/12194/15-к / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57333786>

проводиться експертною установою, експертом або експертами, за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження або, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Для проведення експертизи сторони звертаються до слідчого судді із клопотанням, яке крім іншого повинне містити виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання (п. 3 ч. 2 ст. 234 КПК України). До клопотання також додаються копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання (ч. 2 ст. 234 КПК України).

Ч. 3 ст. 246 КПК України передбачає, що в окремих випадках рішення про проведення негласних слідчих дій приймає слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим із прокурором. Відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 248 КПК України, в такому клопотанні вказуються обставини, які дають підстави підозрювати особу в вчиненні злочину.

Отже, реалізація засади безпосередності дослідження показань, речей і документів здійснюється слідчим суддею під час прийняття рішення відносно дозволу на проведення деяких гласних та ряду негласних слідчих (розшукових) дій.

Згідно з ч. 1 ст. 306 КПК України, скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора розглядаються слідчим суддею місцевого суду згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318-380 КПК України (з урахуванням певних особливостей, передбачених в главі КПК України, присвяченій оскарженням рішень, дій чи бездіяльності в ході досудового розслідування), тобто відповідно до загальних правих судового провадження в першій інстанції.

Отже, слідчий суддя особисто, за своїм внутрішнім переконанням, оснований на всебічному, повному та неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінює кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності й взаємозв'язку (ст. 94 КПК

України), та за результатами такого дослідження приймає одне із рішень, передбачених ч.2 ст. 313 КПК України.

Відповідно до ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб. Слід зазначити, що дана норма прямо впливає з міжнародних стандартів щодо захисту прав, свобод і інтересів людини. Так, стаття 8 Загальної декларації прав людини проголошує, що «кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом»<sup>184</sup>.

Інститут оскарження рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, слідчого чи прокурора є одним із засобів забезпечення досягнення завдань кримінального провадження. Даний інститут виступає невід'ємною умовою реалізації таких конституційних засад кримінального провадження, як гласність судового провадження, доступ до правосуддя, а також засад відносно захисту конституційних прав, свобод і інтересів осіб – учасників кримінального провадження.

Глава 26 КПК України «Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» закріплює можливість оскарження до слідчого судді рішень, дій та бездіяльності слідчого, прокурора на досудовому провадженні (ч. 1 ст. 303 КПК України).

Закріплений в КПК України інститут слідчого судді як суб'єкта кримінального провадження заснований на визначальних положеннях кримінального процесу. При цьому процесуальний статус слідчого судді, який виступає в кримінальному провадженні в якості суб'єкта, уповноваженого на забезпечення конституційних прав, свобод і інтересів учасників процесу, найбільш тісною мірою пов'язаний саме із такими конституційними засадами кримінального провадження, як забезпечення права на свободу та особисту

---

<sup>184</sup> Загальна декларація прав людини (рос/укр) ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text) (дата звернення 16.03.2019).

недоторканність, недоторканність житла чи іншого володіння особи, таємниця спілкування; невтручання у приватне життя, недоторканність права власності, доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності.

Право на свободу та особисту недоторканість є за своїм характером природним, утім не є абсолютним. Виходячи із обов'язку держави та відповідних посадових осіб розслідувати кримінальні провадження та притягувати винуватих у вчиненні злочинів осіб до кримінальної відповідальності, Конституція України допускає ряд випадків, коли уповноважені законом органи можуть застосовувати утримання особи під вартою без попередньої згоди суду. Це можливо лише у разі нагальної необхідності (ч.3 ст.29 Конституції України) запобігти злочині чи його припиненню, причому як тимчасовий за- побіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа підлягає негайному звільненню, якщо протягом цього часу з моменту затримання їй не буде вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою, яке, у свою чергу, може бути оскаржене в судовому порядку, що є важливою конституційною гарантією, яка передбачена ч. 5 ст. 29 Конституції України. Тримання під вартою є запобіжним заходом, який обирається в разі запобігання особливо тяжким і тяжким злочинам<sup>185</sup>.

Відповідно до ч. 1 ст. 183 КПК України тримання під вартою являється винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно в тому разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України – таким, наприклад, як ризик, що підозрюваний (обвинувачений) намагатиметься схриватися від органів досудового розслідування і/або суду, тим чи іншим чином

<sup>185</sup> Конституційно-правове забезпечення права на свободу та особисту недоторканість в Україні. *Європейські перспективи*. 2015. №6. С. 93-98

перешкоджати кримінальному провадженню і т. д. У відповідності до ч.4 ст. 176 КПК України, на досудовому розслідуванні тримання під вартою застосовується слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора<sup>186</sup>.

На практиці наявні випадки необґрунтованого звернення до слідчого судді з клопотаннями відносно заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема у вигляді тримання під вартою, або окремих його питань. Так, в справі № 286/4678/18 в рамках кримінального провадження № 12018060250000644 слідчий суддя прийняв рішення про повернення клопотання про продовження строку тримання під вартою підозрюваного, оскільки слідчим в клопотанні не наведено обставин, зокрема необхідності проведення будь-яких процесуальних дій, що перешкоджають завершенню досудового розслідування до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою підозрюваного<sup>187</sup>.

В рішенні по справі № 212/4195/18 відносно клопотання слідчого про надання дозволу на затримання підозрюваного з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, а також про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою було відмовлено. Слідчий суддя мотивував своє рішення тим, що прокурором не була доведена наявність підстав для тримання під вартою підозрюваного<sup>188</sup>.

Тримання під вартою може бути змінено за клопотанням слідчого (прокурора), або за клопотанням підозрюваного (обвинуваченого). На стадії досудового розслідування таке клопотання подається до слідчого судді в порядку, передбаченому для клопотання про застосування запобіжного заходу (ч.1 ст. 200, ч.1 ст. 201 КПК України). В ньому зазначаються обставини, які виникли після прийняття попереднього рішення про застосування запобіжного

<sup>186</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 30.04.2020)

<sup>187</sup> Справа № 286/4678/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78719643>

<sup>188</sup> Справа № 212/4195/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74753621>



заходу і обумовлюють необхідність його зміни<sup>189</sup>.

Крім запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою також суттєво обмежує конституційні права та свободи громадян домашній арешт. Він полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби (ч.1 ст. 181 КПК України). Згідно зі ст. 176 КПК України, на досудовому розслідуванні запобіжний захід у вигляді домашнього арешту обирається слідчим суддею на підставі клопотання прокурора, або слідчого, погодженого з прокурором.

Вартим уваги є рішення слідчого судді по справі № 755/2302/19 в рамках кримінального провадження №12019100040001112. Звернувшись до суду з клопотанням про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, слідчий, прокурор та інші учасники кримінального провадження на розгляд вказаного клопотання не з'явилися. Кримінальний процесуальний кодекс України не містить конкретної вказівки слідчому судді на те, яким чином необхідно діяти в разі неявки на розгляд клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, сторони кримінального провадження, якою таке клопотання було подане. Однак слідчий суддя розцінив неявку без поважної причини сторони кримінального провадження, якою подане клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, як фактичне не підтримання поданого клопотання та не доведення обставин зазначених в клопотанні, що свідчить про наявність правових підстав для відмови в задоволенні такого клопотання. В задоволенні клопотання було відмовлено<sup>190</sup>.

Також слід звернути увагу на встановлені КПК України загальні обов'язки слідчого судді щодо захисту прав людини. Відповідно до ч. 1 ст. 206 КПК України, кожен слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться особа, яка тримається під вартою, має право постановити ухвалу,

<sup>189</sup> Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників : монографія. Київ, 2013. 228 с., с. 37-38.

<sup>190</sup> Справа № 755/2302/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84996035>

якою зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу забезпечити додержання прав такої особи. Ч. 2 встановлює, що якщо слідчий суддя отримує з будь-яких джерел відомості, які створюють обґрунтовану підозру, що в межах територіальної юрисдикції суду знаходиться особа, позбавлена свободи за відсутності судового рішення, яке набрало законної сили, або не звільнена з-під варти після внесення застави в установленому КПК порядку, він зобов'язаний постановити ухвалу, якою має зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу, під вартою яких тримається особа, негайно доставити цю особу до слідчого судді для з'ясування підстав позбавлення свободи (ст. 206 ч. 2 КПК України).

Частина 2 статті 12 КПК у світлі вимог ст. 5 КЗПЛ встановлює гарантії недопущення свавільного обмеження свободи особи та її недоторканості під час кримінального провадження: обмеження свободи особи та її недоторканості можливе лише у встановлених КПК випадках, з дозволу і під контролем суду; негайне доставлення затриманої особи до слідчого судді для з'ясування законності та обґрунтованості її затримання, а також підставності для подальшого тримання під вартою; встановлення строку – 3 доби (72 годин) з моменту затримання, протягом якого слідчий суддя чи суд має перевірити обґрунтованість затримання (у разі якщо воно відбулось без їх ухвали) та ухвалити рішення про звільнення затриманого чи тримання його під вартою<sup>191</sup>.

Недоторканність житла чи іншого володіння особи є однією зі складових особистої недоторканності та тісно пов'язана з правом на недоторканність особистого і сімейного життя, гарантованого ст. 32 Конституції України. Саме тому ч. 1 ст. 8 КЗПЛ комплексно декларує ці права: «Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції».

КПК України передбачає такі слідчі (розшукові) і негласні слідчі (розшукові) дії, що в окремих випадках передбачають обмеження права на недоторканість житла чи іншого володіння особи, як обшук, огляд, слідчий

<sup>191</sup> Маринів В. І., Тацій В. Я., Борисов В. І. та ін. Реалізація засад кримінального судочинства у провадженнях з перегляду судових рішень. В 5 т. Т. 5. Правова доктрина України: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. Харків, 2013. 1240 с. С. 619

експеримент, а також обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.

Відповідно до ч. 2 ст. 234 КПК України, обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді. У випадку необхідності здійснити обшук, слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням встановленої форми. До такого клопотання мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор або слідчий обґрунтовує доводи клопотання. Клопотання про обшук розглядається у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора. Однак в практиці є випадки неявки слідчого чи прокурора до суду в день розгляду клопотання. В якості прикладу можна навести рішення слідчого судді по справі № 308/10396/19 в рамках кримінального провадження №12019070040002013, в якому слідчий звернувся до суду з клопотанням, погодженим з прокурором, про надання дозволу на проведення обшуку за місцем проживання підозрюваного, однак у судове засідання не з'явився. Виходячи з принципів змагальності та диспозитивності кримінального провадження, слідчий суддя прийшов до висновку, що клопотання слідчого є не підтриманим та не доведеним<sup>192</sup>.

У відповідності до ч. 2 ст. 237 КПК України, огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи, тобто на підставі ухвали слідчого судді.

Слідчий експеримент являється слідчою дією, яка виконується з метою перевірки та одержання доказів шляхом цілеспрямованого впливу на окремі (такі, що перевіряються) об'єкти або їх копії під час проведення спеціальних дослідів. Ч. 5 ст. 240 КПК України містить норму, відповідно до якої слідчий експеримент, який проводиться в житлі чи іншому володінні особи, здійснюється лише за добровільною згодою особи, яка ним володіє або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, узгодженим з

<sup>192</sup> Справа № 308/10396/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84170875>

прокурором, або прокурора, яке розглядається в порядку, передбаченому для розгляду клопотань про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи<sup>193</sup>.

Є випадки невірного розуміння сторонами кримінального провадження порядку здійснення слідчого експерименту та функцію судового органу в даній слідчій дії, яка полягає виключно в його ухваленні, а не в безпосередньому здійсненні. Так, в рішенні по справі № 488/470/17 в рамках кримінального провадження № 42014150020000052, слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання сторони щодо проведення судом слідчого експерименту в залі судового засідання та констатував, що суд не є органом, який збирає докази, а є органом який надає оцінку доказам, зібраним стороною обвинувачення та стороною захисту, а також створює необхідні умови для реалізації сторонами їх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків<sup>194</sup>.

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи може здійснюватися слідчим шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів. Здійснення такого обстеження також потребує ухвали слідчого судді (ч. 4 ст. 267 КПК України).

Засада невтручання у приватне життя займає одне з основних місць серед особистих конституційних прав і разом з іншими природними правами людини становить основу конституційного статусу особистості. Реалізація права особи на приватне життя в кримінальному провадженні як одного з конституційних прав людини забезпечується кримінальними процесуальними гарантіями. Однією з гарантій реалізації конституційних прав осіб у кримінальному процесі являється судовий контроль. Забезпечення судового контролю на досудовому розслідуванні кримінальне процесуальне законодавство, відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України, покладає на слідчого суддю. Зазначений контроль полягає в ухваленні слідчим суддею ряду слідчих (розшукових) та негласних слідчих

<sup>193</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 30.04.2020).

<sup>194</sup> Справа № 488/470/17 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93823911>

(розшукових) дій, які значно обмежують конституційні права, свободи та інтереси осіб, прийнятті певних заходів забезпечення кримінального провадження, а також в можливості оскарження до слідчого судді рішень, дій або бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування.

В ч. 2 ст. 14 КПК України, яка закріплює засаду таємниці спілкування, встановлено, що втручання в таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення з метою виявлення і запобігання тяжкого або особливо тяжкого злочину, встановлення його обставин, особи, яка вчинила злочин, якщо іншим способом неможливо досягти цієї мети<sup>195</sup>.

КПК України передбачає такі негласні слідчі дії, як втручання в приватне спілкування. Відповідно до ст. 258 КПК України, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання в приватне спілкування в порядку, передбаченому статтями 246 (підстави проведення негласних слідчих дій), 248 (розгляд клопотання про дозвіл на проведення такого дії), 249 (термін дії такого визначення) КПК України, якщо будь-яка слідча дія буде включати таке втручання. Дозвіл на проведення даних дій надається, згідно зі ст. 247 КПК України, слідчим суддею апеляційного суду.

Варто звернути увагу на рішення слідчого судді по справі № 658/489/20 в рамках кримінального провадження №12020230190000196. До Каховського міськрайонного суду Херсонської області надійшло клопотання старшого слідчого, погоджене прокурором про надання дозволу на тимчасовий доступ до інформації, що перебуває у володінні ТОВ «Лайфселл», ПрАТ «ВФ Україна» та ПрАТ «Київстар». Дослідивши матеріали кримінального провадження, слідчий суддя виявив істотні недоліки у внесеному клопотанні, що зумовлюють відмову в його задоволенні. Зокрема, слідчим в клопотанні від 19 лютого 2020 року не зазначено результат обробки інформації, а тому слідчий суддя був позбавлений

<sup>195</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 30.04.2020)

можливості оцінити обґрунтованість втручання у приватне спілкування необмеженого кола осіб. З урахуванням викладеного та зазначених норм кримінального процесуального судочинства слідчий суддя дійшов висновку, що задоволення клопотання слідчого, у даному випадку, може призвести до необґрунтованого порушення гарантованих кожній особі законом прав щодо таємниці телефонних розмов та приватного життя<sup>196</sup>.

Запровадження Конституцією України та КПК України судового порядку прийняття рішення про втручання у приватне спілкування відповідає європейським стандартам у галузі прав людини. У наведеному рішенні у справі «Клас та інші проти Федеративної Республіки Німеччини» ЄСПЛ підкреслив, що засада верховенства права має на увазі, що втручання органів виконавчої влади у права окремих осіб повинно перебувати під ефективним контролем, який звичайно має забезпечуватися судовою системою, у всякому разі як останньою інстанцією; судовий контроль надає найкращі гарантії незалежності, неупередженості і належної процедури<sup>197</sup>.

Відповідно до ч. 1 ст. 16 КПК України, позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому цим Кодексом<sup>198</sup>. Ч 2 вказаної статті в якості винятку передбачає тимчасове вилучення майна без рішення суду.

Тимчасове вилучення майна є заходом забезпечення кримінального провадження, що полягає у фактичному позбавленні підозрюваного можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним його майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення (ч. 1 ст. 167 КПК України).

На практиці наявні випадки не доведення слідчим доцільності подальшого арешту тимчасово вилученого майна. Так, в рішенні по справі №

<sup>196</sup> Справа № 658/489/20 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87698944>

<sup>197</sup> Справа «Клас та інші проти Німеччини». Європейський суд з прав людини. Рада Європи [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_093#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_093#Text) (дата звернення 30.04.2020).

<sup>198</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 30.04.2020).

357/2248/19 в рамках кримінального провадження № 12019110030000506 слідчий суддя відмовив в задоволенні клопотання слідчого про арешт майна, мотивуючи своє рішення тим, що слідчий в судовому засіданні не довів обставин необхідності накладення арешту на майно, також слідчий не надав суду матеріали кримінального провадження в підтвердження свого клопотання. Крім того слідчим суддею був встановлений факт порушення слідчим строку звернення до суду з клопотанням про арешт тимчасового вилученого майна, який обчислюється не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна<sup>199</sup>.

Отже, передбачені в кримінальному процесуальному законодавстві винятки недоторканості права власності, зводяться до того, що прийняття остаточного рішення відносно вилученого майна на досудовому розслідуванні знаходиться в компетенції слідчого судді.

Закріплений в ст. 21 КПК України доступ до правосуддя в контексті кримінального провадження означає надання учасникові провадження можливості (права) звертатися до суду за захистом свого права чи охоронюваного законом інтересу, заявляти різного роду клопотання, оскаржувати до слідчого судді, суду чи суду вищої інстанції рішення учасників провадження, які наділені владними повноваженнями і вчиняють такі дії чи ухвалюють рішення.

В практиці ЄСПЛ щодо питання права на суд і на доступ до нього чітко простежується підхід, згідно з яким особі має забезпечуватися можливість звернутися до суду для вирішення певного питання, а держава не повинна запроваджувати правові або чинити нелегітимні перешкоди для здійснення цього права<sup>200</sup>.

Із засадою доступу до правосуддя тісно пов'язана засада обов'язковості судових рішень, яка закріплена на конституційному рівні (ч. 5 ст. 124, п. 9 ч. 3

---

<sup>199</sup> Справа № 357/2248/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80830133>

<sup>200</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ, 2012. С. 81.

ст. 129 Конституції України). Відповідно до ст. 369 КПК України судові рішення, в якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку. Судові рішення, в якому суд вирішує інші питання, викладається у формі ухвали. Такими рішеннями на досудовому розслідуванні являються ухвали слідчого судді відносно застосування ряду слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які значно обмежують конституційні права, свободи та інтереси осіб, прийняття певних заходів забезпечення кримінального провадження, а також ухвали за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора.

ЄСПЛ наголошує на тому, що виконання будь-якого судового рішення є невід'ємною стадією процесу правосуддя і вагомим складником доступу до правосуддя. З позиції ЄСПЛ, правосуддя було б примарним, якби національна правова система держави дозволяла остаточне, обов'язкове судові рішення залишати невиконаним на збиток одній із сторін. У рішенні в справі «Бурдов проти Росії» ЄСПЛ вказав, що виконання рішення чи постанови будь-якого суду слід вважати невід'ємною частиною «справедливого судового розгляду» в значенні ст. 6 КЗПЛ<sup>201</sup>.

Ст. 22 КПК України закріплює засаду змагальності сторін і свободи в наданні ними до суду своїх доказів і в доказуванні перед судом їх переконливості.

На думку М.С. Строговича, змагальність виявляється в поділі процесуальних функцій між судом і сторонами, які змагаються<sup>202</sup>.

Згідно ч. 2 ст. 93 КПК України сторона обвинувачення збирає докази шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а сторона захисту здійснює збір доказів шляхом ініціювання проведення таких процесуальних дій. З цього випливає, що стороні звинувачення для проведення слідчих (розшукових) або негласних слідчих

<sup>201</sup> Городовенко В. Принцип обов'язковості судового рішення. *Вісник академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 160-173.

<sup>202</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: У 2 т. / За заг. ред. В.Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків, 2012. Т. 1. 768 с. С.227-228



(розшукових) дій досить звернутися з клопотанням до слідчого судді, який, відповідно до статті 248 КПК України, протягом шести годин зобов'язаний розглянути дане клопотання. Сторона захисту, не має права самостійно здійснювати дані дії, але, як уже зазначалося раніше, може ініціювати їх проведення шляхом подачі клопотання до слідчого або прокурора. Такі клопотання, згідно зі ст. 220 КПК України, розглядаються протягом трьох днів. У разі відмови сторона захисту має право відповідно до ст. 304 КПК протягом десяти днів оскаржити до слідчого судді відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій. Така скарга, відповідно до ч. 2 ст. 306 КПК України, повинна бути розглянута слідчим суддею протягом 72 годин. Отже, передбачений КПК України порядок збирання доказів не в повній мірі відповідає засаді змагальності, оскільки наявна певна різниця між встановленими строками реагування судового органу на звернення різних сторін при вирішенні ідентичних питань в процесі досудового розслідування на користь сторони обвинувачення, що є порушенням рівності сторін як однієї з основних рис вказаної засади.

Разом з тим можна констатувати, що введення в кримінальне провадження України інституту слідчого судді значно розширило засаду змагальності під час досудового розслідування, оскільки прийняття ряду процесуальних рішень перейшло до компетенції незалежного та неупередженого арбітра.

Зокрема, реалізуючи засаду змагальності, слідчий суддя відмовляє в задоволенні клопотання, наприклад, про надання дозволу на здійснення тієї чи іншої дії, у випадку неприбуття до судового засідання слідчого чи прокурора, оскільки в такому випадку не здійснюється відстоювання стороною обвинувачення правових позицій. Так, в рішенні по справі № 757/41944/19-к в рамках кримінального провадження № 42019000000000784, слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про надання дозволу щодо проведення експертизи, оскільки прокурор, яким погоджено дане клопотання або слідчий, для розгляду не з'явилися. Слідчий суддя зазначив, що неявка без поважної причини сторони кримінального провадження, якою подане клопотання,

свідчить про фактичне не підтримання поданого клопотання<sup>203</sup>.

Особливе місце в механізмі реалізації права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності займає інститут слідчого судді. Ст. 303 КПК України містить перелік рішень та дій (бездіяльності) слідчого та прокурора, які можуть бути оскаржені в ході досудового розслідування, а також право на їх оскарження. Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора розглядаються слідчим суддею місцевого суду. Якщо скарга відповідає вимогам закону, суддя відкриває провадження та постановляє ухвалу про призначення скарги до розгляду. При цьому слід мати на увазі, що відповідно до ч. 2 ст. 306 КПК України скарга має бути розглянута не пізніше 72 годин з моменту її надходження до суду, крім скарги на рішення про закриття кримінального провадження. Для розгляду цієї скарги законом встановлено п'ятиденний строк. Подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування не зупиняє виконання рішення чи дію слідчого, прокурора.

Після надходження скарги до слідчого судді, він має прийняти одне з таких рішень: 1) винести ухвалу про призначення судового розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора у визначений ч. 2 ст. 306 КПК України строк; 2) винести ухвалу про повернення скарги скаргнику на підставі ч. 2 ст. 304 КПК України; 3) винести ухвалу про відмову у відкритті провадження відповідно до ч. 4 ст. 304 КПК України. При цьому слідчий суддя виносить ухвалу про повернення скарги скаргнику у таких випадках: 1) скаргу подала особа, яка не має права подавати скаргу (в цьому випадку необхідно орієнтуватись на перелік осіб, що можуть подавати скарги на окремі види рішень, дій чи бездіяльності слідчого та прокурора, визначений ст. 303 КПК України); 2) скарга не підлягає розгляду у цьому суді (оскільки скарга подається до суду за місцем розташування органу або роботи посадової особи, рішення, дії чи бездіяльність якої оскаржується, то подання такої скарги до іншого суду є

<sup>203</sup> Справа № 757/41944/19-к/ Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89842900>

порушенням територіальної підсудності, що передбачена ст. 32 КПК України); 3) скарга подана після закінчення строку, передбаченого ч. 1 ст. 304 КПК України, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або слідчий суддя за заявою особи не знайде підстав для його поновлення. Слідчий суддя виносить ухвалу про відмову у відкритті провадження, якщо скарга подана на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, прокурора, яке не підлягає оскарженню<sup>204</sup>.

Слід відмітити, що вказана категорія повноважень слідчого судді в науковій літературі належить до окремої категорії судових (юрисдикційних) повноважень<sup>205</sup>. Це означає, що розглядаючи скарги на процесуальні рішення, дії чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора, слідчий суддя реалізує виключно функцію судового контролю, на відміну від категорії повноважень, при здійсненні яких виконуються також слідчі функції.

---

<sup>204</sup> Яновська О. Г. Інститут оскарження на стадії досудового розслідування. *Адвокат*. 2013. № 1. С. 10-13.

<sup>205</sup> Ткачук О. С. Повноваження слідчого судді у кримінальному процесі України. Новації кримінально-процесуального законодавства: праці конф., 6 липн. 2012 р., Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012 URL: <http://www.dduvs.dp.ua/assets/files/news3/KPK/material.doc> (дата звернення 19.03.2020).

### РОЗДІЛ 3.

## ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО СУДДІ

### 3.1. Здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження

Проблема заходів забезпечення кримінального провадження за своєю природою є широкою і багатоаспектною та стосується різних сторін правового регулювання поведінки громадян, а також інших суб'єктів правовідносин. Саме тому, в розумінні сутності заходів кримінального процесуального примусу не має єдиної точки зору. Деякі вчені до заходів кримінального процесуального примусу відносять застосування зброї до особи, яка вчинила злочин<sup>206</sup>, інші – обшук, виїмку, освідчування і інші слідчі дії, які можуть і не супроводжуватись застосуванням примусу<sup>207</sup>, факт притягнення особи до кримінальної відповідальності<sup>208</sup>, слідчий огляд<sup>209</sup>, виклик для дачі показань свідка і для дачі висновку експертом<sup>210</sup>.

Заходи процесуального примусу (заходи забезпечення кримінального провадження) відрізняються від інших заходів державного примусу тим, що вони «застосовуються компетентними органами і в межах своїх повноважень відносно осіб, які беруть участь у справі, та неналежна поведінка яких може створити перешкоду для успішного ходу кримінального судочинства та застосовуються при наявності передбачених законом підстав, умов і порядку,

<sup>206</sup> Иванов Ф. С. Применение оружия как мера процессуального принуждения, осуществляемого милицией и другими подразделениями. *Проблемы административного права и совершенствование административной деятельности органов внутренних дел*. Киев, 1981. С.84–89.

<sup>207</sup> Белкин Р. С., Винберг А. И., Дорохов В. Я. и др. Теория доказательств в советском уголовном процессе. Москва, 1973. 736 с., с. 81

<sup>208</sup> Каминская В. И. Охрана прав и законных интересов граждан в уголовно-процессуальном праве. *Сов. гос-во и право*. 1986. № 10. С. 56–57

<sup>209</sup> Савгирова Н. М. Меры пресечения и иные меры процессуального принуждения. Москва, 1960. 94 с., с. 2

<sup>210</sup> Чельцов М. А. Советский уголовный процесс. Москва, 1962. 501 с., с. 228

що гарантує їх законність та обґрунтованість»<sup>211</sup>.

Під заходами забезпечення кримінального провадження прийнято розуміти передбачені КПК України заходи примусового характеру, які застосовуються за наявності підстав і в порядку, установленому законом, із метою запобігання й подолання негативних обставин, що перешкоджають або можуть перешкоджати вирішенню завдань кримінального провадження, забезпеченню його дієвості<sup>212</sup>.

Діючий КПК України передбачає наступні заходи забезпечення кримінального провадження:

- 1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід;
- 2) накладення грошового стягнення;
- 3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- 4) відсторонення від посади;
- 4-1) тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
- 5) тимчасовий доступ до речей і документів;
- 6) тимчасове вилучення майна;
- 7) арешт майна;
- 8) затримання особи;
- 9) запобіжні заходи.

Отже, до заходів забезпечення кримінального провадження відносяться запобіжні заходи, під якими слід розуміти різновид заходів попереджувального характеру, які застосовуються слідчим суддею або судом за наявності підстав і в порядку, встановленому законом, відносно підозрюваного, обвинуваченого з метою забезпечення виконання покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам його можливої неправомірної поведінки<sup>213</sup>.

Відповідно до ч. 1 ст. 176 КПК України, запобіжними заходами є:

- 1) особисте зобов'язання;

<sup>211</sup> Кримінально-процесуальне право України: підручник / За заг. ред. Ю. П. Алєніна. Харків, 2009. 816 с. с. 325

<sup>212</sup> Бандурка О. М., Блажівський Є. М., Бурдоль Є. П. та ін. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Харків, 2012. Т. 1. 664 с., с. 367

<sup>213</sup> Грошев Ю. М., Тацій В. Я., Туманянц А. Р. та ін. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки. Харків, 2013. 824 с, с.298

- 2) особиста порука;
- 3) застава;
- 4) домашній арешт;
- 5) тримання під вартою. (КПК України)

Чинна система запобіжних заходів, на перший погляд, є вужчою за попередню, передбачену КПК України 1960 року, яка включала в себе також і такі заходи, як нагляд командування військової частини, віддання неповнолітнього під нагляд, порука громадської організації або трудового колективу та підписку про невиїзд. Проте перелічені запобіжні заходи були застарілими та неефективними, що підтверджувалося практикою їх застосування<sup>214</sup>.

В.І. Фаринник зазначає, що рішення про обрання запобіжного заходу – дуже серйозний і відповідальний крок, адже будь-який запобіжний захід завжди пов'язаний з обмеженням особистої свободи людини, тому може застосовуватися лише за наявності дійсної на те необхідності, зі вказаних у законі підстав і з дотриманням визначеного процесуального порядку<sup>215</sup>.

Під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу, крім наявності ризиків, зазначених у ст. 117 КПК України, слідчий суддя, суд на підставі наданих сторонами кримінального провадження матеріалів зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, зокрема: 1) вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; 2) тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі в разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується; 3) вік і стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого; 4) міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, зокрема наявність у нього родини й утриманців; 5) наявність у підозрюваного,

<sup>214</sup> Попелюшко В. О. Запобіжні заходи в новому КПК України: поняття, мета, підстави, порядок та суб'єкти застосування. *Адвокат*, 2012. № 9. С. 4-6

<sup>215</sup> Фаринник В. І. Особливості застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні. *Юридичний вісник України*. 2012. Т.1. 664 с., с. 45

обвинуваченого постійного місця роботи або навчання;6) репутацію підозрюваного, обвинуваченого;7) майновий стан підозрюваного, обвинуваченого;8) наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого;9) дотримання підозрюваним, обвинувачуваним умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше;10) наявність повідомлення особі про підозру в учиненні іншого кримінального правопорушення;11) розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок кримінального правопорушення підозрюється, обвинувачується особа, а також вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини<sup>216</sup>.

На практиці наявні випадки не доведення слідчим обставин, які б свідчили про існування ризику вчинення підозрюваним іншого кримінального правопорушення. Так, 08.02.2019 року слідчий суддя Придніпровського районного суду міста Черкаси, розглянувши клопотання слідчого, погоджене прокурором прокуратури Черкаської області у кримінальному провадженні №12018250000000127 від 17.06.2018 про тимчасове обмеження підозрюваної у користуванні спеціальним правом (правом керування транспортними засобами) – в задоволенні клопотання відмовив на підставі відсутності доведення вказаних ризиків<sup>217</sup>.

Як зазначає О. Г. Шило, навіть коли особа не заперечує проти обмеження її прав та свобод, що пов'язане зі застосуванням ЗЗКП, вони все одно мають примусовий характер, оскільки сама можливість застосування примусу передбачена законом<sup>218</sup>.

Здатність задовольняти потреби та інтереси людини має бути справедливо збалансованою з можливостями задоволення потреб індивідів, інших суб'єктів соціуму, суспільства взагалі. Досягнення такого балансу ЄСПЛ вважає

<sup>216</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 30.04.2020).

<sup>217</sup> Ухвала від 08.02.2019 по справі № 711/780/19. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79796267> (дата звернення 23.08.2020).

<sup>218</sup> Шило О. Г. Заходи забезпечення кримінального провадження за новим КПК України. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали пост. діючого наук.-практ. семінару* (19.10.2012 р.). №4. Харків, 2012. С. 187-191., с. 118

основною метою, покликанням усього конвенційного механізму правозахисту, оскільки для всієї КЗПЛ властивим є пошук справедливого балансу між вимогами забезпечити загальні інтереси суспільства і захистити основоположні права людини<sup>219</sup>.

На думку В. В. Мультенко, слідчі судді, при вирішенні питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, у кожному випадку розгляду відповідних клопотань зобов'язані: – сумлінно і принципово здійснювати повноваження із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, діяти у межах і відповідно до вимог закону; – перевіряти наявність об'єктивної необхідності та виправданість такого втручання у права і свободи особи, з'ясовувати можливість досягнення мети, на яку посилається автор клопотання, без застосування цих заходів; – зважати, що незалежно від визначеного процесуальним законом суб'єкта ініціювання застосування заходів забезпечення, обов'язок довести наявність трьох необхідних складових для їх застосування (ч. 3 ст. 132 КПК) покладається на слідчого та/або прокурора; – враховувати, що докази на підтвердження обставин, викладених у клопотанні про застосування заходів забезпечення, подаються особою, яка заявляє таке клопотання; – пам'ятати, що суддя, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, згідно з ч. 1 ст. 76 КПК не має права брати участь у цьому ж провадженні в суді як першої, так і апеляційної та касаційної інстанцій, а також при перегляді судових рішень<sup>220</sup>.

Також, на думку авторів, урахування слідчим суддею, судом усіх необхідних обставин при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, дотримання вимог закону стосовно порядку постановлення рішення, його форми і змісту надає йому, крім законності, обґрунтованості й вмотивованості, ще однієї необхідної якості, яка стосується його змістовної сторони, а саме –

<sup>219</sup> Рабінович П. М. Феномен права в інтерпретації Страсбурзького суду (до 50-річчя Європейського суду з прав людини). *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 3-12., с. 8-9

<sup>220</sup> Мультенко В. В. Повноваження слідчого судді в кримінальному провадженні, його права та обов'язки. *Кримінальний процесуальний кодекс України: перші проблеми та здобутки: Матеріали круглого столу* (20 листопада 2013 р.). Запоріжжя, 2013. С. 77-79. с. 77-78



справедливості. З огляду на це вимога справедливості має бути не тільки моральною, а й правовою категорією, а тому й має отримати відповідне нормативне забезпечення. Справедливість цього процесуального рішення тісно пов'язана з його обґрунтованістю та вмотивованістю, проте вона має самостійне значення, адже значною мірою визначається моральною атмосферою, в якій здійснюється кримінальна процесуальна діяльність, моральною свідомістю її уповноважених суб'єктів, врахуванням моральних підстав прийняття такого рішення<sup>221</sup>.

Предметом судового розгляду клопотання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження є виключно обставини, які стосуються вирішення питання про застосування такого заходу. Під час цього судового засідання слідчий суддя не вправі розглядати ті питання, які він повинен вирішувати у майбутньому судовому розгляді кримінального провадження (кримінальної справи). Тому обговорення ним питання про винуватість особи, щодо якої надійшло клопотання, є неприпустимим<sup>222</sup>.

Фундаментальним з цього приводу є твердження В.О. Попелюшко, який вважає, що закон зобов'язує слідчого суддю і суд підходити до вирішення питання про обрання запобіжного заходу не механічно, а оціночно щодо кожної окремої підстави, керуючись у цьому разі засадою презумпції невинуватості й правилами, які з цієї засади випливають, у тому числі правилом про тлумачення всіх сумнівів у доведеності обставин, на яких ґрунтуються обвинувачення та ризики, на користь обвинуваченого<sup>223</sup>.

Погоджуючись із такою позицією, І.В. Гловюк вказує, що це підтверджує наявність спростовної презумпції не на користь застосування заходів забезпечення кримінального провадження у вигляді запобіжних заходів<sup>224</sup>.

<sup>221</sup> Грошевий Ю. М. Підстави обрання запобіжних заходів за новим КПК України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 220-226 с. 226

<sup>222</sup> Грошевий Ю. М., Тацій В. Я., Туманянц А. Р. та ін. Кримінальний процес: підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків, 2013. 824 с., с.307

<sup>223</sup> Попелюшко В. О. Запобіжні заходи в новому КПК України: поняття, мета, підстави, порядок та суб'єкти застосування. *Адвокат*. 2012. № 9 (144). С. 4-6., с.6.

<sup>224</sup> Гловюк І. В. Презумпції й тягар доказування у розгляді слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013.

Серед передбачених в КПК України запобіжних заходів такими, що суттєво обмежують конституційні права, свободи та інтереси осіб, являються тримання під вартою і домашній арешт. Згідно з ч. 1 ст. 183 КПК України тримання під вартою являється винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно в тому разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України – таким, наприклад, як ризик, що підозрюваний (обвинувачений) намагатиметься скриватися від органів досудового розслідування і/або суду, тим чи іншим чином перешкоджати кримінальному провадженню і т. д. У відповідності до ч.4 ст. 176 КПК України, на досудовому розслідуванні тримання під вартою застосовується слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора<sup>225</sup>.

Отже, до компетенції слідчого судді належить оцінювання за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, зазначених ризиків. Також слідчий суддя визначає розмір застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим обов'язків, передбачених КПК України. При цьому в окремих випадках слідчий суддя приймає рішення відносно встановлення розміру застави (ч.3 ст. 183 КПК України), а отже – відносно доцільності, можливості обрання даної альтернативи триманню під вартою. Такі випадки є виключними, і їх вичерпний перелік міститься в ч.4.ст. 183 КПК України.

Відносно даної вимоги ЄСПЛ у справі «Влох проти Польщі» (2000) зазначає, що «обґрунтованої підозри», безперечно, не може бути, якщо дії або факти, які ставлять за провину утримуваній під вартою особі, не містили складу злочину<sup>226</sup>.

Крім того, відповідно до ч. 4 ст. 194 КПК України, якщо буде

№ 2. С. 84-89, с.88

<sup>225</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 30.04.2020).

<sup>226</sup> Рішення у справі «Влох проти Польщі» / Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=326> (дата звернення 30.04.2020).

обґрунтовано підозру в здійсненні підозрюваним (обвинуваченим) кримінального правопорушення, встановлено існування ризиків, передбачених в ст. 177 КПК України, але прокурор не доведе можливість застосування більш м'якого запобіжного заходу, слідчий суддя, суд має право застосувати більш м'який запобіжний захід, ніж той, що вказано в клопотанні. Варто зазначити, що практично у кожному п'ятому випадку у задоволенні клопотання органів досудового розслідування про взяття під варту відмовляється чи застосовується більш м'який вид запобіжного заходу (2,5 тис. та 1, 5 тис. відповідно клопотань відмовлено із 23 тис. поданих слідчими)<sup>227</sup>.

Застосування до особи тримання під вартою лише за те, що вона підозрюється чи обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, перетворює цей запобіжний захід на міру попереднього покарання такої особи<sup>228</sup>. У цьому питанні слідчим суддям, суду слід враховувати практику ЄСПЛ, який неодноразово вказував, що тяжкість обвинувачення не може сама по собі бути виправданням тривалого тримання під вартою особи. Зокрема у п.74 справи «Мамедова проти Росії» ЄСПЛ відзначав, що, хоча суворість покарання є визначальним елементом при оцінці ризику переховування від правосуддя чи вчинення нових злочинів, потребу подальшого позбавлення когось волі не можна оцінювати з винятково абстрактного погляду, беручи до уваги тільки тяжкість злочину. Продовження строку тримання під вартою також не можна застосовувати як передбачення вироку у формі позбавлення волі<sup>229</sup>.

Нерідкі випадки відмови в задоволенні клопотань про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Так, за 2018 рік слідчими суддями Скадовського районного суду Херсонської області в 14,2% в обранні

<sup>227</sup> Фаринник В. І. Підстави та процесуальний порядок застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. *Форум права*. 2015. №1. С. 329-336.

<sup>228</sup> Мироненко О. Вплив спеціальних умов застосування та обставин, які при цьому враховуються, на обрання запобіжного заходу. *Публічне право*. 2014. № 2. С. 89–97, с.93–94

<sup>229</sup> Справа «Мамедова проти Росії» (Заява № 7064/05): Рішення Європейського суду з прав людини від 23.10.2006. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:9dUh4ZLOjQwJ:hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-105364%26filename%3DCASE%2520OF%2520MAMEDOVA%2520v.%2520RUSSIA%2520-%2520%255BUkrainian%2520Translation%2520.pdf+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення 02.11.2020).

вказаного запобіжного заходу було відмовлено, в першому півріччі 2019 року цей показник збільшився до 20%<sup>230</sup>.

Є випадки відмови в задоволенні клопотання про надання дозволу на застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді тримання під вартою з огляду на порушення вимог щодо винесення окремого клопотання відносно кожного окремого запобіжного заходу (ч. 4 ст. 184 КПК України). Так, в рішенні по справі № 1-кц/229/267/2020 в рамках кримінального провадження № 12015220320001225, слідчий суддя відмовив в задоволенні клопотання щодо розглядуваного заходу, оскільки про затримання підозрюваного з метою його приводу та про тримання під вартою було подане одне клопотання<sup>231</sup>.

Як і інші види запобіжних заходів, тримання під вартою може бути змінено за клопотанням слідчого (прокурора), або за клопотанням підозрюваного (обвинуваченого). На стадії досудового розслідування таке клопотання подається до слідчого судді в порядку, передбаченому для клопотання про застосування запобіжного заходу (ч.1 ст. 200, ч.1 ст. 201 КПК України). В ньому зазначаються обставини, які виникли після прийняття попереднього рішення про застосування запобіжного заходу і обумовлюють необхідність його зміни.

Отже, на особу, що подає клопотання, покладається обов'язок доведення обставин, які підтверджують доцільність зміни запобіжного заходу і які слідчий суддя повинен в повній мірі дослідити при розгляді даного клопотання.

Обов'язок доведення перед слідчим суддею існування обґрунтованої підозри щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою застосування цих заходів, логічно обумовлений такими обставинами: по-перше, саме слідчий як суб'єкт, який безпосередньо здійснює досудове розслідування, а також прокурор, на якого

<sup>230</sup> Узагальнення судової практики щодо розгляду клопотань про обрання, продовження, зміну та скасування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту за 2018 рік – перше півріччя 2019 року коментар URL: [https://hrra.court.gov.ua/sud4818/inshe/inf\\_court/uzag19k4](https://hrra.court.gov.ua/sud4818/inshe/inf_court/uzag19k4) (дата звернення 21.02.2020).

<sup>231</sup> Справа № 1-кц/229/267/2020 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88593363>

покладено процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, повинні не лише констатувати наявність необхідності застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а як суб'єкти, які найбільш обізнані стосовно фактичних підстав їх застосування, навести суду відповідні аргументи, що підтверджують таку необхідність, переконати його прийняти відповідне процесуальне рішення (постановити ухвалу); по-друге, цінність судової процедури вирішення питання про застосування цих заходів, зокрема, полягає у тому, що, будучи незалежним і неупередженим, суд постановляє ухвалу, ґрунтуючись на власному переконанні щодо наявності для цього достатніх підстав, яке є результатом дослідження ним обставин та доказів, що надані сторонами<sup>232</sup>.

Сучасний судовий контроль у механізмі забезпечення прав людини під час застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, як і КПК України в цілому, побудований виключно на найбільш прогресивних положеннях, визначених міжнародним співтовариством, а тому є надзвичайно потужним інструментом у забезпеченні такої засади кримінального провадження як верховенство права<sup>233</sup>.

Ухвала про застосування запобіжного заходу припиняє свою дію після закінчення строку дії ухвали про обрання запобіжного заходу, ухвалення виправдувального вироку чи закриття кримінального провадження (ст. 203 КПК України). Ч. 4 ст. 196 КПК України зобов'язує слідчого суддю, суд визначити в ухвалі про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або домашнього арешту дату закінчення її дії у межах строку, передбаченого цим Кодексом. Для тримання під вартою цей строк не може перевищувати 60-ти днів. Однак його може бути подовжено за клопотанням прокурору (ч.2 ст. 197 КПК України). При цьому прокурор (слідчий), згідно з ч.3 ст. 199 КПК України,

<sup>232</sup> Бандурка О. М., Блажівський Є. М., Бурдоль Є. П. та ін. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : У 2 т. – Т. 1 / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків, 2012. 768 с., с. 367.

<sup>233</sup> Заболотний І. І. Судовий контроль у механізмі забезпечення прав людини під час застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Юридические науки»*. 2013. № 2–2. Том 26 (65). С. 300-304, с. 303

повинен довести, що ризик не зменшився або з'явилися нові ризики, які виправдовують тримання особи під вартою, а також викласти обставини, які перешкоджають завершенню досудового розслідування до закінчення дії попередньої ухвали.

Під час розгляду клопотання про продовження строку тримання під вартою суд розглядає такі клопотання окремо, про що відповідним чином зазначається в ухвалі. Такий порядок забезпечує виконання судом вимог ст. 178 КПК України щодо врахування особи обвинуваченого. Результат аналізу ухвал про продовження строку тримання під вартою вказує на те, що трапляються випадки «колективного» розгляду цього питання щодо кількох обвинувачених.

Слід також звернути увагу на зміст ч. 1 ст. 615, якою було доповнено КПК України в зв'язку з прийняттям 12 серпня 2014 року Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції». Згідно з нормою даної статті, у разі неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні ряду злочинів, прямо передбачених в статті, ці повноваження виконує відповідний прокурор. На нашу думку, зазначене положення прямо суперечить як національному, так і міжнародному законодавству, оскільки за умов відсутності контролю з боку неупередженого і об'єктивного органу – суду, правомірність обмеження права особи на свободу і особисту недоторканість опиняється під загрозою, переходячи в залежність від рішення однієї з сторін кримінального провадження – сторони обвинувачення. Беручи до уваги вимоги ЄСПЛ відносно забезпечення права на свободу і особисту недоторканість, така норма являється недопустимою в рамках кримінального процесу, оскільки позбавляє учасників кримінального провадження однією з найбільш значних гарантій забезпечення прав осіб – судового контролю. В результаті опитування 127 респондентів встановлено, що 61% практиків (66% слідчих суддів, 45%

слідчих та 71% адвокатів) вважають таке делегування повноважень недопустимим, 14% вважають доцільним, 25% респондентів від відповіді втримались (див. додаток Д).

Крім запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою також суттєво обмежує конституційні права та свободи громадян домашній арешт. Він полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби (ч.1 ст. 181 КПК України). Даний запобіжний захід може застосовуватися лише відносно особи, підозрюваної або обвинуваченої в скоєнні злочину, за здійснення якого законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі (ч.2 ст. 181 КПК України). Згідно зі ст. 176 КПК України, на досудовому розслідуванні запобіжний захід у вигляді домашнього арешту обирається слідчим суддею на підставі клопотання прокурора, або слідчого, погодженого з прокурором.

Характеризуючи домашній арешт, О.Н. Агакерімов, спираючись на дослідження Ю.Г. Овчиннікова, до його ознак відносить: 1) місце домашнього арешту в системі запобіжних заходів; 2) суб'єктів, щодо яких застосовується домашній арешт; 3) статус суб'єкта, котрий застосовує домашній арешт; 4) види впливу на підозрюваного чи обвинуваченого при застосуванні домашнього арешту<sup>234</sup>.

Домашній арешт не представляється принципово новим для вітчизняного кримінального процесу, а є відродженням запобіжним заходом. Разом з тим, новацією являється використання передбачених в ч. 5 ст. 181 КПК України електронних засобів контролю. У відповідності до Положення про порядок застосування електронних засобів контролю, затвердженого Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 696 від 09.08.2012 року, застосування даного засобу полягає в закріпленні на тілі підозрюваного (обвинуваченого) електронного пристрою, який дає змогу відслідковувати та фіксувати його

<sup>234</sup> Агакерімов О. Н. Дефініція поняття «домашній арешт» як запобіжного заходу: вітчизняний та зарубіжний погляди. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 5. С. 349–351

місцезнаходження<sup>235</sup>. Така обставина може розцінюватися як певне обмеження внутрішньої свободи, оскільки в психологічному аспекті під поняття свободи підпадає відмова від залежності будь-якого роду, протест проти обумовленості від зовнішніх об'єктів<sup>236</sup>, а усвідомлення факту посиленої контрольованості із застосуванням спеціальних технічних засобів безумовно здійснює вплив на волю особи.

Під час досудового розслідування електронні засоби контролю застосовуються слідчим на підставі ухвали слідчого судді про обрання стосовно підозрюваного запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі, якщо слідчий суддя в ухвалі прямо передбачив їх застосування. Також дані засоби застосовуються працівниками органу внутрішніх справ на підставі ухвали слідчого судді, якою щодо підозрюваного обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. Отже, в даному випадку судовий контроль виступає суттєвою гарантією забезпечення права на свободу як в фізичному (зовнішньому), так і в психологічному (внутрішньому) аспекті.

Узагальнюючи судову практику щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ констатує, що одним з найбільш розповсюджених запобіжних заходів є тримання під вартою.

Доволі розповсюдженим у судовій практиці являється застосування домашнього арешту. Разом з тим статистичні дані свідчать про наявні випадки необґрунтованого і безпідставного звернення слідчого (прокурора) до слідчого судді із клопотанням про застосування зазначених запобіжних заходів<sup>237</sup>. Так, відповідно до узагальнення судової практики щодо розгляду слідчими суддями

<sup>235</sup> Про затвердження Положення про порядок застосування електронних засобів контролю МВС України; Наказ, Положення від 09.08.2012 № 696 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17#Text> (дата звернення 13.02.2019).

<sup>236</sup> Дыгун М. А. Развитие внутренней свободы как условие самореализации человека. *Психологический журнал*. 2009. №1 URL: <http://elibrary.miu.by/journals/item.pj/issue.21/article.11.phtml> (дата звернення 02.11.2020).

<sup>237</sup> Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : Вищий спеціалізований суд; Узагальнення судової практики, Витяг від 07.02.2014 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14#Text> (дата звернення 20.04.2020).



Скадовського районного суду Херсонської області клопотань про обрання, продовження, зміну та скасування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту за 2018 рік – перше півріччя 2019 року, із клопотань про обрання домашнього арешту, які були на розгляді слідчих суддів у 2018 році, в 66% випадків вибуло відмовлено<sup>238</sup>.

В таких умовах значення судового контролю в забезпеченні права на свободу і особисту недоторканість значно посилюється.

Слід відмітити, що в своїх рішеннях ЄСПЛ підкреслює фундаментальну важливість гарантій, закріплених у статті 5 КЗПЛ, для забезпечення права осіб у демократичному суспільстві на захист від свавільного позбавлення свободи органами влади. Саме тому ЄСПЛ в своїй практиці неодноразово наголошував на тому, що позбавлення свободи повинно не тільки здійснюватися виключно відповідно до матеріальних і процесуальних норм національного законодавства, але і має відповідати самій цілі статті 5 КЗПЛ, а саме захисту особи від свавілля. Цю наполегливу вимогу щодо захисту особи від зловживання владою наочно продемонстровано тим фактом, що пункт 1 статті 5 КЗПЛ чітко окреслює обставини, за яких особу може бути законно позбавлено свободи, при цьому слід наголосити, що ці обставини повинні тлумачитися вузько з огляду на той факт, що вони становлять винятки з найбільш фундаментальної гарантії особистої свободи<sup>239</sup>.

Разом з тим ЄСПЛ зазначає, що найбільші гарантії здійснення належного провадження надає судовий контроль<sup>240</sup>.

В рішенні по справі «Белозоров проти Росії та України» (Case of Belozorov v. Russia and Ukraine) 15 жовтня 2015 року, в якій було встановлено порушення пункту 3 статті 5 КЗПЛ в зв'язку з невиправданим триманням

<sup>238</sup> Узагальнення судової практики щодо розгляду клопотань про обрання, продовження, зміну та скасування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту за 2018 рік – перше півріччя 2019 року коментар / Скадовський районний суд Херсонської області URL: <https://sk.ks.court.gov.ua/sud2119/pokazniki-diyalnosti/15/755476/> (дата звернення 20.04.2020).

<sup>239</sup> Справа «Белозоров проти Росії та України» (Заява № 43611/02) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_b05#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b05#Text) (дата звернення 22.04.2020).

<sup>240</sup> Case of Volokhy v. Ukraine, заява № 23543/02 / Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини URL: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/SO2779.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO2779.html) (дата звернення 17.05.2019).

заявника під вартою впродовж більше двох років, ЄСПЛ, зокрема, підкреслює, що захист особи від свавільного позбавлення свободи посилюється за допомогою гарантування зводу матеріальних прав, спрямованого на мінімізацію ризику свавілля шляхом позбавлення свободи лише за умови незалежного судового контролю. Особливого значення у цьому контексті набувають вимоги пунктів 3 і 4 статті 5 КЗПЛ, які наголошують на негайності та на судовому розгляді. Негайне втручання судових органів може призвести до виявлення та запобігання небезпечних для життя заходів або фактів серйозного жорстокого поводження, які порушують основоположні гарантії ст. 2 і 3 КЗПЛ<sup>241</sup>.

### **3.2. Забезпечення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора в ході досудового розслідування**

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого є одним із засобів забезпечення досягнення завдань кримінального провадження.

Ч. 1 ст. 303 КПК України містить перелік рішень, дій та бездіяльності слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування:

- 1) бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у не поверненні тимчасово вилученого майна згідно (ст. 169 КПК України), а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений законодавством строк;
- 2) рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування;
- 3) рішення слідчого про закриття кримінального провадження;

<sup>241</sup> Справа «Белозоров проти Росії та України» (Заява № 43611/02) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_b05#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b05#Text) (дата звернення 22.04.2020).

- 4) рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи;
- 5) рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим;
- 6) рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки;
- 7) рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;
- 8) рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його;
- 9-1) рішення прокурора про відмову в задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування;
- 10) повідомлення слідчого, прокурора про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом;
- 11) відмова слідчого, прокурора в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, пунктом 9-1 частини першої статті 284 КПК України, тобто якщо існує не скасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1 (встановлена відсутність події кримінального правопорушення), 2 (встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення), 4 (набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою), 9 (стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені статтею 212 КК України, досягнутий податковий компроміс відповідно до підрозділу 9-2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового

кодексу України) ч. 1 зазначеної статті, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності<sup>242</sup>.

Як свідчить аналіз практичної діяльності правоохоронних органів, належне забезпечення виконання завдань кримінального провадження неможливе без існування в кримінальному процесуальному законодавстві такого інституту, як оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого чи прокурора під час досудового розслідування. Розгляд зазначених скарг діюче кримінальне процесуальне законодавство України покладає на слідчого суддю як уповноваженого щодо здійснення судового контролю за захистом прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження. Перелік відповідних рішень, дій чи бездіяльності, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, встановлено статтею 303 Кримінального процесуального кодексу України. Крім того, КПК України визначає порядок та умови розгляду окремих скарг і в главі 26 «Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» регламентує повноваження слідчого судді, які можуть бути ним реалізовані за результатами такого розгляду.

Зазначені конституційні положення цілком відповідають міжнародним стандартам і практиці ЄСПЛ, в структурі діяльності якого домінує розгляд скарг щодо порушень прав осіб під час кримінального провадження. В міжнародному праві скарга взагалі вважається найпоширенішим засобом правового захисту<sup>243</sup>.

У справі «Аманн проти Швейцарії» ЄСПЛ зазначив, що стаття 13 КЗПЛ вимагає, щоб кожен, хто вважає себе потерпілим внаслідок заходу, який, на його думку, суперечив КЗПЛ, мав право на засіб правового захисту у відповідному національному органі для вирішення свого спору, а в разі позитивного рішення – для одержання відшкодування шкоди<sup>244</sup>.

<sup>242</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 30.04.2020).

<sup>243</sup> Коробко Ю. В. Процесуальні повноваження прокурора у досудовому розслідуванні: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 220 с.

<sup>244</sup> Рішення Суду у справі «Amann v. Switzerland» від 16.02.2000 р. URL: <http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=176> (дата звернення 02.11.2020).

Як відзначає О.Г. Яновська, треба враховувати, що стаття 24 КПК України гарантує кожному право на оскарження процесуальних рішень суду в порядку, передбаченому КПК України. Керуючись засадою забезпечення доступу до правосуддя, єдиним критерієм, який дає можливість визначити, які судові рішення можуть бути оскаржені до суду та хто саме має право на таке оскарження, має бути обмеження конституційних прав і свобод громадян<sup>245</sup>.

С. Слинко вважає, що сповна демократичними є положення нового КПК України щодо оскарження не лише рішень, дій чи бездіяльності слідчого та прокурора, а й слідчого судді. Особливість цієї процедури, на погляд цього дослідника, полягає у тому, що її здійснюють лише в апеляційному порядку<sup>246</sup>.

Законодавцем у ч.1 ст.303 КПК України визначене коло осіб, які мають право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування. Питання щодо відповідності цього положення конституційним приписам було предметом обговорення у наукових колах. Заради справедливості слід зазначити, що ставлення науковців до законодавчого визначення осіб, які мають право на оскарження не є однозначним. Так, на думку О.Г. Яновської, наявність у КПК України вичерпного переліку осіб, які мають право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність указаних органів чи прокурора не повною мірою узгоджується з конституційними приписами про право кожного оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора<sup>247</sup>.

Дану точку зору поділяє Д.М. Валігура, який вважає, що формування переліку осіб, які мають право на оскарження, є обмеженням конституційного права кожної особи на судовий захист своїх прав<sup>248</sup>.

<sup>245</sup> Яновська О. Г. Інститут оскарження на стадії досудового розслідування. *Адвокат*, 2013. №1 (148). С. 10-13. с.10-11.

<sup>246</sup> Слинко С. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування URL: <https://advokate-kiev.com/uk/oskarzhennya-rishen-diy-chi-bezdiyalnosti-pid-chas-dosudovogo-rozsliduvannya/> (дата звернення 14.03.2020).

<sup>247</sup> Яновська О. Г. Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства : монографія. Київ : Прецедент, 2011. 303 с.

<sup>248</sup> Валігура Д. Генеза інституту оскарження в кримінальному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 4. С. 39-42.

А.Р. Туманянц, зазначає, що право на оскарження є суб'єктивним правом, підстави для реалізації якого виникають за наявності певних юридичних фактів, з якими пов'язано виникнення правовідносин. Отже, особа вправі оскаржити дії (бездіяльність) і рішення посадових осіб, які ущемляють її особисті права і свободи чи іншим чином зачіпають її особисті інтереси, але не має права подавати скаргу в інтересах третіх осіб, якщо інше прямо не передбачено законом<sup>249</sup>.

Скарга на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування обов'язково має бути письмовою, викладеною в тій послідовності, в якій скаржник вважає за необхідне, проте з обов'язковим наведенням обґрунтування і чітко, у точній відповідності до закону сформульованою вимогою. Звичайно ж, вона має містити усі необхідні реквізити<sup>250</sup>.

Слід зазначити, що з огляду на норму ч. 1 ст. 303 КПК України, яка відображає зміст бездіяльності на досудовому розслідуванні, законодавцем при цьому не розкривається сама сутність «бездіяльності», а певною мірою лише наголошується на її предметі, з якого можна визначити його об'єм, але об'єм у тих правовідносинах, які чітко викладені. При цьому встановлення певної визначеності в юридичній термінології представляється достатньо доцільним як в теоретичному, так і в практичному аспекті. Як зазначає К. В. Бугаєв, юридична термінологія має суттєве значення не тільки при розробці змісту і структури правових актів, але і значною мірою визначає перед усім саму діючу наукову парадигму, в якій здійснюється науковий пошук, описує поточну ситуацію, і не тільки формує мову науки, але і створює фундамент дидактичної діяльності<sup>251</sup>.

<sup>249</sup> Туманянц А. Р. Суб'єкти оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування (за КПК України 2012 р.). *Форум права*. 2012. № 3. С. 769–776.

<sup>250</sup> Попелюшко В. О. Оскарження захисником рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування та прокурора. *Адвокат*. 2012. №10 (145). С. 12–15 с. 14–15.

<sup>251</sup> Бугаев К. В. Проблемы юридической терминологии (на примере криминалистики и судебной экспертизы). *Современное право*. Москва, 2011, № 10. С. 23–26 с.23.

За етимологічним значенням термін «бездіяльність» характеризується певним станом і позначається як «бездія», походить від слова бездіяльний, яке визначається як «пасивність, незайнятість певною справою». Це словосполучення в деяких випадках тлумачиться як певна спільність у слововживанні зі «злочинною бездіяльністю», де міститься розуміння такого стану бездіяльності, який охоплюється «нездійсненими діями, які особа, що зобов'язана або повинна була здійснити в певних умовах для попередження спричинення шкоди інтересам держави та громадян»<sup>252</sup>.

Бездіяльність, яка підлягає оскарженню відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України, передбачає три обов'язкові ознаки:

- 1) слідчий або прокурор наділені обов'язком вчинити певну процесуальну дію;
- 2) така процесуальна дія має бути вчинена у визначений КПК України строк;
- 3) відповідна процесуальна дія слідчим чи прокурором у встановлений строк не вчинена.

Таким чином, наведена норма дозволяє звернутися до суду зі скаргою не на будь-яку бездіяльність, а лише щодо обов'язків, строк виконання яких чітко регламентований кримінальним процесуальним законодавством. При цьому варто зважати на те, що відповідна бездіяльність може бути зумовлена не лише невчиненням процесуальної дії в межах встановлених зазначеною нормою строків, а й неналежним розглядом клопотання, зокрема, залишенням його без процесуального реагування або неналежним на нього процесуальним реагуванням.

Варто зазначити, що потребує вирішення проблема щодо розмежування між вживаним в КПК України абстрактним терміном «дія», який може означати дії, що регулюються існуючими формами суспільних відносин, та власне «процесуальна дія», в межах процесуальних відносин. Діючий КПК України в

<sup>252</sup> Мельник Я. Я., Сльчукова І. В. Теоретико-правовий аналіз понятійного апарату категорії «бездіяльність» як об'єкта оскарження на стадії досудового розслідування за новим КПК України. *Адміністративне право і процес*. Київ, 2018. № 1 (7). С. 166-174.

поточній редакції не встановлює точного визначення таких меж, а отже норми Глави 26 «Оскарження рішень, дії чи бездіяльності під час досудового розслідування» в результаті різних підходів до тлумачення термінів можуть набувати різного характеру правозастосування та процесуальних наслідків. Так, п. 6 ч. 1 ст. 303 КПК України, закріплюючи норму щодо оскарження рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки, не містить меж відносно того, які саме дії можуть оскаржуватись до слідчого судді особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом. З огляду на вказане пропонується наступне авторське тлумачення таких понять, як «процесуальна дія» та «процесуальна бездіяльність»:

– «кримінальна процесуальна дія» – окремий акт процесуальної діяльності органів досудового розслідування чи прокурора в межах встановлених у кримінальному процесуальному законодавстві прав (власне кримінальна процесуальна дія) та обов’язків (обов’язкова кримінальна процесуальна дія), направлений на досягнення певних процесуальних наслідків або на сприяння їх досягненню;

– «кримінальна процесуальна бездіяльність» – невиконання органом досудового розслідування чи прокурором негайно або в межах встановлених строків обов’язкової кримінальної процесуальної дії.

Також пропонується внесення відповідних коректив щодо вживання зазначених термінів в КПК України.

В результаті анкетування 127 респондентів встановлено, що 72% (78% слідчих суддів, 67% слідчих та 68% адвокатів) вважають необхідним закріплення у ст. 3 КПК України «Визначення основних термінів Кодексу» таких понять, як «кримінальна процесуальна дія» та «кримінальна процесуальна бездіяльність», 76% (75%, 76% та 76% відповідно) – що необхідне законодавче закріплення вимог відносно форми та змісту скарг на кримінальні процесуальні рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора (див. додаток Д).



В сучасних умовах реформування судової системи в Україні все більшого значення набуває проблема здійснення судового контролю за дотриманням конституційних прав, свобод і інтересів осіб, особливо в сфері кримінального процесуального права, реалізація завдань якого неможлива без системи заходів і дій, які передбачають їх обмеження. В якості однієї з гарантій забезпечення прав і свобод учасників кримінального провадження діюче кримінальне процесуальне законодавство закріплює інститут оскарження до слідчого судді рішень, дій чи бездіяльності слідчого чи прокурора під час досудового розслідування.

Варто відмітити, що слідчий суддя на стадії досудового розслідування стає ключовим суб'єктом у кримінальному процесі, оскільки багато питань, які відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року були віднесені до компетенції прокурора та слідчого, переходять до вирішення неупередженою особою, якою є слідчий суддя, у присутності сторін, із забезпеченням у певних випадках права на оскарження прийнятого рішення. Отже, перевага інституту слідчого судді полягає в тому, що він не належить до системи правоохоронних органів, які безпосередньо проводять розслідування, він є об'єктивним і незалежним, неупередженим суб'єктом, який може приймати самостійні рішення<sup>253</sup>.

Отже, при розгляді даного виду скарг слідчий суддя реалізує виключно функцію судового контролю, на відміну від категорії повноважень, при здійсненні яких виконуються також слідчі функції – таких, наприклад, як ухвалення ряду слідчих (розшукових) дій.

Слід зазначити, що відповідно до статистичних даних узагальнення судової практики оскарження рішень органів досудового розслідування чи прокурора, із 547,3 тисяч всіх клопотань, скарг, які розглядалися слідчим суддею під час досудового розслідування протягом 2015 року, скарги на

---

<sup>253</sup> Шаповалова О. А. Повноваження слідчого судді у новому КПК України URL: <http://uajudges.org.ua/wp-content/themes/2015/09/Повноваження-слідчого-судді.pdf> (дата звернення 02.11.2020).

рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування складала 45,1 тисяч, або 8,2 %<sup>254</sup>.

Ставлення науковців до питань щодо можливостей особи оскаржити рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, зокрема на початковому етапі досудового розслідування досить неоднозначне. Так, В.М. Трофименко вказує, що концептуальна зміна процесуальної форми початку кримінального провадження, що відбулася з прийняттям КПК України, є прикладом реалізації кримінальної процесуальної політики, спрямованої на позбавлення кримінального провадження зайвої формалізації, підвищення його оперативності, усунення корупційних ризиків у правозастосовній діяльності на її початковому етапі<sup>255</sup>.

О.Г. Русанова вказує на те, що чинний КПК України взагалі не містить права оскаржити відкриття кримінального провадження<sup>256</sup>.

О.В. Капліна зазначає, що у кримінальному провадженні його учасники позбавлені права на оскарження низки важливих рішень і передусім тих, які виносяться на початковому етапі кримінального провадження<sup>257</sup>.

Кримінальним процесуальним законодавством України в ч. 1 ст. 303 встановлюється вичерпний перелік випадків, при яких на досудовому провадженні можуть бути оскаржені рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора – таких як бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у не поверненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК України, а також у нездійсненні інших

<sup>254</sup> Узагальнення «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування»: Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Офіційний сайт URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00212> (дата звернення 26.01.2020).

<sup>255</sup> Трофименко В. Кримінальна процесуальна форма в контексті сучасної кримінальної процесуальної політики. *Вісник Нац. акад. правових наук України*. 2015. № 1 (80). С. 130-140 с.131.

<sup>256</sup> Русанова О. Г. Судовий контроль за законністю початку кримінального провадження URL: [sopr-lguvd.lg.ua/d130103.html](http://sopr-lguvd.lg.ua/d130103.html). (дата звернення 26.01.2020).

<sup>257</sup> Капліна О. Чи є рішення Конституційного Суду України «правовим маяком» у бурхливому морі реформування кримінального судочинства. *Право України*. 2013. № 11. С. 12-21 с.17.

процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк; рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування; рішення слідчого про закриття кримінального провадження; рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи і т. д. Скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження в суді (ч.2 ст. 303 КПК України). Ч. 1 ст. 304 КПК України встановлюється десятиденний строк подання особою відповідної скарги, який вираховується з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності.

У науковій літературі переважає думка щодо недоцільності законодавчого обмеження предмета оскарження під час досудового розслідування. Таке твердження підкріплюється думкою Н.С. Куришева, який вважає, що предмет оскарження має визначатися системою правових та фактичних підстав звернення зі скаргою до суду: що свідчать про дійсне порушення або можливе правопорушення конституційних прав і свобод осіб, які беруть участь у справі, або обмежують право громадян на доступ до правосуддя; що віднесені до здійснення безпосереднього судового контролю на стадії досудового провадження; які достатні для розгляду судом і винесення ним законного і обґрунтованого рішення, що дозволяє відносити порушені конституційні права і свободи або іншим чином захистити громадянина прийнятим рішенням<sup>258</sup>.

В.А. Лазарева вказує на нездійсненість і принципову невірність прагнення закріпити в законі вичерпний перелік дій і рішень, що вимагають судового контролю, оскільки будь-які потрібні спроби здатні обернутися обмеженням права на судовий захист<sup>259</sup>.

Згідно з ч. 2 ст. 27 КПК України слідчий суддя може прийняти рішення про розгляд скарги у закритому судовому засіданні. Необхідно зазначити, що йдеться про можливість, а не обов'язковість прийняття слідчим суддею такого

<sup>258</sup> Куришева Н. С. Вопросы производства по жалобе на действия (бездействия) и решения дознавателя, следователя и прокурора: монография. Москва, 2009. С.46.

<sup>259</sup> Лазарева В. А. Судебная власть и ее реализация в уголовном процессе. Самара, 1999. С. 86.

рішення. На це звертає увагу Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у інформаційному листі «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до КПК України» від 03.10.2012 р. № 223 1430/0/4 12, у п. 3 якого вказано: «Слід зауважити, що згідно ч. 2 ст. 27 КПК України кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито, крім деяких випадків, коли суд може (тобто має право, а не зобов'язаний) приймати рішення про розгляд справи в закритому засіданні»<sup>260</sup>.

Відповідно до ч. 2 ст. 306 КПК України скарга має бути розглянута не пізніше 72 годин з моменту її надходження до суду, крім скарги на рішення про закриття кримінального провадження. Для розгляду цієї скарги законом встановлено п'ятиденний строк<sup>261</sup>.

Випадки недотримання процесуальних строків розгляду скарг пов'язані з часовими витратами, необхідними для забезпечення належного повідомлення скажника, участь якого відповідно до ч. 3 ст. 306 КПК є обов'язковою при розгляді такої скарги. Таким чином, за умови належного дотримання процесуальних вимог щодо способів повідомлення про здійснення розгляду скарги реалізація окремих із них (наприклад, повідомлення засобами поштового зв'язку) об'єктивно перешкоджає дотриманню строків розгляду відповідного клопотання.

Також слід відмітити, що ст. 117 КПК України, яка встановлює порядок поновлення процесуальних строків, не містить строків розгляду і вирішення слідчим суддею клопотання учасника кримінального провадження про відновлення процесуального строку. Це призводить, – як відмічає В.Д. Басай, – до необхідності перенесення на вказані правовідносини строків, передбачених ч.2 ст. 306 КПК України<sup>262</sup>.

<sup>260</sup> Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: ЛИСТ 03.10.2012 № 223-1430/0/4-12 / Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12#Text> (дата звернення 02.11.2020).

<sup>261</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар URL: <http://pidruchniki.com> (дата звернення 21.02.2020).

<sup>262</sup> Басай В. Д. Підстави і порядок поновлення процесуального строку за новим Кримінальним процесуальним

Як було зазначено вище, відповідно до ч.2 ст. 306 КПК України, скарги на рішення про закриття кримінального провадження розглядаються у строк не пізніше п'яти днів з моменту надходження скарги. Однак незважаючи на те, що стосовно цієї категорії скарг встановлено більш тривалий строк розгляду порівняно з іншими скаргами, за інформацією, наданою апеляційними судами, процесуальні строки у таких випадках порушуються через те, що витребувані матеріали надходять на запит суду лише через 7 – 10 днів з моменту їх витребування<sup>263</sup>.

Варто відмітити, що належному дотриманню встановлених кримінальним процесуальним законодавством строків значною мірою сприятиме проект «електронного суду». Як зазначає С.А. Чванкін, однією з цілей проекту переходу документообігу суду в електронний формат є прискорення проходження справ і обміну інформацією. Новели електронного суду надають можливість учасникам процесу в значній мірі скоротити час здійснення процесуальних дій, а отже – провадження в цілому. Однак, як показує апробування моделі впровадження електронного суду в Київському районному суді м. Одеси, більшість його опцій не можуть повноцінно функціонувати із-за відсутності законодавчої підтримки даної новації. Для того, щоб електронний документообіг був системним і не потребував дублювання в паперовому вигляді, необхідні законодавчі зміни<sup>264</sup>.

В юридичній літературі відмічається, що недоліком КПК України є те, що учасники кримінального провадження позбавлені можливості у межах ст. 303 оскаржити до слідчого судді рішення прокурора про продовження строку досудового розслідування<sup>265</sup>.

---

кодексом України. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Малинівські читання»* (16-17 листопада 2012 року, Острог). Острог, 2012. С.243-244 с.244.

<sup>263</sup> Узагальнення «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування» / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00212> (дата звернення 03.05.2019).

<sup>264</sup> Чванкин С. А. Внедрение «Электронного суда» в деятельность суда первой инстанции». *Молодий вчений*. №6 (46) червень, 2017 р. С. 124-127.

<sup>265</sup> Голошак В. Забезпечення принципу розумності строків кримінального судочинства при продовженні досудового розслідування. *Вісник прокуратури*. 2013. №9. С.145-151 с.150-151.

Продовження даного строку віддаляє розгляд кримінального провадження в суді та обмежує учасникам процесу доступ до правосуддя. Слушною представляється пропозиція Т.Г. Ільєвої доповнити ст. 303 КПК України положенням про оскарження до слідчого судді підозрюваним, його захисником, потерпілим та його представником рішення прокурора про продовження строку досудового розслідування<sup>266</sup>.

Крім того варто звернути увагу на дотримання органами досудового розслідування вимог статей 91 – 94 КПК України стосовно обов'язку доказування певних обставин, збирання доказів та їх оцінки, а також відповідність оскаржуваної постанови органів досудового розслідування вимогам ст. 110 КПК України щодо змісту процесуального рішення, що має на меті додержання процедури судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні під час досудового розслідування<sup>267</sup>.

Як свідчить узагальнення судової практики щодо розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування, неналежна перевірка слідчими суддями зазначених обставин призводить до скасування прийнятих слідчими суддями рішень відносно скарг на постанову про закриття кримінального провадження.

К. Олексюк зазначає, що суттєвим недоліком інституту оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора є відсутність законодавчого закріплення вимог до форми та змісту скарги на рішення, дії чи бездіяльність прокурора під час досудового розслідування. Це негативно відбивається як на суб'єктах, які подають скарги, так і на учасниках процесу, оскільки суб'єкти у скарзі не чітко формулюють яке рішення, дія чи бездіяльність оскаржується та не надають

<sup>266</sup> Ільєва Т. Г. Функція судового контролю у кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. – 12.00.09. Київ, 2014. 20 с. с.7

<sup>267</sup> Узагальнення «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування»: Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Офіційний сайт URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00212> (дата звернення 01.05.2020).

копії зазначених рішень. Як наслідок, це призводить до відмови у відкритті провадження щодо розгляду скарги.

Зміст скарги на рішення, дії чи бездіяльність прокурора під час досудового розслідування має включати три складові: вступна частина (зазначається місцезнаходження суду, до якого подається зазначена скарга; інформація про суб'єкта та органу, дії, рішення чи бездіяльність якого оскаржується); мотивувальна (виклад рішення, дій чи бездіяльності, що оскаржується з посиланням на докази із зазначенням норми закону, що регулює відповідні суспільні відносини) та резолютивна (формулювання вимоги щодо скасування рішення прокурора). У разі закріплення змісту та форми скарги постає питання на законодавчому рівні закріпити відповідальність суб'єкта у разі недотримання вимог щодо форми та змісту поданої ним скарги<sup>268</sup>.

Найбільш чисельною категорією скарг є скарги на бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора, тобто на невиконання певних дій або неприйняття рішень. Бездіяльність має місце у ситуації, коли дотримання прав та інтересів учасників кримінального провадження передбачає необхідність вчинення посадовою особою певної дії або прийняття конкретного рішення, однак ця особа не діє, а в результаті рішення, яке повинно прийматися, не приймається, процесуальна дія не вчиняється. Така бездіяльність істотно зачіпає права та інтереси особи у кримінальному провадженні, а тому може бути предметом скарги.

Безперечно, що особливої уваги право на оскарження набуває саме на стадії досудового розслідування. Наприклад, М.Є. Шумило взагалі вважає стадію досудового розслідування найбільш вразливою для порушення прав людини і громадянина, в якій переплітаються і не збігаються інтереси особи, суспільства і держави<sup>269</sup>.

---

<sup>268</sup> Олексюк К. Особливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора під час досудового розслідування. *Історико-правовий часопис*. 2014. № 1. С. 149-154.

<sup>269</sup> Шумило М. Є. Наукові основи реформування досудового слідства. Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали II Міжнар. Наук-практ. конф. (8 жовтня 2010р., м. Одеса). Одеса, 2010. С. 375-380 с.375

На окрему увагу заслуговують питання, пов'язані з обчисленням строку на звернення зі скаргою на бездіяльність з неповернення тимчасово вилученого майна. У судовій практиці мають місце випадки застосування положень ст. 304 КПК України щодо граничного строку аналізованого виду бездіяльності, починаючи з того моменту, коли особа дізналась про відповідне неповернення тимчасово вилученого майна, у зв'язку з чим слідчі судді ухвалюють рішення про повернення таких скарг на підставі п. 2 ч. 2 ст. 304 КПК України з огляду на пропущений скаржником десятиденний строк.

Як випливає з аналізу судової практики, є поодинокі випадки необґрунтованої відмови у відкритті провадження за скаргою на бездіяльність з неповернення тимчасово вилученого майна, яка недостатньо коректно з цього приводу сформульована скаржником. Так, слідчий суддя Печерського районного суду м. Києва ухвалою від 29.02.2016 відмовив у відкритті провадження за скаргою про зобов'язання процесуального прокурора у кримінальному провадженні № 42015000000002461 винести постанову, якою визнати безпідставним вилучення майна в ході обшуку 16.01.2016 за місцем його володіння та проживання. Таким чином, з огляду на те, що скаргу було сформульовано не так, як цього вимагає п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України, і незважаючи на те, що по суті перед слідчим суддею порушувалось питання бездіяльності з неповернення тимчасово вилученого майна, відповідне питання з формальних міркувань по суті розглянуто не було<sup>270</sup>.

Також слід звернути увагу на практику реалізації судами апеляційної інстанції наданих їм повноважень за наслідками розгляду скарг на ухвали слідчих суддів. Згідно ч.3 ст.407 КПК України до них належать: 1) залишити ухвалу без змін та 2) скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу. У більшості випадків суд апеляційної інстанції, задовольняючи апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді про повернення скарги, призначає новий розгляд у суді першої

---

<sup>270</sup> Оскарження бездіяльності слідчого, прокурора з неповернення тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК / Київський районний суд міста Одеси URL: <https://kievskisud.od.ua/press-department/all-news/4128-oskarzhennya-bezdiyalnosti-slidchogo-prokurora-z-nepovernennya-timchasovo-viluchenogo-majna-zgidno-z-vimogami-st-169-kpk> (дата звернення 24.03.2020).



інстанції. У випадку перегляду ухвал слідчого судді суд апеляційної інстанції не має повноваження призначити новий судовий розгляд, хоча для порівняння ч.1 ст.407 КПК України за результатами розгляду скарг на вирок або ухвалу суду першої інстанції апеляційним судом надає останньому ширше коло прав, зокрема: скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок; скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу; скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд в суді першої інстанції (п.3, п.4 і п.6 відповідно). Однак у судовій практиці трапляються випадки, коли суд апеляційної інстанції не обмежується лише скасуванням ухвали слідчого судді про повернення скарги, зокрема на постанову про закриття кримінального провадження, а також вирішує по суті скаргу учасника провадження, задовольняючи її та скасовуючи постанову про закриття кримінального провадження<sup>271</sup> чи відмовляючи у її задоволенні<sup>272</sup>. Ті ж судді, які розглядають також і скаргу по суті, діють в межах приписів ч.3 ст.407 КПК України. Проте і у цьому випадку судові рішення не завжди узгоджуються з усіма приписами процесуального закону. Це стало можливим, на думку А.Р. Туманянц, через те, що «в ч.3 ст.407 КПК України не конкретизовано, яку саме ухвалу вправі постановити апеляційний суд за умови скасування ухвали слідчого судді суду першої інстанції»<sup>273</sup>.

Отже, інститут оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого чи прокурора до слідчого судді під час досудового розслідування являється невід'ємним засобом забезпечення конституційних прав, свобод і інтересів учасників кримінального провадження і доводить свою ефективність на практиці, однак, містить певні недоліки.

<sup>271</sup> Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Львівської області від 21 січня 2014 року у справі № 441/38/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36820930> (дата звернення 01.11.2020).

<sup>272</sup> Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Львівської області від 10 квітня 2013 року у справі №299/850/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30600954> (дата звернення 01.11.2020).

<sup>273</sup> Туманянц А. Р. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування: проблеми застосування. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару* (17 жовт. 2014 р.) Харків, 2014. №6. С. 103-106., с. 105.

Зокрема, одним із таких недоліків є термінологічна невизначеність відносно поняття «бездіяльність», дефініція якого не знайшла свого відображення у Кримінальному процесуальному кодексу України, що призводить до різного тлумачення даного поняття, а отже – різного правозастосування. Як свідчить узагальнення судової практики, найбільш чисельною категорією скарг є скарги саме на бездіяльність органів досудового розслідування. Вважаємо, що необхідно закріпити дане поняття в КПК України, доповнивши статтю 303 КПК України визначенням поняття бездіяльності, запропонованим Я.Я. Мельником і І.В. Єльчуковою – як нездійснення дій, які особа зобов'язана або повинна була здійснити в певних умовах для попередження спричинення шкоди інтересам держави та громадян.

Крім того, відсутнє законодавче закріплення вимог відносно форми та змісту скарги на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування. Чітке формулювання змісту скарги сприятиме прискоренню розгляду скарг, а також дає змогу судді найбільш належним чином вирішити її по суті.

Також на практиці наявні чисельні випадки недотримання встановлених кримінальним процесуальним законодавством строків розгляду зазначеної категорії скарг, що призводить до порушення засади розумності строків, належному дотриманню яких, на нашу думку, значною мірою сприятиме проект «електронного суду». Отже, кримінальне процесуальне законодавство в частині порядку реалізації права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування, потребує подальшого вдосконалення, оскільки наявні недоліки можуть призводити до випадків неналежного забезпечення виконання завдань кримінального провадження.

З огляду на вказані недоліки пропонується наступне авторське тлумачення таких понять, як «кримінальна процесуальна дія» та «кримінальна процесуальна бездіяльність»:

1. Кримінальна процесуальна дія – одиниця діяльності учасника кримінального провадження в межах встановлених у кримінальному

процесуальному законодавстві прав (власне кримінальна процесуальна дія) та обов'язків (обов'язкова кримінальна процесуальна дія), направлена на досягнення певних процесуальних наслідків або на сприяння їх досягненню;

2. Кримінальна процесуальна бездіяльність – невиконання учасником кримінального провадження негайно або в межах встановлених строків обов'язкової кримінальної процесуальної дії (неприйняття рішення).

Також пропонується внесення відповідних коректив щодо вживання зазначених термінів в КПК України та законодавче закріплення форм скарг на рішення, кримінальні процесуальні дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора (див. додатки «Б» та «В»).

### **3.3. Реалізація слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій**

Забезпечення реалізації завдань кримінального провадження нерідко потребує обмеження конституційних прав, свобод і інтересів окремої особи. Серед слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій такими, що в окремих випадках передбачають обмеження конституційних прав, свобод та інтересів особи, являються обшук, огляд, слідчий експеримент, а також обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.

Обшук – це обґрунтована доказами, що є в провадженні, слідча дія, суть якої полягає в примусовому обслідуванні приміщень, ділянок місцевості, інших об'єктів та окремих громадян, з метою виявлення та вилучення знарядь злочину, речей та цінностей, здобутих злочинним шляхом, а також предметів і документів, які мають значення для кримінального провадження. Обшук може бути також проведений для виявлення осіб, що переховуються<sup>274</sup>.

<sup>274</sup> Біленчук П. Д., Лисиченко В. К., Клименко Н. І. та ін. Криміналістика: Підручник / За ред. П. Д. Біленчука Київ, 2001. 544 с. с.310.

Слід зазначити, що глава 20 КПК України, яка визначає процесуальний порядок провадження слідчих (розшукових) дій, підстави їх проведення тощо, не передбачає норму, яка б регламентувала процесуальний порядок проведення обшуку особи, підстави його проведення. Виходячи з результатів аналізу положень чинного КПК України можемо зробити висновок, що обшук особи проводиться у таких випадках: 1) під час затримання особи у порядку, передбаченому частиною третьою ст. 208 КПК України; 2) під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у порядку, передбаченому частиною п'ятою ст. 236 КПК України. У цьому контексті доцільно навести позицію О.Б. Комарницької, яка цілком обґрунтовано констатує, що діючий КПК України, на відміну від КПК України 1960р., не виділяє правових підстав для проведення обшуку особи, а містить загальні умови для проведення обшуку в цілому. Такий обшук відповідно до теорії кримінального процесуального законодавства має підвиди, серед яких є особистий обшук. Сформульовані КПК України 2012р. загальні підстави для проведення обшуку, на практиці призводять до різного їх трактування та застосування, а це, своєю чергою, породжує різні правові наслідки для кримінального провадження та особи, яку обшукали. Зокрема, у колі науковців та практиків активно обговорюється питання наскільки є законним застосування положень ст. 234 КПК України (обшук житла чи іншого володіння особи) до подібних правовідносин, якими є особистий обшук<sup>275</sup>.

Подібну думку висловлює й Д.О. Шумейко, зазначаючи, що відсутність в КПК України регламентації нормативно-правових підстав та порядку проведення обшуку особи зумовлює неоднозначність застосування в практичній діяльності слідчих та судових органів положень про обшук при розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою<sup>276</sup>.

<sup>275</sup> Комарницька О. Особистий обшук: сучасний стан та перспектива. *Часопис Акад. адвокатури України*. 2014. Т. 7. № 2 (23). С. 41–46. С. 43

<sup>276</sup> Шумейко Д. О. Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2015. 263 с. С. 133

Фактичними підставами обшуку являються ймовірні дані, які вказують на приховання в певному місці предметів та документів, що мають значення у справі. Ці дані можуть бути отримані в ході допитів, очних ставок, огляду місця події або при здійсненні інших процесуальних дій, у процесі проведення оперативно-розшукових або адміністративно-процесуальних дій, що виконуються органами дізнання<sup>277</sup>.

На думку В.А. Кузьмина достатність підстав для провадження обшуку визначається внутрішнім переконанням слідчого і судді, яке формується на підставі закону, життєвого і професіонального досвіду<sup>278</sup>.

Згідно з ч. 2 ст. 234, обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Так, у випадку необхідності здійснити обшук, слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням встановленої форми. До такого клопотання мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор або слідчий обґрунтовує доводи клопотання.

Слід зазначити, що діючим кримінальним процесуальним законодавством не передбачені дії слідчого судді у випадку неявки слідчого або прокурора у визначений для розгляду клопотання час, при цьому участь слідчого чи прокурора є обов'язковою умовою розгляду клопотання про обшук житла чи іншого володіння особи. Це в свою чергу призводить до прийняття слідчими суддями різних по суті рішень, таких як ухвали про відмову в задоволенні клопотання чи ухвали про залишення клопотання без розгляду.

Так, в рамках кримінального провадження №12019010000000128, слідчий суддя Херсонського міського суду Херсонської області відмовив у задоволенні клопотання слідчого, погодженого з прокурором, про проведення обшуку, аргументуючи своє рішення нормою, що міститься в п. 4 ч. 3 ст. 87 КПК України, яка передбачає наступне: «недопустимими є докази, що були отримані під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння

<sup>277</sup> Кримінально-процесуальне право України: Підручник. Київ, 2003. 565 с., с. 565.

<sup>278</sup> Кузьмин В. А. Досмотр и обыск: основания и порядок проведения, права граждан, порядок обжалования: *Сам себе адвокат*. Москва, 2017. № 32. 44 с., с. 44.

особи, якщо така ухвала винесена слідчим суддею без проведення повної технічної фіксації засідання». Таким чином, в результаті не явки в судове засідання слідчого та прокурора технічна фіксація такого засідання є неможливою, а докази, що будуть отримані в результаті обшуку є недопустимими, тому надання дозволу на такий обшук є недоцільним<sup>279</sup>.

Однак в другому випадку при аналогічних умовах було прийняте інше по суті рішення. Так, в рамках кримінального провадження №12019230210000269, слідчий звернувся до слідчого судді з клопотанням про надання дозволу на проведення обшуку іншого володіння підозрюваної особи. При цьому слідчий в судове засідання не з'явився, з невідомих суду причин, хоча про час, день та місце розгляду клопотання був повідомлений завчасно та належним чином. Розглянувши вказане клопотання та посилаючись на відповідну норму п. 4 ч. 3 ст. 87 КПК України відносно технічної фіксації в якості обов'язкової умови визнання доказів допустимими, як і в попередньому прикладі, слідчий суддя, тим не менш, виніс рішення не про відмову в задоволенні клопотання, а про залишення клопотання без розгляду<sup>280</sup>.

Таке рішення, на відміну від вирішення клопотання по суті, виключає закріплене в ч. 6 ст. 234 КПК України обмеження, яке полягає в недопустимості повторного звернення до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на обшук того самого житла чи іншого володіння особи, якщо у клопотанні не зазначені нові обставини, що не розглядалися слідчим суддею. Разом з тим, діючим кримінальним процесуальним законодавством не передбачено, в яких випадках при надходженні клопотання слідчого чи прокурора про дозвіл на здійснення обшуку (або інших слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права, свободи та інтереси осіб та санкціонуються судовим органом) слідчому судді необхідно приймати рішення про залишення такого клопотання без розгляду.

<sup>279</sup> Справа №766/17606/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84542072> (дата звернення 25.01.2021).

<sup>280</sup> Справа № 659/1080/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85258615> (дата звернення 25.01.2021).

Відповідно до Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, при вирішенні даного питання слідчими суддями на практиці відповідна неявка слідчого або прокурора розглядається, як фактично невиконання цими суб'єктами обов'язку довести обставини, передбачені ч. 5 ст. 234 КПК України, яке у свою чергу, позбавляє слідчого суддю можливості повно та всебічно з'ясувати сукупність обставин, із якими закон пов'язує вирішення питання про надання дозволу на обшук, і тому фактично є підставою для відмови у задоволенні клопотання про обшук<sup>281</sup>.

Суть огляду полягає в безпосередньому сприйманні слідчим, прокурором обстановки місця події, вивченні та дослідженні матеріальних джерел доказової інформації<sup>282</sup>.

Як зазначає О. В. Салманов, сутністю огляду є виявлення, збирання, закріплення слідів і речових доказів, які у подальшому використовуються з метою встановлення відомостей про подію кримінального правопорушення, особу, яка його вчинила та інші важливі для кримінального провадження обставини<sup>283</sup>.

Огляд здійснюється з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. У відповідності до ч. 2 ст. 237 КПК України, огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи, тобто на підставі ухвали слідчого судді.

Правовими підставами проведення огляду слід розуміти сукупність передбачених кримінальним процесуальним законом умов, що надають слідчому право проводити цю слідчу дію з метою одержання інформації, що

<sup>281</sup> Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Лист від 21.05.2014 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VRR00149> (дата звернення 25.01.2021).

<sup>282</sup> Біленчук П. Д., Лисиченко В. К., Клименко Н. І. та ін. Криміналістика: Підручник. / За ред. П. Д. Біленчука-2-ге вид., випр. і доп. Київ, 2001. 544 с. с.297.

<sup>283</sup> Розмежування огляду від інших слідчих (розшукових) дій, що обмежують недоторканість житла чи іншого володіння особи. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. №2. Том 2. С. 143-145 с.144

має значення для встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні. Крім того, підставою для проведення огляду є обґрунтоване припущення про те, що у визначених місцях, які нами розглядалися раніше<sup>284</sup>.

Слідчий експеримент – це слідча дія, яка виконується з метою перевірки та одержання доказів шляхом цілеспрямованого впливу на окремі (такі, що перевіряються) об'єкти або їх копії під час проведення спеціальних дослідів<sup>285</sup>.

Ч. 5 ст. 240 КПК України містить норму, відповідно до якої слідчий експеримент, який проводиться в житлі чи іншому володінні особи, здійснюється лише за добровільною згодою особи, яка ним володіє або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, узгодженим з прокурором, або прокурора, яке розглядається в порядку, передбаченому для розгляду клопотань про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи<sup>286</sup>.

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи може здійснюватися слідчим шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів, з метою: 1) виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування; 2) виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів; 3) виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину; 4) виявлення осіб, які розшукуються; 5) встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи (ч. 1 ст. 267 КПК України). Здійснення такого обстеження також потребує ухвали слідчого судді (ч. 4 ст. 267 КПК України).

Отже, слідчі дії, які передбачають значне обмеження конституційних прав, свобод та інтересів осіб, можуть проводитися лише за ухвалою слідчого

---

<sup>284</sup> Зарубенко О. В. Види огляду у кримінально процесуальному провадженні. *Митна справа*. 2012. № 6. Ч. 2. Кн. 2. С. 332–336.

<sup>285</sup> Біленчук П. Д., Лисиченко В. К., Клименко Н. І. та ін. Криміналістика: Підручник. / За ред. П. Д. Біленчука Київ, 2001. 544 с., с.304-305

<sup>286</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 20.04.2020).



судді (виключення становить слідчий експеримент в житлі чи іншому володінні особи, який також може проводитися за згодою особи, яка ним володіє). Тобто, одним з найважливіших способів реалізації конституційної засади недоторканості житла виступає судовий контроль, який на досудовому розслідуванні здійснюється слідчим суддею.

Засада недоторканості житла чи іншого володіння особи передбачена в п. 6 ч. 1 ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України і являється однією із основних засад кримінального провадження. Ст. 13 КПК України розкриває зміст даної засади, яка полягає в тому, що не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених цим кодексом. В ч. 2 ст. 233 КПК України містяться дефініції таких понять, як «житло» та «інше володіння особи». Так, під житлом розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення<sup>287</sup>. Як роз'яснив Пленум Верховного Суду України в постанові від 6 листопада 2009 року №10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності», до житла прирівнюються також ті його частини, в яких може зберігатися майно (балкон, веранда, комора тощо), за винятком господарських приміщень, не пов'язаних безпосередньо з житлом (гараж, сарай тощо)<sup>288</sup>. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи<sup>289</sup>.

<sup>287</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 30.04.2020).

<sup>288</sup> Про судову практику у справах про злочини проти власності Верховний Суд; Постанова від 06.11.2009 № 10 / Верховна Рада України: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text> (дата звернення 30.04.2020).

<sup>289</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 30.04.2020).

Здійснення судового контролю за дотриманням права на недоторканість житла чи іншого володіння особи як одного із конституційних прав осіб кримінальне процесуальне законодавство України покладає на слідчого суддю. Так, згідно з ч.1 розглядуваної статті, проникнення до житла чи іншого володіння з будь-якою метою без добровільної згоди особи, яка ними володіє, можливе тільки на підставі ухвали слідчого судді. Виключення становлять лише невідкладні випадки, пов'язані із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. Однак в такому випадку прокурор або слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді. При цьому слідчий суддя перевіряє, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без його ухвали.

З цього випливає, що інститут слідчого судді, запроваджений в результаті реформування кримінального процесуального законодавства України, яке ознаменувалося прийняттям 13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу України, виступає гарантом правомірності обмеження права особи на недоторканість житла чи іншого володіння, а отже – реалізації конституційної засади недоторканості житла.

Крім того, згідно з вимогами до проведення слідчих (розшукових) дій, встановленими ст. 223 КПК України, обшук або огляд житла чи іншого володіння особи здійснюються за обов'язковою участю не менше двох понятих без допустимої в інших випадках альтернативи у вигляді безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Однак щодо здійснення слідчого експерименту в житлі чи іншому володінні особи така вимога відсутня.

В своїх рішеннях ЄСПЛ неодноразово підкреслював, що держава виконає свої зобов'язання не тільки якщо просто утримається від дій, які ці права порушують, а за умови, що буде діяти за певних обставин таким чином, щоб гарантувати їх забезпечення. Так, в рішенні по справі «Ейрі проти Ірландії»

(1979 р.) Суд ухвалив наступне: «Хоч метою статті 8 (КЗПЛ) є, в основному, захист окремої особи від довільного втручання з боку органів державної влади, ця стаття зобов'язує державу не лише утримуватися від такого втручання: до такого негативного зобов'язання додається також і позитивне, яке є необхідним для забезпечення дійсної поваги до приватного і сімейного життя»<sup>290</sup>.

Також ЄСПЛ наголошував на особливій ролі судового контролю на досудовому провадженні. В рішенні по справі «Волохи проти України» від 02.11.2006 року (Case of Volokhy v. Ukraine, № 23543/02), в якій було встановлено порушення статті 8 КЗПЛ в зв'язку з арештом кореспонденції заявників, зокрема, зазначено, що втручання органів виконавчої влади в права осіб має підлягати ефективному контролю, який зазвичай має здійснюватися судовим органом, оскільки судовий контроль надає найбільші гарантії незалежності, безсторонності і здійснення належного провадження<sup>291</sup>.

Варто зазначити, що аналіз статистичних даних узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями Київського районного суду міста Одеси відповідних клопотань про надання дозволу на проведення обшуку 2015 року, свідчить про те, що в більшості випадків клопотання про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи задовольнялись – 69,5%. Наведене співвідношення (69,5% проти 30,5%) демонструє наявність фактів необґрунтованого та безпідставного звернення органів досудового розслідування з відповідними клопотаннями. За вказаний час розгляду таких клопотань на практиці слідчі судді відмовляли у задоволенні клопотань про обшук у тих випадках, якщо прокурором, слідчим не було доведено наявності достатніх підстав вважати, що: відшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування; відомості, які містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду; відшукувані речі,

<sup>290</sup> Справа Ейрі / Рада Європи, Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди; Рішення, Справа від 09.10.1979 URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_332#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_332#Text) (дата звернення 26.04.2020).

<sup>291</sup> Case of Volokhy v. Ukraine / HUDOC – European Court of Human Rights URL: <http://echr.ketse.com/doc/23543.02-en-20061102/view/> (дата звернення 09.08.2020).

документи знаходяться у зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи<sup>292</sup>.

При проведенні узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи Апеляційним судом міста Києва на виконання завдання Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, слідчі судді Подільського районного суду міста Києва вказували на колізію норм КПК України при розгляді клопотань про проведення обшуку, зазначаючи, що відповідно до ч.5 ст.234 КПК України слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявності достатніх підстав вважати, що було вчинено кримінальне правопорушення. В той же час, ч. 3 ст.234 КПК України не вимагає від слідчого надавати такі докази<sup>293</sup>.

Однак, ніякої колізії між цими нормами не існує. Так, ч.3 ст.234 КПК України містить вимогу до слідчого чи прокурора, який звертається з клопотанням про проведення обшуку, про надання матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання, а слідчий суддя, при вирішенні цього клопотання, має надати їм оцінку щодо наявності у поданих матеріалах достатніх підстав, передбачених ч.5 ст. 234 КПК України, для проведення обшуку.

Слід також наголосити і на положеннях КПК України, які можуть сприйматись двозначно, в зв'язку з чим потребують роз'яснення. Так, згідно з ч. 4 ст. 234 КПК України, клопотання про обшук розглядається у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора, але при застосування даної норми є незрозумілим, в яких випадках в судовому засіданні під час розгляду клопотання може брати участь слідчий, а у яких – прокурор. Крім того

<sup>292</sup> Узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями Київського районного суду міста Одеси відповідних клопотань про надання дозволу на проведення обшуку за період з 21.11.2012 р. по 2014 р. / Київський районний суд м. Одеси URL: <https://ki.od.court.gov.ua/sud1512/pres-centr/news/160527/> (дата звернення 22.04.2020).

<sup>293</sup> Узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями Апеляційного суду міста Києва клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у 2012 – 2013 роках URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VRR00149> (дата звернення 25.04.2020).

залишається невизначеним, чи повинен слідчий додавати документи, які б підтверджували право власності особи на житло чи інше володіння, де планується проведення обшуку, копії протоколів допитів потерпілих тощо, а також чи повинен брати участь у розгляді клопотань органів досудового розслідування той самий слідчий, який звернувся з клопотанням до суду та той самий прокурор, який погодив дане клопотання або можлива участь в судовому засіданні іншого слідчого чи іншого прокурора. Вбачається, що надання роз'яснення та методичної допомоги судами вищої інстанції сприятиме підвищенню якості схвалюваних слідчими суддями рішень<sup>294</sup>.

Також, закріплюючи участь слідчого або прокурора, як обов'язкову умову розгляду клопотання про обшук, законодавець водночас не регламентував дій слідчого судді в разі відсутності слідчого або прокурора у визначений для розгляду клопотання час. Наведена обставина пояснює факти існування різних процесуальних рішень, які приймаються слідчим суддею внаслідок неприбуття слідчого або прокурора до суду, а саме: ухвал про залишення клопотання без розгляду та ухвал про відмову в задоволенні клопотання. При вирішенні аналізованого питання слідчими суддями на практиці відповідна неявка слідчого або прокурора розглядається, як фактично невиконання цими суб'єктами обов'язку довести обставини, передбачені ч. 5 ст. 234 КПК України, яке у свою чергу, позбавляє слідчого суддю можливості повно та всебічно з'ясувати сукупність обставин, із якими закон пов'язує вирішення питання про надання дозволу на обшук, і тому фактично є підставою для відмови у задоволенні клопотання про обшук<sup>295</sup>.

Ст. 258 КПК України містить такі негласні слідчі дії, як втручання в приватне спілкування. Відповідно до цієї статті, прокурор або слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з

<sup>294</sup> Узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями Апеляційного суду міста Києва клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у 2012 – 2013 роках URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VRR00149> (дата звернення 25.04.2020).

<sup>295</sup> Узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями Київського районного суду міста Одеси відповідних клопотань про надання дозволу на проведення обшуку за період з 21.11.2012 р. по 2014 р. / Київський районний суд м. Одеси URL: <https://ki.od.court.gov.ua/sud1512/pres-centr/news/160527/> (дата звернення 22.04.2020).

клопотанням про дозвіл на втручання в приватне спілкування в порядку, передбаченому статтями 246 [підстави проведення негласних слідчих дій], 248 [розгляд клопотання про дозвіл на проведення такого дії], 249 [термін дії такого визначення] КПК України, якщо будь-яка слідча дія буде включати таке втручання. Дозвіл на проведення даних дій надається, згідно зі ст. 247 КПК України, слідчим суддею апеляційного суду.

Щодо змісту права особи на невтручання у приватне життя доцільно звертати увагу на відповідне рішення Конституційного Суду України, відповідно до якого, конфіденційною інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Водночас, збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами є втручанням в її особисте та сімейне життя, яке допускається винятково у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини<sup>296</sup>.

Слід зазначити, що в сучасних умовах процесу глобалізації інформаційних технологій спостерігається стрімкий розвиток засобів спілкування, які відкривають нові можливості обміну інформацією. В даний час такі види втручання в приватне спілкування як телеграфні і поштові відправлення користуються найменшим попитом. Найбільш поширеними є на даний момент електронні повідомлення. Відсутність регулювання на правовому рівні електронних поштових скриньок, недостатній досвід судової практики,

<sup>296</sup> Щодо офіційного тлумачення положень частин 1, 2 ст. 32, частин 2, 3 ст. 34 Конституції України: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області. Справа № 2-рп/2012 від 20 січ. 2012 р. : / Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text> (дата звернення 30.04.2020).

низька кваліфікація співробітників правоохоронних органів є підґрунтям для порушення засади таємниці спілкування.

Будучи частиною міжнародного права, засада таємниці спілкування закріплена в переважній більшості сучасних конституцій. Так, ч. 1 ст. 10 Основного закону Федеративної Республіки Німеччина говорить: «Таємниця листування, а так само поштової, телеграфної та іншої електрозв'язку є недоторканною»<sup>297</sup>. Ч. 1 ст. 30 Конституції Республіки Молдова встановлює, що держава забезпечує таємницю листів, телеграм та інших поштових відправлень, телефонних переговорів та інших законних видів зв'язку<sup>298</sup>. Закон про право на таємницю листування є одним з вагомих критеріїв наявності прав і свобод громадян в суспільстві, оскільки він дає можливість визначити стан законів в державі, ставлення до них влади і громадян в цілому, і в конкретних ситуаціях. Він є індикатором сформованості громадянського думки народу, його свідомості і переконань<sup>299</sup>.

У ч. 4 ст. 258 КПК України наводиться визначення втручання в приватне спілкування, яке полягає в доступі до змісту спілкування за умови, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним. Різновидами втручання в приватне спілкування є: 1) аудіо-, відеоконтроль особи; 2) арешт, огляд і виїмка кореспонденції; 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем<sup>300</sup>.

При цьому законодавець, розкриваючи в окремих статтях зміст кожного з різновидів, підкреслює, що будь-який з видів втручання в приватне спілкування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді.

<sup>297</sup> Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland : vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1), zuletzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes vom 23.12.2014 (BGBl. I S. 2438) / Deutscher Bundestag URL: <https://www.kirchenrecht-ekbo.de/pdf/21.pdf> (дата звернення 30.04.2020).

<sup>298</sup> Constituția Republicii Moldova (Monitorul Oficial al R. Moldova nr.1 din 12.08.1994) / Guvernul Republicii Moldova URL: <https://gov.md/ro/content/constituția-republicii-moldova-monitorul-oficial-al-r-moldova-nr1-din-12081994> (дата звернення 30.04.2020).

<sup>299</sup> Панасенко Є. О. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в Україні: поняття та правовий механізм забезпечення. 7 Всеукр. студ. наук.-практ. конф. Правозахисний рух: історія та сучасність URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/3698> (дата звернення 30.04.2020).

<sup>300</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 30.04.2020).

Серед заходів забезпечення кримінального провадження таким, який значно обмежують право на таємницю спілкування є тимчасовий доступ до речей і документів, який полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якого знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити виїмку). Згідно ч. 2 ст. 159 КПК України, на досудовому розслідуванні тимчасовий доступ до речей і документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді. Категорично забороняється доступ до листування або інших форм обміну інформацією між захисником і його клієнтом (ч. 2 ст. 161 КПК України), проте за умови, що ця інформація пов'язана з наданням правової допомоги (ч. 1 ст. 161 КПК України). Дана заборона відображає одну з гарантій діяльності адвоката, яка встановлена в п. 9 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: «забороняється втручання в приватне спілкування адвоката з клієнтом»<sup>301</sup>.

Також слід звернути увагу на передбачений в законодавстві зміст клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, в якому необхідно вказати неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю (п. 6 ч. 1 ст. 160 КПК України). Це означає, що до компетенції слідчого судді як незалежного арбітра входить визначення на підставі доводів сторони, яка звернулася з клопотанням, доцільності втручання в тому чи іншому випадку в таємницю спілкування. Таким чином, одним з найважливіших способів реалізації засади таємниці спілкування на досудовому розслідуванні є інститут слідчого судді.

Практика ЄСПЛ, як зазначає Т.А. Плугатар, свідчить про те, що законна підстава для втручання у сферу приватного життя має забезпечити можливість інтерпретувати цю підставу згідно із законом, вона має бути достатньо точною

<sup>301</sup> Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення 13.04.2020).



й конкретно в описанні способу, мети, моменту початку й закінчення, а також визначення меж такого втручання<sup>302</sup>.

У рішенні ЄСПЛ у справі «Йордакі та інші проти Молдови» (Заява №25198 / 02, постанова від 10 лютого 2009 року), в якому також було встановлено порушення статті 8 КЗПЛ а саме - права на свободу кореспонденції, ЄСПЛ зазначає, що в тому випадку, якщо повноваження, надані виконавчій владі, здійснюються негласно, ризик довільних дій представляється очевидним. Тому вкрай важливо мати чіткі, детальні правила прослуховування телефонних переговорів. Норми національного права повинні бути досить чіткими, щоб давати громадянам достатню вказівку на обставини і умови, при яких державні органи мають право застосувати деякі з таких заходів<sup>303</sup>.

Тобто, істотною умовою реалізації засади таємниці спілкування в кримінальному процесі є деталізований порядок здійснення заходів, які передбачають обмеження права на таємницю спілкування. Крім того, у вказаному рішенні ЄСПЛ нагадує про необхідність існування незалежного органу, який видавав би дозвіл на прослуховування телефонних розмов, тобто на здійснення заходів, що обмежують права на таємницю листування. Йдеться про судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час досудового розслідування.

У своїй практиці з питання негласних заходів спостереження ЄСПЛ розробив такі мінімальні гарантії, які повинні бути присутніми в законодавстві: характер злочинів, які можуть бути підставою для видачі дозволу на прослуховування повідомлень; визначення категорій фізичних осіб, телефонні розмови яких можна прослуховувати; обмеження тривалості прослуховування телефонних розмов; процедури вивчення, використання і зберігання отриманих відомостей; попереджувальні заходи при передачі цих відомостей іншим

<sup>302</sup> Плугатар Т. А. Міжнародні та національно-правові засади регулювання права людини на недоторканність приватного життя. *Наука і правоохорона*. 2014. № 1. С. 76–83.

<sup>303</sup> The Case of Iordachi and others v. Moldova (Application №. 25198/02) / European Court of Human Rights: URL: <https://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-91245> (дата звернення 30.04.2020).

сторонам; обставини, при яких записи можна чи потрібно стерти або знищити<sup>304</sup>.

Слід також розглянути необхідність доповнення Глави 35 КПК України процедурою переговорів під час укладання угод. Незважаючи на позитивну динаміку затверджених вироків на підставі угод, з огляду на те, що цей інститут є новим для кримінального судочинства, його механізм ще не відпрацьовано судовою практикою та достатньою мірою не досліджено науковою доктриною.

Відповідно до ч. 5 ст. 469 КПК України, укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. Отже, як угода про примирення, так і угода про визнання винуватості може бути укладена під час досудового розслідування. Дана стадія триває до тих пір, доки зібрані докази не будуть визнані слідчим (прокурором) достатніми для складання обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (ч.1 ст. 290 КПК України), або інших випадків припинення кримінального провадження, передбачених в ст. 284 КПК України. Таким чином, у випадку укладення між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим угоди про визнання винуватості на досудовому розслідуванні сторона обвинувачення звільнюється від подальшої необхідності встановлення сукупності доказів, підтверджуючих вину, що в свою чергу являється ризиком виникнення тиску зі сторони обвинувачення, тобто значного порушення прав і свобод учасників кримінального процесу. З цього виходить, що укладення угоди про визнання винуватості під час досудового розслідування потребує додаткової гарантії дотримання прав і свобод учасників процесу. Найбільш ефективною гарантією реалізації конституційних прав, свобод і інтересів осіб під час кримінального провадження являється судовий контроль, здійснення якого на стадії досудового розслідування покладається на слідчого суддю.

<sup>304</sup> The Case of Iordachi and others v. Moldova (Application no. 25198/02) / European Court of Human Rights URL: <https://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-91245> (дата звернення 30.04.2020).

Практика укладання угод в кримінальному провадженні неодноразово була предметом розгляду у ЄСПЛ, який зазначив, що саме по собі існування таких спрощених процедур не суперечить КЗПЛ та практиці ЄСПЛ. Так, в одному з рішень Суду у справі «Ніколов проти Болгарії» ЄСПЛ зазначив, що застосування спрощеної процедури на підставі угоди про визнання винуватості та загалом спрощення процедур на підставі Рекомендації № Я (87)18, безперечно має переваги для обвинуваченого та правосуддя загалом, оскільки скорочує тривалість кримінального провадження, швидко визнаючи винуватість особи та міру її відповідальності, крім того, спрощує вирішення питань цивільної відповідальності та відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням<sup>305</sup>.

В результаті анкетування 127 практиків встановлено, що 70% респондентів (77% слідчих суддів, 64% слідчих та 66% адвокатів) вважають необхідною участь слідчого судді під час переговорів про укладання угоди про примирення або визнання винуватості на стадії досудового розслідування, 17% – ні, 13% зазначають, що відповісти складно.

В.В. Ярков виокремлює наступні правові ознаки примирюючих процедур: вони використовуються під час виникнення правового конфлікту та спрямовані на вирішення в судовому порядку; примирюючі процедури реалізуються під наглядом суду, який керується при цьому нормами процесуального законодавства, економічною та правовою доцільністю<sup>306</sup>. Згідно ч. 2 ст. 474 КПК України розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання, контроль суду розповсюджується тільки на етап затвердження угоди.

Контроль слідчого судді за укладанням угод під час досудового слідства вкрай важливий саме на етапі переговорів між сторонами, адже закон не передбачає повторної подачі угоди, неважливо з чиєї вини вона була складена з порушеннями чи з боку потерпілого, чи з боку підозрюваного, чи слідчого, чи прокурора. Контроль слідчого судді під час укладання угоди дозволить значно

<sup>305</sup> Коваленко В. В., Удалова Л. Д. Кримінальний процес: підручник. Київ, 2013 р. 544 с.

<sup>306</sup> Арбитражный процесс: Учебник. / Под ред. В.В. Яркова. Москва, 2012. 485 с.

покращити якість самої угоди та надасть можливість зменшити кількість відмов.

Існує багато різних варіантів та процедур укладання угод. Так, у відповідності з положеннями правила 11с Федеральних правил кримінального провадження в США угоди з правосуддям укладаються шляхом конфіденційних переговорів між державним обвинувачем і обвинуваченим. В цих переговорах приймає участь також захисник, але від його участі обвинувачений може відмовитися. Угода підписується сторонами в письмовій формі, після чого передається на розгляд суду, який може її затвердити, відхилити або відкласти прийняття по ньому рішення<sup>307</sup>. Таким чином, за законодавством США укладенню угоди про визнання провини передуює окрема стадія – процедура переговорів, здійснення яких кримінальним законодавством України в якості передуючої стадії не передбачається. Разом з тим негативним моментом даної стадії являється неприсутність під час переговорів судового органу.

Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Казахстан закріплює можливість укладання даного виду угод. Так, згідно з ч.1 ст. 615 підозрюваний, обвинувачений, підсудний має право заявити клопотання про укладення процесуального угоди в формі угоди про визнання провини в будь-який момент провадження у кримінальній справі до видалення суду в нарадчу кімнату. Процесуальну угоду може бути укладено з ініціативи прокурора. В частині 2 зазначеної статті конкретизується, що таке клопотання подається до органу, що проводить кримінальний процес. Відповідно до п. 26 ст. 7, яка містить роз'яснення деяких понять КПК, орган, що веде кримінальний процес, – суд, а також при досудовому розслідуванні прокурор, слідчий, орган дізнання, дізнавач<sup>308</sup>.

Відповідно до ч.1 ст. 210 КПК Грузії, процесуальна угода укладається за попередньою письмовою згодою з вищим прокурором. В ч. 1.1. зазначено, що

<sup>307</sup> Иванов А. А. Правовое регулирование института сделок о признании вины в США. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*, 2012, № 2 (1). с. 282–286. С.285

<sup>308</sup> Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 26.07.2016 г.) URL: [https://online.zakon.kz/document/?doc\\_id=31575852](https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852) (дата звернення 19.09.2019).

процесуальну угоду може бути запропоновано як обвинуваченим (засудженим), так і прокурором. При розгляді справи суд має право з'ясувати можливість укладення між сторонами процесуального угоди<sup>309</sup>. Тобто, кримінально-процесуальне законодавство Грузії також допускає можливість контролювати укладання самої згоди про визнання провини.

Однак в Кримінально-процесуальному кодексі Республіки Молдова, який також встановлює процедуру переговорів, міститься норма, яка прямо забороняє участь суду під час переговорів. Так, згідно з ч. 3 ст. 504., судовій інстанції забороняється брати участь в переговорах про визнання провини<sup>310</sup>.

Також варто звернути увагу на такі слідчі дії, як огляд трупу, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України) та контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України).

Санкціонування ексгумації трупа діюче кримінальне процесуальне законодавство відносить до компетенції прокурора. Разом з тим дана процесуальна дія належить до таких, які обмежують конституційні права, свободи та інтереси осіб, а саме – право на повагу до приватного й сімейного життя, гарантоване ст. 8 КЗПЛ. Вартим уваги є рішення ЄСПЛ у справі «Сольська і Рибицька проти Польщі» (заява №30491/17). В рамках розслідування обставин авіакатастрофи під Смоленськом, яка призвела до загибелі восьми членів екіпажу та 88 пасажирів, серед яких був президент Польщі Л.О. Качинський, з метою визначення обставин трагедії виникла необхідність здійснення ексгумації постраждалих осіб. Заявниці Є.М. Сольська та М.Є. Рибицька звернулися до ЄСПЛ, оскільки національне законодавство Польщі не передбачало можливості вплинути на вказану процесуальну дію. За результатами розгляду даної справи ЄСПЛ встановив факт порушення Конвенції, констатуючи, що проведення ефективного розслідування інциденту, надзвичайно трагічного для всієї країни, хоча й має більше значення, ніж

<sup>309</sup> Уголовно-процессуальный кодекс Грузии от 1 октября 2010 года / Законодательный вестник Грузии URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/90034?publication=124> (дата звернення 19.09.2019).

<sup>310</sup> Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова от 14 марта 2003 года URL: [https://www.legis.md/cautare/getResults?doc\\_id=17324&lang=ru](https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17324&lang=ru) (дата звернення 19.09.2019).

інтереси окремих осіб, але держава не скористалася механізмом, за допомогою якого можна було б вирішити конфлікт між інтересами держави та скаржників<sup>311</sup>.

Аналіз законодавства іноземних держав свідчить про практику віднесення повноваження щодо надання дозволу на ексгумацію до компетенції судового органу. Так, згідно з КПК Федеративної Республіки Німеччини, на стадії попереднього розслідування ексгумація здійснюється за розпорядженням судді (ч. 4 §87). У відповідності до ст. 55 КПК Республіки Казахстан, санкціонування ексгумації трупа належить до повноважень слідчого судді. Відповідно до КПК Республіки Молдови дозвіл на ексгумацію надає суддя з кримінального переслідування.

Слід зазначити, що кримінальне процесуальне законодавство України не містить норми щодо погодження ексгумації близькими чи родичами померлого, або щодо можливості подальшого оскарження даного рішення на стадії досудового розслідування до слідчого судді. Це означає, що гарантоване Конвенцією право на повагу приватного та сімейного життя в даному випадку позбавлене контролю з боку судового органу. На нашу думку, прийняття рішення про огляд трупу, пов'язаний з ексгумацією, повинно підлягати обґрунтованій оцінці незалежного та неупередженого арбітра – суду, з урахуванням особливого характеру обмежуваних прав близьких та родичів померлої особи, їх співвідношення з тяжкістю злочину, в рамках розслідування якого виникла необхідність даної процесуальної дії, а також з встановленням (доказуванням ініціатором) факту неможливості іншим шляхом довести обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Що стосується контролю за вчиненням злочину, дана слідча дія проводиться за рішенням слідчого судді тільки в тому випадку, якщо при її здійсненні виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав

---

<sup>311</sup> Дроздов О.М. Аналіз правових позицій ЄСПЛ, які можуть бути використані у 2019 році для вдосконалення процесуального законодавства / Протокол: юридичний інтернет-ресурс URL: [https://protocol.ua/ua/analiz\\_pravovih\\_pozitsiy\\_espl\\_yaki\\_mogut\\_buti\\_vikoristani\\_u\\_2019\\_rotsi\\_dlya\\_vdoskonalennya\\_protsestualnogo\\_zakonodavstva/](https://protocol.ua/ua/analiz_pravovih_pozitsiy_espl_yaki_mogut_buti_vikoristani_u_2019_rotsi_dlya_vdoskonalennya_protsestualnogo_zakonodavstva/) (дата звернення 24.03.2021).

особи (ч. 8 ст. 271 КПК України). Разом з тим слід звернути увагу на те, що розглядувана слідча дія несе в собі ризики провокації (підбурювання) особи на вчинення злочину з метою її подальшого викриття. Норма ч. 3 ст. 271 КПК України передбачає, що отримані таким шляхом речі та документи не можуть бути використані в кримінальному провадженні. Вартим уваги є рішення Одеського Апеляційного суду від 17.07.2020 року в судовому провадженні №11-кп/813/734/20. Прокурор в апеляційній скарзі вказав, що вирок суду першої інстанції є незаконним і необґрунтованим, таким, що підлягає скасуванню на підставі п. п. 2-4 ч. 1 ст. 409 КПК України. Поміж оскарження рішення суду першої інстанції відносно неналежного розгляду в якості доказів ряду слідчих (розшукових) дій, прокурор стверджує, що судом безпідставно визнано, як недопустимий доказ вини протокол про результати контролю за вчиненням злочину від 21.06.2016 року. Апеляційний суд наголосив, що практика ЄСПЛ вказує на необхідність оцінювати докази, керуючись критерієм доведення «поза розумним сумнівом» (Рішення ЄСПЛ від 10.07.2001 року у справі «Авшар проти Туреччини» – п. 282). Таке доведення має впливати із сукупності ознак чи неспростовних презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою (Рішення ЄСПЛ від 14.08.2008 року у справі «Кобець проти України» – п.43). Також має братися до уваги якість доказів, включаючи те, чи не ставлять обставини, за яких вони були отримані, під сумнів їхню надійність та точність (Рішення ЄСПЛ від 11.07.2013 року у справі «Веренцов проти України» – п.86, «Яллох проти Німеччини»). За результатами розгляду апеляційної скарги суд дійшов висновку про безпідставність скасування виправдального вироку, оскільки суд першої інстанції виніс правомірне обґрунтоване рішення щодо недопустимості розгляду в якості доказів відомостей, які містились в матеріалах слідчих (розшукових) дій (зокрема контролю за вчиненням злочину), та залишив апеляційну скаргу прокурора без задоволення<sup>312</sup>.

<sup>312</sup>Ухвала Одеського апеляційного суду від 17.07.2020 року, номер провадження 11-кп/813/734/20 / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90878081> (дата звернення 02.11.2020).

В справі «Тейшейра де Кастро проти Португалії» (44/1997/828/1034) ЄСПЛ зазначає, що використання негласних агентів має бути обмежене, а також повинні дотримуватися права людини, навіть у випадках боротьби з незаконним обігом наркотиків. Хоч сплеск організованої злочинності безсумнівно змушує вживати адекватних заходів, проте справедливе відправлення правосуддя є тією засадою, яка не повинна страждати від цього. Основні вимоги справедливості, зазначені в статті 6 Конвенції відносяться до будь-якого виду злочинів, від самих незначних до особливо тяжких. Суспільний інтерес не може виправдати використання доказів отриманих за допомогою провокацій поліції<sup>313</sup>.

В справі «Баннікова проти Російської Федерації» (№18757/06) ЄСПЛ вказує на те, що ризик провокації з боку співробітників правоохоронних органів, викликаний зазначеними методами [втручання секретного агенту], означає, що їх використання повинно бути строго регламентовано. Для застосування таких методів у правоохоронних органів повинні бути докази на підтвердження аргументу схильності особи до вчинення злочину. Також ЄСПЛ встановив, що діяльність секретного агенту не була частиною операції, яка була б доручена і знаходилася під наглядом судді, що відрізняє її на цій підставі від справи «Люди проти Швейцарії», де зацікавлений співробітник поліції був приведений до присяги, суддя що проводив слідство знав про його завдання, а також було розпочато попереднє розслідування. ЄСПЛ наголосив на необхідності чіткої та передбачуваної процедури для прийняття рішень для проведення слідчих дій, а також їх належного нагляду. В останній справі ЄСПЛ встановив порушення, зазначивши, зокрема, що міліцейська операція була санкціонована простим адміністративним рішенням органу, який потім провів цю операцію; в рішенні міститься дуже мало відомостей про причини і цілі запланованої перевіркової закупівлі, а операція не підлягала судовому нагляду чи іншого контролю з боку державних органів влади.<sup>314</sup> Це означає, що в якості

<sup>313</sup> Дело Тейшейра де Кастро против Португалии / Европейский суд по правам человека / прецедентная практика (44/1997/828/1034) URL: <https://echr.jimdofree.com/европейский-суд-по-правам-человека/прецедентная-практика/тейшейро-де-кастро-против-поругалии/> (дата звернення 19.09.2020).

<sup>314</sup> Дело «Банникова против Российской Федерации» (Жалоба N 18757/06) / Европейский суд по правам



одного із видів контролю за здійсненням розглядуваної слідчої (розшукової) дії ЄСПЛ передбачає судовий контроль. Відсутність узгодженості між сторонами кримінального провадження щодо відмежування контролю за вчиненням злочину від провокації, підсумком чого виступає оскарження даних дій як на національному, так і на міжнародному рівнях, зумовлює необхідність встановлення контролю за здійсненням вказаної слідчої дії з боку судового органу.

Анкетування серед практиків показало, що 53% респондентів (62% слідчих суддів, 40% слідчих та 55% адвокатів) вважають, що такі слідчі (розшукові) дії, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) і огляд трупу, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України) – потребують ухвалення слідчого судді, 24% вважають, що ні, 23% від відповіді втримались (див. додаток Д).

## ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження механізму реалізації конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді можна зробити наступні висновки:

1. Процесуальний статус слідчого судді як суб'єкта, уповноваженого на реалізацію конституційних прав, свобод і інтересів осіб, виник в кримінальному процесі Франції в 1808 році. Французька модель слідчого судді знаходить своє відображення в ряді країн, в тому числі в Україні. Значимість слідчого судді вбачається саме як юрисдикційного судового органу, не зв'язаного з безпосередніми функціями з розгляду справ.

Різниця між процесуальними статусами слідчого судді та судового слідчого вбачається в тому, що перший здійснює судовий контроль на досудовому провадженні шляхом санкціонування здійснення окремих процесуальних заходів і дій, а також розгляду скарг учасників кримінального процесу на рішення, дії чи бездіяльність органів, здійснюючих досудове розслідування, в той час як на останнього покладається безпосереднє провадження попередніх слідств. Слідчий суддя і судовий слідчий – не однакові за змістом поняття, які відносяться до різних за повноваженнями і виконуваними функціями суб'єктів кримінального процесу. Ототожнення розглядуваних термінів здатне викликати значні складності в кримінальному процесуальному праві як теоретичного, так і практичного характеру.

Кримінальне процесуальне законодавство України не відносить слідчого суддю до жодної із сторін та не покладає процесуальних повноважень здійснення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій або заходів забезпечення кримінального провадження. В кримінальному провадженні України слідчому судді віднесена особлива роль незалежного та неупередженого суб'єкта, що є необхідною умовою забезпечення змагального характеру досудового розслідування, об'єктивності в оцінці ризиків при обранні заходів забезпечення кримінального провадження або інших процесуальних дій,

які обмежують конституційні права, свободи та інтереси учасників кримінального провадження.

2. Судовий контроль на досудовому розслідуванні властивий кримінальним процесуальним системам держав як англо-саксонської, так і романо-германської правових сімей. Інститут слідчого судді як суб'єкта, спеціально уповноваженого на здійснення судового контролю під час досудового розслідування, вперше з'явився в кримінально-процесуальних системах країн романо-германської правової сім'ї. В країнах-представниках англо-саксонської правової сім'ї функції суду на досудових стадіях не покладаються на спеціально уповноваженого суб'єкта, а виконуються безпосередньо судовим органом. Для кримінального процесу держав романо-германської правової сім'ї здебільшого характерне виокремлення в судовій системі спеціального процесуального статусу – слідчого судді, судді-магістрата або іншого аналогічного за повноваженнями суб'єкта, до діяльності якого належить реалізація судового контролю під час досудового розслідування. Аналіз практики Європейського суду з прав людини свідчить про позитивну динаміку в сфері захисту конституційних прав, свобод і інтересів учасників кримінального провадження, яка прямо пов'язана із запровадженням в кримінальному процесі тої чи іншої держави спеціального суб'єкта судового контролю на досудовому розслідуванні.

3. Реалізація конституційних засад кримінального провадження залежить від рівню об'єктивності процесуальних рішень, які приймаються слідчим суддею під час кримінального провадження, оскільки саме слідчий суддя виступає ключовим суб'єктом в механізмі забезпечення конституційних прав, свобод і інтересів осіб – учасників кримінального процесу.

В роботах як вітчизняних, так і зарубіжних вчених-процесуалістів достатньо ґрунтовно розроблені питання поняття, предмету, меж судового контролю в досудовому провадженні, наведено класифікації повноважень слідчого судді, досліджено історичні і порівняльні аспекти правового інституту слідчого судді та поняття внутрішнього переконання слідчого судді. Окремі

наукові дослідження присвячені розмежуванню повноважень прокурора і слідчого судді, повноваженням слідчого судді по розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування, а також реалізації слідчим суддею положень змагальності сторін кримінального провадження. Разом з тим, механізм реалізації слідчим суддею конституційних засад захисту прав і свобод людини на сьогоднішній день не виступав предметом спеціального кримінального процесуального наукового дослідження, тому роль слідчого судді в реалізації вказаних засад залишається невизначеною та потребує розробки, адже невизначеним залишається питання щодо допустимості делегування повноважень слідчого судді в умовах особливого режиму досудового розслідування (ч. 1 ст. 615 КПК України), обов'язкової участі слідчого судді під час переговорів про укладання угоди про примирення або визнання винуватості (ч. 1 ст. 468 КПК України), а також співвідношення кожної з конституційних засад кримінального провадження та повноважень слідчого судді на досудовому розслідуванні.

4. Кримінальне процесуальне законодавство базується на системі керівних положень, які визначають характер кримінального процесу і складають ідеологічну основу належного правового регулювання його форм, інститутів і стадій. Засади кримінального провадження представляють собою цілісну систему взаємопов'язаних та взаємообумовлених положень, яка підлягає класифікації по різним критеріям.

Більшість засад прямо закріплені в окремих статтях Конституції України у вигляді конкретних правових правил, а механізм їх реалізації стосовно до кримінального провадження наводиться в КПК України (конституційні засади). Однак деякі засади не мають прямого конституційно-правового закріплення у вигляді окремої норми, а виводяться зі змісту інших положень Конституції України (спеціальні засади).

Дотримання засад кримінального провадження гарантується як внутрішньодержавним законодавством, яке забезпечує скасування або зміну

незаконної або необґрунтованої дії (бездіяльності) або рішення посадової особи, державного органу, а також правом громадян звертатися в міждержавні органи відносно захисту прав і свобод людини, якщо всі наявні внутрішньодержавні засоби правового захисту вичерпані.

Найбільш доцільною представляється класифікація засад кримінального провадження на конституційні і галузеві. Такий розподіл дозволяє визначити специфіку кримінального провадження, а також являється найбільш виправданим з огляду на особливий характер кримінального процесу, який полягає в нерідкому обмеженні конституційних прав, свобод і інтересів особи для забезпечення істини. Жодна з класифікацій не ставить і не може ставити одні засади вище інших, оскільки всі засади мають однакову юридичну силу і значення, а в своїй сукупності утворюють єдину і цілісну систему, так як знаходяться у взаємодії, взаємообумовленості і взаємозв'язку;

До конституційних засад кримінального провадження відносяться наступні: верховенство права; законність; рівність перед законом і судом; повага до людської гідності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла чи іншого володіння особи; таємниця спілкування; невтручання у приватне життя; недоторканність права власності; презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; забезпечення права на захист; доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень; змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; безпосередність дослідження показань, речей і документів; забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності.

5. Конституційні засади кримінального провадження представляють собою цілісну систему взаємопов'язаних та взаємообумовлених правових положень, закріплених на конституційному рівні, які складають основу регулювання всіх форм, стадій та інститутів кримінального процесу і

кримінальної процесуальної діяльності. Конституційні засади кримінального провадження, наряду зі спеціальними, діють на всіх його стадіях або рідше на деяких з них в залежності від завдань, що вирішуються на певній стадії кримінального провадження. Практична діяльність з досудового розслідування, розгляду в судах і вирішення кримінальних проваджень повинна бути строго погоджена з процесуальними засадами. Порушення засад кримінального провадження тягне за собою скасування того чи іншого процесуального рішення.

Слідчий суддя на стадії досудового розслідування в тому чи іншому випадку виступає суб'єктом реалізації кожної із конституційних засад кримінального провадження. Однак забезпечення такої конституційної засади, як заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення, здебільшого належить до компетенції сторони обвинувачення.

Найбільш повною мірою слідчий суддя на досудовому розслідуванні забезпечує реалізацію таких засад кримінального провадження, які тісно пов'язані з конституційними правами, свободами та інтересами осіб, серед яких забезпечення права на свободу та особисту недоторканість, недоторканість житла чи іншого володіння особи, таємниця спілкування, невтручання у приватне життя та недоторканість права власності. Також слідчий суддя виступає невід'ємним суб'єктом в забезпеченні змагального характеру кримінального провадження, оскільки вирівнює права сторін та виконує на досудовому розслідуванні роль об'єктивного й неупередженого суб'єкта.

6. Обмеження конституційних прав, свобод і інтересів учасників кримінального провадження під час застосування запобіжних заходів на досудовому розслідуванні можливе лише при об'єктивній наявності передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод обставин, які, згідно з вимогами Європейського суду з прав людини, не повинні отримувати широкого розуміння і мають тлумачитися вузько з урахуванням конкретних обставин справи. Судовий контроль є найбільш дієвою гарантією

реалізації конституційних засад кримінального провадження під час досудового розслідування, особливо в умовах недостатньо ефективного здійснення вказаних засад з боку органів досудового розслідування. Процесуальний статус слідчого судді, на якого кримінальним процесуальним законодавством покладається реалізація судового контролю на досудовому розслідуванні, виступає ефективною гарантією як зовнішнього (фізичного), так і внутрішнього (психологічного) аспектів свободи і особистої недоторканості.

7. Інститут оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого чи прокурора до слідчого судді під час досудового розслідування являється невід'ємним засобом забезпечення конституційних прав, свобод і інтересів учасників кримінального провадження і доводить свою ефективність на практиці, однак, містить певні недоліки.

Одним із таких недоліків є термінологічна невизначеність відносно поняття «бездіяльність», дефініція якого не знайшла свого відображення у Кримінальному процесуальному кодексі України, що призводить до різного тлумачення даного поняття, а отже – різного правозастосування. Як свідчить узагальнення судової практики, найбільш чисельною категорією скарг є скарги саме на бездіяльність органів досудового розслідування.

Відсутнє законодавче закріплення вимог відносно форми та змісту скарги на рішення, дії чи бездіяльність прокурора під час досудового розслідування. Чітке формулювання змісту скарги сприятиме прискоренню розгляду скарг, а також дає змогу судді найбільш належним чином вирішити її по суті.

На практиці наявні чисельні випадки недотримання встановлених кримінальним процесуальним законодавством строків розгляду зазначеної категорії скарг, що призводить до порушення засади розумності строків, належному дотриманню яких, на нашу думку, значною мірою сприятиме проект «електронного суду». Отже, кримінальне процесуальне законодавство в частині порядку реалізації права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування, потребує подальшого вдосконалення, оскільки

наявні недоліки можуть призводити до випадків неналежного забезпечення виконання завдань кримінального провадження.

Пропонується наступне авторське тлумачення таких понять, як «кримінальна процесуальна дія» та «кримінальна процесуальна бездіяльність»:

– «кримінальна процесуальна дія» – одиниця діяльності учасника кримінального провадження в межах встановлених у кримінальному процесуальному законодавстві прав (власне кримінальна процесуальна дія) та обов’язків (обов’язкова кримінальна процесуальна дія), направлена на досягнення певних процесуальних наслідків або на сприяння їх досягненню;

– «кримінальна процесуальна бездіяльність» – невиконання учасником кримінального провадження негайно або в межах встановлених строків обов’язкової кримінальної процесуальної дії.

Пропонується доповнити статтю 3 КПК України «Визначення основних термінів Кодексу» вказаними дефініціями та внести відповідні корективи щодо вживання зазначених термінів в кримінальному процесуальному законодавстві України.

8. Захист основних прав, свобод і інтересів осіб під час провадження на підставі угод забезпечуватиме доповнення Глави 35 КПК України процедурою переговорів за участі судового органу, які мають передувати самому укладанню угоди. Така процедура гарантуватиме добровільність укладення угоди, що зменшить ризик тиску з боку сторони обвинувачення.

Судовий контроль за діями і рішеннями органів, які здійснюють досудове розслідування, є одним з найбільш ефективних засобів захисту такого конституційної засади кримінального провадження, як таємниця спілкування, особливо в умовах негласного здійснення зазначених дій, а також постійного вдосконалення застосовуваних при цьому технічних засобів. Підвищенню ефективності реалізації даної засади в сприяє деталізація національного законодавства щодо меж і порядку здійснення негласних заходів, а також відображення в законодавстві розроблених ЄСПЛ мінімальних гарантій від зловживання з боку органів досудового розслідування.



Доведена доцільність розширення судового контролю на досудовому розслідуванні шляхом віднесення до компетенції слідчого судді ухвалення таких слідчих (розшукових) дій, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) та огляд трупу, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України).

Гарантовані на міжнародному рівні конституційні права особи можуть бути обмежені, однак лише на підставах і в порядку, які чітко визначені в законі. Ключова роль в захисті розглядуваних прав особи під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження належить слідчому судді. Статистичні дані свідчать про те, що здійснюється дієвий судовий контроль за дотриманням даних прав осіб у кримінальному провадженні, однак наявна недостатньо ефективна реалізація цього права з боку органів досудового розслідування. Крім того, потребують подальшого вдосконалення положення чинного кримінального процесуального законодавства відносно реалізації слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження з метою подальшого підвищення якості здійснення слідчими суддями судового контролю на досудовому розслідуванні.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агакерімов О. Н. Дефініція поняття «домашній арешт» як запобіжного заходу: вітчизняний та зарубіжний погляди. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 349–351.
2. Актуальні проблеми конституційного права України: підручник / за ред. А. Ю. Олійника. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 554 с.
3. Алексеев В. Б., Алексеева Л. Б., Божьев В. П., Бойков А. Д., и др. Курс советского уголовного процесса. Общая часть / под ред.: Бойков А. Д., Карпец И. И. – Москва, 1989. 640 с.
4. Аналіз практики затримання слідчими підозрюваних, обрання їм запобіжних заходів, повідомленні про підозру особам в учиненні кримінальних правопорушень слідчими органів внутрішніх справ України протягом 2014 року : від 31.01.2015 р., № 13/5/1-129. Київ: МВС України, 2015. С. 9.
5. Ахмед Камаран Сабах. Значение гарантий прав личности в уголовном процессе России и Ирака: сравнительный анализ. Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион. Общественные науки. 2015. № 2. С. 89-93.
6. Багаутдинов Ф. Н. Публичные и частные интересы в российском уголовном судопроизводстве и гарантии их обеспечения на предварительном следствии: автореф. дисс ... доктора юрид. наук. 12.00.09. Москва, 2004. 24 с.
7. Балацька О. Р. Засада забезпечення права на захист у кримінальному провадженні: нормативні передумови реалізації. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2014. № 2 (10) URL: <http://lj.oa.edu.ua> (дата звернення 30.04.2020).
8. Бандурка О. М., Блажівський Є. М., Бурдоль Є. П. та ін. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1. Харків, 2012. 664 с.

9. Банчук О. А., Куйбіда О. Р. Вимоги статті 6 Конвенції про захист прав і основних свобод до процедури здійснення судочинства. Київ: ІКЦ «Леста», 2005. С. 135 URL: [www.irbis-nbuv.gov.ua](http://www.irbis-nbuv.gov.ua) (дата звернення 05.08.2019).
10. Барташук Л. П. Гарантії забезпечення права людини на повагу до честі і гідності у кримінальному судочинстві України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 22 с.
11. Басай В. Д. Підстави і порядок поновлення процесуального строку за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції «Малинівські читання», м. Острог, 16-17 листопада 2012 року. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. С. 243-244.
12. Баулін О., Черняк О. Забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування. Науковий часопис Національної академії прокуратури України 4'2017 URL: <http://www.chasopysnapu.gr.gov.ua> (дата звернення 05.08.2019).
13. Белкин Р. С. Очерки криминалистической тактики: Учеб. пособие. Волгоград, 1993. 200 с.
14. Белкин Р. С., Винберг А. И., Дорохов В. Я. и др. Теория доказательств в советском уголовном процессе. Москва, 1973. 736 с.
15. Берназ В. Д. Правові та психологічні аспекти оптимізації формування переконання слідчого у кримінальному провадженні як основа оцінки доказів. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 3 URL: <http://vkslaw.knu.ua> (дата звернення 05.08.2019).
16. Берназ В. Д., Смоков С. М. Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти). Монографія. Одеса, 2005. 151 с.
17. Беспалько І. Визначення поняття загальних засад кримінального провадження. Підприємництво, господарство і право: загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2018. №2 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua> (дата звернення 05.08.2019).

18. Біленчук П. Д. Процесуальні та криміналістичні проблеми дослідження обвинувачуваного ( проблеми комплексного вивчення особи обвинувачуваного в стадії попереднього слідства ): монографія. Київ, 1999. 352 с.
19. Біленчук П. Д., Лисиченко В. К., Клименко Н. І. та ін.. Криміналістика: Підручник. / За ред. П. Д. Біленчука- 2-ге вид., випр. і доп. Київ, 2001. 544 с.
20. Божко В. Аналіз співвідношення змісту термінів «засада» і «принцип» крізь призму правових позицій Конституційного Суду України. Вісник Львівського університету імені Івана Франка. 2011. № 54. С. 124-132.
21. Бойльке Вернер. Уголовно-процессуальное право ФРГ: Учебник. 6-е изд., с доп. и изм.; пер. с нем. Я. М. Плошкиной; Под ред. Л. В. Майоровой. Красноярск, 2004. 352 с.
22. Бондарь Н. С. Гражданин и публичная власть: Конституционное обеспечение прав и свобод в местном самоуправлении: Учеб. пособие. Москва, 2004. 354 с. URL: [www.irbis-nbuv.gov.ua](http://www.irbis-nbuv.gov.ua) (дата звернення 05.08.2019).
23. Бородинов В. Н. Нарушение принципов уголовного процесса – основание отмены приговора. Российская юстиция. 2002. №8. С. 24-26.
24. Боруленков Ю. П. Следственный судья как «слабое звено» уголовно-процессуального доказывания. Библиотека криминалиста. 2015. №3. С.9-21 URL: <http://skspba.ru> (дата звернення 05.08.2019).
25. Браверман Ю. І. Відображення конституційних принципів в засадах кримінального провадження. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. №5. С. 261-264.
26. Бугаев К. В. Проблемы юридической терминологии (на примере криминалистики и судебной экспертизы). Современное право. Москва, 2011, № 10. С. 23-26.
27. Бучківська В. Л. Обмеження свободи особи та її недоторканості під час кримінального провадження: новий кримінально-процесуальний закон з урахуванням практики Європейського Суду з прав людини / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського URL: <http://webcache.googleusercontent.com> (дата звернення 11.10.2019).

28. Бялковский Д.А. Принцип состязательности сторон уголовного производства на стадии досудебного расследования в условиях нового УПК Украины. Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених: матеріали 1 міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 24 квітня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 21–23.
29. Бялковский Д.А. Судебный контроль на досудебном расследовании как гарантия реализации принципа тайны общения. *Legea și viața: Revistă științifico-practică*. 2016. №6/2. С. 10–13.
30. Бялковський Д.А. Внутрішнє переконання слідчого судді під час прийняття рішень в кримінальному провадженні. Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених: матеріали 3 міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 27 жовтня 2017 р.). Одеса, 2017. С. 13–16.
31. Бялковський Д.А. Генезис процесуального статусу слідчого судді. Електронне наукове фахове видання «Юридичний електронний журнал». 2020. №3. С. 372–375.
32. Бялковський Д.А. Забезпечення конституційних прав і свобод осіб при розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. №1. С. 197–201.
33. Бялковський Д.А. Значення судового контролю в реалізації засади невтручання у приватне життя під час досудового розслідування. Актуальні проблеми реформування кримінальної юстиції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20 квітня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 135–138.
34. Бялковський Д.А. Класифікація засад кримінального провадження. Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали 4 всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 18 грудня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 159–163.
35. Бялковський Д.А. Класифікація повноважень слідчого судді. Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали 6 міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 29 квітня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 30–33.

36. Бялковський Д.А. Оскарження до слідчого судді бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора. Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 15-16 грудня 2017 р.). Одеса, 2017. С. 49–51.
37. Бялковський Д.А. Повноваження слідчого судді з реалізації конституційних прав, свобод і інтересів осіб на досудовому розслідуванні. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету: Збірник. 2016. №25. С. 14–18.
38. Бялковський Д.А. Порівняльний аналіз судового контролю на досудовому розслідуванні в країнах англо-американської та романо-германської правових систем. Актуальні проблеми кримінальної юстиції: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 26-27 червня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 50–55.
39. Бялковський Д.А. Реалізація конституційних засад кримінального провадження на досудовому розслідуванні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». 2015. №17. С. 122–124.
40. Бялковський Д.А. Реалізація слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час проведення обшуку. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2020. № 5. С. 12–16.
41. Бялковський Д.А. Роль слідчого судді в реалізації засади недоторканості житла чи іншого володіння особи на стадії досудового розслідування. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО. 2016. №37. С. 90–94.
42. Бялковський Д.А. Співвідношення понять «слідчий суддя» і «судовий слідчий». O nouă perspectivă proceselor de integrare europeană din Moldova și Ucraina: aspectul juridică: conferința internațională științifico-practică (Chișinău, Republica Moldova 25-26 martie 2016). Chișinău, 2016. P. 167–170.
43. Бялковський Д.А. Судовий контроль забезпечення конституційних прав, свобод і інтересів осіб під час досудового розслідування: порівняльно-правовий аналіз. Науковий вісник публічного та приватного права: Збірник наукових праць. 2019. №1. С. 183–189.

44. Бялковський Д.А. Судовий контроль забезпечення права на свободу й особисту недоторканість під час застосування запобіжних заходів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. №5. С. 124–128.
45. Бялковський Д.А. Судовий контроль застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених: матеріали 4 всеукр. наук.-практ. конф., (Одеса, 26 жовтня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 11–14.
46. Бялковський Д.А. Щодо делегування повноважень слідчого судді в умовах особливого режиму досудового розслідування. Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 3 березня 2017 р.). Хмельницький, 2017. С. 486–489.
47. Бялковський Д.А. Щодо нового порядку участі судового експерта в кримінальному провадженні. Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези 2 всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2 березня 2018 р.). Хмельницький, 2018. С. 456–458.
48. Бялковський Д.А., Неледва Н.В. Контрольна функція слідчого судді під час переговорів про укладання угоди про примирення та визнання винуватості. Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 9 грудня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 124–128.
49. Валігура Д. Генеза інституту оскарження в кримінальному процесі. Підприємництво, господарство і право. 2013. № 4. С. 39–42.
50. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. Ю. С. Шемшученка. Київ, 2012. 1020 с.
51. Вільгушинський М. Й., Ліхолєтова М. Й. До питання застосування домашнього арешту як запобіжного заходу відповідно до КПК України. Адвокат. 2012. №11. С. 8-11.

52. Віхров В. В. Судовий контроль за застосуванням оперативними підрозділами органів внутрішніх справ оперативно-розшукових заходів: автореф. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.
53. Волков К. Д. Забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність під час застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні : автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2015. 20 с.
54. Галаган О. І., Письменний Д. П. Поняття та система засад (принципів) кримінального провадження. Науковий вісник Національної Академії Внутрішніх справ. 2013. № 4. С. 167–171.
55. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн : Навч. посіб. 5-те вид., перероб. і допов. Київ, 2005. 768 с.
56. Гловюк І. В. Повноваження слідчого судді у досудовому провадженні. Митна справа. 2012. №. 6. Частина 2. Книга 2. С. 103-110.
57. Гловюк І. В. Презумпції й тягар доказування у розгляді слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. №2. С. 84-89.
58. Гловюк І. В. Судова діяльність у досудових стадіях кримінального процесу: теорія і практика. Одеса, 2010. 232 с.
59. Головки Л. В. Институт судебного контроля за предварительным заключением под стражу в континентальных формах уголовного процесса. Сборник аналитических материалов по совершенствованию уголовного и уголовно-процессуального права в Республике Казахстан. Алматы, 2009. С. 52-63.
60. Головки Л. В. Материалы к построению сравнительного уголовно-процессуального права: источники, доказательства, предварительное производство. Труды юридического факультета. Москва, 2009, Книга 11. С. 227-360.
61. Головки Л. В. Предисловие к УПК Франции. Уголовно-процессуальный кодекс Франции. Москва, 1996. 326 с.



62. Голощак В. Забезпечення принципу розумності строків кримінального судочинства при продовженні досудового розслідування. Вісник прокуратури. 2013. №9. С. 145-151.
63. Горбачевський В. Я. Судовий контроль на стадії досудового розслідування. Південноукраїнський правничий часопис. 2014. С. 243-246.
64. Горелкіна К. Г. Особливості процесуального статусу слідчого судді: порівняльний аналіз. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 14–19.
65. Городовенко В. Принцип обов'язковості судового рішення. Вісник академії правових наук України. 2012. № 1. С. 160-173
66. Гражданское право : учебник. / отв. ред. проф. Е.А. Суханов. Москва, 1998. Т.1. 816 с.
67. Григорова А. Ф. Судебная защита прав участников уголовного судопроизводства и судебный контроль в уголовном процессе иностранных государств. Научные труды МГЮА. 2004. № 2. С. 575-576.
68. Грошевий Ю. М. В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків, 2013. 824 с.
69. Грошевий Ю. М. Підстави обрання запобіжних заходів за новим КПК України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. №1. С. 220-226.
70. Грошевий Ю. М., Мірошніченко Т. М., Хоматов Ю. В. та ін. Кримінальний процес України: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / за ред. Ю.М. Грошевого та В.М. Хотенця. Харків, 2000. 496 с.
71. Грошевий Ю. М., Тацій В. Я., Туман А. Р. та ін. Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків, 2013. 824 с.

72. Гуськова А. П., Емельянов В. А., Славгородских А. А. Проблемные вопросы реформирования досудебного производства России. Российский судья. Москва, 2008. № 4. С. 9-11.
73. Гуценко К. Ф. Головки Л. В., Филимонов Б. А. Уголовный процесс западных государств / Гуценко К. Ф., 2-е изд., доп. и испр. Москва, 2002. 528 с.
74. Дехтяр О. Г. Засада безпосередності дослідження показань, речей і документів та співвідношення механізму його реалізації під час досудового розслідування й судового розгляду. Актуальні проблеми держави і права. 2019. №1. С.328-334 URL: <http://apdr.in.ua> (дата звернення 03.02.2019).
75. Домбо Бехеер против Нидерландов (№14448/88) : Рішення Європейського суду з прав людини від 27 жовтня 1993 року URL: <http://european-court.eu> (дата звернення 19.03.2018).
76. Дроздов О.М. Аналіз правових позицій ЄСПЛ, які можуть бути використані у 2019 році для вдосконалення процесуального законодавства / Протокол: юридичний інтернет-ресурс URL: <https://protocol.ua/ua> (дата звернення 24.03.2021).
77. Дыгун М. А. Развитие внутренней свободы как условие самореализации человека. Психологический журнал. 2009. №1. URL: <http://media.miu.by> (дата звернення 07.11.2019).
78. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. Київ: «К.І.С.», 2010. 576 с.
79. Заболотний І. І. Судовий контроль у механізмі забезпечення прав людини під час застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского: Серия «Юридические науки». 2013. №2-2. Том 26 (65). С. 300-304.
80. Загальна декларація прав людини (рос/укр) ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 / Верховна Рада України: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).
81. Зарубенко О. В. Види огляду у кримінально процесуальному провадженні. Митна справа. 2012. № 6. Ч. 2. Кн. 2. С. 332–336.

82. Иванов К. Р. О некоторых особенностях формирования внутреннего убеждения судей при оценке доказательств. Вестник экономического правосудия Российской Федерации. 2019. №5 URL: <https://doi.org> (дата звернення 07.11.2019).
83. Иванов Ф. С., Литкевич Б. И., Сазонов М. Я. Применение оружия как мера процессуального принуждения, осуществляемого милицией и другими подразделениями. Проблемы административного права и совершенствование административной деятельности органов внутренних дел. Киев, 1981. С.84-89.
84. Ильютченко Н. В. Оптимизация уголовного процесса: опыт Австрии. Актуальные проблемы российского права. 2015. № 12 (61) С. 178-183.
85. Ільєва Т. Г. Функція судового контролю у кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2014. 20 с.
86. Калиновский К. Б. Уголовный процесс. Конспект лекций / Уголовный процесс. Сайт. К. Калиновского URL: <http://kalinovsky-k.narod.ru> (дата звернення 19.08.2019).
87. Каминская В. И. Охрана прав и законных интересов граждан в уголовно-процессуальном праве. Советское государство и право. 1986. №10. С. 56-57.
88. Камышанский В. П. Пределы и ограничения права собственности : Монография. Волгоград : Волгогр. акад. МВД России, 2000. 224 с.
89. Капліна О. В. Чи є рішення Конституційного Суду України «правовим маяком» у бурхливому морі реформування кримінального судочинства. Право України. 2013. № 11. С. 12-21.
90. Кисленко Д. П. Судовий контроль під час розслідування злочинів: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2011. 230 с.
91. Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України: навчальний посібник. Київ, 2004. 576 с.
92. Коваленко Є. Г., Маляренко В. Т. Кримінальний процес України: Підручник / 2-е вид., перероб. і допов. Київ, 2008. 712 с.
93. Ковтун Н. Н. Институт специализированных следственных судей: к дискуссии о векторах законодательной воли. Российский журнал правовых

исследований. 2015. № 2 (3). С. 174-183. URL: <http://www.iuaj.net> (дата звернення 14.11.2019).

94. Ковтун Н. Н. О понятии и содержании термина «судебный следователь» (следственный судья). Российский судья. 2010. № 5. С. 15-20. <http://www.iuaj.net> (дата звернення 13.03.2019).

95. Ковтун Н. Н., Т. С. Бухранова. Институт судебного следователя и специализированного следственного судьи в контексте опыта стран континентальной системы права. Российский следователь. 2011. №17 С.31-36 URL: <http://base.consultant.ru> (дата звернення 24.10.2019).

96. Козюбра М. Принцип верховенства права та вітчизняна теорія і практика. Українське право. 2006. № 1 (19). С. 15-23.

97. Колоков Н. А. Оперативный судебный контроль в уголовном процессе. Москва, 2008 г. 416 с.

98. Комарницька О. Особистий обшук: сучасний стан та перспектива Часопис Академії адвокатури України. 2014. Т.7. №2 (23). С.41-46.

99. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод / Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 / Верховна Рада України: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).

100. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / Верховна Рада України: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).

101. Конституція України: науково-практичний коментар. URL: <http://bibl.com.ua> (дата звернення 07.11.2019).

102. Коробко Ю. В. Процесуальні повноваження прокурора у досудовому розслідуванні: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 220 с. URL: <http://www.ap.gr.gov.ua> (дата звернення 15.10.2019).

103. Костенко М. А. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом як міжнародний стандарт прав людини. Право і суспільство. 2014. №4. С. 20–26.

104. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III / Верховна Рада України: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).
105. Кримінальний процес : підручник / за ред. Ю.М. Грошового та О.В. Капліної. Харків, 2010. 608 с.
106. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).
107. Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренко, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ, 2012. 1224 с.
108. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. Харків, 2013. 1104 с. URL: <http://pidruchniki.com> (дата звернення 06.12.2019).
109. Кримінальний процесуальний Кодекс України. Науково-практичний коментар у 2 томах. Т. 1. / За заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків, 2012. 768 с.
110. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : У 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.
111. Кримінально-процесуальне право України: підручник / За заг. ред. Ю. П. Аленіна. Харків, 2009. 816 с.
112. Кримінально-процесуальне право України: Підручник. 4-те вид., доп. і переробл. Київ, 2003. 565 с.
113. Кузьмин В. А. Досмотр и обыск: основания и порядок проведения, права граждан, порядок обжалования: Сам себе адвокат. Выпуск № 32. – М.: Юрайт-Издат, 2007. 44 с.
114. Куликова И. П. Право собственности: Вопросы соотношения неприкосновенности и ограничений: Автореф. дис. ... кандидата юридических наук: 12.00.03. Рязань, 2003. 23 с.

115. Курдиновский В. И. Об ограничениях права собственности на недвижимые имущества по закону : (по рус. праву). Одесса, 1904. 389 с.
116. Курышева Н. С. Вопросы производства по жалобе на действия (бездействия) и решения дознавателя, следователя и прокурора. Москва, 2009. 247 с.
117. Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників : монографія. Київ, 2013. 228 с.
118. Кушпит В. П., Цилюрик И. И. Про слідчого суддю як суб'єкта здійснення судового контролю / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського URL: [irbis-nbuv.gov.ua](http://irbis-nbuv.gov.ua) (дата звернення 16.04.2018).
119. Кушпит В. П., Цилюрик І. І. Про слідчого суддю як суб'єкта здійснення судового контролю. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. № 850. С. 513-520.
120. Ланцедова Ю. О. Курс лекцій з кримінального процесуального права України: навчальний посібник / за наук. ред. О. А. Кириченка. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с.
121. Лисенкова К. Є. Принцип змагальності сторін у досудовому кримінальному провадженні : автореферат дис. ... кандидата юридичних наук : 12.00.09. Київ, 2016. 20 с.
122. Лисюк Ю. В. Невтручання у приватне життя, як гарантія захисту прав і свобод людини у кримінальному провадженні. Південноукраїнський правничий часопис. 2013. № 1. С. 164-166.
123. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ, 2014. 432 с.
124. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право : навчальний посібник. Київ, 2005. 456 с.
125. Лобойко Л. М. Реформування кримінально-процесуального законодавства в Україні (2006-2011 роки). Частина 1. Загальні положення і досудове провадження: монографія. Київ, 2012. 288 с.
126. Лобойко Л. Н. Уголовно-процессуальное право: Учебное пособие: курс лекций. Издание второе. Харьков, 2008. 672 с.

127. Макаренко Є. І. Домашній арешт: поняття, мета, підстави і порядок застосування / Право і суспільство URL: <http://pravoisuspiilstvo.org.ua> (дата звернення 07.11.2019).
128. Макаренко І. С. Діяльність слідчого судді під час обрання запобіжних заходів. Право і суспільство. 2013. №5. С. 121-125.
129. Макаркин А. И. Состязательность на предварительном следствии. Издательство «Юридический центр Пресса», 2004. 265 с.
130. Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному провадженні : монографія. Київ: Центр учбової літ., 2016. 339 с.
131. Малиновская В. М. Правомерное ограничение конституционных прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации: Автореф. дис. ... кандидата юридических наук: спец. 12.00.02. Москва, 2007. 24 с.
132. Мамонтов А. Г. Судебный следователь в истории российского судопроизводства. Учебное пособие. Москва, 2003. 102 с.
133. Марина Е. А. Значение внутреннего убеждения судьи при применении судейского усмотрения. Вестник Оренбургского государственного университета. 2014. № 3. С. 34-37.
134. Маринів В. І., Тацій В. Я., Борисов В. І. та ін. Реалізація засад кримінального судочинства у провадженнях з перегляду судових рішень. В 5 т. Т. 5. Правова доктрина України: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку /; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. Харків : Право, 2013. 1240 с.
135. Мединська Л. В. Окремі питання забезпечення рівності прав сторін у кримінальних справах. Актуальні проблеми держави і права. 2012. №64. С. 454-561.
136. Мельник Я. Я., Єльчукова І. В. Теоретико-правовий аналіз понятійного апарату категорії «бездіяльність» як об'єкта оскарження на стадії досудового розслідування за новим КПК України URL: <http://applaw.knu.ua> (дата звернення 13.09.2019).

137. Методика расследования серийных убийств : методическое пособие. Москва, 1998. 193 с.
138. Мироненко О. Вплив спеціальних умов застосування та обставин, які при цьому враховуються, на обрання запобіжного заходу. Публічне право. 2014. №2. С. 89-97.
139. Михеенко М. М. Проблемы развития уголовного процесса в Украине: Избранные произведения. Москва, 1999. 220 с.
140. Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України : 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ, 1999. 536 с.
141. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН: Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 / Верховна Рада України: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).
142. Москалюк Ю. Д. Підстави і процесуальний порядок застосування домашнього арешту як запобіжного заходу в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». Херсон, 2014. №5. Том 3. С. 178-181.
143. Музыченко П. П. История государства и права Украины: Учебное пособие. Київ, 2008. 588 с.
144. Мультченко В. В. Повноваження слідчого судді в кримінальному провадженні, його права та обов'язки. Кримінальний процесуальний кодекс України: перші проблеми та здобутки: Матеріали круглого столу 20 листопада 2013 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2013. С. 77-79.
145. Навроцька В. В. Засади диспозитивності та її реалізація в кримінальному процесі України: монографія. Львів, 2010. 440 с.
146. Нагачевський С. В. Функції слідчого судді під час здійснення досудового розслідування. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2015. № 3. С. 301-310.
147. Назаров В. В. Конституційні права і свободи громадян у кримінальному провадженні – обмеження чи порушення? Науковий вісник Ужгородського національного університету URL: <http://goal-int.org> (дата звернення 05.03.2019).



148. Назаров В. В., Омеляненко Г. М. Кримінальний процес України: навчальний посібник. Київ, 2007. 584 с.
149. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / відп. ред. В.Г. Ротань. Харків, 2010. Т. 1. 800 с.
150. Новиков С. И., Ярамышьян Ш. Ш. Следственный эксперимент при расследовании дорожно-транспортных происшествий : учебное пособие Київ, 1986. 84 с.
151. Номоконов В. А., Тропина Т. Л. Киберпреступность как новая криминальная угроза. Криминология: вчера, сегодня, завтра. № 24. 2012 URL: <http://cyberleninka.ru> (дата звернення 07.11.2019).
152. Нор В. Т. Презумпція невинуватості як конституційна засада кримінального судочинства та її застосування в практиці Європейського Суду з прав людини. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2011. №1 (3): URL: <http://www.nbu.gov.ua> (дата звернення 08.10.2019).
153. Нор В. Т., Крикливець Д. Є. Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею. Львів, 2017. 376 с.
154. Образцов В. А. Выявление и изображение преступника. Москва, 1997. 336 с.
155. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.10.Харків, 2007. 30 с.
156. Олексюк К. Особливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора під час досудового розслідування. Історико-правовий часопис. 2014. № 1. С. 149-154.
157. Оскарження бездіяльності слідчого, прокурора з неповернення тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК / Київський районний суд міста Одеси URL: <https://kievskisud.od.ua> (дата звернення 10.09.2019).
158. Особливості процесуального статусу слідчого судді: порівняльний аналіз. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. Київ. 2013. № 2. С. 14-19.

159. Панасенко Є. О. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в Україні: поняття та правовий механізм забезпечення / 7 Всеукр. студ. наук.-практ. конф. Правозахисний рух: історія та сучасність URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua> (дата звернення 18.03.2019).
160. Петрухин И. Л. Система конституционных принципов советского правосудия. Советское государство и право. 1981. №5. С. 77-85.
161. Плугатар Т. А. Міжнародні та національно-правові засади регулювання права людини на недоторканність приватного життя / Правовий захист URL: <http://www.law-property.in.ua> (дата звернення 07.11.2019).
162. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія. Харків, 2008. 240 с.
163. Погребняк С. Принципи права: доктринальні питання. Право України. 2013. №9. С. 217-221.
164. Попелюшко В. О. Запобіжні заходи в новому КПК У країни: поняття, мета, підстави, порядок та суб'єкти застосування. Адвокат. 2012. №9 (144). С. 4-6.
165. Попелюшко В. О. Інститут слідчого судді в історії кримінального процесу Франції. Часопис національного університету «Острозька академія». Серія «Право». Острог, 2010. №1. С.42-44.
166. Попелюшко В. О. Оскарження захисником рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування та прокурора. Адвокат. 2012. №10 (145). С. 12-15.
167. Попелюшко В. О. Система органів розслідування та їх повноваження за КПК Франції 1808 р. Часопис національного університету «Острозька академія». Серія «Право». Острог, 2010. №2. С.39-43.
168. Попелюшко В. О. Слідчий суддя у кримінальному провадженні Часопис національного університету «Острозька академія». Серія «Право». Острог, 2014. №2 (10) URL: <https://lj.oa.edu.ua> (дата звернення 06.07.2019).
169. Попелюшко В. О. Судовий арешт як запобіжний захід у кримінальному процесі ФРН. Часопис національного університету «Острозька академія». Серія

«Право». Острог, 2014. №2 (10) URL: <https://lj.oa.edu.ua> (дата звернення 06.07.2019).

170. Похмелкин В. В. Социальная справедливость и уголовная ответственность: монография. Красноярск, 1990. 176 с.

171. Пояснювальна записка до проекту Кримінального процесуального кодексу України №9700 / Верховна Рада України: URL: [wl.cl.rada.gov.ua](http://w1.cl.rada.gov.ua) (дата звернення 30.04.2020).

172. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник / Отв. ред. докт. юрид. наук, проф. А.Я. Сухарев. Москва, 2003. URL: <http://5fan.ru> (дата звернення 06.07.2019).

173. Правоохранительные органы: Учебное пособие. 3-е изд., испр. и доп. / Отв. ред. С. Л. Лонь. Томск, 2004. 488 с.

174. Правосудие во Франции. Учебное пособие. Москва, 1994. 198 с.

175. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI / Верховна Рада України: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).

176. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV / Верховна Рада України: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).

177. Про затвердження Положення про порядок застосування електронних засобів контролю МВС України: Наказ, Положення від 09.08.2012 № 696 / Верховна Рада України: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).

178. Про судову практику застосування судами першої та апеляційної інстанцій процесуального законодавства щодо обрання, продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: Лист від 01.02.2015 / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ: офіційний сайт URL: <http://sc.gov.ua> (дата звернення 02.09.2015).

179. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова

Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1 / Верховна Рада України: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).

180. Про судову практику у справах про злочини проти власності Верховний Суд: Постанова від 06.11.2009 № 10 / Верховна Рада України: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).

181. Пушкар П. П. Принцип непорушності права власності: досвід країн ЄС і його впровадження в Україні. Право власності: європейський досвід та українські реалії : збірник доповідей і матеріалів Міжнародної конференції (м. Київ, 22–23 жовтня 2015 року). Київ, 2015. С. 93-106.

182. Пшенічко С. О. Повноваження слідчого судді з розгляду та вирішення скарг у досудовому провадженні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Одеса, 2014. 20 с.

183. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. Львів, 2007. 192 с.

184. Рабінович П. М. Феномен права в інтерпретації Страсбурзького суду (до 50-річчя Європейського суду з прав людини). Вісник Академії правових наук України. Харків, 2009. № 2. С. 3-12.

185. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина : навчальний посібник. Київ, 2004. 464 с.

186. Развитие русского права во второй половине XIX – начале XX века. Москва, 1997. 202 с.

187. Рішення Суду у справі «Amannv. Switzerland» від 16.02.2000 р. URL: <http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=176> (дата звернення 02.11.2020).

188. Рішення у справі «Влох проти Польщі» / Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=326> (дата звернення 30.04.2020).

189. Розгон О. В. Межі та обмеження права власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2005. 225 с.

190. Розин Н. Н. Уголовное судопроизводство. Пособіє къ лекціям. Второе издание, измѣненное и дополненное. Санкт-Петербург, 1914. С.27-29.

191. Россинский С. Б. Уголовный процесс: Учебник. Москва, 2009. 194 с.
192. Руденко В. Процесуальний статус слідчого судді. Слово національної школи суддів України. 2013. С. 71-78.
193. Русанова О. Г. Судовий контроль за законністю початку кримінального провадження URL: [corp-lguvd.lg.ua/d130103.html](http://corp-lguvd.lg.ua/d130103.html). (дата звернення 26.01.2020).
194. Савгирова Н. М. Меры пресечения и иные меры процессуального принуждения. Москва, 1960. 94 с.
195. Савицкий В. М. Презумпция невиновности : монография Москва, 1997. 126 с.
196. Савицкий, В. М. Презумпция невиновности: Что означает? Кому нужна? Как применяется? Москва, 1997. 126 с.
197. Савченко В. А., Соловій Я. І., Фелик В. І., Юрчишин В. Д. Основи кримінального процесу Федеративної Республіки Німеччина : навчальний посібник. Харків, 2017. 372 с.
198. Салманов О. В. Розмежування огляду від інших слідчих (розшукових) дій, що обмежують недоторканість житла чи іншого володіння особи. Науковий вісник Херсонського державного університету. Херсон, 2017 №2. Том 2. С. 143-147.
199. Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2012. №2(6) URL: <http://lj.oa.edu.ua> (дата звернення 06.07.2019).
200. Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2008. 219 с.
201. Скрипіна, Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Харків, 2008. 20 с.
202. Сливка С. С. Місце події : філософсько-правовий огляд. Взаємодія слідчих і експертів у процесі боротьби зі злочинністю : проблеми та шляхи

подолання (Львів, 24-25 січня 2003 року): матер. наук.- практ. конф. Львів, 2003. С. 81–85.

203. Слинько С. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування URL: <https://advokate-kiev.com/uk/oskarzhennya-rishen-diy-chi-bezdiyalnosti-pid-chas-dosudovogo-rozsliduvannya/> (дата звернення 14.03.2020).

204. Слінько Т. М. Конституційно-правове забезпечення права на свободу та особисту недоторканість в Україні. Європейські перспективи. 2015. № 6. С. 93-98.

205. Справа «Класс та інші проти Німеччини». Європейський суд з прав людини. Рада Європи / Верховна Рада України: URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_093#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_093#Text) (дата звернення 30.04.2020).

206. Справа «Мамедова проти Росії» (Заява № 7064/05) : Рішення Європейського суду з прав людини від 23.10.2006. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:9dUh4ZLOjQwJ:hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-105364%26filename%3DCASE%2520OF%2520MAMEDOVA%2520v.%2520RUSSIA%2520-%2520%255BUkrainian%2520Translation%255D.pdf+%&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення 02.11.2020).

207. Справа Ейрі – Рада Європи, Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди; Рішення, Справа від 09.10.1979 URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_332#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_332#Text) (дата звернення 26.04.2020).

208. Стогова О. В. Особисте життя людини: проблема визначення поняття. Правовий вісник Української академії банківської справи. Суми, 2014. №. 1. С. 6-10.

209. Стойко Н. Г. Уголовный процесс Англии и Уэльса, Бельгии и Дании: сравнительно-правовой аспект. Красноярск, 1997. 82 с.

210. Стойко Н. Г., Семухина О. Б. Уголовный процесс в США: Учебное пособие. Красноярск, 2000. 315 с.

211. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса: Основные положения науки советского уголовного процесса. Т. 1. Москва, 1968. 470 с.
212. Сунегін С. О. Основоположні принципи права: загальна характеристика та деякі аспекти реалізації. Альманах права. 2012. №3. С. 275-279.
213. Суханов Е. А. Лекции о праве собственности. Москва, 1991. 240 с.
214. Тарановски Т. Судебная реформа и политическая культура царской России. Великие реформы в России. 1856 – 1874: Сборник / Под ред. Л. Г. Захаровой, Б. Эклофэ, Дж. Бушнелла. М., 1992. С. 305.
215. Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі: монографія. Дніпропетровськ, 2002. 432 с.
216. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. Київ, 2014. 440 с.
217. Тертишник В. М. Кримінальний процес України: загальна частина: Навчальний посібник.– Київ, 2005. 152 с.
218. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: підручник. Київ, 2003. 1120 с.
219. Тимошенко М. О. Загальні засади (принципи) кримінального провадження в системі принципів права. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. Ужгород, 2015. №35. Частина I. Том 3. С.132-135.
220. Ткачук О. С. Повноваження слідчого судді у кримінальному процесі України. Новації кримінально-процесуального законодавства: праці конф., (6 липня 2012 року). Дніпропетровськ, 2012 URL: <http://www.dduvs.dp.ua> (дата звернення 06.07.2019).
221. Тракало Р. І. Право на повагу до приватного життя в кримінальному провадженні. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. Київ, 2013. №. 4. С. 150-155.
222. Трефилов А. А. Судебный следователь в дореволюционной России: сравнительно-правовой аспект. Вестник Казанского юридического института

МВД России. 2012. № 4. С. 128-133. URL: <http://cyberleninka.ru> (дата звернення 06.07.2019).

223. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Київ, 2013. 448 с.

224. Трофименко В. Кримінальна процесуальна форма в контексті сучасної кримінальної процесуальної політики. Вісник Нац. акад. правових наук України. 2015. № 1 (80). С. 130-140.

225. Туманянц А. Р. Інститут слідчого судді за новим кримінальним процесуальним кодексом України. Університетські наукові записки № 1(45). 2013. С. 293-299.

226. Туманянц А. Р. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування: проблеми застосування. Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (17 жовтня 2014 року) / редкол. : С. Є. Кучерина (голов. ред.), В. В. Федосєєв (заст. голов. ред.) та ін. Харків, 2014. №6. С. 103-106.

227. Туманянц А. Р. Суб'єкти оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування (за КПК України 2012 р.). Форум права. 2012. № 3. С. 769-776.

228. Уголовная юстиция: связь времен. Избранные материалы Международной научной конференции. Санкт-Петербург (6-8 октября 2010 года). Москва, 2012. URL: <http://lexandbusiness.ru> (дата звернення 06.07.2019).

229. Уголовно-процессуальный кодекс Греческой Республики / Научное редактирование и предисловие кандидата юридических наук С. И. Карибова; перевод с греческого С. И. Карибова, В. И. Карибова URL: <https://rostov.rpa-mi.ru> (дата звернення 06.07.2019).

230. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии от 1 октября 2010 года / Законодательный Вестник Грузии URL: <https://matsne.gov.ge/ru> (дата звернення 06.07.2019).

231. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь (16 июля 1999 г. № 295-3) / Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь



URL: <https://etalonline.by/document/?regnum=hk9900295> (дата звернення 02.11.2020).

232. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 26.07.2016 г.)

URL: [https://online.zakon.kz/document/?doc\\_id=31575852](https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852) (дата звернення 01.11.2020).

233. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова от 14 марта 2003 года URL: [http://base.spinform.ru/show\\_doc.fwx?rgn=3833](http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3833) (дата звернення 01.11.2020).

234. Уголовный процесс: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов / Под ред. К. Ф. Гуценко. М., 1998. 358 с.

235. Удалова Л. Д., Рожнова В. В., Савицкий Д. О., Хабло О. Ю. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях. Київ, 2012. 275 с.

236. Удалова Л. Д., Савицкий Д. О., Рожнова В. В., Ильєва Т. Г., Лазарева В. А. Судебная власть и ее реализация в уголовном процессе. Самара, 1999. 176 с.

237. Узагальнення «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування» / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL:

<https://ips.ligazakon.net/document/VRR00212> (дата звернення 03.05.2019).

238. Узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями Апеляційного суду міста Києва клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у 2012 – 2013 роках URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VRR00149> (дата звернення 25.04.2020).

239. Узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями Київського районного суду міста Одеси відповідних клопотань про надання дозволу на проведення обшуку за період з 21.11.2012 р. по 2014 р. URL: <https://ki.od.court.gov.ua/sud1512/pres-centr/news/160527/> (дата звернення 22.04.2020).

240. Узагальнення судової практики щодо розгляду клопотань про обрання, продовження, зміну та скасування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту за 2018 рік – перше півріччя 2019 року коментар URL: [https://hra.court.gov.ua/sud4818/inshe/inf\\_court/uzag19k4](https://hra.court.gov.ua/sud4818/inshe/inf_court/uzag19k4) (дата звернення 21.02.2020).
241. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : Вищий спеціалізований суд; Узагальнення судової практики, Витяг від 07.02.2014 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14> (дата звернення 02.09.2015).
242. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Львівської області від 21 січня 2014 року у справі № 441/38/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36820930> (дата звернення 01.11.2020). (дата звернення 01.11.2020).
243. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Львівської області від 10 квітня 2013 року у справі №299/850/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30600954> (дата звернення 01.11.2020).
244. Ушаков А. А. Интернет-дискурс как особый тип речи. Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение. 2010. № 4 URL: <http://cyberleninka.ru> (дата звернення 06.07.2019).
245. Фаринник В. І. Особливості застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні. Юридичний вісник України. 2012. Т.1. 664 с.
246. Фаринник В. І. Підстави та процесуальний порядок застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Форум права. 2015. №1. С. 329-336.
247. Философия: Учебник / Под ред. проф. В. Н. Лавриненко. Москва, 2004. 506 с.

248. Філософський енциклопедичний словник / НАН України. Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ, 2002. 742 с.
249. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства. Санкт-Петербург, 1996. 606 с.
250. Фоков А. П. Конституционные гарантии судебной защиты прав и свобод граждан в современном уголовно-процессуальном законодательстве Франции. Государство и право. 2001. № 2. С. 71-72.
251. Фомин М. А. Обыск в современном уголовном процессе России. Учебно-практическое пособие. Москва, 2006. С. 35-36.
252. Франсиско Р. Р. Реализация принципа равенства Сторон на досудебных стадиях по уголовному процессу Испании (перевод с английского кандидата юридических наук О. А. Шварц) / "LEXRUSSICA", 2012. № 1. С.145-171 URL: <http://www.nbpublish.com> (дата звернення 06.07.2019).
253. Фулей Т. Свобода від самовикриття як засада кримінального провадження. Слово Національної школи суддів України. 2013. № 2. С. 107-115.
254. Халиков А. Особенности института судебного обжалования в досудебном производстве. Российская юстиция. 2003. № 7. С. 52–54.
255. Хальота А. І. Конституційні особливості права та свободи людини і громадянина та їх забезпечення органами внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. Київ, 2004. 19 с.
256. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2020).
257. Чаплинська Ю. А. Актуальні питання підготовки до проведення слідчого експерименту. Івано-Франківський обласний осередок ВГО «Асоціація кримінального права» URL: <http://law-der.pu.if.ua> (дата звернення 30.04.2020).
258. Чванкин С. А. Внедрение «Электронного суда» в деятельность суда первой инстанции». Молодий вчений. 2017. №6 (46), URL: <http://molodyvcheny.in.ua> (дата звернення 30.04.2020).

259. Чельцов М. А. Советский уголовный процесс. Москва, 1962. 501 с.
260. Чельцов-Бебутов М. А. Очерки по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческих, феодальных и буржуазных государствах. Санкт-Петербург, 1995. 839 с.
261. Черепій П. М. Система і повноваження органів кримінального судочинства у ФРН і України: Навчальний посібник. Київ., 2005. 416 с.
262. Черняк Н. П. Сучасні проблеми забезпечення права обвинуваченого на захист у кримінальному процесі України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016 № 5. Том 2. С. 177-180.
263. Шавкун М. Г. Процесуальний контроль органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2010. 229 с.
264. Шаповалова О. А. Повноваження слідчого судді у новому КПК України URL: <http://uajudges.org.ua/wp-content/themes/2015/09/Повноваження-слідчого-судді.pdf> (дата звернення 02.11.2020).
265. Шило О. Г. Заходи забезпечення кримінального провадження за новим КПК України. Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали пост. діючого наук.-практ. семінару (19 жовтня 2012 року). Харків, 2012. №4. С. 187-191.
266. Шумейко Д. О. Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2015. 263 с.
267. Шумило М. Є. Наукові основи реформування досудового слідства. Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали II Міжнар. Наук.-практ. конф., (8 жовтня 2010 року). Одеса. 2010. С. 375-380.
268. Шурухнов Н. Г. Криміналістика: навчальний посібник. М. 2001. 356 с.
269. Щодо офіційного тлумачення положень частин 1, 2 ст. 32, частин 2, 3 ст. 34 Конституції України: Рішення Конституційного Суду України у справі за

конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області. Справа № 2-рп/2012 від 20 січ. 2012 р. / Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text> (дата звернення 30.04.2020).

270. Яновська О. Г. Інститут оскарження на стадії досудового розслідування. Адвокат. 2013. № 1. С. 10-13.

271. Case of Belozorov v. Russia and Ukraine, заява № 43611/02 / Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини / Міністерство юстиції України: офіційний веб-сайт URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_b05#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b05#Text) (дата звернення 22.04.2020).

272. Case of Mangouras v. Spain (Application no. 12050/04) / Council of Europe URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/90034?publication=124> (дата звернення 01.11.2020).

273. Code de procédure pénale. Version consolidée au 5 mai 2018 / Legifrance Legifrance, le service public de la diffusion du droit URL: [https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte\\_lc/LEGITEXT000006071154/](https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/) (дата звернення 01.11.2020).

274. Constituția Republicii Moldova (Monitorul Oficial al R. Moldova nr.1 din 12.08.1994) / Guvernul Republicii Moldova URL: <https://gov.md/ro/content/constituția-republicii-moldova-monitorul-oficial-al-r-moldova-nr1-din-12081994> (дата звернення 30.04.2020).

275. European Court of Human Rights URL: <https://www.echr.coe.int> (дата звернення 30.04.2020).

276. Federal rules of criminal procedure, effective March 21, 1946 (As amended to December 1, 2016) [Text]. – Washington : U.S. Government printing office, 2009. – 83 p. / Legal Information Institute. – URL: <https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp> (дата звернення 02.11.2020).

277. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland : vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1), zuletzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes vom 23.12.2014 (BGBl. I S.

- 2438) / Deutscher Bundestag URL: <https://www.kirchenrecht-ekbo.de/pdf/21.pdf> (дата звернення 30.04.2020).
278. Iraq Criminal procedure code 23 of 1971 (as amended to 14 march 2010) URL: <https://www.unodc.org> (дата звернення 06.07.2019).
279. Ministry of Justice of Georgia URL: <http://www.justice.gov.ge/home> (дата звернення 30.04.2020).
280. Prechtel G. Das Verhältnis der Staatsanwaltschaft zum Ermittlungsrichter: eine kritische Betrachtung der Mitwirkung des Richters im Ermittlungsverfahren, insbesondere zur Bedeutung des § 162 StPO, München, Univ., Diss.; 1995. 311 S.
281. The Case of Garkavyu v. Ukraine, заява № 25978/07 / Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини / Міністерство юстиції України: офіційний веб-сайт URL: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-ukraini-vineseni-evropeyskim-sudom-z-prav-lyudini> (дата звернення 17.05.2019).
282. The Case of Iordachi and others v. Moldova (Application no. 25198/02) / European Court of Human Rights URL: <https://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-91245> (дата звернення 30.04.2020).
283. The Case of Voloha v. Ukraine, заява № 23543/02 / Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини / Міністерство юстиції України: офіційний веб-сайт URL: <http://old.minjust.gov.ua> (дата звернення 06.07.2019).
284. Wyngaert C., The International non bis in idem Principle: resolving some of the unanswered questions. International and Comparative Law Quarterly. 1999. Vol. 48. P. 779-804.

**ДОДАТОК А**  
**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА,**  
**в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1. Бялковський Д.А. Реалізація конституційних засад кримінального провадження на досудовому розслідуванні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». 2015. №17. С. 122–124.

2. Бялковський Д.А. Роль слідчого судді в реалізації засади недоторканості житла чи іншого володіння особи на стадії досудового розслідування. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО. 2016. №37. С. 90–94.

3. Бялковский Д.А. Судебный контроль на досудебном расследовании как гарантия реализации принципа тайны общения. *Legea și viața: Revistă științifico-practică*. 2016. №6/2. С. 10–13.

4. Бялковський Д.А. Судовий контроль забезпечення права на свободу й особисту недоторканість під час застосування запобіжних заходів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. №5. С. 124–128.

5. Бялковський Д.А. Забезпечення конституційних прав і свобод осіб при розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. №1. С. 197–201.

6. Бялковський Д.А. Судовий контроль забезпечення конституційних прав, свобод і інтересів осіб під час досудового розслідування: порівняльно-правовий аналіз. Науковий вісник публічного та приватного права: Збірник наукових праць. 2019. №1. С. 183–189.

7. Бялковський Д.А. Генезис процесуального статусу слідчого судді. Електронне наукове фахове видання «Юридичний електронний журнал». 2020. №3. С. 372–375.

8. Бялковський Д.А. Реалізація слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час проведення обшуку. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2020. № 5. С. 12–16.

**Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають наукові результати дисертації:**

9. Бялковский Д.А. Принцип состязательности сторон уголовного производства на стадии досудебного расследования в условиях нового УПК Украины. *Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених*: матеріали 1 міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 24 квітня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 21–23.

10. Бялковський Д.А. Класифікація засад кримінального провадження. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики*: матеріали 4 всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 18 грудня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 159–163.

11. Бялковський Д.А. Співвідношення понять «слідчий суддя» і «судовий слідчий». *O nouă perspectivă proceselor de integrare europeană din Moldova și Ucraina: aspectul juridică*: конференція міжнародна науково-практична (Chișinău, Republica Moldova 25-26 martie 2016). Chișinău, 2016. P. 167–170.

12. Бялковський Д.А. Повноваження слідчого судді з реалізації конституційних прав, свобод і інтересів осіб на досудовому розслідуванні. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету: Збірник*. 2016. №25. С. 14–18.

13. Бялковський Д.А. Класифікація повноважень слідчого судді. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики*: матеріали 6 міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 29 квітня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 30–33.

14. Бялковський Д.А., Неледва Н.В. Контрольна функція слідчого судді під час переговорів про укладання угоди про примирення та визнання винуватості. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики*



*та оперативно-розшукової діяльності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 9 грудня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 124–128.

15. Бялковський Д.А. Щодо делегування повноважень слідчого судді в умовах особливого режиму досудового розслідування. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: тези всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 3 березня 2017 р.). Хмельницький, 2017. С. 486–489.

16. Бялковський Д.А. Внутрішнє переконання слідчого судді під час прийняття рішень в кримінальному провадженні. *Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених*: матеріали 3 міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 27 жовтня 2017 р.). Одеса, 2017. С. 13–16.

17. Бялковський Д.А. Оскарження до слідчого судді бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 15-16 грудня 2017 р.). Одеса, 2017. С. 49–51.

18. Бялковський Д.А. Щодо нового порядку участі судового експерта в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: тези 2 всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2 березня 2018 р.). Хмельницький, 2018. С. 456–458.

19. Бялковський Д.А. Значення судового контролю в реалізації засади невторчання у приватне життя під час досудового розслідування. *Актуальні проблеми реформування кримінальної юстиції*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20 квітня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 135–138.

20. Бялковський Д.А. Судовий контроль застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених*: матеріали 4 всеукр. наук.-практ. конф., (Одеса, 26 жовтня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 11–14.

21. Бялковський Д.А. Порівняльний аналіз судового контролю на досудовому розслідуванні в країнах англо-американської та романо-германської правових систем. *Актуальні проблеми кримінальної юстиції*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 26-27 червня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 50–55.

### **Апробація результатів дослідження**

Дисертацію обговорено на засіданні кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Міжнародного гуманітарного університету. Її положення, висновки та пропозиції доповідалися на конференціях: «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» (Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, 24 квітня 2015 року, форма участі – особиста); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», (Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, 18 грудня 2015 року, форма участі – заочна); «O nouă perspectivă proceselor de integrare europeană din Moldova și Ucraina: aspectul juridică» (Інститут правових та політичних досліджень Академії наук Молдови, м. Кишинів, Республіка Молдова, 25-26 березня 2016 року, форма участі – заочна); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», (Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, 29 квітня 2016 року, форма участі – заочна); «Чорноморські наукові студії» (Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, 13 травня 2016 року, форма участі – особиста); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності»: (Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, 9 грудня 2016 року, форма участі – заочна); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (Національна академія Державної прикордонної служби України, м. Хмельницький, 3 березня 2017 року, форма участі – особиста); «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених»

(Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, 27 жовтня 2017 року, форма участі – особиста); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, 15-16 грудня 2017 року, форма участі – заочна); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (Національна академія Державної прикордонної служби України, м. Хмельницький, 2 березня 2018 року); «Актуальні проблеми реформування кримінальної юстиції» (Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, 20 квітня 2018 року, форма участі – заочна); «Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» (Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, 26 жовтня 2018 року, форма участі – особиста); «Актуальні проблеми кримінальної юстиції» (Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, 26-27 червня 2019 року, форма участі – заочна).

**ДОДАТОК Б**  
**ЗРАЗОК СКАРГИ НА КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ РІШЕННЯ**  
**(ДІЮ)**

Слідчому судді \_\_\_\_\_  
 \_\_\_\_\_  
 \_\_\_\_\_

**СКАРГА**  
**на кримінальне процесуальне рішення (дію) слідчого (прокурора) відносно**

\_\_\_\_\_

«\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_ року слідчим (прокурором)

в рамках кримінального провадження № \_\_\_\_\_ від «\_\_» \_\_\_\_\_  
 20\_\_ року відповідно до ст. \_\_\_\_ КПК України (такої норми кримінального  
 процесуального законодавства, як \_\_\_\_\_)  
 було прийнято кримінальне процесуальне рішення (виконана кримінальна  
 процесуальна дія), яка полягала в \_\_\_\_\_  
 та передбачає \_\_\_\_\_.

Згідно з нормами ст. \_\_\_\_ КПК України (такої норми кримінального  
 процесуального законодавства, як \_\_\_\_\_)  
 вказане кримінальне процесуальне рішення (дія) приймається (виконується)  
 наступним чином (потребує наступних умов/ не припускає настання наступних  
 наслідків): \_\_\_\_\_

З огляду на наявне порушення норм кримінального процесуального  
 законодавства, керуючись ст. \_\_\_\_\_,  
 а також п. \_\_ ч. \_\_ ст. 303 КПК України,

**ПРОШУ:**

1. \_\_\_\_\_
2. \_\_\_\_\_
3. \_\_\_\_\_.

«\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_ р. \_\_\_\_\_

**ДОДАТОК В**  
**ЗРАЗОК СКАРГИ НА КРИМІНАЛЬНУ ПРОЦЕСУАЛЬНУ**  
**БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ**

Слідчому судді \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

**СКАРГА**  
**на кримінальну процесуальну бездіяльність слідчого (прокурора) відносно**

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

В рамках кримінального провадження № \_\_\_\_\_ від «\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_ року відповідно до ст. \_\_\_\_ КПК України (такої норми кримінального процесуального законодавства, як \_\_\_\_\_) слідчий (прокурор) \_\_\_\_\_ зобов'язаний був здійснити кримінальну процесуальну дію (прийняти рішення), яка полягає в \_\_\_\_\_.

Відповідно до ч. \_\_ ст. \_\_ КПК України строк здійснення вказаної дії (рішення) становить \_\_\_\_\_ (рішення/дія приймається негайно).

Станом на «\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_ року вказана кримінальна процесуальна дія (рішення) слідчим (прокурором) \_\_\_\_\_ не здійснена.

З огляду на наявне порушення норм кримінального процесуального законодавства, керуючись \_\_\_\_\_, а також п. \_\_ ч. \_\_ ст. 303 КПК України,

**ПРОШУ:**

1. Зобов'язати слідчого (прокурора) виконати вказану кримінальну процесуальну дію (прийняти рішення);
2. Встановити розумний строк виконання зазначеної дії (рішення) з урахуванням \_\_\_\_\_, або з огляду на те, що \_\_\_\_\_ зобов'язати слідчого (прокурора) виконати її негайно.

«\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_ р. \_\_\_\_\_

## ДОДАТОК Г

### АНКЕТА

#### для опитування слідчих суддів, слідчих та адвокатів щодо реалізації конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді

Шановні колеги!

У зв'язку з проведенням дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за темою: «Реалізація конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді» проводиться анкетування практиків з питань, які стосуються проблем сучасного кримінального провадження України.

Анкетування є анонімним. У кожному питанні навпроти відповіді, яку Ви вважаєте вірною, просимо поставити будь-яку позначку. За наявності пункту «Інший варіант» можна вказати власний варіант у спеціальному полі.

Сподіваємося на плідну співпрацю!

#### 1. Стаж роботи за спеціальністю:

- А. До 3 років;
- Б. До 5 років;
- В. До 10 років;
- Г. Понад 10 років.

#### 2. Чи пішла на користь реформа кримінального процесуального законодавства 2012 року в частині закріплення процесуального статусу слідчого судді?

- А. Так, спостерігається позитивна динаміка;
- Б. Ні, спостерігається негативна динаміка;
- В. В одних аспектах – так, а в інших – ні (при бажанні зазначити, в чому саме спостерігаються позитивні та/або негативні зміни);
- Г. На практиці суттєвих змін не спостерігається.

---



---



---



---

#### 3. Чи є допустимим делегування повноважень слідчого судді відповідно до норми статті 615 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), згідно з якою функціями судового контролю наділяється прокурор?

- А. Так;
- Б. Ні;
- В. Складно відповісти.

**4. Чи потребують ухвалення слідчого судді такі слідчі (розшукові) дії, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) і огляд трупу, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України)?**

- А. Так;
- Б. Ні;
- В. Складно відповісти.

**5. Чи необхідна участь слідчого судді під час переговорів про укладання угоди про примирення або визнання винуватості на стадії досудового розслідування?**

- А. Так;
- Б. Ні;
- В. Складно відповісти.

**6. Чи потребується закріплення у ст. 3 КПК України «Визначення основних термінів Кодексу» таких понять, як «кримінальна процесуальна дія» та «кримінальна процесуальна бездіяльність»?**

- А. Так;
- Б. Ні;
- В. Складно відповісти.

**7. Чи є необхідність законодавчого закріплення вимог відносно форми та змісту скарг на кримінальні процесуальні рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора?**

- А. Так;
- Б. Ні;
- В. Складно відповісти.

**8. Інститут слідчого судді в кримінальному процесі:**

- А. Позитивне явище;
- Б. Позитивне явище, але не в такому вигляді, як в кримінальному процесуальному законодавстві України (при бажанні зазначити, в чому саме потребує вдосконалення інститут слідчого судді в кримінальному процесуальному законодавстві України);
- В. Негативне явище (при бажанні обґрунтувати);
- Г. Здебільшого позитивне явище (при бажанні зазначити позитивні і негативні сторони);
- Д. Здебільшого негативне явище (при бажанні зазначити позитивні і негативні сторони);
- Ж. Складно відповісти.

---

---

---

---

**9. Чи вважаєте Ви рівень забезпечення конституційних засад в кримінальному процесі України достатнім порівняно з міжнародним досвідом?**

- А. Так, кримінальний процес України цілком досяг стандартів міжнародного рівня;
- Б. Неповною мірою, але поступово наближається до міжнародного рівня;
- В. Ні, але з практичних причин;
- Г. Ні, причому як з практичних, так і з теоретичних причин;
- Д. Складно відповісти.

**10. В сучасних умовах кримінального процесу реалізація конституційних засад носить:**

- А. Як теоретичний, так і практичний характер;
- Б. Скоріше теоретичний характер;
- В. Виключно теоретичний характер;
- Г. Скоріше практичний характер;
- Д. Виключно практичний характер.

**11. Яка з конституційних засад кримінального провадження знаходиться під найбільшим ризиком несанкціонованого порушення під час досудового розслідування?**

- А. Недоторканість житла чи іншого володіння;
  - Б. Таємниця спілкування;
  - В. Свобода і особиста недоторканість;
  - Г. Право на приватне життя;
  - Д. Недоторканність права власності;
  - Ж. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї;
  - З. Інший варіант:
- 
- 
- 
- 

**12. Яка із слідчих (розшукових) дій найбільше потребує вдосконалення відносно реалізації слідчим суддею конституційні прав, свобод і законних інтересів осіб?**

- А. Обшук (в тому числі обшук житла чи іншого володіння особи);
- Б. Огляд (в тому числі огляд житла чи іншого володіння особи);
- В. Слідчий експеримент;
- Г. Втручання в приватне спілкування;
- Д. Обстеження публічно недоступних місць;



Ж. Спостереження за особою, реччю або місцем;

З. Інший варіант:

---



---



---



---

**13. Який із засобів забезпечення кримінального провадження найбільше потребує вдосконалення відносно реалізації слідчим суддею конституційні прав, свобод і законних інтересів осіб?**

1. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід;
2. Накладення грошового стягнення;
3. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
4. Відсторонення від посади;
5. Тимчасовий доступ до речей і документів;
6. Тимчасове вилучення майна;
7. Арешт майна;
8. Затримання особи;
9. Домашній арешт;
10. Утримання під вартою.

**14. Який із інститутів кримінального процесуального права являється найбільш ефективною гарантією забезпечення конституційних прав, свобод і інтересів осіб?**

- А. Судовий контроль;
- Б. Прокурорський нагляд;
- В. Обидва інститути в однаковій мірі;
- Г. Складно відповісти.

**15. Чи є інститут слідчого судді ефективною гарантією реалізації конституційних засад кримінального провадження?**

- А. Так;
- Б. Ні;
- В. Так, але не повною мірою і потребує подальшого вдосконалення (при бажанні зазначити, в чому саме);
- Г. Ні, але з практичних причин;
- Д. Складно відповісти.

---



---



---



---

## ДОДАТОК Д

Узагальнені результати опитування слідчих суддів, слідчих та адвокатів за темою дисертаційного дослідження

| Питання                                                                                                                                                 | Слідчі судді                |                       | Слідчі                      |                       | Адвокати                    |                       | Всього                      |                       |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------|-----------------------|-----------------------------|-----------------------|-----------------------------|-----------------------|-----------------------------|-----------------------|
|                                                                                                                                                         | Опитано осіб<br>(кількість) | Опитано осіб<br>(у %) | Опитано осіб<br>(кількість) | Опитано осіб<br>(у %) | Опитано осіб<br>(кількість) | Опитано осіб<br>(у %) | Опитано осіб<br>(кількість) | Опитано осіб<br>(у %) |
|                                                                                                                                                         | 47                          | 37%                   | 42                          | 33%                   | 38                          | 30%                   | 127                         | 100%                  |
| <b>1. Стаж роботи за спеціальністю:</b>                                                                                                                 |                             |                       |                             |                       |                             |                       |                             |                       |
| А. До 3 років                                                                                                                                           | 14                          | 30%                   | 13                          | 31%                   | 12                          | 32%                   | 39                          | 31%                   |
| Б. До 5 років                                                                                                                                           | 18                          | 38%                   | 17                          | 40%                   | 19                          | 50%                   | 54                          | 42%                   |
| В. До 10 років                                                                                                                                          | 8                           | 17%                   | 7                           | 17%                   | 3                           | 7%                    | 18                          | 14%                   |
| Г. Понад 10 років                                                                                                                                       | 7                           | 15%                   | 5                           | 12%                   | 4                           | 11%                   | 16                          | 13%                   |
| <b>2. Чи пішла на користь реформа кримінального процесуального законодавства 2012 року в частині закріплення процесуального статусі слідчого судді?</b> |                             |                       |                             |                       |                             |                       |                             |                       |
| А. Так, спостерігається позитивна динаміка                                                                                                              | 27                          | 57%                   | 19                          | 45%                   | 14                          | 37%                   | 60                          | 47%                   |
| Б. Ні, спостерігається негативна динаміка                                                                                                               | 3                           | 6%                    | 12                          | 29%                   | 9                           | 24%                   | 24                          | 19%                   |
| В. В одних аспектах – так, а в інших – ні (при бажанні зазначити, в чому саме спостерігаються позитивні і негативні зміни)                              | 13                          | 28%                   | 8                           | 19%                   | 15                          | 39%                   | 36                          | 28%                   |
| Г. На практиці суттєвих змін не спостерігається                                                                                                         | 4                           | 9%                    | 3                           | 7%                    | 0                           | 0%                    | 7                           | 6%                    |

**3. Чи є допустимим делегування повноважень слідчого судді відповідно до норми статті 615 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), згідно з якою функціями судового контролю наділяється прокурор?**

|                       |    |     |    |     |    |     |    |     |
|-----------------------|----|-----|----|-----|----|-----|----|-----|
| А. Так                | 5  | 11% | 9  | 22% | 4  | 11% | 18 | 14% |
| Б. Ні                 | 31 | 66% | 19 | 45% | 27 | 71% | 77 | 61% |
| В. Складно відповісти | 11 | 23% | 14 | 33% | 7  | 18% | 32 | 25% |

**4. Чи потребують ухвалення слідчого судді такі слідчі (розшукові) дії, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) і огляд трупу, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України)?**

|                       |    |     |    |     |    |     |    |     |
|-----------------------|----|-----|----|-----|----|-----|----|-----|
| А. Так                | 29 | 62% | 17 | 40% | 21 | 55% | 67 | 53% |
| Б. Ні                 | 4  | 8%  | 16 | 38% | 11 | 29% | 31 | 24% |
| В. Складно відповісти | 14 | 30% | 9  | 22% | 6  | 16% | 29 | 23% |

**5. Чи необхідна участь слідчого судді під час переговорів про укладання угоди про примирення або визнання винуватості на стадії досудового розслідування?**

|                       |    |     |    |     |    |     |    |     |
|-----------------------|----|-----|----|-----|----|-----|----|-----|
| А. Так                | 36 | 77% | 27 | 64% | 25 | 66% | 88 | 70% |
| Б. Ні                 | 7  | 15% | 8  | 19% | 7  | 18% | 22 | 17% |
| В. Складно відповісти | 4  | 8%  | 7  | 17% | 6  | 16% | 17 | 13% |

**6. Чи потребується закріплення у ст. 3 КПК України «Визначення основних термінів Кодексу» таких понять, як «кримінальна процесуальна дія» та «кримінальна процесуальна бездіяльність»?**

|                       |    |     |    |     |    |     |    |     |
|-----------------------|----|-----|----|-----|----|-----|----|-----|
| А. Так                | 37 | 78% | 28 | 67% | 26 | 68% | 91 | 72% |
| Б. Ні                 | 3  | 6%  | 6  | 14% | 7  | 19% | 16 | 13% |
| В. Складно відповісти | 7  | 16% | 8  | 19% | 5  | 13% | 20 | 15% |

**7. Чи є необхідність законодавчого закріплення вимог відносно форми та змісту скарг на кримінальні процесуальні рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора?**

|                       |    |     |    |     |    |     |    |     |
|-----------------------|----|-----|----|-----|----|-----|----|-----|
| А. Так                | 35 | 75% | 32 | 76% | 29 | 76% | 96 | 76% |
| Б. Ні                 | 3  | 6%  | 4  | 10% | 2  | 5%  | 9  | 7%  |
| В. Складно відповісти | 9  | 19% | 6  | 14% | 7  | 18% | 22 | 17% |

**8. Інститут слідчого судді в кримінальному процесі:**

|                                                                                                                                                                                                                                               |    |     |    |     |    |     |    |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|-----|----|-----|----|-----|----|-----|
| А. Позитивне явище                                                                                                                                                                                                                            | 19 | 40% | 16 | 38% | 17 | 45% | 52 | 41% |
| Б. Позитивне явище, але не в такому вигляді, як в кримінальному процесуальному законодавстві України (при бажанні зазначити, в чому саме потребує вдосконалення інститут слідчого судді в кримінальному процесуальному законодавстві України) | 7  | 15% | 5  | 12% | 8  | 21% | 20 | 16% |
| В. Негативне явище (при бажанні обґрунтувати)                                                                                                                                                                                                 | 3  | 6%  | 7  | 17% | 5  | 13% | 15 | 12% |
| Г. Здебільшого позитивне явище (при бажанні зазначити позитивні і негативні сторони)                                                                                                                                                          | 13 | 28% | 10 | 23% | 6  | 16% | 29 | 22% |
| Д. Здебільшого негативне явище (при бажанні зазначити позитивні і негативні сторони)                                                                                                                                                          | 0  | 0%  | 2  | 5%  | 2  | 5%  | 4  | 3%  |
| Ж. Складно відповісти                                                                                                                                                                                                                         | 5  | 11% | 2  | 5%  | 0  | 0%  | 7  | 6%  |

**9. Чи вважаєте Ви рівень забезпечення конституційних засад в кримінальному процесі України достатнім порівняно з міжнародним досвідом?**

|                                                                                                                                                                  |    |     |    |     |    |     |    |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|-----|----|-----|----|-----|----|-----|
| А. Так, кримінальний процес України цілком досяг стандартів міжнародного рівня                                                                                   | 12 | 25% | 11 | 26% | 9  | 24% | 32 | 25% |
| Б. Неповною мірою, але поступово наближається до міжнародного рівня                                                                                              | 21 | 45% | 19 | 45% | 17 | 45% | 57 | 45% |
| В. Ні, але з практичних причин                                                                                                                                   | 8  | 17% | 6  | 14% | 7  | 18% | 21 | 17% |
| Г. Ні, причому як з практичних, так і з теоретичних причин                                                                                                       | 0  | 0%  | 2  | 5%  | 1  | 3%  | 3  | 2%  |
| Д. Складно відповісти                                                                                                                                            | 6  | 13% | 4  | 10% | 4  | 10% | 14 | 11% |
| <b>10. В сучасних умовах кримінального процесу реалізація конституційних засад носить:</b>                                                                       |    |     |    |     |    |     |    |     |
| А. Як теоретичний, так і практичний характер                                                                                                                     | 23 | 49% | 13 | 31% | 8  | 21% | 44 | 35% |
| Б. Скоріше теоретичний характер                                                                                                                                  | 13 | 28% | 14 | 33% | 16 | 42% | 43 | 34% |
| В. Виключно теоретичний характер                                                                                                                                 | 11 | 23% | 12 | 29% | 14 | 37% | 37 | 29% |
| Г. Скоріше практичний характер                                                                                                                                   | 0  | 0%  | 3  | 7%  | 0  | 0%  | 3  | 2%  |
| Д. Виключно практичний характер                                                                                                                                  | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 0  | 0%  |
| <b>11. Яка з конституційних засад кримінального провадження знаходиться під найбільшим ризиком несанкціонованого порушення під час досудового розслідування?</b> |    |     |    |     |    |     |    |     |
| А. Недоторканість житла чи                                                                                                                                       | 12 | 26% | 10 | 24% | 6  | 16% | 28 | 22% |

|                                                                                                                                                                      |    |     |    |     |    |     |    |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|-----|----|-----|----|-----|----|-----|
| іншого володіння                                                                                                                                                     |    |     |    |     |    |     |    |     |
| Б. Таємниця спілкування                                                                                                                                              | 7  | 15% | 8  | 19% | 5  | 13% | 20 | 16% |
| В. Свобода і особиста недоторканість                                                                                                                                 | 15 | 32% | 11 | 26% | 14 | 37% | 40 | 31% |
| Г. Право на приватне життя                                                                                                                                           | 10 | 21% | 12 | 29% | 11 | 29% | 33 | 26% |
| Д. Недоторканність права власності                                                                                                                                   | 3  | 6%  | 1  | 2%  | 2  | 5%  | 6  | 5%  |
| Ж. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї                                                                              | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 0  | 0%  |
| З. Інший варіант                                                                                                                                                     | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 0  | 0%  |
| <b>12. Яка із слідчих (розшукових) дій найбільше потребує вдосконалення відносно реалізації слідчим суддею конституційні прав, свобод і законних інтересів осіб?</b> |    |     |    |     |    |     |    |     |
| А. Обшук (в тому числі обшук житла чи іншого володіння особи)                                                                                                        | 8  | 17% | 11 | 26% | 7  | 18% | 26 | 20% |
| Б. Огляд (в тому числі огляд житла чи іншого володіння особи)                                                                                                        | 12 | 25% | 10 | 24% | 14 | 38% | 36 | 28% |
| В. Слідчий експеримент                                                                                                                                               | 4  | 8%  | 3  | 7%  | 7  | 18% | 14 | 11% |
| Г. Втручання в приватне спілкування                                                                                                                                  | 14 | 31% | 12 | 29% | 8  | 21% | 34 | 27% |
| Д. Обстеження публічно недоступних місць                                                                                                                             | 7  | 15% | 6  | 14% | 2  | 5%  | 15 | 12% |
| Ж. Спостереження за особою, речю або місцем                                                                                                                          | 2  | 4%  | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 2  | 2%  |

|                                                                                                                                                                                             |    |     |    |     |    |     |    |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|-----|----|-----|----|-----|----|-----|
| 3. Інший варіант                                                                                                                                                                            | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 0  | 0%  |
| <b>13. Який із засобів забезпечення кримінального провадження найбільше потребує вдосконалення відносно реалізації слідчим суддею конституційні прав, свобод і законних інтересів осіб?</b> |    |     |    |     |    |     |    |     |
| 1. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід                                                                                                                                      | 0  | 0%  | 1  | 2%  | 3  | 8%  | 4  | 3%  |
| 2. Накладення грошового стягнення                                                                                                                                                           | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 1  | 3%  | 1  | 1%  |
| 3. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом                                                                                                                                    | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 2  | 5%  | 2  | 2%  |
| 4. Відсторонення від посади                                                                                                                                                                 | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 0  | 0%  |
| 5. Тимчасовий доступ до речей і документів                                                                                                                                                  | 0  | 0%  | 0  | 0%  | 1  | 3%  | 1  | 1%  |
| 6. Тимчасове вилучення майна                                                                                                                                                                | 2  | 4%  | 3  | 7%  | 3  | 8%  | 8  | 6%  |
| 7. Арешт майна                                                                                                                                                                              | 8  | 17% | 4  | 10% | 2  | 5%  | 14 | 11% |
| 8. Затримання особи                                                                                                                                                                         | 9  | 19% | 8  | 19% | 5  | 13% | 22 | 17% |
| 9. Домашній арешт                                                                                                                                                                           | 11 | 23% | 12 | 29% | 9  | 24% | 32 | 25% |
| 10. Утримання під вартою                                                                                                                                                                    | 17 | 37% | 14 | 33% | 12 | 31% | 43 | 34% |
| <b>14. Який із інститутів кримінального процесуального права являється найбільш ефективною гарантією забезпечення конституційних прав, свобод і інтересів осіб?</b>                         |    |     |    |     |    |     |    |     |
| А. Судовий контроль                                                                                                                                                                         | 13 | 28% | 14 | 33% | 16 | 42% | 43 | 33% |
| Б. Прокурорський нагляд                                                                                                                                                                     | 7  | 15% | 9  | 22% | 8  | 21% | 24 | 19% |
| В. Обидва інститути в однаковій мірі                                                                                                                                                        | 16 | 34% | 13 | 31% | 12 | 32% | 41 | 32% |
| Г. Складно відповісти                                                                                                                                                                       | 11 | 23% | 6  | 14% | 2  | 5%  | 19 | 16% |

**15. Чи є інститут слідчого судді ефективною гарантією реалізації конституційних засад кримінального провадження?**

|                                                                                                      |    |     |    |     |    |     |    |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|-----|----|-----|----|-----|----|-----|
| А. Так                                                                                               | 14 | 30% | 8  | 19% | 12 | 32% | 34 | 27% |
| Б. Ні                                                                                                | 3  | 6%  | 5  | 13% | 4  | 11% | 12 | 9%  |
| В. Так, але не повною мірою і потребує подальшого вдосконалення (при бажанні зазначити, в чому саме) | 12 | 26% | 11 | 26% | 13 | 34% | 36 | 28% |
| Г. Ні, але з практичних причин                                                                       | 10 | 21% | 9  | 21% | 7  | 18% | 26 | 20% |
| Д. Складно відповісти                                                                                | 8  | 17% | 9  | 21% | 2  | 5%  | 19 | 16% |